

Міністерство освіти і науки України
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

На правах рукопису

Маслюк Руслан Вадимович

УДК [371.134:796(07)](043.3)

**ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ
ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В СИСТЕМІ
«ПЕДАГОГІЧНИЙ КОЛЕДЖ – ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Дисертація

на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук

Науковий керівник –
доктор педагогічних наук, професор
О.М. Коберник

Умань – 2015

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В СИСТЕМІ «ПЕДАГОГІЧНИЙ КОЛЕДЖ – ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»	12
1.1. Стан вивчення проблеми дослідження у психолого-педагогічній літературі	12
1.2. Сутність та зміст ключових понять дослідження	30
1.3. Структурний аналіз професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури.....	45
Висновки до першого розділу	65
РОЗДІЛ 2. ОПТИМІЗАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В СИСТЕМІ «ПЕДАГОГІЧНИЙ КОЛЕДЖ – ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»	68
2.1. Аналіз стану професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в системі «педагогічний коледж – педагогічний університет»	68
2.2. Модель професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в системі «педагогічний коледж – педагогічний університет»	85
2.3. Педагогічні умови професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в системі «педагогічний коледж – педагогічний університет»..	109
Висновки до другого розділу	131
РОЗДІЛ 3. ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З ПЕРЕВІРКИ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В СИСТЕМІ «ПЕДАГОГІЧНИЙ КОЛЕДЖ – ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»	134
3.1. Організація дослідження та методика проведення констатувального експерименту.....	134
3.2. Реалізація педагогічних умов професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в системі «педагогічний коледж – педагогічний університет»	165
3.3. Аналіз результатів дослідно-експериментальної роботи.....	178
Висновки до третього розділу	191
ВИСНОВКИ	196
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	200
ДОДАТКИ	235

ВСТУП

Актуальність теми. В умовах реформування системи освіти в Україні підвищують вимоги до компетентності вчителя, змісту і методів його роботи, що вимагає докорінної перебудови його професійної підготовки. Вектор реформ спрямовано на систему освіти України в цілому, зокрема й педагогічну, оскільки вона здебільшого надає знання і формує вміння з окремих спеціальних дисциплін, а не професійну готовність учителя до цілісного гуманістично-демократичного навчання і виховання учнів та творчого самовдосконалення.

Сучасне суспільство вимагає вдосконалення системи професійної підготовки учителів фізичної культури, які засобами фізичного виховання та фізкультурно-оздоровлювальної роботи сприяли б збереженню і розвитку фізичного здоров'я майбутнього покоління українців. Фізичне виховання є невід'ємною складовою освіти, що дозволяє кожній людині здобути необхідні науково обґрунтовані знання про здоров'я і засоби його зміцнення. На необхідності модернізації професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури наголошено в Державній програмі розвитку фізичної культури і спорту (2006), Концепції загальнодержавної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на 2012–2016 роки (2011), Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (2013), галузевій Концепції розвитку неперервної педагогічної освіти (2013), Законі України «Про вищу освіту» (2014) тощо.

Завдання вітчизняної науки – всебічно дослідити та осмислити закономірності і тенденції розвитку фізичного виховання і розробити модель майбутнього вчителя фізичної культури. Реалізувати поставлені завдання дозволяє багаторівнева підготовка вчителя й ефективне функціонування педагогічних закладів. Багаторівнева система професійної підготовки вчителя вимагає вирішення низки проблем, зокрема: реорганізації мережі вищих педагогічних навчальних закладів; організації і функціонування в Україні єдиної безперервної педагогічної освіти; створення багатоступеневої підготовки вчителя фізичної культури; представлення моделі вчителя високої кваліфікації; оцінки соціально-психологічного і професійно-

культурного напрямів у підготовці майбутнього вчителя; визначення завдань і змісту професійної підготовки вчителя у педагогічному закладі в сучасних суспільно-економічних умовах.

Вагомий внесок в обґрунтування концептуальних засад професійної підготовки майбутніх фахівців фізичної культури та спорту в Україні зробили такі вітчизняні вчені, як Л. Безкоровайна, В. Беспутчик, Е. Вільчковський, Д. Давиденко, С. Єрмаков, В. Кукса, А. Міненко, В. Платонов, Г. Пономарьов, Г. Соловйов, Л. Сущенко, О. Тимошенко, Б. Шиян та ін.

Одним із шляхів вирішення проблеми якісної неперервної професійної підготовки майбутніх учителів є створення навчального комплексу «педагогічний коледж – педагогічний університет», різні аспекти діяльності якого представлено у працях В. Арнаутова, С. Мамрича, Н. Манжелій, М. Сергєєва, М. Шипуліна та ін. Науковці вважають, що кожний рівень комплексу характеризується певним ступенем розвитку його елементів, ступенем реалізації програм і рівнем досягнення результатів.

Автори наукових праць, у яких порушено проблеми розвитку в Україні багаторівневої освіти майбутніх учителів (О. Галус, О. Глузман, В. Горова, Г. Гребенюк, І. Зязюн, М. Колодезнікова, В. Кремень, В. Луговий, В. Майборода та ін.), мотивують перехід до багаторівневої педагогічної освіти інтенсивним розвитком міжнародної співпраці в галузі освіти, спільним науково-технічним простором та глобальними проблемами людства.

Ідея неперервної професійної освіти, її загальні концептуальні засади обґрунтовано в багатьох наукових дослідженнях (Є. Белозерцев, І. Бех, Б. Гершунський, Р. Гуревич, М. Євтух, Ю. Желєзняк, І. Зязюн, В. Каргаполов, Є. Каргаполов, О. Коберник, Ю. Кулюткін, А. Лігоцький, Н. Ничкало, О. Онушкін, С. Сисоєва, Л. Хомич, Я. Цехмістер та ін.). Науковці стверджують, що система неперервної педагогічної освіти є важливим чинником, який забезпечить ефективні умови для безперервного загального та професійного розвитку особистості вчителя та задовольнить потреби суспільства, конкретного регіону і суб'єктів освітнього процесу.

Проблему професійної підготовки фахівців у навчальних комплексах

розглядали також В. Арнаутов, Г. Бакланова, Л. Бережна, Л. Голуб, О. Горбань, Л. Грибова, Н. Денисова, Л. Диханова, В. Землянський, І. Колосова, В. Кузнєцова, С. Мамрич, А. Мещеряков, Л. Пікулева, І. Прудченко, П. Решетников, Н. Самарук, Н. Сергєєв, Т. Смолина, А. Стручкова, Н. Фоменко, О. Чепка, О. Шапран, Н. Шипулін та ін., зазначаючи, що формування системи багаторівневої неперервної освіти як єдиного освітнього простору передбачає інтеграцію різних освітніх та професійних установ. Для ефективного функціонування такої системи підвищення рівня фундаментальної, загальнокультурної, гуманітарної та соціально-економічної підготовки необхідно координувати навчальні плани і програми.

Безперечно, проблема професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в системі «педагогічний коледж – педагогічний університет» потребує окремої уваги дослідників і вчених. Розвиток неперервної педагогічної освіти повинен базуватися на результатах ефективних досліджень проблеми наступності змісту неперервної професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в системі «педагогічний коледж – педагогічний університет».

У ході вивчення й узагальнення теоретичних та практичних аспектів професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури виявлено *суперечності* між:

- великою кількістю досліджень, пов'язаних із вивченням професії вчителя фізичного виховання та невирішеністю важливих проблем неперервної професійної підготовки вчителів фізичної культури, підвищення їх кваліфікації;

- постійним зростанням вимог до вчителя і можливостями їх повного відображення і врахування в системній та наскрізній професійно-педагогічній підготовці;

- необхідністю організації неперервної професійної педагогічної освіти в нових освітніх моделях педагогічної школи і недостатнім науковим обґрунтуванням організаційно-педагогічних механізмів її здійснення у системі сучасної педагогічної освіти.

Отже, актуальність проблеми, виявлені суперечності, недостатнє розв'язання відповідної проблеми у теорії й практиці зумовили вибір теми дослідження –

«Професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури в системі «педагогічний коледж – педагогічний університет»».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано згідно з науково-дослідною темою кафедри загальної педагогіки, педагогіки вищої школи та управління Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини «Формування компетентного вчителя в умовах освітнього середовища педагогічного вищого навчального закладу» (номер державної реєстрації 0111U007536), що входить до тематичного плану науково-дослідної роботи Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. Тему дисертаційної роботи затверджено вченою радою Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (протокол № 14 від 20 червня 2011 року) та узгоджено в Раді з координації наукових досліджень з педагогічних та психологічних наук в Україні (протокол № 7 від 29 вересня 2011 року).

Мета дослідження – на основі теоретичного обґрунтування проблеми дослідження визначити та експериментально перевірити педагогічні умови професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в системі «педагогічний коледж – педагогічний університет».

Гіпотеза дослідження полягає в тому, що професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури в системі «педагогічний коледж – педагогічний університет» відбуватиметься більш ефективно за таких педагогічних умов: систематичної мотивації студентів до професійного зростання на всіх етапах навчання; конструювання змісту навчання на основі інтеграції, диференціації, наступності, прогностичності, цілісності реалізації мети і завдань професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури та використання при цьому активних та інтерактивних форм і методів навчання; подоланні зовнішніх труднощів, успішної професійної адаптації випускника педагогічного коледжу в освітньому середовищі педагогічного університету.

Відповідно до мети й гіпотези визначено такі **завдання дослідження**:

1. Проаналізувати стан розробленості проблеми у психолого-педагогічній

літературі, розкрити зміст і уточнити сутність ключових понять дослідження.

2. Уточнити критерії, показники і рівні готовності майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності.

3. Розробити та апробувати модель професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в системі «педагогічний коледж – педагогічний університет».

4. Обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в системі «педагогічний коледж – педагогічний університет».

Об'єкт дослідження – процес професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури.

Предмет дослідження – педагогічні умови професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в системі «педагогічний коледж – педагогічний університет».

Для перевірки гіпотези і розв'язання завдань дослідження використано комплекс **методів**: *теоретичні* – пошуково-бібліографічний метод з метою вивчення, аналізу та узагальнення психолого-педагогічної літератури з проблем професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури; порівняльний аналіз для співставлення навчальних планів, програм, державних стандартів підготовки майбутніх учителів фізичної культури педагогічного коледжу і педагогічного університету для характеристики змісту навчальних дисциплін у педагогічному коледжі та педагогічному університеті, форм та засобів підготовки майбутніх учителів фізичної культури у вищих навчальних закладах I–II та III–IV рівнів акредитації; контент-аналіз з метою визначення та уточнення педагогічних дефініцій та понять «професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури», «навчальний комплекс „педагогічний коледж – педагогічний університет»» та ін.; метод моделювання з метою обґрунтування та розробки моделі професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в системі «педагогічний коледж – педагогічний університет»; *емпіричні* – цілеспрямоване спостереження, бесіда, анкетування, тестування, метод аналізу результатів діяльності студентів та

узагальнення незалежних характеристик, що дозволило зібрати первинний аналітичний матеріал щодо сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності; педагогічний експеримент (констатувальний та формувальний етапи) для перевірки ефективності педагогічних умов професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури; *статистичні* – методи математичної статистики, за допомогою яких інтерпретовано й узагальнено результати дослідження.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота здійснювалася на базі Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди, Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка, Херсонського державного університету, Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки.

На різних етапах у дослідженні брали участь 520 студентів та викладачів, із них у контрольних та експериментальних групах 342 студенти та 28 викладачів.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

– *вперше* обґрунтовано педагогічні умови професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в системі «педагогічний коледж – педагогічний університет» (систематична мотивація студентів до професійного зростання на всіх етапах навчання в комплексі; конструювання змісту навчання в комплексі на основі інтеграції, диференціації, наступності, прогностичності, цілісності реалізації мети і завдань професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури та використання при цьому активних й інтерактивних форм і методів навчання; подолання зовнішніх труднощів, успішна професійна адаптація випускника педагогічного коледжу в освітньому середовищі педагогічного університету); розроблено модель професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в системі «педагогічний коледж – педагогічний університет», яка вміщує такі блоки: методологічно-цільовий (соціальне замовлення і вимоги до фахівців фізичної культури, мету, завдання, підходи, принципи, критерії підготовки майбутніх учителів фізичної культури), змістово-процесуальний (зміст, форми, методи, засоби,

технології) та результативний (рівні готовності та відповідний результат);

– *уточнено* сутність ключових понять дослідження («підготовка майбутніх учителів фізичної культури в системі «педагогічний коледж – педагогічний університет»); критерії (когнітивно-інтелектуальний, мотиваційно-ціннісний, діяльнісно-творчий), показники і рівні готовності майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності;

– *подальшого розвитку* набули зміст, форми, методи, засоби професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в системі «педагогічний коледж – педагогічний університет».

Практичне значення одержаних результатів полягає в їх упровадженні в навчально-виховний процес вищих педагогічних навчальних закладів, розробці авторських навчальних програм, спрямованих на професійну підготовку майбутнього вчителя фізичної культури та реалізацію навчально-методичного забезпечення: оновлення програм дисциплін: «Здоровий спосіб життя та профілактика ВІЛ/СНІДу» – доповнення системи валеологічної підготовки та застосування технологій контролю стану здоров'я та оздоровлення; «Рухливі ігри з методикою викладання» – впровадження в навчальний процес авторської комп'ютерної програми «Маршрут здоров'я»; «Спортивні ігри з методикою викладання» – використання на заняттях показників серцевого ритму з метою підвищення у студентів мотивації до занять фізичного виховання; «Легка атлетика з методикою викладання» – вдосконалення навчальної програми; розширення завдань фахових практик за допомогою інтеграції всіх компонентів вузівської освіти до комплексного впливу на особистісні та професійні якості студентів.

Матеріали дослідження можна використовувати у навчально-виховному процесі вищих педагогічних навчальних закладів для професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури.

Результати дослідження *впроваджено* у навчально-виховний процес Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (довідка про впровадження № 111/03 від 23.03.2015 р.), Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (довідка про впровадження № 740/01 від

25.03.2015 р.), ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» (довідка про впровадження № 306 від 23.03.2015 р.), Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (довідка про впровадження № 62-н від 24.03.2015 р.), Вищого навчального комунального закладу «Білгород-Дністровське педагогічне училище» Одеської області (довідка про впровадження № 143 від 25.03.2015 р.), Комунального вищого навчального закладу «Олександрійський педагогічний коледж імені Василя Сухомлинського» (довідка про впровадження № 132-к від 17.02.2015 р.).

Апробація результатів дисертації. Основні положення і результати дослідження обговорювалися на науково-практичних конференціях, педагогічних читаннях різного рівня: *міжнародних* – «Удосконалення форм і методів підготовки професійно компетентних працівників освіти» (Черкаси, 2011), «Основні напрямки розвитку фізичної культури, спорту та фізичної реабілітації» (Дніпропетровськ, 2011), «Вища освіта в Україні у контексті інтеграції до євроінтеграції освітнього простору» (Київ, 2012), «Наука і освіта в глобалізованому світі: традиції, сьогодення, перспективи» (Умань, 2013), «Ratownictwo wodne, sport pływacki i kultura fizyczna w teorii i praktyce (Gdańsk, 2014), «Фізичне виховання в контексті сучасної освіти» (Київ, 2014); *всеукраїнських* – «Практично-професійна підготовка студентів у системі вищої освіти: проблеми та шляхи вдосконалення» (Харків, 2011), «Проблеми та перспективи професійної освіти в сучасних умовах» (Умань, 2012), «Професійна педагогічна позиція – ефективна умова формування культури здорового способу життя в освітньому просторі» (Умань, 2012), «Педагогічне забезпечення творчої самореалізації особистості в інноваційній освіті» (Суми, 2013), «Фізична культура дітей, підлітків, молоді та дорослого населення в сучасному світі» (Умань, 2013, 2014), «Актуальні проблеми фізичного виховання: теорія та практика» (Умань, 2013, 2014); *регіональних* – «Проблеми наркоманії, алкоголізму та паління серед школярів» (Умань, 2011, 2012, 2013), «Боротьба зі СНІДом – боротьба за життя» (Умань, 2011, 2013), «Туберкульоз – проблема сучасності» (м. Умань, 2012, 2013), «Формування готовності вчителя фізичного виховання до

реалізації освітніх завдань» (Умань, 2012, 2013); регіональних методичних і науково-практичних семінарах для вчителів фізичного виховання, засіданнях кафедри теорії і методики фізичного виховання, кафедри спортивних дисциплін; загальної педагогіки, кафедри педагогіки вищої школи та управління, звітних науково-практичних конференціях Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (2009 – 2015 рр.).

Публікації. Основні результати дослідження викладено у 12 публікаціях автора (10 – одноосібних): із них 6 статей відображають основні наукові результати дисертації (1 – у зарубіжному науковому періодичному фаховому виданні), 3 – апробаційного характеру, 3 – додатково відображають результати дисертації.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (293 найменування, з них 5 іноземною мовою), 9 додатків на 52 сторінках. Загальний обсяг роботи становить 287 сторінок, з них 199 сторінок – основний текст.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ
УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В СИСТЕМІ
«ПЕДАГОГІЧНИЙ КОЛЕДЖ – ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»

1.1. Стан вивчення проблеми дослідження у психолого-педагогічній літературі

Завдання сучасної педагогічної освіти України – здійснювати професійну підготовку фахівців-професіоналів, які би поєднували фундаментальні теоретико-методичні знання і кваліфіковану практико-методичну підготовку, володіли вміннями та навичками самоосвіти. Мережу вищих навчальних закладів, що забезпечують підготовку та підвищення кваліфікації науково-педагогічних, педагогічних кадрів, складають педагогічні коледжі, академії, університети, класичні університети, а також інші вищі навчальні заклади за умови виконання ними вимог стандартів вищої освіти з педагогічних спеціальностей. Педагогічні коледжі можуть функціонувати як самостійні навчальні заклади, так і в якості структурних підрозділів педагогічних або класичних університетів.

Законом України «Про вищу освіту» (ст. 30) передбачено створення структурних підрозділів вищих навчальних закладів – навчально-наукових центрів (комплексів, інститутів), що об'єднують споріднені факультети, кафедри, наукові лабораторії, центри та інші підрозділи, забезпечують професійну підготовку фахівців з певних спеціальностей (напрямів підготовки) та проведення наукових досліджень з певного напрямку [100].

У Державній програмі «Вчитель» наголошується на необхідності модернізації професійно-педагогічної підготовки учителів. Серед важливих завдань програми першочерговою вважається «оптимізація мережі вищих навчальних закладів, у яких здійснюється підготовка педагогічних працівників, та закладів післядипломної освіти, їх інтеграція для впровадження освіти; створення діяльнісно орієнтованої системи професійної підготовки вчителів» [269, с. 5].

Відповідно до Національної стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року необхідно сформувати цілісну міжгалузеву багаторівневу систему освітніх закладів різних рівнів акредитації та «забезпечити високу якість вищої освіти та професійної мобільності випускників вищих навчальних закладів на ринку праці шляхом інтеграції вищих навчальних закладів різних рівнів акредитації, наукових установ та підприємств, запровадження гнучких освітніх програм та інформаційних технологій навчання», обґрунтовуючи доцільність створення комплексів у системі педагогічної освіти [185].

Система багаторівневої педагогічної освіти розглядається вченими (О. Галус [52], О. Глузман [58], В. Горова [66], М. Колодезнікова [133], В. Луговий [156], В. Майборода [158]) як система взаємозалежних елементів, що має внутрішню цілісність, виходить із моделі майбутньої діяльності фахівця у сфері освіти, забезпечує його неперервний загальнокультурний і професійно-особистісний розвиток і є, у свою чергу, елементом більш широкої системи – неперервної педагогічної освіти.

Так, О. Галус наголошує, що систему багаторівневої вищої педагогічної освіти у ВНЗ (неперервне та послідовне здобуття студентами певних освітньо-кваліфікаційних рівнів) можна розглядати «як провідну ланку в неперервній освіті людини, що розв'язує завдання поступового розвитку фахівця як особистості і як майбутнього професіонала» [52, с. 33]. На думку дослідника, зміст вищої педагогічної освіти слід розглядати як багаторівневу, багатокomпонентну систему, яка вміщує рівні неповної, базової і повної вищої педагогічної освіти.

Серед проблем реалізації багаторівневої професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури М. Колодезнікова виділяє: повільне оновлення методичного арсеналу; впровадження у навчальний процес інноваційних технологій викладання; відставання теоретичного і світоглядного оновлення змісту освіти; відсутність правових механізмів, які регулюють взаємодію освітніх установ різного рівня, що призводить до дублювання спеціальностей, труднощів при здійсненні управлінських функцій [133, с. 147].

Вирішити проблеми багаторівневої та неперервної освіти, на думку вчених, можуть навчальні комплекси. Досвід створення та функціонування навчально-науково-педагогічних комплексів має велике науково-практичне значення у зв'язку з тим, що в ньому простежується загальна для педагогічних ВНЗ України тенденція – об'єднання всіх навчально-виховних систем у процесі професійної підготовки майбутнього фахівця. Такі комплекси досліджувала у дисертаційному дослідженні «Система інноваційної підготовки майбутнього вчителя в умовах навчально-науково-педагогічних комплексів» О. Шапран, вказуючи, що вони є інноваційними за своєю суттю, за управлінсько-організаційними підходами та впровадженням сучасних педагогічних технологій [274, с. 2].

Основні питання організації діяльності комплексів розглянуто в роботах В. Арнаутова [11], Н. Денисової [83], С. Мамрича [160], Н. Манжелій [161], М. Осадчий [197], М. Сергєєва [230], О. Шапран [274], М. Шипуліна [277] та ін.

Детальний аналіз педагогічної літератури, експериментальних результатів досліджень та досвіду роботи створення й функціонування комплексів у системі педагогічної освіти дозволив О. Шапран встановити, що:

- ННПК створюються з метою упорядкування та координації діяльності з підготовки фахівців і підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, пошуку оптимальних шляхів управління системою професійної педагогічної освіти;
- поширеним явищем у системі зарубіжної освіти стала інтеграція навчальних закладів окремих регіонів з урахуванням їх територіальної специфіки та економічних потреб, що представлено «університетським комплексом» або «регіональним університетським комплексом»;
- регіоналізація вищої університетської освіти ще не набула значного розвитку в Україні, створення «університетських комплексів» визначається пошуком ВНЗ потенційних студентів серед учнів середніх та вищих навчальних закладів (I – II рівнів акредитації) регіону і можливістю залучення їх до сфери майбутньої професійної діяльності за місцем проживання [274, с. 16].

Г. Ларіонова [147] вважає, що неперервна освіта у системі «коледж – ВНЗ» має будуватися з урахуванням загальних актуальних вимог до професійної

підготовки сучасного фахівця. Процеси інтеграції та глобалізації, що об'єктивно відбуваються у світі, висунули основні завдання до сучасних освітніх установ, передбачаючи визначення і створення умов для реалізації творчих можливостей особистості та входження освітньої системи України у світову освітню систему з урахуванням особливостей країни.

Мета сучасної освіти – не тільки дати знання, але й забезпечити здатність майбутніх фахівців самостійно здобувати і застосовувати знання у професійній діяльності та в житті. В основу навчання покладено ідею формування особистості майбутніх фахівців, повноцінної реалізації їхніх можливостей у сучасному житті та професійній діяльності. Реалізація такої ідеї на практиці пов'язана з подоланням суперечностей між недостатньою поінформованістю молодого покоління про складний, незрозумілий світ професій і необхідністю свідомого і самостійного вибору однієї з них, між уявленнями про майбутню професію і особистими, індивідуальними якостями, найбільш інтенсивне формування яких відбувається з 15 до 25 років [85, с. 3].

Подолання подібних суперечностей можливе завдяки морально-психологічним та педагогічним аспектам профорієнтації в різних навчальних закладах. Для успішного професійного становлення особистості необхідно:

- щоб знання, одержані в коледжі, а також умови навчальної діяльності допомагали молодій людині визначитися з вибором напрямку подальшого професійного становлення у ВНЗ або на виробництві;

- щоб у навчально-виховному процесі (коледжі, ВНЗ) завершилося професійне самовизначення студентів, тобто сформувалося ставлення до себе як суб'єкта власної професійної діяльності;

- щоб студенти не тільки добре засвоїли фундаментальні знання з основ наук і відповідні вміння та навички, а й міцно оволоділи спеціальними знаннями, операційною стороною професійної діяльності;

- бути готовим до входження в нову, професійну систему взаємовідносин, впевнено почуватися у виробничому середовищі, що забезпечується сформованими

на достатньо високому рівні професійними якостями особистості та навичками соціального і професійного спілкування [13].

У дисертаційному дослідженні «Психолого-педагогічна підготовка майбутніх учителів в умовах навчально-наукового комплексу «коледж – університет» Н. Денисова визначає тенденції розвитку комплексу у системі безперервної педагогічної освіти України, до яких відносить:

1. Ініціювання до об'єднання зусиль вищих навчальних закладів різних рівнів акредитації з метою уникнення дублювання напрямів підготовки та спеціальностей, збереження належної матеріально-технічної бази в умовах загального реформування і становлення національної освітньої системи.

2. Нормативне забезпечення діяльності багатoproфільних навчальних, навчально-науково-виробничих комплексів як однієї з форм інтеграції різних рівнів освіти; узгодження категорійного апарату.

3. Активізацію роботи навчально-наукових комплексів щодо поширення ступеневої освіти, приведення у відповідність особистісних потреб із запитами ринку праці та реальними бюджетними можливостями регіонів держави.

4. Поширення інтегрованих планів та програм професійно-педагогічної підготовки за різними освітніми кваліфікаціями, якісне поліпшення кадрового складу, стимулювання потенціалу вищих навчальних закладів I–II рівнів акредитації та студентського контингенту перших курсів вищих навчальних закладів III – IV рівнів акредитації [82, с. 65–68].

Проблему професійної підготовки фахівців у навчальних комплексах розглядали В. Арнаутов [11], Г. Бакланова [14], Л. Бережна [25], Л. Голуб [61], О. Горбань [64], Л. Грибова [69], Н. Денисова [82], Л. Диханова [89], В. Землянський [176], І. Колосова [134], В. Кузнєцова [142], С. Мамрич [160], А. Мещеряков [176], В. Огаренко [64], Л. Пікулева [208], І. Прудченко [223], П. Решетніков [226], Н. Самарук [229], Н. Сергєєв [230], Т. Смоліна [238], А. Стручкова [243], О. Тягушева [64], Н. Фоменко [264], О. Чепка [270], О. Шапран [274], Н. Шипулін [277]. Науковці зазначають, що формування системи багаторівневої неперервної освіти як єдиного освітнього простору передбачає інтеграцію різних освітніх та

професійних установ. Ефективність функціонування такої системи досягається за рахунок координації та взаємодії навчальних планів і програм, що дозволить підвищити рівень фундаментальної, професійної, загальнокультурної, гуманітарної та соціально-економічної підготовки. Створюються також умови для оптимального використання кадрового потенціалу та навчально-матеріальної бази навчальних закладів. Крім цього, з'являється більше можливостей для індивідуалізації процесу навчання, забезпечення свободи вибору, визначення індивідуальної траєкторії освіти.

У дисертації «Педагогічні умови моделювання підготовки майбутніх учителів технології в системі «коледж – ВНЗ» А. Стручкова виділяє такі принципи побудови змісту багаторівневої педагогічної освіти в підготовці майбутніх вчителів:

- 1) багаторівневості професійних освітніх програм;
- 2) додатковості базової і післядипломної професійної освіти;
- 3) маневреності професійних освітніх програм [243, с. 38].

Досліджуючи організаційно-педагогічні засади професійної підготовки фахівців фізичної культури в педагогічному коледжі на базі навчального комплексу, Л. Бережна переконливо довела, що багаторівнева освіта майбутніх учителів фізичної культури вимагає від організаторів педагогічного процесу вміння організувати освітній інформаційний простір так, щоб студенти повніше розкривали свої здібності й успішно освоювали професійні знання, уміння і навички на всіх щаблях освітнього простору. Ці вміння базуються на знанні реальних можливостей, якими володіє педагогічний комплекс, його структурі та умовах діяльності. Однак ще недостатньо вивчена сфера ефективної підготовки педагогічних кадрів у галузі фізичної культури і спорту [25, с. 6].

Ідея неперервної професійної освіти, її загальні концептуальні засади порушувалися у багатьох наукових дослідженнях (І. Бех [27], Є. Белозерцев [23], Б. Гершунський [57], Р. Гуревич [72], М. Євтух [49], Ю. Желєзняк [96], І. Зязюн [104], Є. Каргаполов [115], В. Каргаполов [115], Ю. Кулюткін [179], А. Лігоцький [151], Н. Ничкало [188], О. Онушкін [194], С. Сисоєва [232], Я. Цехмістер [268]). Метою системи неперервної педагогічної освіти, на думку вчених, є створення

ефективних умов для безперервного загального та професійного розвитку особистості вчителя, який задовольнить потреби суспільства, конкретного регіону і суб'єктів освітнього процесу. У процесі реалізації мети всі компоненти системи повинні діяти злагоджено. Завдання неперервної освіти вони вбачають у створенні реальної можливості впливу на соціокультурні зміни з метою формування мобільності, гнучкості, адаптивності і конкурентоздатності. Вища освіта стає центром соціального регулювання розвитку здібностей людей, які могли б утверджувати свої права і свободи відповідно до змін у суспільстві. Стратегія розвитку освіти у ВНЗ I – -IV рівнів акредитації розглядається в контексті провідної ідеї неперервної освіти фахівця як збагачення його творчого, особистісного і професійного потенціалу упродовж усього життя. Важливим є загальноцивілізаційний контекст неперервної освіти у ступеневому ВНЗ, який забезпечує коригування світорозуміння особистості, вироблення цілісної, несуперечливої особистісної концепції сучасного життя і свого місця у ньому [232, с. 134].

У дисертації «Підготовка вчителів початкових класів в умовах навчально-науково-педагогічного комплексу «педколедж – педвуз» І. Чічканова стверджує, що розвиток системи неперервної педагогічної освіти обумовлений істотним розширенням і якісною зміною професійної діяльності педагога, який диктує необхідність уточнення підходів і принципів формування та організації змісту освіти на всіх її щаблях і рівнях [271, с. 24].

Дослідження загальних тенденцій професійної підготовки майбутніх педагогів дозволило А. Стручкової [243] глибше проаналізувати основні напрями розвитку системи неперервної педагогічної освіти.

По-перше, однією з провідних тенденцій розвитку сучасної освітньої ситуації, що здійснюється на тлі активних інноваційних процесів у соціальній та економічній сферах життя суспільства, є посилення уваги до проблеми неперервної педагогічної освіти, у якій процеси оволодіння професією і професійного вдосконалення органічно включені в більш широкий простір соціальної, професійної та особистісної самореалізації людини.

По-друге, ідея неперервної освіти прийнята у всьому світі як одна з найважливіших у всіх реформах освіти. Однак, у дослідженнях проблеми безперервної освіти вчителя ще недостатньо враховано об'єктивні тенденції, властиві розвитку освіти в цілому: зростання діагностичності при постановці цілей та оцінці результатів навчання, підвищення інтенсивності навчання на основі використання сучасних наукоємних технологій, розробку і впровадження освітніх стандартів, що забезпечують досягнення дидактико-виховних модулів, інтеграцію і диференціацію навчальних курсів, видів і ступенів освіти.

По-третє, ідея неперервної педагогічної освіти існує в сучасній педагогічній свідомості на двох рівнях – повсякденному і науковому [243, с. 14].

Вертикальна структура «коледж – ВНЗ» повинна базуватися на узгодженні навчальних планів підготовки фахівців ОКР «молодший спеціаліст» і «бакалавр» при продовженні навчання випускників педагогічного коледжу для одержання ОКР «бакалавр» за скороченим терміном навчання.

У процесі укладання інтегрованих наскрізних навчальних планів і програм необхідно здійснювати детальний аналіз змісту навчання на різних ступенях. Для цього використовують наскрізну стандартизацію освітніх програм, відповідно до якої навчальні плани мають укладатися на основі принципів наступності, неперервності, комплексності та професійної орієнтації, завершеності навчання на кожному рівні професійної підготовки; основним критерієм відбору змісту для інтегрованих освітніх програм з різних освітніх рівнів є врахування ознак за схожими елементами цих програм.

Особливістю підготовки інтегрованих планів та робочих програм є поетапне розгортання змісту навчання на основі кваліфікаційних вимог і стандарту освіти, намірів та можливостей студентів, а також інтересів навчального закладу.

Зміст програм зі спеціальних предметів першого ступеня навчання має більшу практичну спрямованість та враховує вікові особливості й рівень загальноосвітньої підготовки та розвитку студентів (учнів) [88]. Інтегровані навчальні плани дають змогу уникнути дублювання низки предметів, які вивчаються і у школі, і в коледжі, і

у ВНЗ. Вони виключають повторення, економлять час, дають можливість глибше вивчити головне – спеціальність.

Незважаючи на ефективну організацію діяльності навчальних комплексів, існують певні проблеми, пов'язані з їх функціонуванням, зокрема: суперечності між цілями коледжу і ВНЗ; нормативне забезпечення діяльності комплексів, правового й економічного партнерства; вибір спільних напрямів підготовки і спеціальностей; проектування наскрізних інтегрованих навчальних планів та робочих програм; забезпечення наступності, тобто розробка механізму переходу студентів з одного ступеня навчання на інший; визначення термінів навчання у структурі коледжу і ВНЗ; узгодження термінології та поняттєвого апарату дисциплін; визначення оптимальної кількості учасників, оскільки як надто обмежене коло, так і надто велика кількість залучених негативно відбиваються на результативності роботи комплексу загалом [129].

У багатьох випадках порушується наступність між ступенями освіти з окремих фахових дисциплін, зміст яких практично повторюється. Між навчальними закладами існують суперечності в організації навчального процесу, зокрема щодо обсягу навчального матеріалу і відмінностей методики його викладання та форм перевірки успішності на різних ступенях навчання. Відсутність належної уваги до наступності між ступенями навчання призводить до неузгодженості ступенів освіти та відсутності координації у діях зацікавлених установ. Це знижує якість професійної підготовки фахівців, веде до фрагментарності та формалізму знань студентів, до зниження розвитку їхніх творчих можливостей [82, с. 103].

Незважаючи на зазначені вище проблеми функціонування навчальних комплексів, аналітичне опрацювання джерельної бази (звітних документів, нормативних актів, наукових доповідей, статистичних даних тощо) дозволило встановити переваги навчальних комплексів, зокрема:

1. Реалізація ступеневості освіти. Забезпечується інтеграція рівнів професійної освіти, змісту рівнів і ступенів освіти, організаційних форм на основі наступності, усунення дублювання напрямів, координація цілей різних типів навчальних закладів.

2. Скорочення терміну навчання. Як правило, після закінчення 9 класу і 3-х років навчання у коледжі студенти отримують неповну вищу освіту та мають можливість без вступних іспитів продовжити навчання в університеті, а випускники 11 класів – через 2 роки, здобувши неповну вищу освіту в коледжі, можуть продовжити навчання за скороченим терміном підготовки бакалаврів у ВНЗ. Отже, термін навчання скорочується на 1 рік, а за 6 років навчання молоді люди мають можливість отримати повноцінну вищу освіту.

3. Раціоналізація матеріально-технічної бази. Коледжі, як правило, мають недостатнє матеріально-технічне і лабораторне оснащення, тому приєднання до ВНЗ дає можливість використовувати кращу кадрову і матеріально-технічну базу наукових та навчальних закладів вищих рівнів, що сприяє підвищенню якості навчання.

4. Зменшення витрат на підготовку фахівців. Є можливість підготувати фахівців з вищою освітою при значній економії коштів: на підготовку одного спеціаліста економиться значна сума бюджетних коштів, а отже, зменшуються витрати на підготовку фахівців.

5. Нова форма освіти сприяє розв'язанню проблем державного масштабу, передусім, стримує міграцію висококваліфікованих кадрів (закріплення випускників у місцях їх постійного мешкання), безробіття у сільській місцевості, підвищує освітньо-культурний рівень молоді.

6. Соціальний захист. Підлітки із сільської місцевості мають можливість у навчальних комплексах здобути престижну спеціальність. Крім того, у разі непередбачених обставин (погіршення економічного стану у сім'ї, раннього шлюбу), що змушують студента припинити навчання, все ж отримати диплом молодшого спеціаліста чи бакалавра, що певною мірою забезпечить йому захист на ринку праці.

7. Підвищення конкурентоспроможності фахівців на ринку праці. Комплекси типу «школа – коледж – ВНЗ» здатні забезпечити більш високу професійну готовність спеціалістів, порівняно з освітнім комплексом «школа – ВНЗ»: їх вирізняє мобільність, гнучкість в умовах виробництва, вони швидше адаптуються до змін в умовах ринку.

8. Навчальні комплекси забезпечують умови для підвищення рівня мотивації студентів, оскільки вони мають можливість здобути кілька спеціальностей, що є додатковою умовою для вибору і реалізації студентом індивідуальної освітньої траєкторії. Формування позитивної мотиваційно-пізнавальної сфери – ключ до ефективної самоосвіти, саморозвитку і професійного самовдосконалення.

9. Підвищуються рівень викладання навчальних дисциплін та рівень якості навчання, оскільки з'являється можливість реалізовувати різні технології навчання, у тому числі елементи дистанційної освіти, використовувати коледжами більш потужну кадрову та матеріально-технічну бази наукових і навчальних закладів вищих рівнів. Таке співробітництво сприяє якісним змінам у складі педагогічних кадрів коледжів, оскільки члени комплексу мають можливість підвищувати кваліфікацію вчителів і керівних працівників шляхом стажування на кафедрах ВНЗ, навчання в магістратурі та аспірантурі, участі в наукових конференціях та науково-методичних семінарах [64].

10. Уникнення дублювання напрямів та спеціальностей через поширення інтегрованих навчальних планів і програм підготовки фахівців за схемою «молодший спеціаліст – бакалавр».

11. Навчальні заклади – структурні підрозділи комплексу – не тільки не втрачають своїх повноважень, а навпаки, отримують нові можливості: спрямовувати на пільгових умовах учнів для продовження навчання; підвищувати кваліфікацію викладачів коледжів через стажування у ВНЗ та навчання в магістратурі чи аспірантурі; використовувати матеріально-технічну базу ВНЗ [64]. Університету така співпраця приносить додаткові позабюджетні кошти, тобто додаткову заробітну плату професорсько-викладацькому складу, а також збільшує чисельність студентського контингенту за рахунок випускників коледжів [229, с. 198].

У ході дослідження професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури у процесі самостійної роботи зі спортивних ігор В. Наумчуком встановлено, що професійна підготовка вчителя пов'язується перш за все з наявністю та рівнем реалізації професійно значущих знань, умінь, навичок,

особистісних якостей, а її результатом є готовність майбутніх фахівців до діяльності вчителя фізичної культури [183, с. 8].

У дисертаційній роботі А. Степанко «Підготовка майбутніх учителів початкових класів до фізичного виховання учнів» теоретично обґрунтовано необхідність інтегрованої професійної підготовки майбутніх учителів, досліджено та проаналізовано специфіку професійної діяльності педагога в галузі фізичної культури, розкрито особливості змісту його підготовки (специфічні для цієї сфери принципи, засоби, методи, форми) [241].

Досліджуючи теоретико-методичні засади оптимізації професійної підготовки вчителів фізичної культури у вищих навчальних закладах, О. Тимошенко довів, що інтеграція у європейський освітній простір потребує переосмислення змісту, функцій і завдань оптимізації професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури у вищих навчальних закладах на основі програмно-цільового управління з використанням кредитно-модульної технології навчання [251].

Концепція дослідження проблем професійної підготовки майбутніх фахівців фізичної культури і спорту у вищих навчальних закладах базується, на думку Л. Сущенко, на таких положеннях:

– у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців фізичної культури та спорту у вищих навчальних закладах необхідно враховувати історію становлення і розвитку вітчизняної системи професійної підготовки фахівців фізичної культури та спорту в Україні у ХХ столітті;

– необхідно здійснювати об'єктивний аналіз зарубіжного досвіду професійної підготовки фахівців фізичної культури та спорту;

– потрібно враховувати перспективні напрями модернізації професійної підготовки майбутніх фахівців фізичної культури та спорту відповідно до вітчизняних та світових стандартів [247].

Вагомий внесок у розвиток концептуальних засад професійної підготовки майбутніх фахівців фізичної культури та спорту в Україні зробили такі вітчизняні вчені, як М. Амосов [7], Л. Безкоровайна [21], В. Беспутчик [26], Е. Вільчковський [24], Д. Давиденко [259], С. Єрмаков [95], В. Кукса [143], А. Міненко [178],

В. Платонов [209], Г. Пономарьов [216], Г. Соловйов [231], Л. Сущенко [244], О. Тимошенко [250], Б. Шиян [278] та ін. На думку вчених, оздоровчий потенціал фізичної культури і масового спорту, якщо його використовувати повністю, дозволив би підвищити працездатність, запобігти масовим захворюванням і досягти збільшення тривалості життя.

У сучасних публікаціях з фізичного виховання (Л. Волков [41], О. Худолій [267]) пріоритет надається руховій активності та здоровому способу життя.

У педагогічній теорії питання про використання освіти у сфері фізичної культури та спорту для формування здорового способу життя майбутніх учителів розглянуто недостатньо глибоко. Це проявляється в ряді негативних тенденцій. За даними Л. Києлевйнен, мотивація до заняття фізичною культурою і спортом у нинішніх студентів набагато нижча, ніж у минулі роки. Зниженню інтересу до занять фізичною культурою сприяє значне зменшення обсягу годин, що виділяються на цю дисципліну [123, с. 5].

За твердженням фахівців (Л. Безкоровайна [21], Н. Завидівська [99], Л. Іванова [108], С. Лебедченко [148] та ін.), фізичне виховання покликане комплексно розвивати фізичні і психічні якості особистості та сприяти творчому використанню засобів фізичної культури в організації повсякденної діяльності. Саме тому виникає потреба в ефективних засобах фізичного виховання, спрямованих на розвиток психомоторних функцій, які мають особливе значення у професійній діяльності та здоров'ї індивіда.

Одним із напрямів підвищення ефективності професійної освіти в цій галузі є розробка системи впровадження нових педагогічних та здоров'язберезувальних технологій, які підвищують можливості вищої професійної освіти студентів, активізують освітню діяльність, дозволяють оптимізувати процес професійної підготовки соціально активного, компетентного фахівця, здатного творчо адаптуватися до нових форм і змісту роботи.

Так, монографію «Аксіологічні засади професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання» Л. Демінської присвячено проблемі професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичної культури на

засадах аксіології. На основі теоретико-методологічного обґрунтування генези становлення та розвитку аксіології як галузі наукового знання, аналізу базових понять дослідження, теорії і практики аксіологічного підходу до професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичної культури розроблено та обґрунтовано структуру аксіологічної компетентності, концепцію та модель професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичної культури на засадах аксіології; визначено критерії сформованості аксіологічної компетентності та організаційно-методичні умови професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичної культури на засадах аксіології [77].

У посібнику «Психологія фізичного виховання і спорту» на основі авторського курсу та програми із психології фізичного виховання і спорту для факультетів фізичного виховання ВНЗ систематизовано зміст навчального предмета та історію психології фізичного виховання і спорту; розкрито особливості навчання, виховання і формування особистості та колективу під час занять із фізичного виховання та спортом. Охарактеризовано психологічні особливості діяльності вчителя фізичної культури; зміст психологічної підготовки спортсменів та команд; психодіагностики та відбору у спорті; види спорту та вправи змісту шкільної навчальної програми з фізичної культури, визначено основні шляхи формування рухових навичок. Розкрито психологічні особливості діяльності спортсмена, психологію діяльності спортивних суддів та психологію жінки і чоловіка у спорті [224].

В. Наумчук у навчальному посібнику «Професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури в процесі самостійної роботи зі спортивних ігор» висвітлив теоретичні засади професійної підготовки та самостійної діяльності студентів факультетів фізичного виховання, розкрив значення курсу спортивних ігор для професійного становлення майбутніх учителів фізичної культури, обґрунтував педагогічні умови вдосконалення їхньої фахової підготовки у процесі самостійної роботи зі спортивних ігор [183].

У монографії «Перспективні моделі фізкультурно-оздоровчих технологій у фізичному вихованні студентів вищих навчальних закладів» (С. Драчук,

В. Мірошніченко, Ю. Фурман) представлено авторські програми різних фізкультурно-оздоровлювальних технологій, що можуть бути використані у процесі фізичного виховання студентів вищих навчальних закладів. Проведено аналіз ефективності впливу фізичних навантажень різного спрямування на їхню функціональну та фізичну підготовленість і запропоновано методи, що можуть бути використані для їх моніторингу протягом навчального року [265].

Монографію С. Адирхаєва «Організаційно-педагогічні основи фізичного виховання і спорту студентів з особливими потребами у вищому навчальному закладі» присвячено проблемам організації фізичного виховання і спорту студентів з особливими потребами у вищому навчальному закладі. Аналіз теоретичних засад та результати дослідження дозволили розробити дидактичну технологію навчання руховим діям і підвищення рухової активності студентів з різними нозологіями і довести ефективність її у практичній роботі [2].

«Організація та методика взаємонавчання студентів у фізичному вихованні» – навчально-методичний посібник, у якому обґрунтовано важливість застосування взаємонавчання студентів вищих навчальних закладів у процесі занять із фізичного виховання, викладено вимоги до підготовленості студентів із теоретико-методичного і практичного розділів програми з фізичного виховання, методики самоконтролю та самооцінки рівня фізичної підготовленості, фізичного розвитку та стану здоров'я, методики психодіагностики, подано орієнтовні комплекси вправ різної спрямованості та програми фізичної підготовки [93].

Оптимізацію професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури спрямовано переважно на з'ясування особливостей набуття знань у галузі фізичної культури і спорту, специфіки педагогічної діяльності, пошук ефективного впровадження нових педагогічних технологій, переосмислення традиційної професійної підготовки студентів за напрямом 6.010201 «Фізичне виховання», створення на цій основі схеми організації навчального процесу, що відповідає вимогам, які ставляться до вищих педагогічних навчальних закладів [244].

Б. Курдюков стверджує, що педагогічна технологія професійної підготовки фахівців у галузі фізичної культури є алгоритмом послідовної реалізації

спроєктованої цілісної системи навчально-виховного процесу. До основних структурних компонентів алгоритму автор відносить: модель фахівця, зміст освіти, учасників навчального процесу, педагогічні умови, результат навчання [144, с. 23].

Професійна підготовка зорієнтована на якісні показники, нові принципи і технології навчання, що забезпечує формування фізичної культури вчителя, його готовності до педагогічної творчості та співпраці зі своїми вихованцями, їхніми батьками, громадськістю.

Найбільш поширені моделі вчителя у процесі професійної педагогічної підготовки в педагогічному комплексі розглядали у своїх дослідженнях В. Арнаутов [11], О. Дубасенюк [196], А. Міщенко [200], М. Осадчий [196], В. Сластьонін [235], І. Чічканова [271] та ін.

Розглядаючи модельну характеристику фахівця фізичної культури, В. Видрін пропонує побудувати таку систему підготовки, яка могла б у достатній мірі сформувати у фахівця знання, навички та вміння, необхідні йому у професійній діяльності [45].

Прикладом моделі сучасного вчителя фізичної культури є модель, запропонована Е. Вільчковським, яка охоплює результативність праці, фахову підготовленість, організацію педагогічної діяльності, педагогічні вміння, чинники, що зумовлюють ефективність педагогічної праці, стиль взаємостосунків з учнями, матеріальні та соціальні умови праці, суспільну діяльність та особистісні інтереси [24].

Обґрунтовуючи основні критерії сформованості загальнопедагогічної готовності майбутніх учителів фізичної культури, О. Шабаліна виокремлює педагогічну спрямованість, суб'єктну позицію, методологічне мислення, рефлексію, оволодіння педагогічними діями й операціями. Дослідниця вважає, що стратегія і тактика загальнопедагогічної підготовки майбутнього вчителя фізичної культури будується на принципах професійно-педагогічної спрямованості, інтегративності, системності, індивідуалізації і диференціації, єдності загального, особистісного й індивідуального. Технологію загальнопедагогічної підготовки майбутнього учителя фізичної культури вона розкриває через сукупність дій, операцій і процедур,

поетапно здійснюваних за таким алгоритмом: діагностика розвитку загальнопедагогічної підготовки вчителя – поетапний розвиток загальнопедагогічної культури за допомогою спеціально організованого навчання; діагностика розвитку загальнопедагогічної підготовки – корекція обраної спочатку стратегії і тактики навчання [272, с. 156].

Розкриваючи шляхи удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури, О. Федік переконливо доводить, що забезпечити високоефективний продуктивний навчальний процес може тільки вчитель, який володіє навичками дослідницької інноваційної роботи, уміє виявити і правильно оцінити не тільки фізичні, а й творчі здібності учнів, знайти найбільш раціональні та достатньо ефективні методи, прийоми організації та проведення навчального процесу. Тому залучення студентів до процесу наукового дослідження повинно відбуватись у взаємодії з викладачем [255, с. 112].

«Потужним апаратом метрологічного аналізу результатів навчального процесу, а отже, його оптимізації, моделювання й обґрунтування параметрів фізичних навантажень, розробки методик розвитку фізичних якостей і навчання рухових дій, корекції тестових програм для майбутнього вчителя фізичної культури є математичні методи. Інтенсивність використання таких методів у галузі фізичного виховання та спорту підвищується, якщо застосовувати інформаційні технології» – стверджує Г. Генсерук [55].

У дослідженнях О. Солтик «Формування концептуальної моделі професійної діяльності викладача фізичного виховання вищого навчального закладу» та Л. Сущенко «Професійна підготовка майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту (теоретико-методологічний аспект)» реалізовано завдання професійної підготовки майбутніх фахівців фізичної культури та спорту, здатних до плідної професійної праці у сучасних умовах, готових до професійної діяльності, які володіють не тільки системою спеціальних знань, професійних дій і соціальних відносин, а й мають сформовані і зрілі професійно важливі якості та відповідну кваліфікацію. Професійна підготовка фахівців нової формації вимагає роботи, а

також впровадження у навчально-виховний процес вищих навчальних закладів сучасних інформаційних технологій [241; 245].

Таким чином, предметом уваги вітчизняних науковців є низка важливих проблем, зокрема:

- становлення мережі закладів педагогічної освіти в Україні;
- науково-теоретичне обґрунтування особливостей психолого-педагогічної підготовки у вищих навчальних закладах різних рівнів акредитації;
- специфіка функціонування різних типів педагогічних навчальних закладів I – IV рівнів акредитації в системі неперервної професійної освіти;
- системний аналіз змісту, структури і тенденцій розвитку університетської педагогічної освіти (національної та міжнародної);
- багаторівнева підготовка педагогічних працівників та філософське обґрунтування концепцій оновлення професійно-педагогічної освіти в цілому.

Отже, аналіз літератури з теми дослідження також дає підстави стверджувати, що питання психолого-педагогічної підготовки вчителів у системі «педагогічний коледж – педагогічний університет» в Україні вивчалось поверхово. Наукового обґрунтування потребують такі аспекти:

- сутність, роль та специфіка функціонування комплексу «педагогічний коледж – педагогічний університет» у системі неперервної професійно-педагогічної освіти;
- створення цілісної багаторівневої системи професійної підготовки вчителя фізичної культури, заснованої на нових ідеях сучасної освіти, що розвивається в контексті вимог Болонської угоди;
- обґрунтування принципів організації, особливостей визначення мети, завдань, змісту, методів та організаційних форм професійної підготовки вчителів фізичної культури в системі «педагогічний коледж – педагогічний університет» в Україні;
- проектування нової моделі освітнього стандарту та освітньої програми молодшого спеціаліста і бакалавра напряму підготовки «Фізичне виховання» на

основі компетентнісного підходу, який закладає сучасні вимоги до вчителя фізичної культури;

– впровадження в підготовку молодших спеціалістів і бакалаврів за напрямом «Фізичне виховання» сучасних технологій: інформаційних, телекомунікаційних, мовних, проєктивних, психолого-педагогічного супроводу тощо;

– моделювання безперервної педагогічної практики як середовища самостійної діяльності студента та трансферу сучасного педагогічного знання в освітній простір педагогічного коледжу та педагогічного університету.

Вищевикладене свідчить про необхідність пошуку ефективних шляхів розв'язання проблеми, що дозволило б суттєво підвищити рівень професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в системі «педагогічний коледж – педагогічний університет».

1.2. Сутність та зміст ключових понять дослідження

В умовах соціально-економічних і політичних перетворень сучасної України особливого значення набувають питання неперервної професійної підготовки майбутніх учителів. Виховання студента в коледжі, а в подальшому – в університеті – досить складний етап формування особистості. У студентському віці завершується фізичне дозрівання організму. Цей період характеризується розвитком фізіологічних потенціалів (максимальна реактивність організму, оптимальні рівні артеріального тиску та ін.). До 17–18 років процес усебічного вдосконалення рухової функції близький до завершення. Одночасно спостерігається збільшення максимальних показників сили, швидкості рухів та інших показників, що свідчить про розвиток рухового апарату. Зміни у світогляді студента носять більш локальний характер порівняно з тими, які відбуваються в період становлення особистості у старшій школі. Молоді люди в цей період мають можливість учитися та займатися громадською діяльністю.

Деталізуємо сутність ключових понять нашого дослідження. Фізичне виховання є головним напрямом упровадження фізичної культури і становить

органічну частину загального виховання, покликану забезпечувати розвиток фізичних, морально-вольових, розумових здібностей та професійно-прикладних навичок людини [221, с. 5].

На думку Р. Левкович, фізичне виховання є педагогічним процесом, який спрямований на формування спеціальних знань, умінь, а також на розвиток різноманітних фізичних якостей людини. Це багатогранний процес організації пізнавальної фізкультурно-оздоровлювальної діяльності, спрямований на зміцнення потреби в заняттях фізкультурою і спортом, розвиток фізичних сил і здоров'я, вироблення санітарно-гігієнічних навичок здорового способу життя [60].

Н. Дем'яненко розглядає фізичне виховання через виховний процес, спрямований на формування в індивіда фізичної підготовленості, вмінь і навичок, інтересів, переконань, позитивних рис особистості, передачу знань, тобто фізичне виховання автор вважає процесом «активної дії не тільки на фізичні здібності людини, але, перш за все, на її відчуття і свідомість, психіку й інтелект, що забезпечує формування стійких соціально-психологічних проявів: позитивної мотивації, ціннісних орієнтацій, інтересів і потреб у сфері фізичної активності та здорового способу життя» [74, с. 23].

Б. Шиян, В. Папуша вважають, що фізичне виховання – це педагогічний процес, здатний удосконалити людину фізично й духовно, забезпечити систематизованими знаннями, фізичними вправами та способами їх самостійного використання протягом усього життя [283]. Подібної думки дотримуються О. Вацеба [36], М. Герцик [56], В. Головін [260], В. Ільїнич [258], Т. Круцевич [141], Л. Матвеев [174], А. Новиков [190], А. Тер-Ованесян [249]. Науковці розглядають фізичне виховання як спеціально організований процес всебічного розвитку фізичних, моральних і вольових здібностей, життєво важливих рухових навичок і умінь особистості, удосконалення її фізичних якостей для формування здорового, фізично досконалого, соціально активного й морально стійкого покоління силами природи, засобами фізичних вправ та гігієни.

Ю. Васьков [35], Д. Давиденко [259], О. Демінський [76], Л. Матвєєв [174] за основу визначення поняття «фізичне виховання» обрали аксіологічний підхід і розглядають фізичне виховання як одну з форм педагогічно зорієнтованого процесу передачі й засвоєння духовних і матеріальних цінностей, накопичених у сфері фізичної культури.

Узагальнюючи вищезазначені твердження науковців, фізичне виховання розглядаємо як соціально-педагогічний процес, спрямований на зміцнення здоров'я, гармонійний розвиток форм і функцій людського організму силами природи, засобами фізичних вправ, спорту та гігієни.

Мета фізичного виховання, на думку Л. Сущенко, – сформувати основи фізичної та духовної культури людини-творця в умовах інформатизації суспільного життя [247, с. 107].

Ряд авторів (О. Демінський [76], Т. Круцевич [141], Б. Шиян [283], В. Папуша [283]) головною метою фізичного виховання визначають формування суб'єкта культури, життєздатного в умовах мінливого соціального і природного середовища та забезпечення на цій основі задоволення потреб окремих людей і суспільства у формуванні всебічно розвинутої людини.

Досить часто із поняттям «фізичне виховання» корелюють й інший термін – «фізична культура». Фізичну культуру майбутнього вчителя слід розглядати не тільки як заняття руховими вправами, процедурами, загартування. Поняття «фізична культура» охоплює і широкий спектр проблем, які стосуються режиму раціонального харчування, дотримання правил гігієни, вироблення корисних звичок.

Сучасна фізична культура – це самостійна й особлива галузь загальної культури, спрямована переважно на зміцнення здоров'я людини, продовження її творчої активності та життя, а також на зростання і вдосконалення її всебічного і гармонійного розвитку та використання набутих якостей у суспільній, трудовій та інших видах діяльності [111].

Отже, під поняттям «фізична культура майбутнього вчителя» розуміємо таку якість майбутнього вчителя, для формування якої задіяно комплекс заходів,

спрямованих на зміцнення здоров'я, загартування організму, гармонійний розвиток фізичних можливостей особистості, формування життєво важливих рухових умінь та навичок.

Змістом фізичної культури є діяльність, яка забезпечує рухову активність, соматичне і психічне здоров'я, нормальний фізичний розвиток і одночасно розвиток самостійності, ініціативи, волі, розумових здібностей, моральних якостей, прихильності до здорового способу життя, але головне – відродження традицій здоров'язбережувальної поведінки, здорового способу життя і відмову від шкідливих звичок.

Здоров'язбережувальна діяльність учителя фізичної культури має бути спрямована на комплексне розв'язання оздоровлювальних, освітніх, виховних і розвивальних завдань, уписаних у контекст ціннісного розвитку особистості. Реалізація освітніх завдань передбачає формування культури руху, збагачення рухового досвіду фізичними вправами із загальнорозвивальною і коригувальною спрямованістю, технічними діями і прийомами базових видів спорту; освоєння знань про фізичну культуру і спорт, їх історію та сучасний розвиток, роль у формуванні здорового способу життя; формування навичок та вміння самостійної організації фізкультурно-оздоровлювальної та спортивно-оздоровлювальної діяльності [75, с. 93].

Л. Києлевяйнен встановлено, що фізична культура істотно впливає на духовний, моральний, інтелектуальний, емоційно-вольовий, руховий розвиток особистості, робить її суб'єктом власного здоров'я, забезпечує творче довголіття, продуктивну життєдіяльність, створює необхідні умови для адаптації до конкретних соціальних, економічних, кліматичних умов, сприяє ефективній трудовій діяльності, професійній компетентності, психічному і фізичному благополуччю [123, с. 15].

Говорячи про потенціал сучасної фізичної культури, беруть до уваги два рівні цінностей – суспільний та особистісний – і пропонують механізм перетворення суспільних цінностей в особисте надбання кожного індивіда.

До суспільних цінностей фізичної культури відносять накопичені людством спеціальні знання, спортивну техніку, технології спортивної підготовки, методики

оздоровлення, найкращі зразки моторної діяльності, спортивні досягнення – усе те, що створене людьми для фізичного вдосконалення, оздоровлення й організації здорового способу життя. Важливим є значення цінностей, які визначають значущість і престижність фізичної культури і спорту серед інших соціальних явищ. Фінансування, правова основа, сформованість позитивної суспільної думки – основні показники, які характеризують рівень значущості фізичної культури [18, с. 74].

Особистісний рівень освоєння цінностей фізичної культури визначається знаннями людини в галузі фізичного вдосконалення, руховими вміннями та навичками, здатністю до самоорганізації здорового способу життя, соціально-психологічними установками, орієнтацією на заняття спортивною діяльністю. За цим показником можна оцінювати рівень цивілізованості суспільства та розвитку культури країни загалом [18, с. 75].

Фізична культура є складним суспільним явищем, яке не обмежене розв'язанням завдань фізичного розвитку, а виконує й інші функції суспільства у сфері моралі, освіти, етики:

- соціальну – виховання і підготовка людини до суспільно корисного життя;
- інтегруючу – безпосередня участь у колективній діяльності в інтересах суспільства;
- адаптаційну – пристосування до різноманітних видів трудової та інших видів діяльності;
- регулюючу – розвиток необхідних для суспільства фізичних навичок і вмінь;
- нормативну – закріплення раціональних норм діяльності;
- інформаційну – накопичення культурної інформації, її поширення і передача від покоління до покоління;
- естетичну – задоволення естетичних потреб особистості;
- біологічну – задоволення природних потреб людини, покращення її фізичного стану, забезпечення необхідного рівня дієздатності [18, с. 76].

Ці функції скеровані на виховання молоді (навчання, активний відпочинок, підвищення працездатності), на ефективність професійної діяльності, а також на лікувальну та реабілітаційну діяльність.

Що стосується функцій саме вчителя фізичної культури, то найбільш детально їх охарактеризував Б. Шиян. На думку вченого, педагогічна діяльність учителя реалізується сукупністю різноманітних дій у певних педагогічних ситуаціях, які підпорядковуються навчально-виховним цілям і спрямовуються на розв'язання конкретних педагогічних завдань. Упорядкована сукупність таких дій визначає виконання певної педагогічної функції вчителя. Усі педагогічні функції науковець поділяє на дві групи. До першої групи він відносить орієнтаційну, розвивальну, мобілізуючу та інформаційну функції, основою яких є дидактичні, академічні, авторитарні, комунікативні здібності людини. До другої групи (організаційно-структурних) функцій належать конструктивна, організаторська, комунікативна і гностична (дослідницька) функції [281, с. 210 – 211].

Згідно з концепцією Л. Лубишевої, у процесі виховання відбувається конверсійне проникнення елементів спортивної культури в культуру фізичну, створюються об'єктивні передумови й умови для психофізичної підготовки дітей та підлітків засобами спорту. При цьому особливий методологічний сенс має настанова на формування спортивної освіти як освоєння комплексу актуалізованих цінностей спортивної культури, адекватних інтересам, схильностям, потребам і можливостям школярів. Соціально-психологічний компонент цінностей спортивної культури забезпечується рівнем суспільної свідомості, громадської думки, інтересів, мотивів ціннісних орієнтації людей, а також рівнем взаємовідносин, які вибудовуються у сфері спорту («тренер-спортсмен», «спортсмен-спортивний колектив» тощо) [153].

Специфічний компонент ціннісного потенціалу спортивної культури виявляється у здатності спорту задовольняти потреби людини у фізичному вдосконаленні, соціалізації, формуванні здоров'я, самореалізації та підвищенні соціального престижу особистості в суспільстві шляхом досягнення високого результату, перемоги, рекорду. Ця група цінностей освоюється шляхом спортивного

вдосконалення і виховання. Освоєння цінностей спортивної культури можливе тільки у процесі організації активності людини у сфері спорту [153, с. 16].

Спортивна культура передбачає: різні форми спортивно зорієнтованої діяльності; різні форми (раціональну, мотиваційну, емоційну, діяльнісну) позитивної оцінки спорту; її обґрунтування (осмислення і пояснення); результати всієї цієї соціальної активності – сформовані якості особистості та її способу (стилю) життя, правила поведінки, соціальні ролі, норми і зразки соціальних відносин; функціонування відповідних соціальних інститутів тощо [153, с. 16].

На нашу думку, спортивна культура особистості визначається насамперед ступенем освіченості, компетентності в обраному виді спорту, самодисципліною і спортивним стилем життя, що зумовлює наявність усвідомленої потреби у спортивному та фізичному тренуванні протягом усього життя. Разом з тим без повноцінних знань, складових спортивної та фізичної культури, успішне формування її буде проблематичним.

Фізична активність людини повинна розглядатися як головна сфера формування фізичної культури особистості [281, с. 212].

Спорт є органічною частиною фізичної культури, особливою сферою виявлення та уніфікованого порівняння досягнень людей у певних видах фізичних вправ, технічної, інтелектуальної та іншої підготовки шляхом змагальної діяльності. Соціальна цінність спорту визначається його дійовим стимулюючим впливом на поширення фізичної культури серед різних верств населення.

Інтенсивно розвиваються процеси інтеграції спорту і фізичної культури в економіку, охорону здоров'я, релігію, екологію та інші форми соціального життя. Вони перетворилися у галузь і становлять соціальний інститут, який виконує чітко визначені соціальні функції (виховання, освіта, оздоровлення); має розвинену інфраструктуру, матеріальну базу (стадіони, спортивні зали, басейни); проводить підготовку професійних кадрів (коледжі, інститути, академії фізичної культури) [248, с. 75].

Фізична культура і спорт – загально визнані матеріальні і духовні цінності суспільства. Вони є найважливішими чинниками становлення активної життєвої

позиції. Їх політичне, культурне і виховне значення зростає у процесі прискорення темпу життя, посилення потоку інформації, розширення співпраці між народами.

На відміну від фізичної культури, спорт завжди пов'язаний із досягненням максимальних результатів у окремих видах фізичних вправ. На тренуваннях, а особливо на змаганнях, спортсмени долають значні фізичні та нервові навантаження, виявляють і розвивають рухові й морально-вольові якості.

Важливою тенденцією розвитку фізичної культури та спорту є їхня соціальна універсалізація, яка полягає у прагненні залучити до фізкультурно-спортивної діяльності усі прошарки суспільства, що проявляється у:

- підвищенні ролі держави у розвитку фізичної культури і спорту;
- широкому використанні фізичної культури і спорту у профілактиці захворювань і зміцненні здоров'я населення;
- продовженні активного творчого довголіття людей;
- організації діяльності у вільний час та у профілактиці асоціальної поведінки молоді;
- залученні до занять фізичною культурою і спортом працездатного населення;
- зростанні доходу спортивної індустрії;
- збільшенні обсягу спортивного теле- та радіомовлення;
- розвитку фізкультурно-оздоровлювальної та спортивної інфраструктури з урахуванням інтересів і потреб населення;
- насиченості ринку фізкультурно-оздоровлювальних і спортивних послуг [87].

Узгодження фізичної культури майбутнього вчителя з його індивідуальними характеристиками можливе шляхом зміни умов його діяльності або шляхом розвитку тих якостей, які необхідні для його подальшої успішної роботи. Саме на фізичний розвиток, як необхідну умову ефективного оволодіння професією, і слід звернути особливу увагу при організації підготовки майбутнього вчителя фізичної культури.

Поняття «фізичний розвиток» Б. Шиян тлумачить по-різному, зокрема:

1) як процес зміни форм і функцій (морфофункціональних властивостей) організму людини протягом її індивідуального життя;

2) як сукупність ознак, що характеризують зовнішні показники «фізичного стану» організму на певному етапі його розвитку (ріст, вага, окружність тіла, спірометрія, динамометрія тощо) [282].

Т. Круцевич трактує фізичний розвиток як природний процес вікової зміни морфологічних і функціональних ознак організму, обумовлений спадковими факторами та конкретними умовами зовнішнього середовища [141].

На думку В. Бальсевича, М. Віленського, В. Ільїнич, Л. Лубишевої та ін., спрямованість на розвиток і самореалізацію людини визначає зміст фізичної культури, її ціннісні орієнтації – людина і її фізичне, соціальне, психічне і моральне здоров'я як найперша і найбільш значуща цінність для самої людини (дитини, дорослого), родини, суспільства і держави [18, с. 56–60].

Отже, фізичний розвиток майбутнього вчителя фізичної культури є невід'ємною частиною його професійної підготовки і включає: ціннісні орієнтації, зміну морфофункціональних властивостей організму, зміну зовнішніх показників фізичного стану організму.

Саме тому для забезпечення цілісного, гармонійного розвитку особистості необхідна професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури.

В енциклопедії професійної освіти «професійна підготовка» визначається як «сукупність спеціальних знань, умінь і навичок, якостей, трудового досвіду і норм поведінки, які забезпечують можливість успішної праці за обраною професією; процес повідомлення учням відповідних знань і умінь» [285, с. 390].

«Професійну підготовку» трактують і як систему організаційних та педагогічних заходів, які забезпечують формування в особистості професійної спрямованості знань, умінь, навичок та професійної готовності [236].

На думку Н. Дем'яненко, підготовка вчителя – це об'єктивне соціально-педагогічне явище, спеціально організований процес навчання (викладання і учіння), засвоєння майбутніми педагогами професійних знань, вироблення відповідних умінь та навичок; формування позитивних соціальних і пізнавальних

потреб самовиховання й самореалізації. Тобто, педагогічна підготовка являє собою процес послідовного опанування студентами змісту дисциплін педагогічного циклу в єдності їх теорії і практики, а також – сукупний підсумок, що визначає сформовані вміння та навички майбутнього вчителя й забезпечує оволодіння основами педагогічної діяльності [73, с. 17].

До цього визначення А. Акусок додає виконання координуючої функції у загальній системі професійної підготовки вчителя, визначення його особистісної позиції та спрямованості на педагогічну професію, наявність потужного когнітивного потенціалу, посилення креативних компонентів педагогічної освіти [4, с. 2].

Аналіз наукових праць О. Глузмана [58], В. Краєвського [138], І. Лернера [150], М. Скаткіна [233], Л. Хомич [266] та ін. засвідчує, що під психолого-педагогічною підготовкою автори розуміють процес і результат, який відбувається в часі та просторі, ведеться у навчальних закладах за затвердженими заздалегідь програмами, планами у напрямі засвоєння студентами обов'язкових предметів, дисциплін за вибором, факультативних спецкурсів та спецсемінарів фундаментальних наук.

О. Куц, М. Третьяков, І. Лапичак вважають, що «...підготовка висококваліфікованих фахівців посідає особливе місце в системі фізичного виховання. Вона є стрижнем і водночас визначальною умовою ефективного функціонування такої системи» [145, с. 119].

Важливого значення набуває професійна підготовка майбутніх фахівців фізичної культури та спорту у навчальних закладах, де навчально-виховний процес спрямований не тільки на здобування майбутніми фахівцями спеціальних знань, умінь і навичок, а й на розвиток професійно значущих якостей особистості майбутнього фахівця, його інтелектуального потенціалу, можливостей, інтересів, нахилів, мотивів і ціннісних настанов [246].

Оскільки під «професійною підготовкою» розуміють «запас знань, досвіду, здобутих у процесі навчання, практичної діяльності», то у вищому педагогічному навчальному закладі професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури,

на думку Т. Осадчої, стає цілісним процесом засвоєння й закріплення загальнопедагогічних і фахових знань, умінь, навичок, ознайомлення з передовим педагогічним досвідом [195].

У цьому напрямі Б. Шиян розглядає підготовку майбутніх учителів фізичної культури як фізичну підготовку, спрямовану на виховання фізичних якостей та розвиток функціональних можливостей і систем організму, які створюють сприятливі умови для вдосконалення всіх рівнів підготовки. Науковець зазначає, що термін «фізична підготовка» використовують, коли намагаються підкреслити прикладну спрямованість фізичного виховання стосовно певної діяльності, яка вимагає «фізичної підготовленості». Змістом прикладної фізичної підготовки він вважає не тільки спеціально підібрані фізичні вправи, але і навчальний матеріал [278; 279].

Аналіз наукових праць із досліджуваної проблеми дозволив С. Ігнатенко визначити, що професійно-педагогічна підготовка вчителів фізичної культури є сукупністю знань, навичок і вмінь, оволодіння якими дає змогу працювати вчителем у школі. Професійна діяльність учителя фізичної культури спрямована насамперед на формування фізично досконалих, соціально активних, морально стійких, відданих Україні громадян [110, с. 7].

Професійна підготовка майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту розглядається Л. Сущенко як «...процес, який відображає науково й методично обґрунтовані заходи вищих навчальних закладів, спрямовані на формування протягом терміну навчання рівня професійної компетентності особистості, достатнього для організації фізичного виховання різних верств населення регіону й успішної праці в усіх ланках спортивного руху з урахуванням сучасних вимог ринку праці» [245, с. 106].

Ряд науковців (Г. Арзютов [10], А. Барабанов [19], О. Вацеба [36], М. Герцик [56], О. Демінський [75], В. Каргаполов [116], В. Кукса [143], О. Куц [146], О. Петунін [203], В. Платонов [209], В. Приходько [218], Л. Сущенко [247], В. Фідельський [257], Б. Шиян [280]) під професійною підготовкою майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту розуміють науково обґрунтовану

організаційно-методичну систему суб'єкт-суб'єктної взаємодії студентів і професорсько-викладацького складу навчального закладу, спрямовану на формування протягом навчання рівня професійної компетентності особистості.

Аналіз наукових джерел із проблеми професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури свідчить, що в полі зору дослідників перебувають: спортивна та професійно-педагогічна підготовка; медико-біологічна підготовка; викладання окремих спортивно-педагогічних дисциплін у структурі професійної підготовки вчителя; використання інноваційних технологій у процесі формування професійної майстерності фахівців фізичної культури.

У нашому дисертаційному дослідженні «професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури» розглядається як система організаційних та педагогічних заходів, які забезпечують майбутньому педагогові отримання фундаментальних знань у галузі фізичної культури, формування на їх основі відповідних умінь і навичок, необхідних для використання у майбутній професійній діяльності різноманітних форм занять, засобів та методики викладання фізкультурно-оздоровлювальних програм, спрямованих на досягнення і підтримку фізичного стану.

Ефективна професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури здійснюється сьогодні за допомогою навчальних комплексів, зокрема комплексу «педагогічний коледж – педагогічний університет», бо в ньому створено соціально-організаційні та психолого-педагогічні умови забезпечення цього процесу, де реалізація принципів особистісно зорієнтованого навчання надає широкі можливості для вибору спеціалізації, а умови комплексу дозволяють здійснювати процес управління навчально-виховним процесом на більш високому рівні.

Головне призначення комплексу – розширити і поглибити науково-методичне забезпечення системи безперервної освіти від дошкільної до завершення професійно-педагогічної діяльності. В умовах функціонування таких комплексів з'являються реальні можливості продуктивної реалізації ідей багаторівневості, багатоканальності, варіативності, безперервності, гнучкості системи професійної підготовки педагогічних кадрів, наближення її до потреб сфери освіти й особистості.

Для визначення дефініції «професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури в системі „педагогічний коледж – педагогічний університет”» звернемося до наступності в системі «педагогічний коледж – педагогічний університет», яка має важливе значення, оскільки успішність професійного навчання у ВНЗ багато в чому визначається своєрідним «розумовим» матеріалом, накопиченим студентами на попередніх етапах навчання. Проте в цьому різноманітті відсутні дослідження, у яких системоутворювальним елементом безперервної освіти була б дворівнева підготовка майбутнього вчителя у структурі «педагогічний коледж – педагогічний університет».

У філософії під наступністю розуміється зв'язок між різними етапами або ступенями буття і пізнання, сутність якого полягає у збереженні тих чи інших елементів цілого або окремих сторін його організації при зміні цілого як системи, тобто при переході з одного стану в інший [261, с. 43].

Наступність Н. Шипулін розуміє як «зв'язок між явищами у процесі розвитку, коли нове, змінюючи старе, зберігає в собі деякі його елементи» [277, с. 66]

Наступність розглядають і як принцип функціонування всіх керованих соціальних систем, без якого неможливим є поступовий прогресивний розвиток суспільства. Фундаментальне значення наступності полягає в тому, що вона забезпечує зв'язок між минулим, сучасним і майбутнім. Наступність має об'єктивний і загальний характер, проявляється у всіх сферах суспільного життя, а також забезпечує передачу культурних цінностей і норм соціальної поведінки від одного покоління до другого.

Наступністю називають зв'язок між різними етапами або ступенями розвитку, сутність якого полягає у збереженні тих чи інших елементів цілого або окремих його характеристик при переході до нового стану [246, с. 3].

Наступність ступеневої підготовки вчителя І. Чічканова розуміє як послідовне розгортання вузівського педагогічного процесу у зв'язку з педагогічним процесом у педагогічному коледжі з метою формування випускника педагогічного коледжу як суб'єкта вузівської освіти, послідовне і поглиблене розгортання отриманих знань і

сформованих умінь, систематичний і цілеспрямований розвиток професійних якостей майбутнього вчителя [271, с. 45].

Основне завдання педагогічного коледжу полягає в підготовці вчителів з базовою професійною освітою. Вища педагогічна школа готує вчителів вищої кваліфікації [82].

Психолого-педагогічні аспекти наступності в системі «педагогічний коледж – педагогічний університет» стосуються професійного самовизначення; готовності до праці; змістовної і процесуальної готовності до виконання певної професійної діяльності, вміння застосовувати одержані знання на будь-якому етапі професійної підготовки; професійного самовизначення; інтелектуального самовизначення тощо.

Отже, у нашому дослідженні професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури у системі «педагогічний коледж – педагогічний університет» розглядається як механізм розвитку, самореалізації особистості у процесі професійної освіти (навчання, виховання).

Підготовка майбутніх учителів фізичної культури не здійснюється спонтанно, її необхідно підтримувати і розвивати. Для цього, на думку В. Осадчого [196], О. Петуніна [203], важливо створювати умови, які б дозволяли майбутнім учителям фізичної культури отримувати належну професійну освіту, підвищувати свій загальнокультурний і фаховий рівень, брати участь у пошуковій, дослідно-експериментальній роботі, здійснювати облік передового та інноваційного педагогічного досвіду.

Посиленням вимог до професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури передбачено насамперед модернізацію навчально-педагогічного процесу, зміну структури його організації. До основних завдань професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури В. Осадчий відносить: 1) цілеспрямований розвиток фізичних здібностей, що відповідають специфічній діяльності; 2) вдосконалення вмінь і навичок, необхідних у трудовій діяльності; 3) підвищення функціональної стійкості організму студентів до незвичайних і екстремальних умов [196].

Для досягнення якісної підготовки майбутніх учителів фізичної культури, забезпечення їхнього гармонійного фізичного розвитку, міцного здоров'я необхідною умовою, за твердженням Р. Ахметова, є перехід до гуманістичної системи професійної підготовки, у якій найвищою цінністю стає студент з його індивідуальними особливостями, цінностями та інтересами [12].

Якщо раніше основною метою підготовки вчителя фізичної культури було технологічне зростання, то сьогодні змінило орієнтири на його особистісний розвиток, що є наслідком самоорганізації та узагальнення діяльнісного та особистісного досвіду майбутнього фахівця. З цих позицій компетентність розглядається як категорія, обумовлена рівнем професійної освіти, досвідом та індивідуальними здібностями педагога, його гуманною педагогічною позицією, ціннісним ставленням до педагогічної діяльності й високим рівнем загальної та професійної культури. Враховуючи вищесказане, очевидно є модернізація системи підготовки майбутнього учителя фізичної культури на основі його фізичного вдосконалення та впровадження нових підходів і сучасних технологій в освітній простір вищого навчального закладу.

Отже, фізичне вдосконалення майбутнього вчителя розглядається як сукупність основних положень, думок про розвиток фізичного виховання, до яких належать: соціально-психологічні установки, здатність до самоорганізації, орієнтація на фізкультурно-спортивну діяльність, покращення стану здоров'я, фізичних якостей, підвищення загального рівня навчальних досягнень, засвоєння спеціальних знань.

Отже, професійна підготовка та фізичне удосконалення майбутнього вчителя фізичної культури можливі лише за умови неперервної освіти і розвитку особистості, а не тільки за рахунок задоволення вузькопрофесійних потреб. Особливо це стосується системи професійної підготовки педагогів, тобто тієї професійної сфери, де рівні особистісного, морального та інтелектуального розвитку прямо (а не опосередковано) будуть детермінувати у майбутньому позитивний (або негативний) розвиток «іншого» суб'єкта взаємодії, тобто визначати успішність (або неуспішність) професійно-педагогічної діяльності.

1.3. Структурний аналіз професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури

Соціально-економічні і політичні зміни, глибокі оновлення різних галузей громадського життя висувають нові вимоги до якості підготовки спеціалістів, які обслуговують сферу фізичної культури, до рівня їхньої професійної компетентності. Саме тому особливої уваги потребує підготовка (загальнопедагогічна, фахова, практично-професійна) майбутніх учителів фізичної культури до здійснення професійної діяльності.

Контекст професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури Б. Шиян характеризує як сукупність навчально-виховної, науково-методичної, фізкультурно-оздоровлювальної, спортивно-масової та організаційно-управлінської діяльності [281, с. 143].

На думку О. Абдуліної [1], О. Тимошенко [251], О. Шабаліної [272], комплексна організація діяльності студентів потребує поєднання навчально-пізнавальної, навчально-практичної й самостійної практичної діяльності.

Л. Іванова вважає, що для організації роботи майбутніх учителів фізичної культури важлива науково-дослідницька робота. Автор зазначає, що нове народжується у процесі дослідження. У педагогіці – це не лише ідеї, підходи, методи, технології, які в таких поєднаннях ще не висувались або ще не використовувалися, а й той комплекс елементів чи окремі елементи педагогічного процесу, які несуть у собі прогресивне начало, що дає змогу в ході зміни умов і ситуацій ефективно розв'язувати завдання виховання та освіти [108, с. 138].

У навчальних комплексах, які забезпечують організаційну єдність у роботі і взаємодію всіх складових комплексу, у процесі професійної підготовки виокремлено чотири основні види діяльності: навчальну, виробничу, комунікативну, науково-дослідну, що обумовлюють основні напрями функціонування чотирьох підсистем навчального комплексу: виховної (комунікативна діяльність), навчальної (навчальна

діяльність), виробничої (виробнича діяльність), науково-дослідної (науково-дослідна діяльність).

Показником ефективної навчальної діяльності є пізнавальна активність, уміння працювати самостійно; науково-дослідної діяльності – постійний науковий пошук, проведення експериментальної роботи; комунікативної – пропаганда інноваційних підходів до організації навчально-виховної роботи, передового педагогічного досвіду; виробничої діяльності – впровадження інновацій у практику роботи в системі навчального комплексу, використання новітніх педагогічних технологій. Концептуальними ідеями навчальної діяльності вважають багатогранність форм та методів професійної підготовки в системі навчального комплексу; гнучкість навчального процесу; академічну мобільність; достатнє педагогічне та психологічне забезпечення навчальної діяльності; створення ситуацій успіху в навчанні.

У науково-дослідній роботі об'єднуються комплексною науковою проблемою всі заклади освіти, які входять до складу навчального комплексу; результати дослідницької діяльності співробітників навчального комплексу (НК) упроваджуються у навчальний процес; у структурних підрозділах навчального комплексу організовується науково-дослідна робота студентів як складова їхньої практичної інноваційної діяльності; проводяться науково-практичні конференції, друкуються статті та видаються збірники наукових праць.

Професійна підготовка вчителів фізичної культури в системі «педагогічний коледж – педагогічний університет» зорієнтована на індивідуально-творче формування конкурентоспроможного, мобільного на ринку праці педагога. На думку Н. Денисової, відбувається загальнонаукова, спеціальна (фахова), психолого-педагогічна, культурологічна, науково-педагогічна і практико-методична підготовка. Психолого-педагогічна підготовка узгоджується з реальними потребами вчителя конкретної спеціальності та професійною спрямованістю особистості студента, яка виявляється у професійних інтересах, здібностях, можливостях. Змістовно така цільова підготовка має бути практико-орієнтованою, що забезпечується розробкою профілів та кваліфікаційних характеристик у відповідних

навчальних програмах загальнотеоретичних дисциплін і практичної педагогічної підготовки [82, с. 91].

У межах навчального комплексу Д. Бондарев [30] розмежовує навчальну, виховну, організаційно-методичну та наукову роботу. Науковець доводить, що навчальну роботу зосереджено на використанні змісту навчальних дисциплін з метою посилення гуманістичного спрямування навчального процесу (упровадження нових навчальних планів, кредитно-модульної системи, індивідуальних навчальних планів студентів, ефективних форм і методів навчання, посилення самостійної роботи студентів, контролю за їх знаннями).

Організаційно-методична робота спрямовується на організаційно-методичне забезпечення процесу адаптації: а) організація спецкурсів для студентів; б) проведення семінарів для кураторів і викладачів; в) колективне, групове та індивідуальне консультування студентів, кураторів, викладачів і батьків з різноманітних проблем адаптації; г) розробка і проведення оглядових лекцій для батьків із проблем адаптації студентів; д) написання навчальних програм і планів для кураторів та викладачів із проблем адаптації студентів; е) підготовка інтегрованих навчальних посібників, методичних порад.

Наукова робота спрямована на формування творчих навичок, розвиток інтересу до науково-дослідницької діяльності, розширення сфери наукового спілкування.

У той же час, організаційно-педагогічна діяльність ВНЗ з адаптації студентів потребує цілеспрямованого педагогічного керівництва з боку суб'єктів управління. Ефективність такої діяльності забезпечується дотриманням її структури та відповідного змістового наповнення [30, с. 28].

Цілеспрямована професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури, на думку Л. Лубишевої, складається із трьох основоположних процесів: освіти, виховання, тренування. У результаті активного освоєння спортивних знань, умінь і навичок тренувальної та змагальної діяльності, юний спортсмен займається спортом з великим бажанням, інтересом, отримує спортивне задоволення, формує

спортивний стиль життя, завзятість, мужність, характер, чесне ставлення до суперника [153, с. 19].

Отже, професійна підготовка майбутнього вчителя фізичної культури в системі «педагогічний коледж – педагогічний університет» вміщує такі види діяльності: виховну, навчально-практичну, науково-дослідну, фізкультурно-оздоровлювальну, спортивно-масову та самостійну діяльність.

Результат професійної підготовки майбутнього вчителя фізичної культури визначається рівнем оволодіння ним теоретичними знаннями з дисциплін, що вивчаються, сформованості у нього професійно важливих якостей особистості, умінь і навичок. Засвоєння знань і вмінь є необхідною умовою для успішної професійної діяльності вчителя фізичної культури і здійснюється у процесі навчання через:

- оволодіння студентами теорією та методикою фізичного виховання, вміннями і навичками оцінки та самооцінки якості оволодіння матеріалом;
- стимулювання навчально-пізнавальної активності студентів, формування у них потреби в самоосвіті, саморозвитку та самовдосконаленні;
- підвищення ролі самостійної роботи студентів та чітку організацію їхньої самостійної діяльності у навчальний та позанавчальний час;
- формування у студентів педагогічної свідомості і мислення, творчого підходу до вирішення проблем, пов'язаних із майбутньою професійною діяльністю;
- систематичне залучення майбутніх учителів до практичної творчої діяльності, пов'язаної з підготовкою до навчання і виховання молодих поколінь.

З урахуванням цих завдань С. Волкова виділяє компоненти професійної підготовки майбутнього вчителя фізичної культури (аксіологічний, технологічний, творчої активності) [42, с. 1].

М. Шик обґрунтував структуру професійної підготовки майбутнього вчителя в умовах вищого навчального закладу, у якій виокремив мотиваційний, поведінковий і рефлексивний компоненти [276, с. 13].

О. Тимошенко визначив такі компоненти професійної підготовки студентів зі спеціальності «Фізичне виховання»: мотиваційний, когнітивний і діяльнісний [250, с. 257].

Розглядаючи професійну підготовку в системі навчального комплексу, О. Шапран урахувала структуру та різноманітні зв'язки між компонентами структурної, функціональної та історико-концептуальної площин. Провідними, на її думку, є аксіологічний, гностичний, управлінсько-організаційний, креативний компоненти [274, с. 11–12].

Компонентами професіоналізму спеціаліста, на думку О. Куца та І. Лапичака, є професійні знання: спеціальні, методичні, психолого-педагогічні; професійні вміння: дидактичні, організаційні, конструктивні, прогностичні, комунікативні; професійні якості особистості: ціннісні, здібності, риси характеру [145, с. 120–121].

У структурі професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури С. Ігнатенко виділяє мотиваційний, емоційно-вольовий, комунікативно-організаційний, когнітивний та контрольно-оцінний компоненти [110, с. 15].

Розглядаючи питання формування професійної майстерності вчителя фізичної культури, О. Петунін [204] виділив п'ять структурних компонентів, зокрема: конструктивний, організаторський, комунікативний, гностичний, руховий. При цьому він зазначав, що на факультетах фізичного виховання домінує фізкультурно-спортивна діяльність, нерідко на шкоду професійно-педагогічній. Рухова діяльність – специфічна особливість роботи вчителя фізичної культури. Характер роботи вчителя фізичної культури, у порівнянні з педагогами інших дисциплін, носить найбільш різноманітний характер. Діяльність визначається змістом самого предмета, як уроків фізкультури, так і позакласними оздоровлювальними та спортивно-масовими заходами завдяки динамічності та насиченості занять. Необхідно володіти технікою виконання вправ, прийомами допомоги та страхування, вмінні переміщуватися по майданчику і в залі, вмінні виготовляти спортивний інвентар та обладнання і виконувати його ремонт, готувати майданчики для спортивних ігор.

Узагальнення результатів досліджень Н. Кузьміної, О. Киричука, О. Попової та ін. дозволило О. Шапран виділити три площини, або підпростори, в системі підготовки вчителя в умовах навчально-науково-педагогічного комплексу (ННПК), зокрема: структурний, функціональний, історико-концептуальний [274].

У структурній площині встановлено цільовий, змістовий, діяльнісний, результативний компоненти.

Складовими функціонального підпростору є аксіологічний, гностичний, управлінсько-організаційний, креативний компоненти. Історико-концептуальна площина представлена просторовим, нормативним, критеріально-діагностичним і особистісним компонентами.

Змістовим компонентом передбачено оволодіння відповідними професійними знаннями, уміннями і навичками (гностичний аспект компонента), що визначаються конкретними закономірностями і принципами функціонування навчально-виховного процесу (нормативний аспект компонента).

Діяльнісний компонент залежить від уміння педагога організувати навчально-виховний процес (управлінсько-організаційний компонент) та передбачає діагностику і корекцію власної діяльності (критеріально-діагностичний компонент). Результатом професійної підготовки (результативний компонент) є розвиток творчих здібностей (креативний компонент) і наявність конкретних якостей особистості, які повинні бути притаманні вчителю інноваційного типу (особистісний компонент) [274, с. 19].

У структурі професійної підготовки майбутніх учителів М. Карченкова виокремлює такі складники: психологічний, який розкриває мотиваційно-ціннісне ставлення майбутніх фахівців до праці вчителя; теоретичний і практичний, що характеризуються певним обсягом професійних знань, умінь і навичок; фізичний і психофізіологічний, які визначаються відповідністю стану здоров'я, фізичного розвитку й особливостей нервової системи вимогам педагогічної діяльності і професійної працездатності [120].

Ефективність особистісно зорієнтованої професійної підготовки майбутніх фахівців фізичної культури та спорту, як зазначає Л. Сущенко, забезпечується

реалізацією трьох взаємопов'язаних напрямів: результатом першого є формування професійних знань майбутніх фахівців; другого – утворення професійних функцій майбутніх фахівців, які, з одного боку, інтегрують набуті професійні знання, а з другого, – зумовлюють якість їхньої професійної діяльності в суспільстві; третього – формування професіоналізму майбутніх фахівців з урахуванням основних аспектів розвитку соціального партнерства [245, с. 259].

На основі розроблених Н. Кузьміною положень, В. Наумчук виділив компоненти структури професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичної культури, які формуються у процесі вивчення спортивних ігор (дослідницький, гностичний, комунікативний, організаційний, конструктивний, руховий) [183, с. 11].

Використовуючи підхід, заснований на виявленні та класифікації умінь, коли розглядається структура педагогічної діяльності, Л. Голуб виділяє гностичний, конструктивний, комунікативний, проектувальний, організаторський, дослідний компоненти педагогічної діяльності [61; 62].

Професійна підготовка майбутніх фахівців фізичної культури в дисертації Ю. Коваленко розглядається як цілеспрямований педагогічний процес, результатом якого є сформованість низки компонентів професійної готовності (мотиваційного, когнітивно-діяльнісного, особистісного та здоров'язбережувального) студентів до здійснення фізкультурно-оздоровлювальної діяльності в дошкільних навчальних закладах різного типу [130, с. 12].

У результаті аналізу різних підходів до визначення структурних складових професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури у дослідженні нами виокремлено такі компоненти: когнітивно-інтелектуальний, мотиваційно-ціннісний і діяльнісно-творчий. Охарактеризуємо їх більш детально.

Традиційно процес професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури пов'язаний з оволодінням відповідними знаннями, що характеризується **когнітивно-інтелектуальним компонентом**, відповідно до якого усвідомлюються поняття і уявлення про здоров'я, шляхи і засоби його збереження, фізичного вдосконалення організму, параметри контролю рівня розвитку.

У системі «педагогічний коледж – педагогічний університет» когнітивно-інтелектуальним компонентом професійної підготовки забезпечується наступність у отриманні стійких професійних знань. Знання становлять складову світогляду людини і необхідну умову творчої самореалізації, розвитку здібностей і талантів майбутніх учителів. Рівень засвоєння знань значною мірою залежить від створення сприятливого клімату у процесі інноваційної підготовки фахівців.

У процесі професійної підготовки майбутні вчителі фізичної культури набувають знань та вмінь застосовувати форми, методи, засоби навчальної роботи, не шкідливі для здоров'я учнів; забезпечувати належний рівень викладання предметів освітньої галузі «Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини»; надавати учням ґрунтовні знання про здоров'я і шляхи його збереження та зміцнення; формувати мотивацію щодо здійснення фізкультурно-оздоровлювальної роботи з учнями загальноосвітніх навчальних закладів, навички викладача-організатора фізкультурно-оздоровлювальної роботи у школі, навички організації та проведення занять у фізкультурно-оздоровлювальних гуртках, навички проведення уроків та занять зі спеціальними медичними групами; організації методичної роботи з учителями-предметниками і вчителями початкових класів щодо проведення фізкультурно-оздоровлювальних заходів у режимі навчального дня школярів.

Класифікуючи знання в галузі фізичної культури, В. Бальсевич поділив їх на чотири рівні. Перший рівень забезпечує соціальні та біологічні знання та їх взаємодію у процесі фізичного виховання людини. Другий рівень складають фундаментальні та технологічні аспекти знань соціальних і біологічних детермінантів процесів освоєння фізкультурних цінностей. Третій і четвертий рівні знань представлено іншими дисциплінами (філософією, соціологією, психологією, педагогікою, фізіологією та ін.) [17, с. 20–21].

У змісті професійної підготовки Л. Голуб виділено три основні блоки знань, зокрема: фундаментальні теоретичні знання; технологічні знання; базові професійно-педагогічні уміння [61; 62].

До професійних знань С. Ігнатенко відносить: упорядковані, взаємозв'язані, системні, повні і глибокі знання індивідуально-типологічних особливостей свого

організму; знання про здоров'я, засоби й методи його досягнення і зміцнення; знання про принципи здорового способу життя, правила його побудови й ведення; знання з теорії і методики організації занять з фізичного виховання як соціальної системи; методики розвитку рухових якостей молодших школярів, способів їх діагностики та коригування; психолого-педагогічних і фізіологічних особливостей учнів молодшого шкільного віку; знання форм і засобів формування й корекції моральних якостей молодших школярів засобами рухливих ігор, змагань, організації спільної роботи колективу дітей; наявність знань про критерії і показники їхньої моральної вихованості; основних норм дозування фізичного навантаження в ході занять фізичною культурою з молодшими школярами; знання основних вимог і дотримання професійної етики, вміння вирішувати професійно-моральні проблеми та ситуації, що сприяють формуванню моральних якостей молодших школярів [110, с. 13].

У структурі професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури, на наш погляд, чи не найбільш важливими є психолого-педагогічні та медико-біологічні знання.

Психолого-педагогічні знання про людину багато в чому визначають сутність професійної компетентності вчителя: щоб керувати навчальною діяльністю учнів, необхідні знання вікової психології; щоб успішно формувати колектив, необхідно добре знати закономірності його розвитку [42; 222].

Психолого-педагогічні знання базуються на основі: нормативних документів у галузі фізичної культури; програмно-педагогічних вимог до фізичного виховання дітей; теоретичних основ змісту і структури понять: фізична культура, фізичне виховання, фізичний розвиток, фізична готовність до життя, рухова підготовленість, фізкультурна освіта, фізична досконалість; закономірностей анатоμο-фізіологічного, нервово-психічного розвитку дітей; методики фізичного виховання дітей; знання: теоретичних основ фізичного, психічного і духовного здоров'я людини; різних технологій фізичного, психічного і духовного оздоровлення; особистих потреб, інтересів, мотивів і схильностей людини й особливо дітей до оздоровлення і самооздоровлення; уміння: виконувати різні види гімнастичних вправ; володіти

тілом, фізичними якостями; займатися фізкультурою і спортом у повсякденному житті, збалансовано харчуватися, загартовуватися; використовувати сучасні оздоровчі технології; психічної й емоційної саморегуляції (бути радісним, добрим, чуйним, спокійним, уважним); формувати в собі позитивне ставлення до дітей, ближнього, природи, життя.

Медико-біологічні знання дозволяють учителю фізичного виховання грамотно впливати фізичними вправами на організм учнів з урахуванням їхніх вікових і статевих особливостей, стану здоров'я та рівня підготовленості. Медико-біологічні знання формуються на основі категоріального апарату теорії фізичного виховання, основ загальної, вікової, педагогічної, спеціальної психології та педагогіки; специфіки функціонування освітніх, реабілітаційних установ, методики організації роботи з дітьми групи ризику; усвідомлення ролі вчителя фізичної культури у процесі виховання аспектів ЗСЖ; знання особистісно зорієнтованих технологій фізичного розвитку та фізкультурно-оздоровчої роботи, знання форм і методів організації фізкультурно-оздоровчої діяльності учнів, знання техніки і методики різних видів рухової діяльності, методики організації роботи з сім'єю; методики проведення занять тощо.

Більшість традиційних робіт, присвячених теорії та методиці професійної освіти, зорієнтовані на досягнення когнітивних завдань, покладених в основу оволодіння базовими професійними вміннями та навиками. В останні ж роки актуальності набуває вплив мотиваційної складової навчального процесу на успішність студентів у навчанні [37; 212; 215]. Відповідно до цієї позиції збільшується відповідальність адміністративних та науково-педагогічних кадрів вищих навчальних закладів щодо створення таких умов навчання, які б формували позитивну мотивацію та підтримували особистісний розвиток студентів, підвищували їхню відповідальність за якість навчання, розвиток та зміцнення інтересу до майбутньої професійної діяльності.

Мотиваційно-ціннісний компонент відповідає за формування позитивної мотивації та ціннісних орієнтацій майбутніх учителів. Він обумовлюється системою життєвих цінностей, що показують ставлення й відповідальність особистості до

власного здоров'я; визначається переконаністю, потребою і прагненням до ведення здорового способу життя; сформованістю ціннісної орієнтації на здоров'язбережувальну діяльність, валеологічну спрямованість мотивів, самооцінку здоров'я.

Базовими у дослідженні є положення, які безпосередньо стосуються проблеми мотивів та мотивації поведінки і висвітлені в роботах О. Леонтьєва [149], А. Маркової [162] та багатьох інших дослідників.

У сучасній психології та педагогіці термін «мотивація» тлумачать по-різному. З одного боку, мотивація є системою факторів, що детермінують поведінку особистості, а з другого, – це характеристика процесу, що каталізує і підтримує біхевіоральну активність на певному рівні.

Мотивацію навчально-пізнавальної діяльності студентів, яка є складним структурним утворенням, визначають:

- 1) фактором подальшого розвитку особистості;
- 2) чинником, що стимулює протікання розумових процесів, стає джерелом інтелектуальної активності;
- 3) засобом, що мобілізує творчі сили на пошук і розв'язання пізнавальних завдань, позитивно впливає на якість знань, їх глибину і дієвість, широту і систематизацію;
- 4) чинником, що має діагностичне значення, тобто служить показником розвитку багатьох важливих якостей особистості – цілеспрямованості, свідомості, працьовитості, широти і стійкості пізнавальних інтересів.

У науково-педагогічній літературі мотиви прийнято розглядати у двох напрямках: 1) пізнавальні мотиви, пов'язані зі ставленням студентів (учнів) до навчальної діяльності та участю в ній; 2) соціальні мотиви, що відображають взаємодію студентів (учнів) з іншими людьми і колективами.

Перша група – це пізнавальні мотиви, тобто мотиви, які орієнтують на оволодіння новими знаннями (інтерес до нових процесів, фактів, суттєвих властивостей явищ, до дедуктивних висновків, до теоретичних принципів; інтерес до прийомів самостійного здобування знань, до методів наукового пізнання, до

способів саморегуляції навчальної роботи, раціональної організації праці, мотиви самоосвіти). Пізнавальні мотиви, у свою чергу, можна умовно розчленувати на кілька підгруп: широкі (загальне ставлення до знань; навчально-пізнавальні (ставлення до професійно-педагогічних знань); мотиви самоосвіти (ставлення до самостійних способів отримання знань).

Друга група – соціальні мотиви, пов'язані з різними соціальними взаємодіями студентів (учнів) з іншими людьми (намагання одержати знання, щоб принести користь суспільству, почуття відповідальності за навчання, бажання добре підготуватися до певної професії, зайняти позицію, місце у стосунках з людьми, заслужити авторитет, одержати схвалення, мотиви соціальної співпраці). Сюди відносять і так звану «мотивацію благополуччя» – отримувати тільки позитивні оцінки і схвалення вчителя. У соціальні мотиви входять: широкі соціальні мотиви (прагнення отримати знання, щоб бути корисним колективу і суспільству); вузькі соціальні мотиви (прагнення отримати схвалення викладачів, друзів, товаришів по навчанню); мотиви соціальної співпраці (прагнення до спілкування і контактів з іншими людьми) [6].

Проведений аналіз мотиваційної сфери майбутнього вчителя фізичної культури та відповідних мотивів дозволив встановити 5 груп мотивів:

1) мотиви, безпосередньо пов'язані з сутністю педагогічної діяльності: інтерес до спілкування з дітьми, бажання дати їм знання, розвивати їх тощо (професійно значущі мотиви);

2) мотиви самовираження і саморозвитку: орієнтир на більш глибоке вивчення науки, на викладання предмета, можливість творчого росту (проблематично-професійні мотиви);

3) мотиви, пов'язані з відображенням деяких особливостей професії в суспільній свідомості (малозначущі для сутності професії мотиви);

4) мотиви, пов'язані із задоволенням матеріальних потреб (професійно несуттєві мотиви);

5) неоднорідність, невизначеність мотивації, що затрудняє виділити провідний тип.

Необхідно пам'ятати, що у юнаків та дівчат мотивація до занять фізичними заняттями різна, тому в багатьох навчальних закладах застосовується гендерний підхід.

Виховні завдання дозволять вирішити проблеми формування мотиваційно-ціннісної сфери особистості, що стосуються цінності здоров'я, фізкультурно-оздоровлювальної та спортивної активності; формування моральної свідомості і поведінки, волевих якостей, працьовитості, здатності до самовиховання; гармонійного поєднання моральних, фізичних та інтелектуальних якостей особистості, організаторських здібностей учнів, ініціативності, соціалізації особистості; виховання дисциплінованості, доброзичливого ставлення до товаришів, чесності, чуйності, сміливості під час виконання фізичних вправ, виховання позитивних якостей особистості, норм колективної взаємодії та співпраці у навчальній та змагальній діяльності [255, с. 114–115].

Б. Барабанщиков у статті «Системна організація і розвиток психіки» виділяє три рівні цінностей, зокрема:

– найбільш узагальнені, абстрактні цінності: духовні, соціальні, матеріальні; духовні цінності, у свою чергу, диференціюються на пізнавальні, естетичні, гуманістичні та ін., соціальні – на цінності соціальної поваги, соціальних досягнень, соціальної активності;

– цінності, що закріплюються в життєдіяльності і виявляються як властивості особистості: товарицькість, допитливість, активність, домінантність;

– найбільш характерні способи поведінки особистості, виражені в реалізації і закріпленні цінностей [20, с. 35].

На думку Б. Барабанщикова, «...отримані емпіричні дані доводять, що цінності та ідеали пов'язані з конкретними формами і способами поведінки; формуванню цих цінностей сприяють певні особистісні властивості, хоча зв'язок особистісних властивостей і цінностей носить багатозначний характер. Цінності та ідеали можуть реалізуватися через поведінку, обумовлену певною цінністю або спрямовану на реалізацію інших цінностей. Разом з тим вони можуть залишатися нереалізованими, що може бути причиною внутрішньоособистісних конфліктів.

Конкретний прояв цінностей у поведінці людини залежить від особливостей структури цінностей певної особистості» [20, с. 36].

Одна з найбільш значущих цінностей (у будь-якій із систем) – здоров'я людини.

Сьогодні одним із негативних наслідків періоду економічних реформ нерідко називається якісна зміна системи суспільних та особистісних цінностей. Як вказує В. Бальсевич, «...до суспільних цінностей фізичної культури ми відносимо накопичені людством спеціальні знання, спортивну техніку, технології спортивної підготовки, методики оздоровлення, кращі зразки рухової активності, спортивні досягнення – все те, що створено людьми для фізичного вдосконалення, оздоровлення та організації здорового способу життя» [16, с. 54].

Цінності та ціннісні орієнтації розглядають, зазвичай, як індивідуальні форми репрезентації громадських (культурних, групових тощо) цінностей. У теорії М. Рокіча цінності розуміють як вид переконань, якому відведено центральне місце в індивідуальній системі переконань. Цінності являють собою керівні принципи життя. Вони визначають правила поведінки, стан чи спосіб життя тощо. М. Рокіч виділяє два типи цінностей: термінальні та інструментальні [289].

Отже, цінність фізичної досконалості посідає низьку сходинку у структурі цінностей студентської молоді.

М. Арвісто [9] виділив три ранги ціннісних орієнтацій студентів у фізкультурно-спортивній діяльності:

1. Емоційний компонент ґрунтується на привабливості, а раціональний на корисності, вони доповнюють один одного і діяльність регулюють разом, хоча між ними існує певна невідповідність.

2. Цінності, пов'язані з фізичним «Я» (фізичні якості, здоров'я, статура), з функціональним змістом діяльності (висока рухливість, фізичні навантаження, емоційні переживання), з актуалізацією (успіх, самовираження, самоствердження).

3. Морально-вольові якості (воля, наполегливість), почуття обов'язку складають головний ранг.

Цінності, що стосуються спортивних занять:

1) пов'язані з функціональним змістом (тобто сама спортивна практика з її емоційними, ігровими, руховими аспектами),

2) цінності, засобом досягнення яких є спорт: комунікативні; матеріальні; престижні; когнітивні; самореалізація; фізичне «Я» (здоров'я, статура, привабливість, фізичні якості).

Вивчаючи цінності студентів, пов'язані з фізичною культурою і спортом, В. Попов [217] зробив висновок, що ціннісні пріоритети студентської молоді свідчать про переміщення спорту в розряд «плаваючих цінностей», включених до «практики споживання» або «безпечного життя». На думку вченого, спорт втратив традиційне інтегративне значення, а його потенціал оцінюється невисоко. У суспільстві відтворюється традиційне ставлення до спорту як «символу ствердження», «оздоровлення», інтеграції молоді, але спорт не входить до «нестійкого» ядра цінностей молоді. Спорт навряд чи стане «другою релігією», характерна тенденція до «прагматизації» спорту та прагнення до цінностей «вільного часу». Такий дослідницький висновок орієнтує на «багатоцільову» модель розвитку спорту: державну підтримку соціальних аутсайдерів, мораторій на державне втручання у сферу престижних спортивних практик (бодібілдинг, віндсерфінг, фрістайл тощо). Крім того, існує група «індиферентної» до спорту молоді, яка позиціонує захопленість «віртуальними» іграми.

Для більш цілісного розуміння ціннісних орієнтацій учені виділяють типи систем цінностей, основні види за рівнем їхньої організації. Так, В. Гаврилюк, Н. Трикоз виділяють чотири основні типи систем цінностей:

- смисложиттєву систему, що об'єднує цінності людського життя, визначає мету буття, людської сутності, цінності свободи, правди, краси, тобто загальнолюдські цінності;

- вітальну систему – це цінності збереження та підтримки повсякденного життя, здоров'я, безпеки, комфорту;

- інтеракціоністську систему – це цінності і судження, важливі в міжособистісному і груповому спілкуванні: хороші стосунки, спокійна совість, влада, взаємодопомога;

- соціалізовану систему – цінності, які визначають процес формування особистості: соціально схвалювані і навпаки [46, с. 101].

У галузі фізичного виховання Ю. Ніколаєв виділяє такі цінності: формування рухових навичок, умінь, знань, відновлення духовних і тілесних сил, формування особистості, розумовий розвиток, естетичне, етичне виховання. Вчений підкреслює, що фізичне виховання формує мотиваційну, пізнавальну, рухову сфери особистості, і звертає увагу на те, що розвиток мотиваційної сфери забезпечує досягнення таких цінностей, як моральність особистості, її доцільна діяльна активність [187, с. 13].

Формуванню цінностей у галузі фізичного виховання присвячено наукові праці Л. Лубишевої. Дослідниця розглядає процес фізичного виховання як важливий компонент соціальної культури і можливість формування педагогічних цінностей і цінностей фізичного виховання. Формування соціально значущих цінностей засобами фізичного виховання, на думку Л. Лубишевої, має здійснюватися у процесі державно-патріотичного, соціально-патріотичного, соціально-психологічного, гуманістичного, етичного та професійного виховання [155].

А. Тімушкін, Н. Чесноков, С. Чернов вводять таке поняття, як структура цінностей фізичної культури, до якої належать інтелектуальні цінності – знання про методи і засоби розвитку фізичного потенціалу людини (загальноосвітні та спеціальні знання); цінності рухового характеру – кращі зразки м'язової діяльності, особисті досягнення рухової підготовленості людини, фізичний потенціал (спортивна техніка, вміння та навички, фізичний стан); цінності педагогічної технології – різні комплекси методичного керівництва (методика фізичного виховання, методика спортивної підготовки), практичні рекомендації для здорового способу життя та загартовування, програми, плани тренувальних занять тощо; інтенційні цінності (від лат. intention – прагнення) – сформованість громадської думки, престижність фізичної культури, її популярність, бажання і готовність людей до постійного розвитку і вдосконалення своєї фізичної культури; мобілізаційні цінності – здатність до раціональної організації свого бюджету часу, внутрішня дисципліна, зібраність, швидкість оцінки ситуації та прийняття рішень, наполегливість у досягненні мети [252].

Склад ціннісного потенціалу фізичної культури залишається відносно стабільним, але змістовні аспекти цінностей постійно оновлюються, доповнюються, удосконалюються в міру того, як розвиваються знання і підвищується рівень суспільної культури [18, с. 11].

Для педагогічної науки у процесі формування системи цінностей майбутніх учителів важливу роль має таке поняття, як «ціннісна орієнтація» людини [78, с. 43].

«Ціннісні орієнтації – найважливіші елементи внутрішньої структури особистості, закріплені життєвим досвідом індивіда, всією сукупністю його переживань, здатні відмежовувати значуще, істотне для певної людини від незначного, несуттєвого. Ціннісні орієнтації як головна вісь свідомості забезпечують стійкість особистості, певний тип поведінки та діяльності і виражаються у спрямованості потреб та інтересів» [261, с. 732].

«Розвинені ціннісні орієнтації – ознака зрілості особистості, показник міри її соціальності. Стійка і несуперечлива сукупність ціннісних орієнтацій обумовлює такі якості особистості, як цілісність, надійність, вірність певним принципам та ідеалам, здатність до вольових зусиль в ім'я цих ідеалів і цінностей, активність життєвої позиції; суперечливість ціннісних орієнтацій породжує непослідовність у поведінці; нерозвиненість ціннісних орієнтацій – ознака інфантилізму, панування зовнішніх стимулів у внутрішній структурі особистості» [261, с. 732].

Ціннісні орієнтації «формується при засвоєнні соціального досвіду і виявляються в цілях, ідеалах, переконаннях, інтересах та інших проявах особистості». «Ціннісні орієнтації забезпечують спрямованість інтересів і устремлінь особистості; ієрархію індивідуальних переваг і зразків; цільову та мотиваційну програми; рівень домагань і престижних переваг; уявлення про належне і механізми селекції за критеріями значущості; міру готовності і рішучості (через вольові компоненти) через реалізацію власного «проекту» життя» [261].

Теоретичний аналіз наукової літератури свідчить про те, що цінності й ціннісні орієнтації, впливаючи на ситуативні мотиви особистості, її свідомість та підсвідомість, є базисом для формування життєвої позиції. Ціннісні орієнтації визначають спрямованість діяльності, інтелекту, що зумовлює важливість

формування стійких ціннісних орієнтацій для професійного становлення майбутніх педагогів [4, с. 10].

Цінності як важливі для особистості об'єкти дійсності, що визначають спрямованість і мотивацію діяльності, існують об'єктивно. Переходячи в суб'єкт, вони стають провідним стержнем у навчанні, визначаючи цілісність, активну позицію, готовність до діяльності у зв'язку з духовними та культурними цінностями. Саме ціннісні орієнтації дають основу для формування особистості, детермінують її поведінку і визначають вибір й особливості засвоєння професії [152].

Установлено, що сформовані ціннісні орієнтації педагога є одним з найважливіших елементів успішної професійної діяльності, оскільки:

- стимулюють його професійно-особистісний розвиток, активізуючи внутрішні механізми особистості (потреби, інтереси, мотиви, установки, ставлення);
- відіграють стратегічну роль у поведінці та діяльності, визначають напрями професійної діяльності; коригують діяльність студента за допомогою оцінок, орієнтацій та установок, забезпечуючи взаємозв'язок особистісного і предметного в діяльності на основі особистісної орієнтації [4, с. 12].

Діяльнісно-творчий компонент характеризується системою взаємозалежних дій, здійснюваних особистістю з метою реалізації функцій формування, збереження та зміцнення індивідуального здоров'я. Він характеризується спрямованістю діяльності на здоров'язбережувальний стиль життя, чому сприяє сформованість умінь і навичок здійснення фізичного виховання, активне освоєння засобів і методів фізичного виховання, уміння будувати індивідуальну програму забезпечення фізичної досконалості.

Діяльнісно-творчий компонент забезпечує формування умінь, які відображають практичну підготовку майбутнього вчителя фізичної культури. Акцентуючи увагу на розвитку та збереженні здоров'я учнів, Ю. Горлова всі уміння, якими повинен володіти педагог для ефективного виконання професійної діяльності, поділяє на чотири групи:

1. Організаційно-управлінські, за допомогою яких учитель організовує та проводить спортивно-масову та фізкультурно-оздоровлювальну роботу, оформляє відповідну документацію.

2. Професійно-педагогічні – характеризують здатність виконувати спеціальні рухові дії та навчати цього своїх учнів, а також зацікавлення педагога у досягненні запланованого.

3. Спортивні, що характеризують уміння виконувати вправи, які забезпечуватимуть розвиток фізичних якостей чи окремих м'язів і м'язових груп.

4. Прикладні, до яких належать музикальні, трудові та інші вміння [65].

Всі уміння згруповані нами за блоками: комунікаційно-організаційним, контрольно-оцінним, особистісно-поведінковим, операційно-управлінським, креативним, гностичним, методичним.

Комунікаційно-організаційний блок вміщує уміння налагоджувати взаємовідносини з учнями й колегами у процесі професійної діяльності, планувати й організовувати свою діяльність на уроках фізичного виховання; діагностувати рівень розвитку моральних якостей школярів та організацію навчально-виховної діяльності як на уроках фізичного виховання, так і в позакласних спортивно-масових заходах.

До контрольно-оцінного блоку належать уміння визначати й оцінювати досягнуті результати рівня розвитку фізичних і моральних якостей учнів, володіння методами психолого-педагогічної оцінки, навичками вербального впливу на особистість школяра на уроках з фізичного виховання; контролювати, оцінювати і вносити корективи у процес фізичного розвитку школярів засобами фізичного виховання.

Особистісно-поведінковий блок відображає володіння студентом прийомами самоаналізу, уміння адекватно аналізувати як свою поведінку і діяльність, так і учнівську; протистояти невдачам, реагувати на соціальні позиції «разом», «ми», перебудовувати соціальні ролі і позиції, пропонувати і вирішувати спільно з дітьми, дорослими нестандартні завдання, працювати в нестандартних умовах.

Операційно-управлінський блок характеризує вміння студента керувати своїми діями, вчинками при виконанні майбутніх професійних обов'язків; розв'язувати управлінські завдання у процесі реалізації освітньої програми або програми діяльності колективу.

Креативний блок характеризує сформованість мотивів, характерологічних особливостей і творчих умінь, що сприяють успішній інноваційній діяльності, яка, внаслідок спеціальної підготовки, постійного самовдосконалення, набуває високопрофесійних ознак.

У блоці гностичних умінь учителя фізичної культури виділяють чотири види, зокрема: вміння аналізувати навчальний матеріал і рівень підготовленості учнів; вміння аналізувати діяльність учнів; вміння аналізувати матеріально-технічне забезпечення уроку; вміння аналізувати власну діяльність.

До блоку методичних умінь належать уміння правильно проводити фізкультурно-оздоровлювальні заходи з учнями, добирати адекватні засоби, методи та форми навчання й виховання. Важливе місце відводиться умінню організовувати рухливі ігри, проводити позакласні заняття з фізичними вправами (секційні заняття, змагання, фізкультурно-художні свята, спортивно-художні вечори, дні здоров'я тощо), знаходити спільну мову з дітьми та їхніми батьками щодо фізичного виховання, володіти формами і методами контролю й аналізу фізичного стану школярів, надавати долікарську медичну допомогу, планувати фізкультурно-оздоровлювальну діяльність школярів. Фахівець із фізичної культури і спорту нової формації повинен уміти планувати, організовувати і проводити заняття з використанням інноваційних технологій; застосовувати на заняттях сучасні засоби й методи фізичного виховання, адекватні змісту інноваційних технологій; оцінити ефективність технологій і контролювати якість навчально-виховного процесу; аналізувати й коригувати свою професійну діяльність; організовувати і проводити наукові дослідження у сфері професійної діяльності.

Блок фізкультурно-оздоровлювальної спрямованості передбачає володіння уміннями формувати в учнів основи здорового способу життя; організовувати ефективні види і форми раціональної рухової діяльності; оздоровлення і фізичного

удосконалення традиційними і нетрадиційними засобами та методами фізичної культури; професійно-прикладної фізичної підготовки.

Отже, професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури в системі «педагогічний коледж – педагогічний університет» включає такі види діяльності: виховну роботу, навчально-практичну роботу, науково-дослідну діяльність, фізкультурно-оздоровлювальну діяльність, спортивно-масову діяльність, самостійну роботу.

Компонентами підготовки майбутніх учителів фізичної культури вважаємо: когнітивно-інтелектуальний, мотиваційно-ціннісний і діяльнісно-творчий. На основі цих компонентів у подальшому будуть визначатися критерії та показники готовності майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності.

Висновки до першого розділу

Здійснений аналіз наукових здобутків із проблем професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в системі «педагогічний коледж – педагогічний університет» засвідчив, що увагу вітчизняних науковців зосереджено на актуальних проблемах підготовки майбутніх учителів фізичної культури, зокрема: становленні закладів педагогічної освіти в Україні; науково-теоретичному обґрунтуванні особливостей психолого-педагогічної підготовки у вищих навчальних закладах різних рівнів акредитації; специфіці функціонування різних типів педагогічних навчальних закладів у системі неперервної професійної освіти; системному аналізу змісту, структури і тенденцій розвитку університетської педагогічної освіти (національний та міжнародний контексти); багаторівневій підготовці педагогічних працівників та філософському обґрунтуванні концепцій оновлення професійно-педагогічної освіти в цілому.

На основі аналізу психолого-педагогічної та фахової літератури зроблено висновок, що проблема професійної підготовки вчителів фізичної культури в системі «педагогічний коледж – педагогічний університет» вивчена недостатньо. Поза увагою вчених перебувають важливі проблеми, що потребують наукового

обґрунтування: визначення сутності, ролі та специфіки функціонування комплексу «педагогічний коледж – педагогічний університет» у системі неперервної професійно-педагогічної освіти; принципи організації, особливості визначення мети, завдань, змісту, методів та організаційних форм психолого-педагогічної підготовки вчителів у комплексі «педагогічний коледж – педагогічний університет» в Україні; практика втілення завдань ранньої професійної орієнтації студентської молоді в діяльності комплексу «педагогічний коледж – педагогічний університет» як ключової інституції у системі професійної освіти; узагальнення досвіду психолого-педагогічної підготовки вчителів, підвищення якості професійної освіти на прикладі діяльності вітчизняних вищих педагогічних навчальних закладів різних рівнів акредитації.

Узагальнюючи погляди вітчизняних та зарубіжних науковців, ураховуючи власний аналіз дефініцій, конкретизовано сутність понять «фізичне виховання», «професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури», «професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури в системі «педагогічний коледж – педагогічний університет». Фізичне виховання тлумачимо як соціально-педагогічний процес, спрямований на зміцнення здоров'я, гармонійний розвиток форм і функцій людського організму засобами фізичних вправ, спорту, силами природи, гігієнічними факторами. Професійну підготовку майбутніх учителів фізичної культури розглядаємо як систему організаційних та педагогічних заходів, які дозволяють майбутньому педагогові отримати фундаментальні знання у галузі фізичного виховання, сформувати необхідні уміння і навички, оволодіти методикою викладання фізкультурно-оздоровлювальних програм, спрямованих на досягнення і підтримку фізичної довершеності. Професійну підготовку майбутніх учителів фізичної культури в системі «педагогічний коледж – педагогічний університет» трактуємо як систему підготовки і професійного становлення особистості майбутніх учителів фізичної культури в умовах інтеграції діяльності різних освітніх закладів, яка має багатоаспектну структуру, сприяє оновленню, персоналізації та підвищенню ефективності навчально-виховного процесу, у порівнянні з традиційною системою

освіти, складається з компонентів, з'єднаних системними зв'язками, на базі яких відбувається корекція відповідних функцій і завдань.

Аналіз науково-методичних праць із проблеми дослідження довів, що професійна підготовка майбутнього вчителя фізичної культури в системі «педагогічний коледж – педагогічний університет» вміщує такі види діяльності: виховну, навчально-практичну, науково-дослідну, фізкультурно-оздоровлювальну, спортивно-масову та самостійну діяльність.

У результаті аналізу різних підходів до визначення структурних складових професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури виокремлено когнітивно-інтелектуальний, мотиваційно-ціннісний і діяльнісно-творчий компоненти підготовки. Відповідно до когнітивно-інтелектуального компонента усвідомлюються поняття й уявлення про здоров'я, шляхи і засоби його збереження, фізичного вдосконалення організму, параметри контролю рівня розвитку, забезпечується наступність у отриманні стійких професійних знань. Мотиваційно-ціннісний компонент відповідає за формування позитивної мотивації та ціннісних орієнтацій майбутніх учителів і обумовлений системою життєвих цінностей, що показують ставлення й відповідальність особистості до власного здоров'я; визначається переконаністю, потребою і прагненням ведення здорового способу життя, сформованістю ціннісної орієнтації на здоров'язбережувальну діяльність, валеологічну спрямованість мотивів, самооцінку здоров'я. Діяльнісно-творчий компонент характеризується системою взаємозалежних дій, здійснюваних особистістю з метою реалізації функцій формування, збереження й зміцнення індивідуального здоров'я; спрямованістю діяльності на здоров'язбережувальний стиль життя, чому сприяє сформованість умінь і навичок здійснення фізичного виховання, активне освоєння засобів і методів фізичного виховання, уміння будувати індивідуальну програму забезпечення фізичної досконалості.

Основні результати дослідження, подані у першому розділі дисертації, відображено у працях автора [164; 165; 168; 169; 172; 291].

РОЗДІЛ 2

ОПТИМІЗАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В СИСТЕМІ «ПЕДАГОГІЧНИЙ КОЛЕДЖ – ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»

2.1. Аналіз стану професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в системі «педагогічний коледж – педагогічний університет»

Нова концепція розвитку фізичного виховання України обумовлює необхідність відповідних змін у підготовці майбутніх учителів фізичної культури. Сучасний підхід до навчання та виховання студентів напряму підготовки «Фізичне виховання» має забезпечувати відповідний рівень знань випускників, створювати можливості для формування в майбутніх учителів фізичної культури активної життєвої позиції, розвивати широкий світогляд та педагогічне мислення, психолого-педагогічні здібності й педагогічну майстерність [199].

В останні роки помітно зріс інтерес до вивчення ролі і місця фізичного виховання в системі освіти, переглядаються сформовані раніше підходи. Це знаходить висвітлення у змісті освітнього стандарту, у навчальних планах і програмах, пошуку шляхів удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури.

Підготовка майбутніх учителів фізичної культури в системі навчального комплексу здійснюється ступенево: молодший спеціаліст (коледж), бакалавр (університет). На рівні молодшого спеціаліста акцент робиться на загальнонауковій професій освіті класичного типу; ознайомленні з усіма основними напрямками знань про людину; обов'язковій науково-дослідній роботі та практичній діяльності. У коледжах студенти отримують загальнонаукові знання, що базуються на (повній) загальній освіті, але, як правило, це основи наук, що мають прикладне значення.

Завершивши навчання у коледжі, студент може продовжувати навчатися в університеті або ж, отримавши диплом молодшого спеціаліста, здійснювати професійну діяльність учителем фізичної культури в початковій школі. На рівні

бакалавра в університеті акцент робиться на фундаментальних та професійно-орієнтованих знаннях і вміннях для вирішення типових професійних завдань.

Підготовка майбутніх учителів фізичної культури в коледжі поділена на чотири цикли: загальноосвітньої, гуманітарної та соціально-економічної, природничо-наукової, професійної та практичної підготовки; в університеті – на 3 цикли: гуманітарної та соціально-економічної, природничо-наукової, професійної та практичної підготовки.

У коледжі до циклу гуманітарної та соціально-економічної підготовки належать дисципліни: історія України (54 год.), основи філософських знань (81 год.), основи економічної теорії (81 год.), соціологія (54 год.), основи правознавства (81 год.), українська мова (за професійним спрямуванням) (54 год.), іноземна мова (за професійним спрямуванням) (216 год.), культурологія (54 год.). В університеті у циклі гуманітарної та соціально-економічної підготовки вивчаються: історія української культури (72 год.), українська мова (за професійним спрямуванням) (108 год.), іноземна мова (за професійним спрямуванням) (108 год.), політологія (72 год.). Стає очевидним, що за циклом гуманітарної та соціально-економічної підготовки у навчальному комплексі «педагогічний коледж – педагогічний університет» здійснюється неперервність та наступність у вивченні окремих дисциплін, зокрема української та іноземної мов.

У коледжі до циклу природничо-наукової підготовки належать такі дисципліни: анатомія людини (189 год.), фізіологія та фізіологічні основи фізичного виховання (135 год.), основи екології (54 год.), основи гігієни (81 год.), валеологія та методика викладання (162 год.), безпека життєдіяльності (54 год.), основи охорони праці (81 год.).

В університеті у циклі природничо-наукової підготовки вивчаються: здоровий спосіб життя та профілактика ВІЛ/СНІДу (126 год.), вікова фізіологія (126 год.), основи медичних знань (72 год.). Вивчення цих дисциплін спрямовано на професійне самовизначення, професійну самоактуалізацію і професійну самореалізацію майбутніх фахівців фізичної культури. У контексті тематики нашого дослідження спостерігається недотримання принципу наступності. Так, у цьому

циклі у коледжі вивчається дисципліна «Фізіологія та фізіологічні основи фізичного виховання», яка за змістом відповідає фаховій підготовці майбутнього вчителя фізичної культури, але в університеті цей цикл включає переважно валеологічні знання.

Навчальний план педагогічного коледжу напряму підготовки «Фізичне виховання» за циклом професійної та практичної підготовки включає: педагогіку (270 год.), психологію (108 год.), вступ до спеціальності (технології) (54 год.), основи педагогічної майстерності (81 год.), теорію і методiku фізичного виховання (432 год.), історію фізичної культури (81 год.), спортивні ігри (432 год.), рухливі ігри з методикою викладання (135 год.), легку атлетику з методикою викладання (432 год.), гімнастику з методикою викладання (432 год.), плавання з методикою викладання (135 год.), туризм і турпохід (162 год.), фізкультурно-спортивні споруди (81 год.), музритміку (81 год.), лижний спорт (162 год.), ЛФК з методикою фізичного виховання у спецмедгрупах (162 год.), спортивну боротьбу (81 год.).

В університеті неперервна фізична підготовка майбутнього вчителя цього циклу забезпечується вивченням таких дисциплін, як: вступ до спеціальності (108 год.), спортивні ігри з методикою викладання (324 год.), легка атлетика з методикою викладання (252 год.), педагогіка (144 год.), історія педагогіки (72 год.), гімнастика з методикою викладання (253 год.), теорія і методика фізичного виховання (324 год.), організація та методика спортивно-масової роботи (108 год.), фізичне виховання з учнями спеціальної медичної групи (108 год.), фізіологічні основи фізичних вправ (144 год.), гігієна шкільна і фізичного виховання (108 год.), охорона праці (54 год.), інформаційна культура студента (54 год.).

Отже, порівняння навчальних планів коледжу та університету засвідчило, що за циклом гуманітарної та соціально-економічної підготовки у навчальному комплексі «педагогічний коледж – педагогічний університет» забезпечується неперервність та наступність у вивченні гуманітарних дисциплін, за циклом природничо-наукової підготовки у навчальному плані коледжу переважають дисципліни фізичного виховання, в університеті – валеологічного, за циклом професійної та практичної підготовки у коледжі домінують дисципліни, які

забезпечують підготовку майбутніх учителів фізичної культури, включають достатню кількість дисциплін та годин, в університеті спостерігається посилення методичної спрямованості дисциплін.

Порівняльний аналіз державних освітніх стандартів (коледжу) за спеціальністю 5.01020101 «Фізичне виховання» та університету за спеціальністю 6.010201 «Фізичне виховання» вказує на відмінність в організації педагогічного процесу.

Таблиця 2.1

Порівняльний аналіз досліджуваних параметрів державних освітніх стандартів

Досліджуваний параметр	Педагогічний коледж	Педагогічний університет
Максимальне навантаження (год. / тиждень)	30 (100%)	30 (100%)
Аудиторні заняття (год. / тиждень)	20 (67%)	15 (50%)
Позааудиторні заняття (год. / тиждень)	10 (33%)	15 (50%)

Професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури на кожному етапі здійснюється за чітко встановленими обсягом, структурою, організацією теоретичного і практичного навчання. Так, у коледжах теоретична та практична підготовка або дорівнює одна одній, або практична становить близько 60 %. В університеті теоретична підготовка переважає над практичною (до 80 %).

Важливим показником відмінності професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в педагогічному коледжі і педагогічному університеті є співвідношення між загальнонауковою, загальнопрофесійною та спеціальною підготовкою у процесі теоретичного навчання. Загальнонаукові дисципліни (гуманітарні, соціально-економічні, математичні, загальні природничі) в університеті складають близько 50%. Будучи базою для загальнопрофесійної та спеціальної підготовки, вивчення загальнонаукових дисциплін забезпечує ерудованість фахівця, формує логіку його мислення, історичні погляди на розвиток науки, техніки, суспільства і людини.

Отже, особливості професійної підготовки визначаються типом організації навчального процесу: співвідношення теоретичного та практичного навчання, аудиторної та самостійної роботи, обов'язкових і вибіркових дисциплін. В університеті частка самостійної роботи становить до 50 %, вибіркових дисциплін – до 30 %, у середньому ці показники значно нижчі у коледжі.

Фахова підготовка в системі «педагогічний коледж – педагогічний університет» набуває професійно-діяльнісного характеру; фундаментальні дисципліни – педагогіка, психологія, історія педагогіки, основи педагогічної майстерності та ін. – змістовно зорієнтовані у коледжі на формування практичної педагогічної компетенції, в університеті – на опанування методології відповідної науки; з метою усунення повторів і дублювань робочі навчальні програми предметів психолого-педагогічного циклу побудовано концентричним та інтегрованим способом; зміст педагогічних практик конкретизовано у наскрізних навчальних програмах. У ході дослідження встановлено, що названі особливості змісту психолого-педагогічної ступеневої підготовки вчителів у навчальному комплексі дозволяють більш раціонально використовувати матеріально-технічні ресурси структурних підрозділів комплексу, скоротити термін професійного навчання на 1 – 2 роки, оптимізувати навчально-методичне забезпечення вищих педагогічних навчальних закладів II – IV рівнів акредитації.

Основні дії і зусилля викладачів коледжу спрямовані на формування особистості фахівця, розвиток його професійного, морального і творчого потенціалу. Однак, на цьому етапі навчання не завжди підготовка студентів до навчання в університеті є ефективною, особливо за прискореною формою підготовки фахівців. По-перше, це пов'язано з недостатньою готовністю викладачів забезпечувати наступність в освіті. По-друге, освітні програми та навчальні плани ступенів «коледж» та «університет» розроблені без належного врахування наступності. По-третє, коледжі в цілому мають слабку матеріально-технічну базу, що відбивається негативно на забезпеченні наступності в освіті при вивченні спеціальних дисциплін. По-четверте, певного негативного впливу надає і

середовище навчання. По-п'яте, рівень фундаментальної підготовки в коледжах значно відрізняється від університетського.

Підготовка фахівців у системі «педагогічний коледж – педагогічний університет» здебільшого ґрунтується на зовнішніх формах і компонентах фізичної культури, а саме: спортивних досягненнях студентів, фізичній реабілітації, зміщуючи тим самим акцент переважно на розвиток рухової (фізичної) сфери особистості [199]. Однак недостатньо уваги приділяється професійній підготовці вчителя, педагога-вихователя, здатного впливати на особистісне зростання кожного учня. Тому на сучасному етапі розвитку освіти актуальною є проблема вдосконалення системи професійної підготовки педагогічних кадрів зі спеціальності «Фізичне виховання» на основі інноваційних педагогічних та фізкультурно-оздоровлювальних технологій, що можуть використовуватися майбутніми вчителями у школі.

Неперервність і наступність професійної підготовки в системі «педагогічний коледж – педагогічний університет», окрім скорочення термінів навчання, попереджує також дублювання змісту відповідних дисциплін й забезпечує відповідне раціональне використання матеріально-технічних ресурсів вищих навчальних закладів; розширюються можливості поточного корегування змісту професійної освіти та зміни спеціалізації відповідно до вимог і замовлень на ринку праці [82, с. 111].

Досліджуючи робочі навчальні програми підготовки вчителів у коледжі та університеті, Н. Денисова встановила, що:

– зміст та логіка викладу навчально-наукової інформації у програмах коледжу першочергово задовольняє мету підготовки спеціаліста, який може самостійно здійснювати практичну педагогічну діяльність. В університетських програмах акцентовано увагу на вивчення методології відповідної науки;

– вимоги до теоретичних знань студентів коледжу передбачають передусім знання основних положень педагогіки та психології згідно із загальними педагогічними завданнями, які стоять перед сучасною школою. Вимогами до теоретичних знань студентів педагогічного університету передбачено системне й

осмислене усвідомлення протиріч та закономірностей педагогічного процесу, логіки та методики педагогічного прогнозування, моделювання тощо;

– спосіб побудови робочих навчальних програм та встановлення наступності психолого-педагогічної підготовки вчителів у коледжі та університеті здебільшого концентричний (першочергово вивчаються основні поняття й категорії, які упродовж ступеневої педагогічної освіти наповнюються новими знаннями, уточнюються, поступово інтегруються у межах досліджуваного та інших напрямів фахової підготовки вчителів) [82, с. 111].

Основою державного стандарту фізичного виховання у системі професійної підготовки майбутніх учителів є навчальні програми з фізичного виховання. Вони розробляються на підставі затверджених державних стандартів освіти різних рівнів підготовки та нормативних документів, які регламентують організацію навчально-виховного процесу в навчальних закладах, затверджуються Міністерством освіти і науки України як базові і визначають мінімальний рівень обов'язкової фізкультурної освіти, вмінь, навичок і рухового режиму студентів, який держава гарантує на усіх етапах навчання.

Положенням про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах визначено, що навчальна програма нормативної дисципліни – складова частина державного стандарту освіти. Базова програма з фізичного виховання для вищих навчальних закладів III – IV рівнів акредитації є нормативною.

Програмою виділяються три основні форми фізкультурної діяльності студентів:

– перша форма, що реалізується на академічних заняттях у навчальний час, передбачає комплексне вирішення трьох груп педагогічних завдань: освітніх, виховних і оздоровлювальних із домінуючою освітньою спрямованістю;

– друга форма передбачає активні заняття спортом у позанавчальний час, максимальний розвиток рухових здібностей, що забезпечують досягнення високих рівнів спортивно-технічної майстерності студентів, є пріоритетним напрямом спільної реалізації виховних і освітніх завдань;

– третя форма – активне дозвілля студентів – передбачає організацію самостійних занять у позанавчальний час (у тому числі й у комерційних оздоровлювальних групах із пріоритетною оздоровлювальною спрямованістю), використання різних форм і засобів фізичної культури.

У процесі дослідження проаналізовано навчальні програми дисциплін, які забезпечують професійну підготовку майбутніх учителів фізичної культури. Виявлено, що суттєва увага приділяється теоретичному змісту дисциплін та лабораторно-практичним заняттям аналітичного характеру, що, на наш погляд, підвищує професійне становлення і грамотність студентів, але не завжди задовольняє попит на прикладне застосування вмінь і навичок у діяльності майбутніх учителів фізичної культури. Залишається поза увагою впровадження нових педагогічних технологій та методичних прийомів, які сприяли б формуванню у школярів нового світогляду щодо власного здоров'я і виховували б у них стійкі ціннісні орієнтації на здоровий спосіб життя та фізичну досконалість.

Загальна думка фахівців полягає у визнанні необхідності перебудувати заняття з фізичного виховання, активніше залучати молодь до самостійних занять, не виключаючи обов'язкових чотирьох навчальних годин на тиждень. Стратегічним вважається створення умов, які надавали б студентам можливість брати участь у руховій активності не менше 8 – 10 годин на тиждень. Саме такий обсяг фізичного навантаження забезпечує оздоровлювальний ефект, сприяє зменшенню асоціальних проявів молоді, дозволяє формувати у них звичку систематично займатися загальнодоступними видами спорту, а здібних залучати до професійного спорту. При менших енерговитратах фізична діяльність практично не дає позитивного результату, не зміцнює здоров'я, не знижує ризику розвитку захворювань та не збільшує тривалості життя.

Аналіз практичної підготовки студентів коледжу показав, що виробнича (педагогічна) практика починається на третьому році навчання і здійснюється через навчальну (зимовий табірний збір (5 семестр); літній табірний збір (4, 6 семестри)) та педагогічну (практика з позакласної виховної роботи – 5 семестр, пробні уроки та заняття в школі – 6, 7 семестри, переддипломна – 8 семестр) практики. В

університеті педагогічна практика починається із 7 семестру (оздоровлювальні табори), та у 8 семестрі – виробнича практика. Зміст практичної підготовки визначається пріоритетними завданнями фізичного виховання, особливостями методик викладання предметів, що забезпечують формування фізичної культури студентів, зокрема: перший етап – адаптації, на якому студенти пристосовуються до вимог та умов педагогічної діяльності; другий етап – ідентифікації, на якому студенти встановлюють міру ототожнення й засвоєння сутності науково-педагогічних фактів і явищ та педагогічної дійсності, усвідомлюють власні професійні потреби, знайомляться з виробничими функціями, за допомогою яких ці потреби реалізуються; третій етап – самореалізації, на якому формується досвід використання теоретичних знань, індивідуальних здібностей у практиці педагогічної діяльності.

Однією з початкових наших гіпотез було припущення про те, що студенти, які вступили до університету після педагогічного коледжу, мають більш чітке уявлення про систему неперервної педагогічної освіти, ніж студенти, що прийшли із загальноосвітніх шкіл. Однак аналіз результатів дослідження показав: і ті, й інші з системою безперервної педагогічної освіти мало знайомі. Наше дослідження дозволило встановити, що із усіх опитаних (356 осіб) лише 15 % студентів мають уявлення про систему неперервної педагогічної освіти, 27 % респондентів на це запитання дали негативну відповідь і 58 % не змогли відповісти.

Очевидно, що більшість студентів не знайомі з системою безперервної педагогічної освіти або не розуміють сенс цього поняття. Для більш глибокого аналізу було розширено питання: «Якщо «так», то звідки Ви отримали цю інформацію?». Нами навмисно не пропонувалися свої варіанти відповіді, щоб відповіді студентів були більш об'єктивними й усвідомленими. Більшість студентів (53,7 % відповіли «так» на попереднє питання) дізналися про систему неперервної педагогічної освіти в університеті від викладачів, 14,5 % опитаних отримали цю інформацію ще в коледжі, 14,5 % – від батьків і 17,3 % – із засобів масової інформації. Отже, тільки у вищому навчальному закладі студенти можуть отримати повні та достовірні знання про систему неперервної педагогічної освіти, намітити

приблизну траєкторію своєї педагогічної кар'єри, знайти своє місце у професії вчителя.

На жаль, у програмах університету відсутні спецкурси, що знайомлять студентів із системою неперервної педагогічної освіти.

Подальші дослідження спрямовувалися на виявлення основних труднощів адаптації студентів. Нами було проведено опитування студентів спеціальності «Фізичне виховання». До цього дослідження було залучено 86 студентів та 21 викладач.

65% з опитаних викладачів педагогічного університету стверджують, що випускники педагогічних коледжів мають більш виражений і стійкий інтерес до вчительської професії, ніж інші студенти. Студенти-випускники педагогічних коледжів активніше займаються різними видами педагогічної діяльності, демонструючи свої здібності. У всіх видах аудиторної та позааудиторної діяльності в педагогічному університеті вони виділяються серед загальної маси студентів достатньо сформованими комунікативними й організаторськими вміннями. За твердженням самих випускників педагогічних коледжів, це результат їхньої педагогічної практики у школі і вивчення методики викладання і виховання, результат активної участі в різних видах позааудиторної роботи в педагогічному коледжі (гуртки, секції та ін.).

Випускникам педагогічного коледжу, які успішно пройшли вступне випробування, було поставлено питання: «Що ви очікуєте від навчання в університеті?». Аналіз отриманих відповідей показав, що студенти налаштовані максимально використовувати можливості ВНЗ, готові здобувати нові знання, необхідні для професійного вдосконалення.

Відповіді на ті ж питання, але після двомісячного навчання в університеті засвідчують, що студенти хотіли б зберегти в університеті все краще, що було в педагогічному коледжі.

Студентам було запропоновано відповісти на такі питання: 1. Чи відрізняється навчальна діяльність в університеті від навчальної діяльності в коледжі? 2. Чи

підготував коледж до навчання в університеті? 3. Чи відчуваєте Ви труднощі, пов'язані з навчальною діяльністю у ВНЗ?

69% випускників педагогічного коледжу відповіли, що навчальна діяльність в університеті досить відрізняється від навчальної діяльності в педагогічному коледжі; 19,5% студентів вказали на те, що часто відчувають труднощі, пов'язані з навчальною діяльністю, 43,0% респондентів відповіли, що труднощі відчувають нечасто. Фактично 3/4 студентів відчувають різні труднощі і не можуть відразу повноцінно включитися в навчальний процес в університеті. Це обумовлено невідповідністю між особистісними можливостями студентів і вимогами педагогічного процесу в університеті. При переході з педагогічного коледжу в педагогічний університет багато що змінюється: статус студентів; цілі, завдання, установки, вимоги до освіти студентів; навчальні плани, зміст, форми, методи педагогічного процесу; професійна кваліфікація викладачів та педагогічного колективу в цілому. Це призводить до труднощів при оволодінні новими видами навчальної діяльності.

Бесіди з викладачами та студентами, аналіз однорідних компонентів навчальної діяльності в педагогічному коледжі і педагогічному університеті дозволяють зробити висновок, що основними джерелами труднощів при переході від одного професійного освітнього ступеня до іншого є зміна цілей і завдань вищої професійної освіти, у порівнянні з середньою професійною, зміна соціальної ролі студента, наявність в університеті нових форм і методів педагогічного процесу, наукової кваліфікації суб'єктів педагогічного процесу, зміна характеру контактів із педагогами, форм, методів, періодичності контролю.

Сформований стереотип навчальної діяльності при зміні умов не відразу руйнується, для його перебудови необхідно докласти немало зусиль. Основні дії та операції навчальної діяльності, освоєні на попередньому ступені, приносили бажані результати (24% студентів мають дипломи з відзнакою про закінчення педагогічного коледжу), проте в умовах вищого навчального закладу показники змінюються, про що свідчить зниження успішності в першому семестрі навчання в університеті, у порівнянні з результатами навчання в коледжі. Відомо, що суб'єкт

лише тоді може бути задоволений навчальною діяльністю, коли вона здійснюється вміло, з максимальною продуктивністю.

Кожен ступінь педагогічної освіти – відносно самостійний цикл процесу підготовки майбутнього вчителя до професійної діяльності, тому у студентів створюється помилкове враження про повне знання своєї професії. Це доводять відповіді, отримані на запитання анкети: «Чи відповідає професійна підготовка в педагогічному коледжі сучасним вимогам до вчителя?»: «Відповідає – 75,4%, не зовсім відповідає, задовольняє – 18,5%, не відповідає – 6,1%».

Усвідомлення мети, завдання, змісту педагогічної освіти в університеті призводить до того, що випускники педагогічного коледжу коректують свої установки, їхні вихідні домагання трансформуються в реальні орієнтації, вони прагнуть до безперервного загальнокультурного і професійного розвитку, досягаючи більш високого рівня підготовки і кваліфікації.

На основі багаторічних досліджень С. Годнік встановив, що кожному наступному етапу відповідає певний цикл перетворень студентів (автор розглядав процес наступності між середньою і вищою школою, проте виявлені концептуальні характеристики наступності мають конструктивне значення для організації педагогічного процесу на стиках будь-яких ланок безперервної освіти). Дослідник зазначає, що у практиці навчально-виховного процесу виявляється певна послідовність педагогічних завдань, які повинні визначати програмовані етапи виховання: на рівні об'єктної фази студент сприймає нові установки і вимоги, освоює обов'язки та види діяльності, властиві його новому статусу [59, с. 131–132].

Для перевірки положення про те, що студенти, які закінчили коледж, значно легше адаптуються до університету, проведено контроль за рівнем адаптованості, структурою адаптаційних труднощів, налаштованістю на навчання, структурою навчальних труднощів, рівнем розвитку самоорганізації навчання двох категорій студентів: тих, що закінчили коледж, і тих, що закінчили середню школу. Результати опитування відображено у таблиці 2.2.

На запитання «Які труднощі Ви відчували в перші місяці навчання в університеті?» опитані випускники коледжу відповіли: «особливих труднощів не

відчували» – 43,6%, «не було труднощів» – 10,3%. Приблизно 46,1% назвали такі труднощі:

- багато нових викладачів, до яких потрібно звикати;
- спілкування зі студентами, які вже 2 роки навчаються на факультеті;
- відсутність куратора (наставника);
- зміна розкладу навчальних занять, у коледжі все було стабільно;
- небажання однокурсників допомагати у навчанні;
- складний стиль викладу нового матеріалу на лекціях деяких викладачів;
- у педагогічному коледжі було більше практики, а в університеті в основному проводяться аудиторні заняття тощо.

Таблиця 2.2

Труднощі адаптації студентів до умов університету

Запитання	Контингент опитуваних	
	Студенти, що закінчили коледж	Студенти, що закінчили середню школу
Змінилися організаційні форми навчання	32,5	54,6
Змінилися методи навчальної роботи	29,5	75,3
Збільшився обсяг навчального навантаження	37,1	85,1
Навчальний матеріал дуже складний	33,9	83,9
Немає необхідних навичок самостійної роботи	46,9	58,6
Утруднений контакт з викладачами університету	35,6	36,4
Відрив від сім'ї і погані умови проживання в гуртожитку	14,3	21,5
Відсутність бажання вчитися	3,1	1,7
Недостатній рівень працьовитості	2,4	35,4
Погана забезпеченість навчальною літературою	27,3	19,3
Погані стосунки у студентській групі	20,2	29,4
Слабка підготовка, отримана в попередньому закладі освіти	26,9	11,4

Процес адаптації студентів до нових умов життя і навчання супроводжувався зростанням рівня особистісної тривожності. Проведений аналіз показав, що серед

студентів-першокурсників на початку навчання нормальний психоемоційний стан і хорошу пристосовність мали в середньому тільки 3 – 5 %. У решти тією чи іншою мірі проявилися ознаки стресового стану. Від 54 до 68 % студентів були помірно тривожні, а від 27 до 37 % всіх обстежених студентів мали високий рівень тривожності, тобто знаходилися в стані стресу. Це пов'язано, мабуть, у першу чергу, з подоланням динамічних стереотипів, міцно сформованих у попередніх умовах життя і навчання. Найвища тривожність і погана адаптація характерні для періоду першої екзаменаційної сесії. Кількість студентів з високою тривожністю збільшилася до 42 %.

Отже, випускники педагогічного коледжу є специфічним контингентом студентів університету. Статус студента формується у них переважно під впливом коледжу, що неоднозначно впливає на процес адаптації випускників в університеті. З одного боку, випускники педагогічного коледжу значною мірою ідентифікують себе із професійною групою вчителів, мають сильну мотивацію на професійну діяльність, в університеті залишається тільки її підтримувати. З другого боку, практична значущість університетської освіти розходиться з цінністю самого процесу навчання. Випускники педагогічного коледжу високо цінують систему навчання в університеті. Протиріччя між метою навчання в університеті і ставленням до процесу навчання не вирішується протягом півроку, одного семестру, як це заздалегідь передбачалося. Це ж можна сказати і про комунікативну складову адаптації. На первинному етапі випускники педагогічного коледжу обмежуються спілкуванням зі студентами групи, що має характер необхідності. Усвідомлення необхідності особистісно значущого спілкування зі студентами та викладачами і реалізація його – тривалий процес, який має бути спеціально організованим.

Серед обстежених першокурсників у середньому лише 5 % практично здорові, інші мають хронічну патологію. З них 57% – мають одне захворювання, 31 % – два, а 7 % – три і більше.

Опитування 64 студентів Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини дозволило встановити фактори, які впливають на формування

здоров'я студентів: заняття з фізичного виховання і спортом – 15–30 %, сон – 24–30 %, харчування – 10–16 %.

Студенти не можуть перерахувати всі компоненти здорового способу життя. Серед факторів, які шкодять здоров'ю, вони називають зловживання алкоголем – 75,6 %, тютюнопаління – 73,5 %, що відображає один із стереотипів пропаганди здорового способу життя. На недостатність рухової активності і, як наслідок, гіподинамію, вказали тільки 38,5 % студентів; екологічні чинники, що негативно впливають на здоров'я, – 29,2 % респондентів; конфліктні ситуації і, як наслідок, – стресові ситуації, вказали 28,9 %; на перевантаженість навчально-професійними та побутовими обов'язками – 7,6 %. Напружений режим навчальної праці, особливо в період екзаменаційних сесій, як показало багато досліджень, є істотним фактором для виникнення патологічних відхилень у стані здоров'я студентів.

У процесі дослідження виявлено, що більшість студентів розуміє суть та знає компоненти здорового способу життя, усвідомлює роль фізичної культури та спорту. Але деякі студенти безвідповідально ставляться до свого здоров'я, нерідко порушують елементарні правила гігієни, режиму харчування, сну і відпочинку. Так, із усіх опитаних близько 24 % зранку не снідають; 89 % лягають спати після півночі, що негативно впливає на фізичну активність та розумову діяльність протягом дня.

Результати проведеного анкетування студентів представлені в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

Рівень дотримання норм здорового способу життя студентами – майбутніми вчителями фізичної культури

Запитання	Відповіді «так», %	Відповіді «ні», %
Чи підтримуєте Ви фізичну форму?	96,2	3,8
Чи ведете Ви здоровий спосіб життя?	39,4	60,6
Чи маєте схильність до гаяння часу?	33,9	66,1
Чи маєте Ви шкідливі звички?	68,6	31,4
Чи займаєтесь у спортивній секції?	47,4	52,6
Чи регулярно виконуєте ранкову гімнастику?	28,4	71,6

71,6% студентів відповіли, що розуміють необхідність ранкової гімнастики, але не можуть себе змусити виконувати її.

47,4% студентів з усіх опитаних займаються у спортивних секціях. Вони додатково дали відповіді на запитання: «Яку мету ви реалізуєте, займаючись спортом?». У ході опитування зафіксовано такі відповіді: активність – 52%, рух – 38%, реалізація мети – 31,4%, самоствердження – 21,6%, нові враження – 22,3%, спілкування – 19,8 %, діяльність – 10,6 %, змагання – 9,3 %, суперництво – 8,2 %, перебування в колективі – 6,3 %.

Результати анкетування щодо власної оцінки здорового способу життя засвідчили, що більшість студентів, а саме 34,8 %, не уявляють необхідного для себе обсягу рухової активності, 46,2 % респондентів не знають, за якими критеріями дозувати фізичне навантаження. Лише 21,7 % студентів дотримуються здорового способу життя та мають гарне самопочуття. У 51,8 % респондентів часто спостерігається перенапруження, а 32,9 % студентів зізналися, що взагалі не слідкують за станом свого здоров'я.

Судження студентів про вплив фізичної культури на загальнокультурний розвиток особистості більшою мірою пов'язані з поліпшенням форм фізичного і функціонального розвитку. Помітне зниження впливу фізичної культури на інші сторони особистості та її діяльність обумовлені постановкою фізичного виховання у ВНЗ, недостатньою реалізацією її гуманітарної складової, негативним досвідом попередніх занять, впливом найближчого оточення та іншими причинами.

Підтвердженням ефективності обраної нами стратегії фізичного виховання молоді є думка студентів щодо розвитку студентського спорту в університеті. Всього було опитано 68 студентів, які навчаються за напрямом «Фізичне виховання» (з них: 17 дівчат і 13 юнаків другого курсу, 22 дівчини і 16 юнаків третього).

Результати опитування свідчать, що задоволені рівнем розвитку студентського спорту в університеті дівчата другого курсу (93,1 %), середній рівень становить 85,2 %, не задоволені тільки 2,4 % студентів.

Важливе завдання педагогічного колективу – сформувати мотивацію до подальших самостійних занять спортом, вести активний і здоровий спосіб життя.

Аналіз відповідей респондентів на запитання: «Чи продовжите Ви заняття спортом (фізкультурно-спортивною діяльністю) після закінчення університету» свідчить про те, що 41,5 % опитаних студентів упевнені в тому, що вони продовжать займатися спортом, причому відсоток юнаків як другого, так і третього курсу вищий за аналогічні результати у дівчат. Відповідь «швидше ні, ніж так» і «ні» вибрали тільки 8,1 % усіх респондентів. У цілому можна відзначити, що активність юнаків трохи вища, ніж дівчат, близько 33,5 % студентів до кінця не визначилися і вибрали відповідь «скоріше так, ніж ні, але точно не впевнений».

Вищевикладене ще раз підтверджує, що проблема мотивації і формування потреби у фізичному самовдосконаленні залишається однією з найбільш актуальних, постійно вимагає підвищеної уваги і пошуку нових методів впливу на мотиваційно-ціннісну сферу особистості молодих людей. Для того, щоб домогтися високих результатів фізичної підготовленості, підвищення рівня розвитку психофізичних якостей студентської молоді, потрібні принципово нові підходи, засоби та технології, які мають відповідати індивідуальним особливостям студентів, сприяти максимально ефективній реалізації їхніх інтересів, схильностей та здатностей.

Таким чином, відмінність цілей, змісту, технологій освіти в педагогічному коледжі і педагогічному університеті призводить до виникнення у студентів труднощів при переході на новий освітній ступінь. Аналіз педагогічного процесу в педагогічному коледжі і педагогічному університеті дозволяє виявити умови їх виникнення і встановити протиріччя: між змістом, засобами, формами, методами навчання у педагогічному коледжі і у вищому навчальному закладі; між суб'єктивними очікуваннями, запитаними й об'єктивною поведінкою студентів в умовах нового статусу.

Вирішення виявлених протиріч можливе, якщо багатоступенева підготовка вчителів фізичної культури буде здійснюватися в системі «педагогічний коледж – педагогічний університет» при дотриманні принципів наступності, інтеграції, координації.

2.2. Модель професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в системі «педагогічний коледж – педагогічний університет»

Незважаючи на те, що проблема професійної підготовки фахівців фізичного виховання вже кілька десятиріч є об'єктом наукового дослідження, нині вона залишається однією із маловивчених в освітній галузі. Для того, щоб створити умови для професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури, необхідно здійснити моделювання майбутньої професійної діяльності в навчальному процесі.

Моделювання в педагогіці має важливе значення, оскільки воно нерозривно пов'язане з абстрагуванням і ідеалізацією, за допомогою яких відбувається виділення об'єктів, відображених на моделі. Цілеспрямоване застосування методу моделювання сприяє удосконаленню експериментальних педагогічних досліджень.

Об'єктом моделювання у нашому дослідженні є процес професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в системі «педагогічний коледж – педагогічний університет».

У процесі моделювання В. Гершунський виділяє ряд етапів, зокрема:

а) перший етап носить пошуковий характер і пов'язаний зі створенням загального уявлення про модель певного об'єкта або процесу, розробкою вихідної моделі, яка є найбільш загальною схемою і носить гіпотетичний характер;

б) другий етап має пізнавальний характер і являє собою єдність практичної діяльності, спрямованої на роботу з моделями;

в) третій етап передбачає теоретичний аналіз результатів дослідження моделей, їх включення в більш загальну систему знань, розробку шляхів практичної реалізації для вирішення завдань управління, що виникають при використанні відповідної моделі [57, с. 24–25].

На думку І. Чічканової, «педагогічна модель – це будь-яка ідея організації, здійснення і розвитку педагогічного об'єкта. До педагогічних моделей належать концепції розвитку навчальних закладів та учнівських об'єднань, статuti та положення навчальних закладів, педагогічні теорії тощо» [271, с. 62].

Процес моделювання передбачає створення моделі. Модель розглядається нами не просто як система з виокремленими в ній елементами в їх функціональному взаємозв'язку, а як можливість інтерпретувати, прогнозувати продуктивність процесу професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури. Структура моделі гнучка й динамічна, вона змінюється, розвивається залежно від ускладнення цілей професійної підготовки майбутнього вчителя фізичної культури.

Модель професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури, представлена на рис 2.1, складається із трьох основних блоків: методологічно-цільового, змістово-процесуального та результативного.

Для розробки ефективної моделі професійної підготовки вчителя фізичної культури в системі «педагогічний коледж – педагогічний університет» необхідно визначити цілі, зміст і технології навчання на кожному ступені неперервної освіти і визначити протиріччя, що виникають при переході з одного ступеня на другий.

Пропонована модель відповідає стратегічній меті професійної підготовки майбутніх фахівців. Її методологічно-цільовий блок вміщує соціальне замовлення і вимоги, що висуваються до фахівців з фізичного виховання, мету, завдання, підходи, принципи, критерії професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури. Соціальне замовлення і вимоги до фахівців з фізичного виховання включають: культурно-світоглядний, професійний, соціально-психологічний, професійно-прикладний аспекти.

Відповідно до культурно-світоглядного аспекту фахівець із фізичної культури повинен бути соціально-розвиненою особистістю, мати широкий кругозір, глибоко усвідомлювати важливість завдань фізичного виховання в сучасному суспільстві. Відповідно до професійного аспекту спеціаліст із фізичної культури повинен володіти фундаментальними знаннями в галузі фізичного виховання, глибокими спеціалізованими знаннями у сфері спеціальної діяльності, а також навичками й уміннями організовувати та проводити заходи, що стосуються конкретної спеціальності.

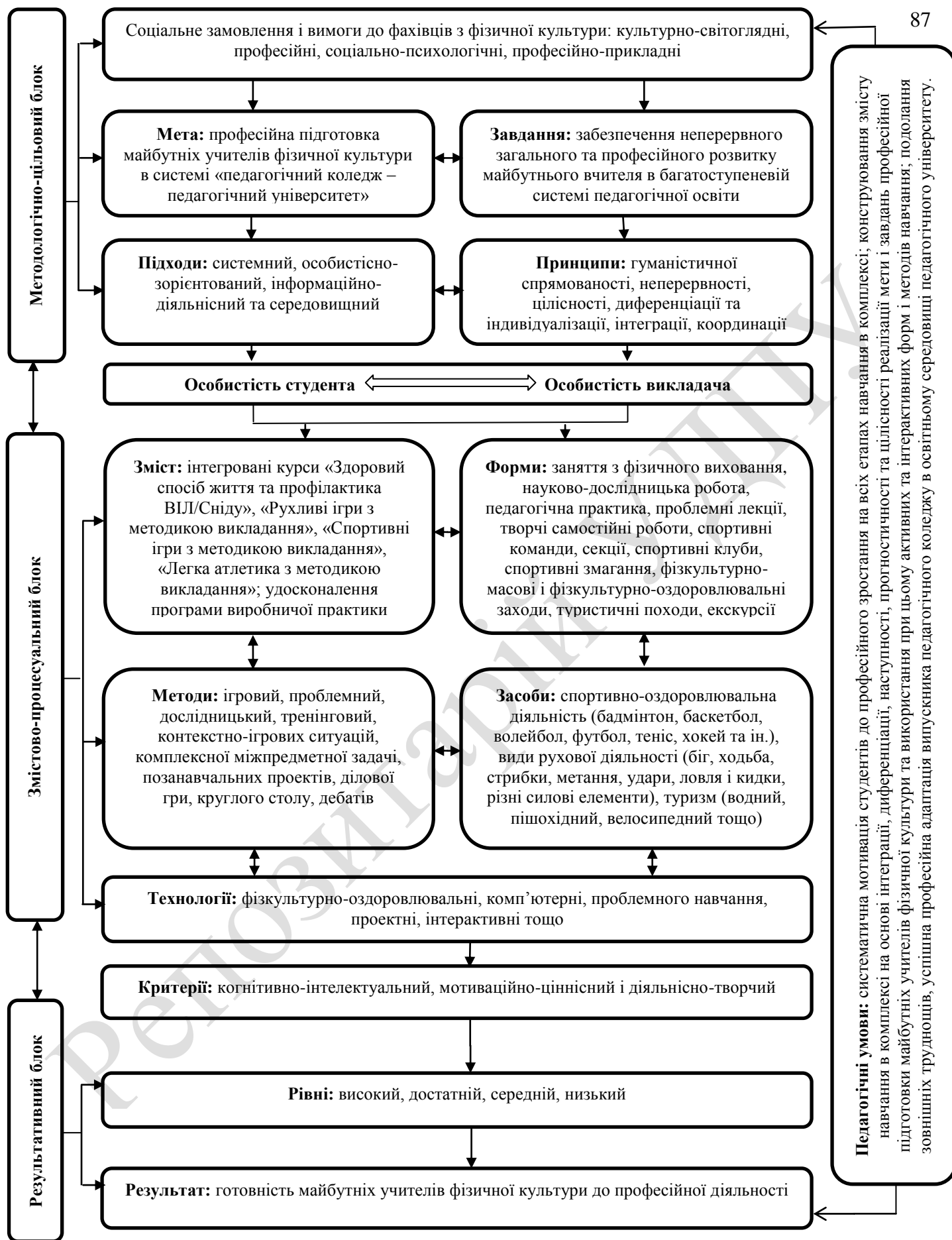


Рис. 2.1. Модель професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в системі «педагогічний коледж – педагогічний університет»

Враховуючи соціально-психологічний аспект, фахівець із фізичного виховання повинен відповідати певним вимогам до нього як педагога, володіти естетичними якостями і нормами поведінки, навичками та вміннями спілкуватися з особами, які займаються фізичним вихованням, успішно здійснювати виховну роботу, спрямовану на гармонійний розвиток особистості, володіти методами соціально-психологічного впливу на студентів. Відповідно до професійно-прикладного аспекту фахівець із фізичного виховання повинен володіти достатнім рівнем технічної, фізичної та функціональної підготовки, що дозволяє кваліфіковано демонструвати необхідні прийоми, вправи, мати рівень функціональної підготовки і здоров'я, що дозволяє успішно долати професійне навантаження [282].

Виходячи з тенденцій світового розвитку, до конкурентоздатних фахівців фізичної культури висувуються такі вимоги:

- 1) наявність професійних знань, умінь та навичок, готовність до здійснення майбутньої професійної діяльності;
- 2) комунікативність, толерантність, здатність до конструктивного спілкування;
- 3) готовність до співпраці, розвинене творче мислення, вміння самостійно приймати рішення;
- 4) прагнення до професійного розвитку;
- 5) готовність до реалізації педагогічної та управлінської функцій у відповідній сфері діяльності.

У визначенні мети професійної підготовки фахівців виходили з уявлення її як ідеального кінцевого результату.

Мета професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури напряму підготовки 5.01020101 «Фізичне виховання» в коледжі – підготувати фахівця, здатного виконувати свої професійні функції на рівні майстра, відтворювати знання, вміння, навички та їх екстраполяції; це вчитель, що опанував методики і готовий до свідомої виконавської діяльності з будь-яких програм навчання школярів. Учитель фізичної культури – випускник педагогічного університету (6.010201 «Фізичне виховання» та 7.010201 «Фізичне виховання»), готовий продемонструвати високий рівень професійної діяльності; фахівець, який володіє педагогічною рефлексією,

бачить витoki будь-якого психолого-педагогічного явища, пояснює його з наукових позицій, вільно володіє методичною діяльністю, здатний повноцінно реалізувати розвивальний ефект будь-якої програми.

Мета професійної підготовки майбутнього вчителя фізичної культури з точки зору наступності засвідчує, що цілі першого ступеня (коледж) «поглинаються» цілями другого ступеня (ВНЗ). Це закономірно, тому кожен новий рівень діяльності вчителя не тільки характеризується якісними змінами його знань, умінь, а й включає в себе попередній. Наступність мети навчання передбачає цілісність багатоступеневої освіти.

Подальша конкретизація цілей – це формулювання завдань у конкретних умовах їх виконання. Проблеми розвитку особистості у професії вирішуються складно у зв'язку з безліччю чинників, що впливають на процес її становлення у професійній діяльності [159]. Отже, досягнення конкретної мети у ході професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури визначає вектор їхнього професійного розвитку та завдання майбутньої професійної педагогічної діяльності.

Професійною підготовкою майбутніх учителів фізичної культури передбачено:

- формування у студентів навичок і умінь, важливих для життя, діяльності, розвитку фізичних якостей, підвищення рівня функціональних можливостей організму, виховання працьовитості, раціональної поведінки;

- встановлення відповідності змісту, форм, методів навчання в педагогічному коледжі і педагогічному університеті з логікою розвитку системи неперервної педагогічної освіти;

- розв'язання протиріч на стику професійних освітніх структур.

Цільовий компонент має наскрізне значення, тому визначає змістовний і процесуальний компоненти професійної підготовки, впливає на розвиток професійних якостей майбутніх учителів фізичної культури.

У підготовці майбутнього вчителя фізичної культури В. Видрін [45], К. Воронова [43], І. Жмарьов [98] застосовують принцип системного підходу, в основу якого покладено поняття про систему як сукупність взаємодіючих

компонентів, зв'язків і стосунків, поєднаних метою. Системний підхід у ході дослідження і практичного вирішення складних проблем реалізується як системний аналіз, моделювання, організаційне проектування тощо [45]. Системний підхід утверджує причинно-наслідковий характер процесів і явищ, ієрархічність у побудові і проектуванні педагогічних систем [51, с. 16].

У комплексі різні рівні освіти дозволяють студентам самостійно здійснювати професійний і соціальний вибір, самореалізуватися. Реалізація особистісно зорієнтованого підходу в системі навчального комплексу здійснюється за такими напрямками:

- створення умов для вільного самостійного вибору та реалізації кожним студентом свого освітнього маршруту;
- ситуаційне проектування змісту навчання, включення особистісного досвіду студентів, набутого у результаті суб'єктно-сміслової взаємодії;
- використання діалогових та імітаційно-ігрових технологій в організації навчального процесу;
- включення навчальних завдань у контекст майбутньої особистісно зорієнтованої професійної діяльності;
- формування індивідуальності на основі елементів відкритого навчання;
- блочно-модульний підхід до змісту, вибір студентами способів вивчення, система якісного аналізу результатів засвоєння, система навчальної, науково-дослідної роботи, консультацій та звітів студентів;
- моделювання майбутньої професійної діяльності (за допомогою гри);
- моделювання взаємин викладача і студентів на основі орієнтації на психологічні ситуації, що дозволяють створювати і вирішувати протиріччя, забезпечуючи розвиток мотивації досягнення, саморегуляції, самоактуалізації.

Г. Ларіонова виділяє інформаційний підхід, за допомогою якого визначається процес тривіальної інформатизації особистості (передача знань за допомогою навчальної інформації та її сприйняття шляхом заучування), що сприяє формуванню певних умінь, знань і навичок на репродуктивному рівні (або знань на рівні їх відтворення в аналогічних ситуаціях) [147, с. 8].

На основі інформаційного та діяльнісного підходів можна визначити інформаційно-діяльнісний підхід до професійного навчання, за якого підготовка студентів до застосування отриманих знань на практиці початково відбувається в цілеспрямованій навчальній діяльності, де ущільнюється навчальна інформація у результаті її впорядкування на основі імітації професійної діяльності за змістом, характером мотивів, знань і дій.

Відповідно до інформаційно-діяльнісного підходу у ході навчально-професійної діяльності здійснюється:

- виконання міжпредметних завдань професійного змісту;
- формування узагальнених знань, умінь і навичок;
- вивчення символіки, мови навчальних дисциплін, наукових понять і змістовних і логічних зв'язків між ними, орієнтовна основа дій та алгоритмів, застосування знань у розв'язанні предметних і прикладних завдань, виконання міжпредметних завдань професійного змісту;
- формування професійної мотивації навчання;
- інтелектуальний розвиток студентів (сприйняття, швидкість мислення, логіка мислення, уміння узагальнювати, конкретизувати тощо), що сприяє більш активному й ефективному процесу засвоєння навчального матеріалу і способів його застосування;
- формування вмінь упорядковувати одержувані знання;
- формування інтуїтивно-образного уявлення про ситуації застосування знань майбутньої професії;
- засвоєння навчальної інформації та отримання досвіду створення нової інформації тощо.

Інформаційно-діяльнісний підхід дозволяє органічно поєднувати аудиторну і самостійну роботу студентів, для якої у чинній програмі відводиться від 40 до 53 % навчального часу [200, с. 10].

Середовищний підхід у професійній підготовці майбутніх учителів фізичної культури (В. Бальсевич [18], Л. Лубишева [154], В. Ясвін [288]) розглядають як спосіб побудови освітньо-виховного процесу, при якому акценти в діяльності

викладача зміщуються з активного впливу на особистість студента в середовище освітньої установи як сукупності умов і можливостей, що містяться у просторово-предметному і соціокультурному оточенні для саморозвитку і самовираження особистості засобами масового спорту.

Семантичним ядром середовищного підходу у фізичному вихованні, на думку І. Манжелей, є варіативна спортивна діяльність, яка, з одного боку, функціонує відповідно до специфіки фізичного оточення (спортмайданчики, корти, м'ячі, сітки тощо) і регламентована правилами видів спорту, що регулюють поведінку її учасників, а з другого, – створює можливості для добровільного вибору суб'єктами видів спорту, місця, режиму занять і соціального оточення залежно від спортивних потреб, є потужним консолідуючим засобом, що забезпечує соціалізацію та міжкультурну комунікацію [161, с. 48].

Досвід показав, що реалізувати середовищний підхід у практичній підготовці майбутнього вчителя фізичної культури доцільно за такими основними напрямками:

- удосконалення організаційно-управлінських та самодіяльних структур фізичного виховання в освітній установі: створення спортивного клубу університету і клубів з видів спорту, центру спортивної підготовки, наукової лабораторії, активізація діяльності кураторів з фізичного виховання та спортивного активу;

- організація навчального процесу з фахових дисциплін та насичення навчального середовища факультативами, секціями, заходами; здійснення інтеграції навчальної та позанавчальної роботи, введення рейтингової системи оцінювання навчальних досягнень, нових форм і методів організації занять (майстер-класи, ділові ігри, турніри, фестивалі та ін.), розвиток спільної проектно-дослідницької діяльності викладачів і студентів;

- підвищення якості програмно-методичного забезпечення навчального процесу: розробка інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), підготовка навчально-методичних матеріалів та алгоритмів для їх складання; розробка та впровадження паспортів здоров'я, портфоліо, кейс-технологій та комп'ютерної версії моніторингу фізичного стану студентів;

– удосконалення позанавчальної спортивно-масової роботи: складання комплексного плану роботи із залученням студентського активу, організація секційних занять із видів спорту (у межах додаткових освітніх послуг), розвиток традицій проведення щорічних спартакіад, місячників, конкурсів, днів здоров'я, участь збірних команд в обласних та національних змаганнях, створення музею та стендів спортивної слави, зміцнення зв'язків з іншими відомствами (культури, охорони здоров'я, правопорядку тощо) й установами (школи, ДЮСШ, вищі навчальні заклади);

– удосконалення взаємодії із засобами масової інформації для розвитку спортивних традицій, популяризації спорту, стимулювання спортивної активності студентів: створення спортивної сторінки в локальній мережі університету й адресне виставлення матеріалів, із вказівкою прізвища учасників і переможців;

– підготовка і перепідготовка кадрів: проведення семінарів-практикумів з педагогами з побудови спортивного середовища та тренінгів конструктивної педагогічної взаємодії, навчання студентського спортивного активу;

– зміцнення матеріально-технічної бази: будівництво та реконструкція спортивних споруд, удосконалення способів їх функціонування, оновлення обладнання та інвентарю [161, с. 49].

Системний, особистісно зорієнтований, інформаційно-діяльнісний та середовищний підходи виступають методологічними орієнтирами, що дозволяють уявити освітній результат як готовність майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності.

У ході побудови моделі системи неперервної професійної освіти навчального комплексу визначено такі принципи: гуманістичної спрямованості, неперервності, цілісності, диференціації та індивідуалізації, інтеграції, координації, наступності.

Принцип гуманістичної спрямованості дозволяє застосувати систему неперервної професійної освіти до кожної людини як до найвищої цінності, створити їй сприятливі умови для розкриття особистісних можливостей. Принцип гуманістичної спрямованості ґрунтується на посиленні уваги до особистості кожного студента як найвищої цінності суспільства, установці на формування

громадянина з високими інтелектуальними, моральними та фізичними якостями, створенні максимально сприятливих умов для розвитку його творчої індивідуальності в умовах педагогіки співробітництва.

Принцип неперервності – послідовне поєднання навчання і професійної діяльності у системі навчального комплексу, змістова цілісність професійної підготовки педагогічних кадрів за допомогою наскрізних навчальних планів та інтегрованих програм.

Принцип цілісності – навчальний комплекс становить відкриту цілісну систему професійної підготовки фахівців (синтез освіти, науки і практики); вимагає гармонійного взаємозв'язку теоретичного навчання та практичної підготовки педагога; він реалізується в результаті створення оптимальних умов для переходу від конкретно-практичного мислення студентів молодших курсів до абстрактно-теоретичного на старших курсах.

Принципи диференціації та індивідуалізації – створення умов для повного прояву й розвитку здібностей кожного індивіда, особистісно зорієнтовані підходи до організації навчально-виховного процесу. *Диференціація* передбачає оптимальний розподіл загального (інтегрованого) навчального навантаження між двома ступенями професійної освіти в межах норм часу, що визначається графіками навчальних процесів, бюджетом часу, тижневим навантаженням тощо. Тижневі навантаження між різними ступенями освіти різняться від 27 (університет) до 42 год. (коледж) на тиждень при однаковому для цих рівнів освіти сумарному навантаженні за всіма видами та формами занять у 54 год. на тиждень. *Індивідуалізація* – навчання за рахунок введення індивідуальних графіків відвідування занять, проходження різних форм контролю знань і вмінь тощо.

Принцип інтеграції забезпечує єдність елементів, що входять у педагогічний процес. У педагогічному процесі принцип інтеграції характеризує внутрішній стан, рівень зв'язків між елементами, що визначає його цілісність. Принцип інтеграції показовий також для характеристики педагогічного процесу, зближення між суб'єктом і об'єктом управління, змістом, формами і методами на різних етапах педагогічної освіти. Принцип інтеграції забезпечує цілісність педагогічного процесу

шляхом зміцнення зв'язків між змістом, засобами та формами навчання і виховання, універсалізації знань, умінь і навичок студентів.

Принцип координації забезпечує способи діяльності всіх суб'єктів педагогічного процесу. Він спрямовує на вивчення і свідоме використання особливостей механізму взаємодії суб'єктів педагогічного процесу в усіх ланках навчального комплексу. Координація створює умови для послідовних дій усіх учасників навчально-виховного процесу, передбачає зіставлення цілей, ресурсів, форм і методів діяльності та об'єднує автономні елементи коледжу й університету, спрямовуючи їх на досягнення спільної мети.

Реалізація принципу координації передбачає чітке визначення мети багатоступеневої професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в системі навчального комплексу, послідовність і логічність кроків до її досягнення, чіткість планування, пошук раціонального співвідношення між діями викладачів і студентів.

Цей принцип дозволяє встановити причини труднощів, що виникають у суб'єктів педагогічного процесу, створити умови для переведення студентів з одного професійно-освітнього ступеня на інший.

Найважливішим принципом організації педагогічного процесу в багатоступеневій системі освіти є *наступність*, що реалізується через інтеграцію та координацію. Під наступністю в педагогічних процесах і явищах розуміють «такий зв'язок старого з новим і нового зі старим, коли діалектичні протиріччя цього зв'язку вирішуються шляхом організації взаємодії відповідних компонентів» [59, с. 149].

На «стиках» коледжу й університету наступність забезпечує взаємодію цінностей і соціальних норм цих навчальних закладів, покращує педагогічний процес, а також професійну підготовку майбутнього вчителя шляхом конструктивного перетворення кожного етапу педагогічної освіти.

У педагогічному процесі принцип наступності проявляється в переході студента з одного рівня на інший, більш високий, що дає можливість для подальшого розвитку його особистості. Сутність переходу з коледжу до

університету, від курсу до курсу в університеті полягає не тільки в отриманні знань, а й в ускладненні потреб, зміні мотивів, спрямованості, життєвої позиції, перетворенні особистості з об'єктного стану в суб'єктний.

Отже, принцип наступності забезпечує накопичення фактів для аналізу, корекції та прогнозування розвитку особистості на кожному етапі неперервної освіти.

Змістово-процесуальний блок моделі професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури вміщує зміст, форми, методи, засоби, технології.

Відповідність змісту професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури вимогам соціального замовлення забезпечується за рахунок розширення структури, змісту навчання та виховання. Основними освітніми компонентами його виступають загальноосвітнє, спеціальне, професійно-педагогічне навчання та виховання. Взаємодіючи між собою, на думку Б. Курдюкова, вони утворюють інтеграційні зони: загальноспеціальну, загальнопрофесійну, спеціальнопрофесійну [144]. У сукупності ці компоненти становлять цілісну структуру змісту професійної підготовки фахівця в галузі фізичного виховання.

Взаємодія педагогічного коледжу і педагогічного університету в межах навчального комплексу дозволяє прогнозувати освітню траєкторію майбутніх педагогів з урахуванням перспектив розвитку професійної діяльності.

Основу змісту професійної підготовки майбутніх учителів у навчальних закладах комплексу складають наукові знання, загальні закони розвитку природи і суспільства, загальнолюдські цінності, норми моралі. Такий відбір змісту освіти в навчальних закладах комплексу, на думку Н. Денисової та Н. Шипуліна, забезпечить:

- створення умов для перманентного розвитку особистості на всіх ступенях навчання з урахуванням загальнолюдських цінностей, національно-культурних традицій, досягнень вітчизняного і зарубіжного педагогічного досвіду;
- пошук і апробацію різних форм допрофесійної підготовки молоді, розробка нових методик відбору абітурієнтів та адаптацію їх до нових умов навчання;

- оновлення та зміну змісту, технологій та їх упровадження у навчально-виховний процес, а також відкритість, гнучкість, варіативність і динамічність педагогічного процесу;

- створення умов для творчості викладачів у розробці та практичній перевірці інноваційних моделей освіти;

- діяльність за єдиними наскрізними навчальними планами і програмами на різних шаблях комплексу;

- створення єдиних кафедр по вертикалі коледж – педагогічний коледж;

- застосування в навчальному процесі інноваційних педагогічних технологій, розробку підручників і навчальних посібників;

- взаємодію навчального комплексу із соціальною інфраструктурою [82; 277].

Отже, професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури відповідно до визначеного змісту є цілісним процесом, який забезпечує становлення фахівців цієї галузі, зумовлює оптимізацію необхідних теоретичних і практичних знань та вмінь.

Системний науково-педагогічний аналіз змістового компонента дозволив визначити такі особливості. Ступенева педагогічна освіта у навчальному комплексі «педагогічний коледж – педагогічний університет» передбачає наступність і послідовність опанування змістових компонентів фахової підготовки, дозволяє оптимізувати методичний аспект професійної освіти, сприяє поширенню варіативних програм і підручників, забезпечує рівневість психолого-педагогічної та практико-орієнтованої підготовки [82, с. 108].

Фізичне виховання у навчальному комплексі проводиться протягом усього періоду неперервної підготовки студентів і здійснюється в різноманітних формах, які взаємопов'язані, доповнюють одна одну і створюють єдиний процес професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури.

Навчальні заняття є основною формою професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури у навчальних закладах комплексу. Вони плануються в навчальних планах зі всіх спеціальностей, і їх проведення забезпечується викладачами кафедр фізичного виховання. Самостійні заняття сприяють кращому

засвоєнню навчального матеріалу, дозволяють збільшити загальний час занять фізичними вправами, прискорюють процес фізичного вдосконалення, є одним із шляхів упровадження фізичної культури і спорту в побут і відпочинок студентів.

Під час теоретичних занять зі студентами використовуються різні форми роботи: обговорення актуальних проблем у галузі фізичної культури і спорту, здорового способу життя, ознайомлення з науково-популярною і спеціальною літературою, проводяться дискусії, бесіди, лекції тощо.

Професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури реалізується в різних позааудиторних формах: на заняттях фізичної культури, у процесі фізкультурно-масових заходів, а також тренувань у спортивних командах, секціях, спортивних клубах. Однак зміст роботи в цих формах має свою специфіку. Якщо говорити про заняття з фізичного виховання, то ефективність фізичної культури можлива тільки в тому випадку, якщо буде здійснюватися вивчення елементів спорту, реалізовуватися принцип оздоровлювального та кондиційного тренування, а також змагальний метод. В основу змісту занять з фізичного виховання покладені не просто рухливі ігри, а спортивні ігри, проведення яких вимагає знання правил, спортивної техніки, спеціальної підготовки [183, с. 17].

З урахуванням специфіки майбутньої професії, для студентів напряду підготовки «Фізичне виховання» велике значення має удосконалення спортивної майстерності у процесі навчально-тренувальних занять, різних спортивних змагань, у спортивно-масових і фізкультурно-оздоровлювальних заходах, туристичних походах та екскурсіях тощо.

На нашу думку, суттєва перевага позааудиторної роботи полягає у добровільному самостійному виборі. Позааудиторна робота відрізняється від навчальної більш вільними формами, відсутністю жорсткої регламентації в часі, невимушеністю оточення, можливістю широкого застосування новітніх технологій.

Важливе значення мають фізкультурно-оздоровлювальні заходи, завданнями яких є залучити максимальну кількість студентів, а також викладачів, аспірантів і співробітників вищого навчального закладу до регулярних, систематичних занять фізичною культурою і спортом, пропагувати фізичну культуру і спорт, агітувати

фізкультурників і спортсменів навчального закладу до участі у масових громадсько-спортивних заходах, формувати у студентів потребу у здоровому способі життя.

Популярним видом позааудиторної роботи у вихідні дні є спортивні ігри (бадмінтон, баскетбол, волейбол, футбол, теніс, хокей та ін.), різноманітні форми рухової діяльності (біг, ходьба, стрибки, метання, удари, ловля і кидки, різні силові елементи), оскільки вони різнобічно впливають на організм студентів.

Різні форми фізичного виховання студентів здійснюються під керівництвом викладача, тренера і передбачають індивідуальне, групове і масове залучення до систематичних занять фізичною культурою і спортом. На нашу думку, цьому сприяють добре поставлена спортивно-масова діяльність у навчальних закладах; правильно організована методична робота з викладачами фізичної культури, тренерами; педагогічна грамотність батьків та широкої громадськості з питань забезпечення активного відпочинку у вихідний, канікулярний час; зміцнення зв'язків навчальних закладів зі спортивними товариствами. Основною формою фізичного виховання студентів є заняття, під час яких викладач подає програмний матеріал із предмета, дбає про усвідомлення ними значення фізичного вдосконалення для їхнього гармонійного розвитку, зміцнення здоров'я.

У сукупності з навчальними заняттями правильно організована самостійна робота забезпечує оптимальну неперервність і ефективність фізичного виховання. Ці заняття можуть проводитися у позанавчальний час за завданням викладачів або у спортивних секціях [83].

Зазначимо, що університет відрізняється від коледжу не тільки спрямованістю змісту психолого-педагогічної підготовки, але й методикою та рівнем самостійності студентів. У педагогічному університеті викладач лише організовує самостійну діяльність студентів. Як зазначає Н. Денисова, самостійна робота є завершальним етапом усіх видів навчальної роботи кожного напрямку фахової підготовки. Основне підґрунтя самостійної роботи – науково-теоретичний курс, комплекс набутих методичних умінь, навичок роботи з інформаційними джерелами. Інтегрування самостійної роботи як форми організації підготовки у коледжі, тісна співпраця з фаховими кафедрами університету, залучення ініціативних студентів-магістрів у

ролі консультантів, кураторів, помічників викладачів коледжу сприятиме підвищенню якості підготовки вчителів у комплексі «коледж – університет» [82, с. 128].

У навчальному комплексі «педагогічний коледж – педагогічний університет» організація самостійної роботи студентів передбачає:

1) розробку системи завдань (індивідуальних, групових, колективних) для самостійної роботи під час вивчення психолого-педагогічних дисциплін та проходження педагогічних практик, тематики інтегрованих рефератів, доповідей, наукових виступів, кваліфікаційних робіт;

2) методичне забезпечення (розробка інструкцій, методичних вказівок до виконання творчих практичних завдань, тренувальних вправ, домашніх завдань та ін.);

3) списки обов'язкової та додаткової літератури, орієнтири для пошуку інших інформаційних джерел [82, с. 130].

Кваліфікована підготовка майбутніх учителів фізичної культури неможлива без відпрацювання вмінь та навичок в умовах практичної діяльності. Професійна підготовка майбутніх учителів потребує насамперед корекції навчального процесу залежно від потреби суспільства в конкурентоздатних освітніх послугах, особливо коли йдеться про збереження здоров'я дітей, розвиток його складових – фізичних якостей, навичок, умінь.

До навчальних планів професійної підготовки вчителів фізичної культури включено виробничу практику в навчальних закладах, де студент-практикант набуває вмінь і навичок фахового спрямування, виконуючи обов'язки вчителя фізичної культури загальноосвітньої школи та частково забезпечуючи виконання навчального процесу з фізичного виховання за шкільною програмою, змістом якої передбачені обов'язкові для вивчення базові фізичні вправи [191].

У системі неперервної освіти «педагогічний коледж – педагогічний університет» завдання коледжу полягає в тому, щоб підготувати студента до навчання у ВНЗ, допомогти йому адаптуватися до складних умов навчально-виховного процесу університету.

У педагогічному коледжі склалася система виробничої практики, у якій кожен студент бере активну участь в освоєнні професії. Практика «Пробні уроки і заняття» проводиться з метою вироблення у студентів професійних умінь і навичок організації та проведення навчально-виховного процесу у школах різних типів.

Виробнича практика майбутніх учителів фізичної культури в університеті є інтегруючим і стрижневим компонентом особистісно-професійного становлення майбутнього фахівця, забезпечує формування його професійної компетентності, професійного самовдосконалення, самопізнання студента в різних професійних ролях у реальних умовах загальноосвітньої школи.

Застосування в аудиторній та позааудиторній підготовці майбутніх учителів інтерактивних форм і методів сприяє формуванню у студентів професійних здібностей, необхідних для успішної майбутньої педагогічної діяльності, активізує здобуття відповідних знань, формує вміння інтерактивної роботи з учнями, впливаючи на розвиток їхніх особистісних якостей і культуру поведінки.

Отже, під час вибору організаційних форм підготовки майбутніх учителів фізичної культури слід користуватися такими критеріями:

- оптимальність (у ході планування певного виду навчальної діяльності обирати найбільш ефективну та доречну форму навчання, а також слідкувати за відсотковим співвідношенням індивідуальної, парної, групової та колективної форм роботи на занятті);

- урахування вікових та індивідуальних особливостей студентів;
- урахування рівня навчальної підготовки кожного студента та групи в цілому;
- забезпечення навчання, виховання та розвитку майбутнього спеціаліста.

На основі виділених критеріїв встановлено вимоги до використання організаційних форм навчання у вищому навчальному закладі: виховні, дидактичні, організаційні, психологічні та гігієнічні.

Зміст кожної з вимог представлено в таблиці 2.4.

Таблиця 2.4

Вимоги до використання організаційних форм професійної підготовки
майбутніх учителів фізичної культури

Вимоги	Зміст
Виховні	Вибір форми професійної підготовки має сприяти постановці виховної мети навчальних занять, формуванню світогляду, моральних якостей, ініціативи, відповідальності студентів тощо
Дидактичні	Вибір форми професійної підготовки має сприяти реалізації загальнодидактичних принципів: науковості, систематичності, послідовності, активного залучення всіх студентів до навчального процесу, індивідуального підходу в навчанні, оптимізації, принципу зв'язку навчання з життям; доступності; контролю і корекції знань студентів; поєднання освіти і самоосвіти, розвитку і саморозвитку
Організаційні	Вибір форми професійної підготовки повинен відповідати продуманому плану навчального заняття, організаційній чіткості його проведення, раціональному використанню засобів навчання
Психологічні	При виборі форми професійної підготовки необхідно враховувати мотиваційний аспект, вікові, психологічні особливості студентів, їхні пізнавальні особливості, інтереси. Важливим є й настрій педагога, який потребує зібраності, самоконтролю, уваги у спілкування з групою
Гігієнічні	Вибір форми професійної підготовки не повинен втомлювати студентів; важливо уникати одноманітності у студентській роботі, монотонності пояснення

Досліджуючи педагогічні основи інформаційного впливу на ставлення студентів до фізкультурно-оздоровлювальної діяльності, для формування позитивного ставлення до занять із фізичного виховання П. Петров пропонує різноманітність видів подачі інформації з використанням безлічі способів включення в навчально-виховну діяльність, авторитетний вплив на особистість батьків, викладачів та інших осіб. На думку вченого, формування ставлення до фізкультурно-оздоровлювальної діяльності може успішно здійснюватися при поєднанні методів словесного переконання (бесіди, дискусії тощо) й активізації

розумової діяльності при засвоєнні інформації, однією з яких може бути розв'язання задач, що містять інформацію про користь фізичної культури і спорту [202].

Найбільш ефективними у професійній підготовці майбутнього спеціаліста є активні методи: проблемного та дослідницького навчання, які дозволяють залучати майбутніх спеціалістів до відкриття для себе нових знань на основі конструювання і розв'язання реальних педагогічних проблем. У системі неперервної освіти застосування цих методів пов'язують із проблемним викладом, тобто ознайомлення майбутніх спеціалістів із проблемами навчання, виховання, формування особистості в сучасних умовах, станом розробленості і можливими шляхами їх розв'язання.

Метою використання групових дискусій у вигляді «круглого столу», «дебатів», зустрічей-бесід з майстрами педагогічної праці; прес-конференції з актуальних проблем виховання і навчання, «естафети», розв'язування педагогічних ситуацій у процесі професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури є, з одного боку, розвиток умінь ефективно розв'язувати актуальні проблеми та ситуації, з другого, – розвиток умінь системно аналізувати педагогічну діяльність і формувати професійне мислення.

Дидактичну гру в аспекті нашого дослідження вважаємо навчальною імітацією реальної, професійної, виробничої діяльності, яка дозволяє трансформувати теоретичні знання у практичні вміння і логічний перехід від інформаційної роботи до педагогічної практики.

Запропоновані методи реалізуються через різноманітні організаційні форми навчання, зокрема: а) проблемні лекції, основою яких може стати моделювання педагогічних ситуацій, що дозволяє студентам побачити предметні і соціальні аспекти їхньої майбутньої професійної діяльності; б) лабораторно-практичні заняття проблемного характеру, для проведення яких може бути застосована методика організації творчої самостійної роботи студентів на основі поступового нарощування труднощів і проблемних завдань, що виконуються під керівництвом викладача; в) творчі завдання в позааудиторний час, організовані на основі того ж принципу, що і лабораторно-практичні заняття проблемного характеру.

Очевидно, що основними шляхами ефективного використання сучасних засобів навчання в навчальному процесі вищої школи вважається: оптимальне поєднання форм навчання та форм організації навчального процесу, змісту навчальної дисципліни та методів і засобів навчання, діяльності викладачів та студентів у навчальний та позанавчальний час; використання різних педагогічних прийомів, що створюють сприятливі умови для роботи «викладач – студенти», «студент – студенти» з урахуванням рівня їхніх потенційних можливостей, застосування різного за складністю навчального матеріалу, практичних завдань; широке застосування педагогіки співробітництва та максимальне наближення студентів до майбутньої професійної діяльності, використання різних частково-дидактичних прийомів, що дозволяють підвищити якість засвоєння знань і рівень сформованості професійно важливих умінь і навичок.

Серед традиційних засобів і методів професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури чільне місце займають сучасні фізкультурно-оздоровлювальні технології та велике розмаїття фітнес-програм [284]. Поняття «фізкультурно-оздоровлювальна технологія» поєднує процес використання засобів фізичного виховання з метою оздоровлення. Ці технології можуть використовуватися за різними напрямками (ритмічна гімнастика, бодібілдинг, туризм, плавання, оздоровлювальні види спорту, нетрадиційні вправи інноваційного характеру тощо).

Фізкультурно-оздоровлювальні технології найбільш поширені в сучасних видах рухової активності – програмах з атлетизму, шейпінгу, стретчингу (Stretching), пілатесу (Pilates), каланетики, степ-аеробіки, фітнес-йоги, фітбол-аеробіки (Fitbol), слайд-аеробіки (Slide), флекс-уроку (Flex), босу-аеробіки (BOSU), різновидів танцювальної аеробіки, аеробіки зі скакалкою (Rope skipping) тощо.

За допомогою підібраних і організованих заходів з використанням фізичних вправ з різних видів спорту, раціонального харчування, режиму праці й відпочинку можна змінювати й поліпшувати показники фізичного розвитку та функціональної підготовленості організму. Саме тому оздоровлювальна фізична культура широко використовується для зміцнення здоров'я, фізичного розвитку, підвищення

енергопотенціалу людини, будучи важливим засобом його всебічного та гармонічного розвитку. Звідси зростає значущість фізичного виховання у структурі освітньої і професійної підготовки студентів, що постає не тільки в ролі навчальної дисципліни, а й засобу цілеспрямованого розвитку особистості.

Важливе значення у фізичному вихованні мають тренажери, що виконують функцію ініціації фізичної активності. Мета оздоровлювального тренування на тренажерах – забезпечити розвиток правильної постави, корекцію проблем хребта, спалювання жирових відкладень, зниження надмірної ваги, підвищити функціональні можливості організму. Мета реабілітаційного тренування – відновити організм після травм, ліквідувати дисбаланс фізичного розвитку, поліпшити рухливість суглобів. Використання тренажерів у фізичній культурі залежить від стану здоров'я, рівня фізичної та функціональної підготовленості людей, що займаються.

Аналіз праць О. Воробйової [97], Ю. Железняка [97], І. Роберта [227], А. Федорова [256] свідчить, що сьогодні визначилися основні напрями використання сучасних інформаційних технологій у професійній діяльності фахівців фізичного виховання та спорту. Наше дослідження засвідчило, що у професійній підготовці майбутніх учителів фізичної культури використання можливостей інформаційних технологій та Інтернету може забезпечувати самостійний пошук студентами інформації на веб-сторінках, створення студентами особистісних творчих продуктів на тему, яка вивчається, демонстрацію особистісних творчих продуктів студентів для веб-глядачів, використання тематично підібраних гіпертекстових матеріалів, електронної пошти студентами заочної форми навчання, роботу з каталогами різних бібліотек.

Інформаційні технології дозволяють створювати та використовувати програми контролю і самоконтролю знань з різних спортивно-педагогічних дисциплін; створювати навчальні мультимедіа-системи; розробляти та використовувати інформаційно-аналітичні бази даних; моделювати комп'ютерні змагання, тактичні дії та педагогічний процес; використовувати інформаційні технології для обслуговування змагань; застосовувати інформаційні технології у рекламній,

видавничій та підприємницькій діяльності; використовувати інформаційні технології в організації та проведенні наукових досліджень; застосовувати автоматизовані методи психодіагностики, спортивно-педагогічної діяльності та функціональної діагностики; створювати програми дистанційного навчання.

Комп'ютерні технології як частина інформаційних технологій формують принципово відмінний стиль роботи, який виявляється психологічно прийнятним, комфортним, що підвищує інтелектуальний потенціал людини. Комп'ютерні технології сьогодні активно застосовуються у спортивних змаганнях різного рівня з різних видів спорту, у створенні систем контролю, оцінки і накопичення інформації за рівнем фізичної підготовленості, станом здоров'я школярів, студентів, курсантів, спортсменів тощо, для автоматизованого розрахунку різних показників при проведенні тестування у спортивній практиці.

Одне з головних методичних завдань комп'ютерних технологій – створити студенту максимальні можливості для засвоєння навчального матеріалу з урахуванням його індивідуальних особливостей і нахилів. Для цього використовуються комп'ютерні програми «Атлет», «Техніка метання гранати», «Фітнес», «Грація», «Грація – змагання» та ін.

Важливими у процесі професійної підготовки педагогічних кадрів у межах навчального комплексу є наявність і використання майбутніми вчителями особистісного потенціалу, «сходження» від окремих педагогічних функцій (дій, ситуацій) до системи, творчі підходи до виконання навчальних завдань, створення авторських технологій.

Уваги заслуговує думка Н. Ничкало про доцільність творчого поєднання інформаційних і комунікативних технологій із традиційними, за якими зберігається особистісний характер навчально-виховного процесу [188, с. 78].

Раціональний вибір змісту, форм, методів, засобів, технологій професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури детермінований цілями навчання на кожному ступені. Наступність у змісті професійної підготовки реалізується в комплексній взаємодії з наступністю в його формах, методах і засобах. Під наступністю в засобах навчання розуміється раціональність їх вибору залежно від

змісту, методів і дидактичних прийомів навчання, організаційних форм, заміна застарілого обладнання на нове. Суттєвою рисою наступності у формах навчання є їх розвиток і вдосконалення на кожному щаблі педагогічної освіти. Для цього на першому ступені використовуються форми навчання, що створюють умови включення у творчу діяльність (проблемні семінари, ділові ігри тощо); поступово акцент переноситься з аудиторних форм роботи на самостійну; здійснюється підготовка студентів до сприйняття лекції; змінюються форми контролю, переходячи до творчих (реферати, колоквіуми, підготовки виступів на студентських наукових конференціях тощо). Наступність у методах навчання – необхідна складова технології наступності у навчанні. Реалізація наступності в методах навчання передбачає їх раціональний відбір на різних рівнях з урахуванням того, що методи, використання яких на першому ступені (у педагогічному коледжі) засвідчило ефективність, повинні бути збережені і на наступному рівні (в педагогічному університеті).

Отже, за принципом наступності змінюються зміст, система форм, методів, засобів педагогічної освіти в системі «педагогічний коледж – педагогічний університет», у студентів з'являється можливість розв'язувати протиріччя між вимогами ззовні і своїми можливостями.

Аналіз наукової літератури засвідчив, що процес професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури, який здійснюється відповідно до принципу неперервності, включає декілька взаємопов'язаних етапів.

Перший етап – мотиваційний. Цей етап характерний для студентів, які вступили до вищого педагогічного навчального закладу після педагогічного коледжу. Він спрямований на формування позитивної мотивації та стимулювання до педагогічної діяльності. Перший етап – початковий рівень готовності майбутнього студента до входження у професійний освітній простір. На цьому етапі формується ціннісно-мотиваційна готовність до оволодіння знаннями і подальшого здійснення професійної діяльності педагога.

Метою першого етапу професійної підготовки є формування у студентів оптимальної фізичної підготовленості (з гімнастики, плавання, рухливих ігор, легкої

атлетики, спортивних ігор, спортивних танців) і системи знань з фізичної культури, а також підвищення рівня їхнього фізичного здоров'я; формування інтересу до заняття з фізичного виховання, стійкої переконаності в необхідності займатися фізичною культурою; формування потреби у здоровому способі життя та фізичному самовдосконаленні, потреби реалізувати у своїй практичній діяльності власний досвід фізичної культури; потреби в обраній професії.

Другий етап – координаційний. Це етап формування і розвитку у студентів професійно значущих якостей і оволодіння професійними знаннями, вміннями та навичками на основі визначення місця і ролі кожної складової навчального комплексу у досягненні поставлених цілей та реалізації планів, що дозволяло інтегрувати та координувати роботу.

Метою другого етапу професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури є формування у студентів необхідних знань, умінь і навичок, спрямованих на впровадження фізкультурно-оздоровлювальних технологій у практику роботи навчальних закладів різного типу. Зокрема, формування фундаментальних знань з теорії і методики фізичного виховання дітей, з нетрадиційних методів їх оздоровлення, особливостей організації фізкультурно-оздоровлювальної роботи в навчальному закладі, з адаптивного фізичного виховання, з основ валеології, з основ реабілітації, масажу; формування у студентів особистісних якостей, значущих у майбутній професійній діяльності.

Реалізація другого етапу являла собою цілеспрямовану педагогічну діяльність із передачі ціннісних орієнтирів (думок, поглядів, уявлень, переконань, установок, здібностей) із потенційного стану в реальний і усвідомлення їхньої значущості в життєдіяльності. Актуалізація цього етапу здійснювалася шляхом включення студентів до фізкультурно-освітніх занять. Студентів залучали до проведення розминки, окремих частин заняття, розучування танцювального комплексу, демонстрації силових вправ та ін. Вони активно знайомилися з можливостями застосування діагностичних методик, брали участь у визначенні рівня фізичної та функціональної підготовленості (тест Купера, Гарвардський степ-тест, проба Штанге, проба Серкіна, проба на стійкість (Ромберга), тест Руф'є тощо).

Третій етап – прогностичний, відповідно до якого здійснювалося оновлення організації і змісту професійної педагогічної підготовки, коригувалися навчальні плани і програми. На цьому етапі відбувалося засвоєння сукупності педагогічних прийомів, що сприяють оволодінню різноманітними способами проведення занять із фізичного виховання.

Четвертий етап – технологічний, відповідно до якого використовувалися фізкультурно-оздоровлювальні технології у практичній діяльності навчальних закладів, які входять до складу комплексу, навчальний процес максимально наближувався до реальної педагогічної діяльності. Він реалізувався під час проведення дослідно-експериментальної роботи в умовах навчального комплексу.

Етапи неперервної педагогічної освіти відносно автономні, проте кожен з них створює психолого-педагогічні передумови для розвитку і функціонування наступного і має зворотний зв'язок. Якщо не досягається мета одного з них, свідомо ускладнюється діяльність подальшого і утруднюється здійснення спільної мети неперервної педагогічної освіти.

Розкриттю педагогічних умов буде присвячений наступний параграф дисертаційної роботи.

Отже, розроблена модель, яка включає такі блоки: методологічно-цільовий (соціальне замовлення і вимоги, які висувуються до фахівців з фізичного виховання, мету, завдання, підходи, принципи); змістово-процесуальний (зміст, форми, методи, засоби, технології професійної підготовки), результативний (рівні готовності та відповідний результат), відображає послідовність та наступність здійснення професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в системі «педагогічний коледж – педагогічний університет».

2.3. Педагогічні умови професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в системі «педагогічний коледж – педагогічний університет»

Система освіти на сучасному етапі переживає серйозні зміни, що відображають дві кризи в країні – соціальну та освітньо-культурну. Поряд із

процесами диференціації та профілізації в освіті заслуговують на увагу інтеграційні процеси у сфері загальної, професійної та вищої освіти. Прояви інтеграційних процесів у сучасній освітній практиці різноманітні. Активно виявляються ці процеси там, де взаємодіють установи науки і практики, а також установи, що реалізують освітні програми різного рівня.

Серед основних завдань, що стоять перед багаторівневою освітою, Г. Михайлишин відводить важливе місце підготовці компетентного фахівця широкого профілю, посиленню фундаментальної освіти й наближенню її до дослідницької та практичної професійної діяльності [177, с. 15].

Реальні можливості реалізації ідей багаторівневості, варіативності, безперервності, гнучкості системи професійної підготовки педагогічних кадрів у системі педагогічного комплексу, наближення її до потреб як власне сфери неперервної освіти розглядають Н. Сергєєв та В. Арнаутов [230]. Науковці зазначають, що у традиційній системі освіти реалізувати ці можливості дуже важко через відсутність тісного зв'язку і наступності між ланками різного рівня освіти.

Все це вимагає розглянути педагогічні умови, які забезпечують процес професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в системі «педагогічний коледж – педагогічний університет».

В. Ільїн [105], С. Лебедченко [148] розглядають педагогічні умови як стосунки предметів до явищ, що оточують їх, без яких вони виникнути та існувати не змогли б. Науковці виділяють зовнішні і внутрішні умови. Зовнішні умови вважаються обставинами середовища, у якому здійснюється професійна підготовка студентів (це стосунки викладача і студента, стосунки в колективі). Внутрішні умови базуються на психічній діяльності кожного студента і включають спрямованість особи, її здібності та інші психічні особливості. Впливаючи на процес становлення особистої якості, зовнішні умови заломлюються через внутрішній зміст, де кінцевий результат дії визначається не окремо взятими причинами, а їх сукупністю і в тісному зв'язку з усіма зовнішніми і внутрішніми умовами, які, у свою чергу, виступають підсумком попередніх взаємодій.

А. Новіков [190], Н. Яковлева [287] визначають поняття «педагогічні умови» як обставини процесу навчання і виховання, які забезпечують досягнення студентами професійно-творчого рівня майбутньої діяльності.

Під педагогічними умовами Л. Бережна розуміє «...цілісну систему спеціально організованих заходів, що являють собою єдність цільових, змістових і процесуальних характеристик формування особистості майбутнього вчителя в цілому, що реалізується в процесі його професійної підготовки» [25, с. 43].

Таким чином, у контексті нашого дослідження педагогічні умови – це результат спільних дій учасників навчально-виховного процесу за певних обставин (цілеспрямовано організоване освітнє середовище, система педагогічних засобів, комплекс педагогічних взаємодій), які сприяють формуванню й розвитку необхідних якостей і структурних елементів досліджуваного феномену та впливають на досягнення цілей, завдань і результативність їх професійної підготовки.

М. Карченковою з'ясовано, що процес формування професійної готовності суттєво поліпшується при реалізації таких педагогічних умов: поетапного здійснення підготовки студентів на основі взаємозв'язку теорії і практики, інтеграції професійно орієнтованих дисциплін, диференційованого підходу до вибору методів педагогічного впливу відповідно до рівня професійної готовності студентів; застосування особистісно зорієнтованих та інтерактивних методів і форм навчання студентів; забезпечення різнорівневого змісту навчальних і практичних завдань відповідно до набутих знань та вмінь студентів; проведення професійної діагностики та відповідного коригування процесу професійно-педагогічної підготовки студентів на всіх його етапах; активізації самостійної роботи студентів з використанням комплексно-диференційованих програм; налаштування студентів на саморозвиток, самовдосконалення, творчу самореалізацію [119].

Педагогічними умовами ефективності професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури, на думку О. Шабаліної, виступають: фундаменталізація навчального матеріалу; системна організація процесу пізнання педагогічної дійсності; формування методологічного мислення майбутнього вчителя;

актуалізація людинотворчої сутності професійної діяльності майбутнього вчителя фізичної культури; інтеграція теоретичної і практичної складових загальнопедагогічної підготовки [272].

На думку Б. Шияна [280], високий рівень професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури досягається за умов:

– наукового обґрунтування і впровадження у процес фахової підготовки теоретико-методичних елементів (знань, умінь, навичок), зорієнтованих на формування фізичної культури школярів;

– переорієнтація системи фізичного виховання з консервативно-нормативної моделі, що суперечить вимогам шкільної фізкультурної освіти, на інноваційну педагогічну діяльність, складовими якої є конструктивний, організаційний, комунікативний та дослідницький компоненти.

Н. Боритко [32] у своєму дослідженні підкреслює, що основними умовами, що мають виховний потенціал, є дидактичні умови, оскільки вони найбільшою мірою пов'язані з основними цільовими, змістовними, процесуальними характеристиками виховання.

В. Наумчук визначено такі педагогічні умови професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури: системне і планове використання видів самостійної роботи відповідно до етапів навчання та індивідуальних можливостей студентів; навчально-методичне забезпечення самостійної роботи студентів; узгодженість змісту самостійної роботи з аудиторним навчальним матеріалом зі спортивних ігор; реалізація у навчально-виховному процесі трьох типів внутрішньо- та міжпредметних зв'язків: інформаційного, операційного, мотиваційного; орієнтація самостійної роботи студентів як складової навчально-виховного процесу на професійно-педагогічну діяльність учителя фізичного виховання; покращення якості контролю за самостійною роботою студентів, самоконтролю та взаємоконтролю студентів [182, с. 11].

У ході нашого дослідження на основі опрацювання наукових джерел та результатів вивчення стану професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в педагогічному коледжі та педагогічному університеті визначено такі

педагогічні умови професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в системі «педагогічний коледж – педагогічний університет»:

- систематична мотивація студентів до професійного зростання на всіх етапах навчання в комплексі;

- конструювання змісту навчання в комплексі на основі інтеграції, диференціації, наступності, прогностичності, цілісності реалізації мети і завдань професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури та використання при цьому активних та інтерактивних форм і методів навчання;

- подолання зовнішніх труднощів, успішна професійна адаптація випускника педагогічного коледжу в освітньому середовищі педагогічного університету.

Першою педагогічною умовою вважаємо систематичну мотивацію студентів до професійного зростання на всіх етапах навчання в комплексі.

Ураховуючи специфіку мотивації студентів, необхідно коригувати навчальний процес з метою надання йому особистісного змісту. Мотив, його спрямованість і характер зумовлюються різноманітними потребами майбутніх учителів фізичної культури. Внутрішня позитивна мотивація зіставляється з обставинами відповідно до пізнавальних інтересів і потреб, професійних настанов і моральних принципів, і в такий спосіб перетворюється в особистісно значущу.

В основі позитивних мотивів лежать розвинена професійна спрямованість, переживання позитивних емоцій у процесі навчання, цілеспрямованість тощо. Важливу роль у цьому процесі, на думку О. Галуса, відіграє розвиток у студентів підвищеного професійного інтересу, зацікавленості до майбутньої професії [50, с. 36].

Об'єднання двох умов – особистої зацікавленості і високої мотивації до занять з фізичного виховання та збереження дидактичної складової системи фізичної культури є вищим мистецтвом педагога. Проте, якщо розвиток фізичних показників студентів і формування стійкої парадигми на здоровий спосіб життя в майбутньому вважати метою освіти, то завжди можна сформулювати комплекс заходів, спрямованих на реалізацію зазначеної мети в різних видах спорту. Посилення акценту на самостійні заняття та їх стимулювання протягом усього навчального часу підвищує

мотивацію до занять з фізичного виховання і ймовірність того, що студенти під впливом педагогів зможуть сформувати стійкий інтерес до занять з фізичного виховання і спорту на майбутнє. Однак після закінчення навчання в освітніх установах молодь не завжди зберігає стійкі інтереси до здорового способу життя. На наш погляд, це пов'язано з тим, що програма дисципліни «Фізична культура» не стимулює постійно вдосконалювати фізичні показники студентів. Крім того, освітня складова програми значною мірою відстає від навчально-тренувальної.

Г. Грабова зазначає, що фізична культура проявляється у різноманітних видах фізкультурно-спортивної діяльності та спонукається сферою потреб та мотивації [67, с. 80].

Отже, найважливішими елементами фізичного виховання студентів є мотиваційна сфера особистості, широта й глибина теоретичних і методико-практичних знань, умінь і навичок у сфері фізичного виховання і його видів. Ціннісне ставлення до фізичної культури формується в особистості у процесі власної активної діяльності, і ефективність такого процесу залежить від реалізації принципу єдності фізичного, інтелектуального й морального потенціалів особистості.

Подолання перешкод у навчанні дозволить студентові, який отримав недостатню підготовку у педагогічному коледжі, підвищити рівень знань. У формуванні вольових зусиль важливо створити студентові умови для усвідомлення мети навчання, пошуку мотивів (намагання задовольнити пізнавальну потребу), інтелектуального обдумування та прийняття власного рішення.

Дослідниками доведено, що успішність студентів залежить переважно від розвитку навчальної мотивації, а не тільки від природних здібностей. Між цими двома чинниками існує складна система взаємозв'язків. Тому за певних умов, зокрема, при високому інтересі студента до навчання, нестача природних здібностей «компенсується» розвитком мотиваційної сфери і студент досягає значних успіхів. Це особливо спостерігається на першому курсі, коли студенти із сільської місцевості, які отримали слабшу шкільну підготовку із загальноосвітніх предметів, ніж студенти з міських шкіл, досягають вищих результатів у навчанні за рахунок

розвитку мотиваційної сфери, в основі якої лежать розвинуті вольові зусилля до подолання перешкод, позитивне ставлення до навчальної діяльності, відповідальність перед батьками тощо.

Дослідження засвідчили, що сильні і слабкі студенти відрізняються зовсім не за інтелектуальними показниками, а за тим, якою мірою в них розвинута професійна мотивація. Звичайно, з цього не слідує, що здібності не є вагомим чинником навчальної діяльності.

Одну з провідних ролей у неоднаковому рівні успішності студентів відіграє система внутрішнього спонукання особистості до навчально-пізнавальної діяльності в університеті. У цьому важливу роль відіграє самореалізація, яка сприяє розвитку здібностей та нахилів студента, дозволяє утвердитись у колективі, що у перспективі забезпечить успішну адаптацію у шкільному вчительському колективі. Безумовно, потрібні педагоги, які глибоко знають свій предмет, володіють різноманітними методичними засобами, мають ґрунтовну психолого-педагогічну підготовку, але цього недостатньо. Потрібна ерудиція, культура, жага до знань, прагнення до творчості. Учитель із наставника, ментора повинен стати вченим особливого типу, керівником колективу, витонченим психологом-вихователем, фасилітатором.

Отже, на формування мотивації й активного ставлення до фізичного виховання впливають такі чинники:

- необхідність поліпшення якості фізкультурних знань;
- спрямування зусилля на створення стійкого й рухливого освітнього середовища;
- поєднання самостійності, ініціативи, інтересу до майбутньої професії з педагогічно доцільним втручанням у процес професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури.

Професійна підготовка вчителів у системі «педагогічний коледж – педагогічний університет» дає можливість поповнювати вищий навчальний заклад студентами з досить високим рівнем мотивації вибору майбутньої професійної діяльності. При багаторівневій педагогічній освіті важливо не тільки дати можливість випускникові педагогічного коледжу отримати вищу освіту, але і

раціонально скоротити тривалість навчання в університеті, «пом'якшити» процес адаптації до нових умов.

Другою педагогічною умовою вважаємо конструювання змісту навчання в комплексі на основі інтеграції, диференціації, наступності, прогностичності, цілісності реалізації мети і завдань професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури та використання при цьому активних та інтерактивних форм і методів навчання.

Характерними рисами системи освіти на сучасному етапі є тенденції демократизації, гуманізації, що віддзеркалюють потреби суспільства в освічених громадянах, у визначенні їхнього права обирати той рівень освіти, який дозволить максимально розвивати власні здібності, задовольняти різні освітні запити [253, с. 7]. Ці процеси стають пріоритетними у визначенні освітніх стратегій, тому що навчання в навчальному комплексі – це тільки базовий етап у становленні професійно-педагогічних якостей та вмінь, який полягає в тому, щоб насамперед перейти від масово-репродуктивного до індивідуально-творчого підходу, який створює передумови для формування особистості вчителя [253].

В основі організації навчальних комплексів лежить використання можливостей горизонтальних і вертикальних зв'язків, що виникають у процесі інтеграції. Об'єднання освітніх установ по вертикалі засноване на поглибленні спеціальної освіти, підвищенні професійної компетентності майбутнього випускника. Така підготовка спрямована на формування у фахівця самостійності у вирішенні організаційних та управлінських завдань. Її результатом є поступове підвищення рівня кваліфікації майбутнього фахівця у процесі навчання. Об'єднання освітніх установ по горизонталі засноване на розширенні профілю фахівця, на отриманні ним загальнопрофесійної підготовки, що забезпечує мобільність у професійній діяльності.

З цих позицій стає очевидною необхідність розширення інтеграційних процесів у ході професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в системі навчального комплексу як у змістовому, так і в організаційному аспектах. Перший з них проявляється у розвитку наступності освітніх програм різних рівнів

на основі координації змісту всіх етапів професійної підготовки, другий – у розширенні взаємодії освітніх установ різних типів.

Альянс «педагогічний коледж – педагогічний університет» дозволяє інтегрувати, а значить, ефективніше використовувати сформовану навчально-матеріальну базу, інтелектуальний, педагогічний потенціал, об'єднати і збагатити стратегічні ідеї розвитку освітніх установ, створити спільні традиції тощо. У педагогічних колективах коледжів з'являються потужні стимули для професійного зростання, у тому числі і наукового.

Неперервна освіта здійснюється з єдиних концептуальних позицій, і відповідно до цього організується освітній процес. Просування студентів за рівнями освіти (вертикальна мобільність) розглядається як поетапна зміна соціальної ситуації розвитку особистості, її безперервної соціалізації і професіоналізації. Це дає підставу вважати, що інтегрована освіта в системі навчального комплексу формує якісно новий тип практико-орієнтованого спеціаліста. Важливо відзначити, що центр ваги в багаторівневій освітній системі переноситься з організаційних аспектів на змістовий бік освіти, коли з'являється можливість пошуку і реалізації різних шляхів і способів інтегрування освітніх програм на основі особистісно орієнтованого підходу.

Інтеграція в освіті, на думку В. Землянського та А. Мещерякова, це не механічне поєднання частин, не сума їх, а органічне взаємопроникнення, яке дає новий якісний результат. Інтеграція є важливим чинником цілісного професійно-особистісного розвитку майбутнього фахівця. Педагогічна інтеграція в найширшому значенні слова – це «процес і результат розвитку, становлення та формування багатовимірної людської цілісності в умовах здійснення інтегративно-педагогічної діяльності» [176, с. 116].

Інтеграційні процеси, як зазначає Н. Шипулін, відображають рух елементів неперервної освіти до цілісності. У ході інтеграції спостерігається не тільки наростання взаємозв'язку між елементами системи, але і зміна їх властивостей. Суть інтеграційного процесу у тому, що відбувається зміцнення зв'язків між змістом, засобами і формами навчання, універсалізація знань, умінь і навичок, що входять до

системи педагогічної освіти. Інтеграція виявляється і в таких підсистемах педагогічної освіти, як посилення універсальних елементів і гармонізація взаємозв'язків між ними. Диференціація призводить до поділу системи педагогічної освіти на окремі елементи з їх специфічними рисами й ознаками. Чим активніше відбувається процес інтеграції, тим рельєфніше проявляється в різних формах диференціація, яка прагне зберегти самостійність елементів системи педагогічної освіти [277, с. 31].

Зміст навчання в системі педагогічного комплексу визначається «наскрізними» навчальними планами, які конкретизують перелік та обсяг нормативних і вибіркового навчальних дисциплін, послідовність їх вивчення в умовах педагогічного комплексу. Якщо наступність нормативних навчальних дисциплін установлюється державним стандартом освіти, то вибіркові навчальні курси мають органічно доповнювати один одного з урахуванням постійного ускладнення теоретичного матеріалу в умовах ступеневої освіти, і їх вибір залежить від узгодженості дій керівництва педагогічного комплексу. Загальний зміст навчальних дисциплін та вимоги до знань і вмінь згідно з «наскрізними» навчальними планами визначаються інтегрованою навчальною програмою, яка реалізується в умовах комплексу. «Наскрізні» навчальні плани та інтегровані програми передбачають якісну професійну підготовку майбутніх учителів з низки напрямів та виконують такі функції підготовки: соціально-гуманітарну, спрямовану на поглиблення та професіоналізацію знань студентів із циклу гуманітарних та соціально-економічних дисциплін; психолого-педагогічну, що забезпечує студентів знаннями з фундаментальних навчальних дисциплін; фахову, або методичну – набуття студентами теоретичних знань з основних наук відповідної спеціальності та спеціалізації; практичну – формування готовності до інноваційної діяльності та розвиток професійно-педагогічних умінь і навичок.

Розглянемо більш детально один з інтегративних аспектів, пов'язаних з формуванням умінь застосовувати знання у професійній діяльності і в житті. Охарактеризуємо дуалістичний характер мислення фахівця, який визначається такими двома положеннями: 1) мислення людини – пошук сенсу життя, діяльності

(вужче – професійне самовизначення); 2) мислення – інформаційний процес зі сприйняття, збереження, переробки та створення, використання інформації у професійній діяльності та життєдіяльності, рівень протікання якого залежить від інтелектуальних можливостей студентів. Г. Ларіонова вважає, що накопичення та упорядкування знань у певній структурі професійної діяльності сприяє підвищенню швидкості розумових процесів у відповідних проблемних ситуаціях [147, с. 6].

Юнацький вік, який мають студенти, сенситивний для інтенсивного розвитку самосвідомості, цілеспрямованого самовизначення. У зв'язку з цим у процесі неперервної освіти відбувається не просто «надбудова» нового знання і соціального досвіду, а особистісне та професійне становлення фахівця. Для реалізації життєвої перспективи студент свідомо вибирає і вибудовує власний світ цінностей, опановуючи творчими способами вирішення наукових, виробничих та життєвих проблем, використовуючи при цьому можливості освітнього середовища. У процесі професійної підготовки особлива увага приділяється розвитку не тільки когнітивної сфери особистості майбутнього фахівця, формуванню у нього інтегральних характеристик мислення і діяльності (аналітико-синтетичні, рефлексивні вміння, креативність, системний підхід до професійної діяльності, володіння сучасними інформаційними технологіями тощо), але і досвіду емоційно-ціннісного ставлення студента до обраної професії як особливої галузі культури, до навколишнього світу в цілому.

Співвідношення між досліджуваними явищами, процесами професійного становлення майбутніх учителів у коледжі і в університеті сформулюємо у вигляді таких закономірностей:

1) формування у студентів професійного вміння застосовувати знання включає інтелектуальний розвиток у межах професійної спрямованості навчальних дисциплін, основним компонентом якої є організація самостійної роботи студентів у розв'язанні навчально-професійних завдань;

2) інтелектуальний розвиток студентів на основі професійної спрямованості – поліноміальна функція, що обумовлюється сприйняттям проблемних ситуацій у навчально-пізнавальній, навчально-професійній та професійній діяльності і

здатністю їх розв'язувати; формуванням логіки мислення; успішністю адаптації навчально-пізнавальної діяльності студентів до навчально-професійної та професійної діяльності; здатністю упорядковувати знання (або формувати систему знань), дії, діяльність з метою створення будь-яких заданих структур або формування організаційно-управлінських умінь (функцій) майбутнього фахівця; формуванням навчальної, професійної мотивації, професійного самовизначення;

3) формування умінь самостійно розв'язувати професійні завдання, застосовувати знання у професійній діяльності відбувається поетапно і функціонально обумовлено змістом і структурою навчально-професійного завдання;

4) застосування знань для розв'язання професійних завдань починається зі сприйняття орієнтовної основи процесу рішення, засвоєння алгоритмів розв'язання різних проблемних ситуацій і далі самостійне застосування знань, створення нових методів і алгоритмів розв'язку прикладних завдань;

5) у процесі рішення відбувається цілеспрямоване упорядкування, структурування навчальної інформації, що сприяє створенню таких інформаційних структур, які відповідають необхідному професійному інтелекту випускника.

Сьогодні нагальною є необхідність упроваджувати в навчальний процес професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури інтегровані навчальні заняття, які дозволять компенсувати зменшення обсягу навчального навантаження структурною єдністю змісту освіти, інтеграцією, взаємодоповненням дисциплін.

Загальна мета інтегрованих занять полягає в тому, щоб із різноманітних дисциплін психолого-педагогічного, медико-біологічного, спеціально-теоретичного циклів відібрати і синтезувати в цілісну систему ті знання і практичні вміння, які допоможуть активізувати процес пізнання і будуть ефективно реалізовуватися майбутніми вчителями фізичної культури у їхній подальшій професійній діяльності.

Ефективне впровадження інтегрованих занять можливе, коли:

а) здійснюється ґрунтовне дослідження можливостей застосування інноваційних методик у процесі навчання;

б) визначається співвідношення системи знань між собою, перебудова їх відповідно до завдань пізнання і конкретних умов застосування знань;

в) раціонально відбирається навчальний матеріал і подається у зручній, економічній формі на заняттях із базової дисципліни;

г) послідовно вводяться до процесу навчання специфічні знання міжпредметного характеру;

д) здійснюється ретельна методична розробка інтегрованого заняття.

Отже, новим стратегічним напрямом методичного оновлення процесу навчання майбутніх учителів фізичної культури має стати проведення занять на основі інтеграції навчального матеріалу з різних дисциплін, об'єднання його навколо одного поняття. Такий підхід сприятиме активізації сприймання матеріалу, досягненню синтетичності та цілісності знань.

Стає очевидним, що важливою рисою неперервної педагогічної освіти є цілісність, яка створює умови для наступності в досягненні педагогічної мети. Загальнотеоретичний аналіз проблеми цілісності системи педагогічної освіти дозволяє виявити двосторонній характер інтеграції її компонентів, яка проявляється в єдності універсалізації та гармонізації зв'язків між ним і освітнім середовищем. У педагогічному комплексі робота базових навчально-виховних установ доповнюється державними і кооперативними об'єднаннями, які займаються організацією діяльності студентів, викладачів у вільний час.

Виходячи зі складу педагогічних працівників навчального закладу, такий комплекс об'єднує відповідні базові навчально-виховні установи, забезпечуючи можливість постійної взаємодії студентів, викладачів, сприяє оперативному апробуванню і впровадженню досягнень педагогічної науки в навчально-виховний процес, гнучко реагує на зміни в соціально-культурній сфері регіону. У зв'язку з тим, що навчальний комплекс стає центром концентрації студентів та викладачів, а також науково-методичних і матеріально-технічних ресурсів, підвищується актуальність створення оптимальної перспективної (прогностичної) моделі неперервної педагогічної освіти.

Відповідно до визначених закономірностей розширення і поглиблення змісту професійного навчання, різновиду форм і методів, що використовуються у процесі професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в коледжі й

університеті, повинен інтегруватися сам процес підготовки на основі загального цільового підходу. Тобто, головна мета удосконалення змісту навчальних курсів, упровадження інноваційних методів роботи викладача коледжу та університету має спрямовувати студентів до певного виду фізичної або розумової праці, яка проявляється поступово при ознайомленні з різноманітними навчальними та виробничими процесами, у ході освоєння навичок, спільних для педагогічної діяльності. Особливе значення при цьому має практичне навчання, в умовах якого формується система загальних інтелектуальних та практичних умінь і навичок, що складають основу добору методів конкретної діяльності.

Тому в системі педагогічного комплексу ефективним, на наш погляд, є впровадження у навчальний процес професійної підготовки фахівців фізичної культури низки дисциплін, зміст яких розкриває актуальні для нинішнього функціонування галузі питання і сприяє підготовці висококваліфікованого й конкурентоспроможного в ринкових умовах фахівця.

Можливості формування інноваційного змісту професійної підготовки сучасного фахівця фізичної культури вбачаємо щонайменше у трьох вимірах:

- по-перше, наповнення змісту навчальних дисциплін реальними фактами сучасного соціально-культурного середовища;

- по-друге, включення до робочих програм навчальних дисциплін спеціальних додаткових тем або розділів;

- по-третє, цілеспрямоване формування соціально-культурного змісту спецкурсів.

Зміст сучасних освітніх програм повинен спрямовуватися на: а) формування достатнього мінімуму фундаментальних предметних знань, ознайомлення зі способами і засобами здійснення діяльності, здатними забезпечити перехід від засвоєння знань абстрактного характеру до конкретної різноманітності форм прояву (умінь, навиків); б) створення умов для розвитку професійної творчої активності і досвіду самостійної діяльності із засвоєння змісту вищої освіти відповідно до Закону України «Про вищу освіту»; в) формування якостей особистості, які сприятимуть творчій активності і самостійності (мотиваційна активність,

професійна спрямованість, відповідальність, працелюбність, любов до національної культури і прагнення зберігати й розвивати її позитивне емоційно-ціннісне ставлення до природи тощо).

В. Ананьєв, Д. Давиденко, А. Касимиро Андухар [259] та ін. виокремлюють такі шляхи удосконалення форм і методів реалізації змісту навчальних курсів під час професійної підготовки вчителів фізичної культури:

- проходження в повному обсязі теоретичного й методико-практичного розділів програми з фізичної культури, рекомендованої Міністерством освіти і науки України, з використанням нових інформаційних технологій, активних методів та засобів спілкування і взаємодії зі студентами (для теоретичного розділу: лекція-візуалізація, лекція із проблемним викладом, аргументованість інформації тощо; для практичного розділу: аналіз конкретних ситуацій, ігровий і змагальний методи, моделювання, дискусії тощо);

- проведення підсумкової атестації студентів з дисципліни «Фізична культура» з використанням програмованих матеріалів і комп'ютерних програм, складання порівняльних таблиць тощо;

- розширення теоретичного й контрольного розділів програми з теми «Основи здорового способу життя студента. Фізична культура у забезпеченні здоров'я». Особлива увага повинна приділятися значенню засобів фізичного виховання для профілактики саморуйнівної поведінки (наркоманії, алкоголізму, паління тощо);

- проведення індивідуальних консультацій при організації студентами власної фізичної активності й вибору форм та інтенсивності занять, забезпечення теоретичними й методико-практичними матеріалами, спільне розв'язання завдань тощо [259, с. 112].

Подолання зовнішніх труднощів, успішна професійна адаптація випускника педагогічного коледжу в освітньому середовищі педагогічного університету – **третья педагогічна умова** професійної підготовки фахівців фізичної культури в комплексі.

Проблема адаптації особистості в різних групах і колективах порушується багатьма науковцями – Г. Александровим [5], Д. Андрєєвою [8], В. Брудним [33], О. Галусом [50], Л. Зданевич [101], О. Зотовою [103], Т. Катковою [121],

Л. Колмогоровою [132], Н. Кондратовою [135], В. Кузнецовою [142], О. Морозом [181], А. Новодворскісом [192], В. Скрипник [234], І. Соколовою [239] та ін.

Науковці вважають, що поняття «адаптація» пов'язане не тільки із процесами пристосування людини до нових умов діяльності, а й із особистісним і професійним становленням індивіда, що ґрунтується на концепції персоналізації та належному часовому регламентуванні (фази; стадії). Феномен адаптації до професійної діяльності є складним процесом поетапного залучення особистості до майбутньої професії. Він поліфункціональний і є необхідною умовою та засобом ідентифікації людини з фаховою діяльністю, оптимізації освітнього середовища.

Л. Подоляк, В. Юрченко вважають адаптацію результатом взаємодії індивіда і навколишнього середовища, що сприяє оптимальному пристосуванню його до життя і діяльності. Адаптація компенсує недостатність звичної поведінки в нових умовах. Через неї забезпечується можливість прискорення ефективного функціонування особистості в незвичних обставинах. Якщо адаптація не настає, виникають додаткові труднощі у спілкуванні, в опануванні предмета діяльності, аж до порушення її регулювання [211, с. 64 – 65].

Перехід першокурсника до нової соціальної ролі, ролі студента, зміна алгоритму проживання і навчання вимагають від нього часу для адаптації. Це пов'язане з тим, що життя студента будується за нормами і правилами навчального закладу, де відбувається навчання, що, у свою чергу, зумовлює у них певні труднощі [275].

Період адаптації першокурсників пов'язаний із руйнуванням сформованих позицій, що може породжувати труднощі як у навчанні, так і в спілкуванні між студентами та викладачами. Адаптаційний період у різних студентів проходить по-різному, залежно від їхніх індивідуально-психологічних особливостей, рівня готовності до навчання у вищій школі.

Вступивши до вищого навчального закладу, за дослідженням М. Фіцули, молоді люди стикаються з багатьма труднощами:

1) дидактичними – новизна у процесі навчання, нові методи та форми навчання, відсутність навичок самостійної роботи;

2) соціально-психологічними – входження індивіда у нове середовище, особливості самостійного життя, ведення власного бюджету та подолання матеріальних труднощів;

3) професійними – невміння зорієнтуватися у професійній спрямованості процесу навчання, складність у роботі з людьми [234, с. 88].

На думку П. Сидорова, А. Соловйова, І. Новікової, навчання в університеті об'єктивно призводить до значного напруження компенсаторно-приспосувальних систем організму студентів. Погіршує здоров'я і специфіка студентського життя – перехід від шкільного навчання до вузівського супроводжується кардинальною зміною сформованого стереотипу навчання, формуванням нових форм в умовах підвищеного емоційного та психологічного навантаження [231, с. 47–48].

Якість навчання і виховання студентів у процесі професійної підготовки в коледжі в системі навчального комплексу залежить від того, наскільки успішною буде адаптація студентів до умов нового для них освітнього процесу. Період адаптації характеризується істотними відмінностями процесу навчання в коледжі від навчально-виховного процесу загальноосвітнього закладу, зокрема:

а) спрямований на набуття професійних знань і вмінь, формування способів професійної діяльності;

б) передбачає самостійність студентів у плануванні та організації пізнавальної й комунікативної діяльності;

в) будується на принципах інтенсифікації навчального процесу, збільшення обсягу навчальної інформації, поглиблення змісту освіти;

г) передбачає самостійну роботу студентів з науковою та навчальною літературою, нормативними документами.

На навчання в університеті (особливо в початковий період) впливають стереотипи, вироблені за час навчання в коледжі, і студенти ще не усвідомлюють, що підвищуються вимоги, наприклад, до їхньої самостійної роботи, до рівня виконання науково-дослідної роботи. У зв'язку з цим виявляються проблеми як у період адаптації (перші місяці навчання в університеті), так і під час сесії [52, с. 238].

На рівень адаптації студентів впливає ряд факторів, що визначають життєвий досвід, сформованість моральних, соціальних та мотиваційних установок першокурсників. На наш погляд, цими факторами можна вважати:

- ставлення студентів до обраної професії, їхнє прагнення здобувати професійні знання, вміння та навички;
- рівень розвитку їхньої духовності, соціальної і моральної зрілості;
- індивідуально-особистісні якості першокурсника;
- самооцінка студента;
- рівень психологічної, мовленнєвої та правової культури;
- комунікативні вміння та навички індивіда, особливо вміння спілкуватися з викладачами та студентами;
- психологічний мікроклімат у найближчому оточенні студента;
- бажання брати участь у суспільному житті навчального закладу.

Комплексне знання сукупності цих факторів характеризує результативність адаптації першокурсників, є методичним підґрунтям для роботи куратора, який не тільки здійснює моніторинг, але і контролює цей процес. Період адаптації триває протягом усього першого року навчання і для абсолютної більшості студентів завершується, переважно, цілком успішно [101, с. 7].

Початок навчання студентів в університеті характеризується періодом гострої адаптації та нерідко веде до розвитку дезадаптивних станів. Він супроводжується значною напругою системи регуляції організму і зростанням патології [121, с. 58].

Вступивши до університету, студент потрапляє в нові соціальні і психофізіологічні умови, а часто і в нове кліматичне середовище.

У процесі адаптації виділяють кілька стадій, зокрема, перша стадія – «первинної екстреної мобілізації попередніх компонентів системи» – характеризується найбільш високими енерговитратами, адаптаційні реакції в цій стадії викликають суперкомпенсаторні реакції надмірної кількості функціонально-структурних елементів нейроендокринної системи організму у відповідь на незвичний подразник. У нашому випадку незвичним подразником для першокурсників є навчальні заняття в університеті, які відрізняються від занять у

коледжі формою подачі матеріалу, відсутністю домашнього завдання, але наявністю самостійної, наукової, лабораторної та практичної роботи. Тому студент першого курсу, випробовуючи на собі величезну кількість незвичних подразників, перебуває у стресовій ситуації, що веде до збільшення енерговитрат, а поєднання цього з тренувальними навантаженнями призводить до підвищення стомлюваності, зниження жирової і м'язової маси тіла, що негативно позначається на успішності [94, с. 213].

За півроку навчання теоретичні заняття в університеті для першокурсника з незвичного подразника переходять у розряд стандартного і не викликають надмірних енерговитрат. Особистісний підхід до навчання, адаптаційні тренінги, які сприятимуть розвитку самостійності, стресостійкості, інтелектуальної активності, допомагають студентам першого року навчання оптимально адаптуватися до нових умов і знижують суперкомпенсаторну адаптаційну роботу організму. Все це в сукупності дозволяє знизити витрату енергії на пристосування і збільшити працездатність [94, с. 213].

Виходячи з вищесказаного, можна зробити висновок про складність адаптації першокурсників до процесу навчання в університеті. Для того, щоб цей етап протікав швидше й ефективніше, необхідний комплексний підхід: створення системи, яка би поєднувала найбільш раціональні теоретичні та спортивні заняття студентів першого року навчання, проведення адаптаційних тренінгів та особистісно зорієнтований підхід у навчанні.

Адаптація студентів до навчання та нових умов життєдіяльності в університеті розглядається нами в контексті неперервного професійного розвитку особистості, що становить постійний процес руху від нижчого професійного рівня до вищого і реалізується через будь-який вид діяльності, спрямований на вдосконалення знань, умінь, компетентності та інших характеристик педагога. Така діяльність включає навчання у вищій школі (формальне навчання), самоосвітню, самовиховну діяльність студентів (неформальне навчання) і потребує ефективного педагогічного управління суб'єктів навчально-виховного процесу в університеті [51, с. 7].

Активній професійній адаптації студентів сприяє розвиток у них інтересу до професії вчителя. Саме розвинутий професійно-педагогічний інтерес студентів за роки навчання в університеті стане основою їх подальшої активної професійної адаптації до умов роботи в загальноосвітніх закладах [50, с. 36].

Таким чином, загальна ефективність процесу професійної адаптації людини до умов нової педагогічної системи (навчання або діяльності) суттєво залежить від інтеграційних тенденцій, де потрібно враховувати: а) об'єктивні чинники і їх вимоги (зовнішні умови); б) стосунки, що виникають у людини, яка адаптується, з відповідним явищем (ставлення, стосунки, зв'язки); в) індивідуальні особливості самої людини, які відповідають або не відповідають вимогам (внутрішні умови або власні ресурси людини).

Процес професійної адаптації – це складне явище, дослідження якого, на нашу думку, можна здійснити шляхом аналізу п'яти комплексних чинників та їхніх аспектів, зокрема:

– *енергетичний* чинник (аспекти: регулятивний, сексуальний) відображає ресурсні можливості організму, їх спроможність забезпечити функціонування основних систем організму в умовах підвищення енерговитрат. Психологічними еквівалентами, що відображають тенденції адаптування на цьому рівні, можуть бути: самооцінка, співвідношення самопочуття, активності та настрою; стан нервово-психічної напруги тощо;

– *середовищний* чинник (аспекти: економічний, або матеріальний, та побутовий) відображає ставлення людини до зовнішньо-предметних умов, що її оточують. Зміна умов може бути повною або частковою. Показниками професійної адаптації, що відбувається на середовищному рівні, можуть бути відповіді на прямі запитання (задоволеність або незадоволеність відповідними аспектами життя) або опосередковані (упевненість, що відповідний вибір був би знову зроблений);

– *діяльнісний* чинник (аспекти: мотиваційний, дидактичний) відображає здатність людини виконувати дії, які визначають зміст відповідної діяльності. По-перше, засвоєння нових видів діяльності, по-друге, – подолання вже напрацьованих навичок, які в нових умовах є недоцільними, по-третє, – часові витрати на

виконання відповідної діяльності. Показниками професійної адаптації вважаємо: наявність або уникнення труднощів та помилок у виконанні основних видів діяльності, доцільний розподіл навантаження протягом доби, тижня, семестру;

– *соціальний* чинник (аспекти: міжособистісний, комунікативний) відображає входження людини в нове соціальне середовище. Соціальний аспект професійної адаптації характеризується, з одного боку, ступенем прийняття людиною норм та правил життя в новій соціальній спільноті, а з другого, – ступенем прийняття цієї людини соціальним оточенням. Показники, що відображають соціальний чинник, – задоволення людини групою, до складу якої вона належить, спільні індивідуальні і соціальні цінності, соціально сприятлива позиція;

– *індивідуально-особистісний* чинник (аспекти: психологічний, рефлексивний, самореалізації) відображає той загальний результат професійної адаптації, коли людина відчуває психологічний комфорт від свого життя, праці, приймає їх як конструктивно значущі, що відкривають перспективи подальшого розвитку. Показниками індивідуально-особистісного чинника професійної адаптації можуть бути: зниження особистісного рівня тривожності; домінування позитивних емоцій та психічних станів (оптимістична гіпотеза, творче натхнення); відсутність бажання змінити ситуацію життя; стійка, адекватна самооцінка; упевненість у собі, власних силах, здатність вирішувати ситуації свого життя.

Отже, для успішного протікання адаптації випускників педагогічного коледжу до університетських умов необхідна система заходів керівництва освітнім процесом, оскільки ця особлива категорія студентів вимагає більш глибокого психологічного вивчення і всебічної допомоги. Викладачам необхідно знати зміст і технології освіти обох рівнів, чітко уявляти труднощі, які переживають студенти в умовах, що змінилися, вимоги, які ставить середовище педагогічного університету, що потрібно змінити, щоб воно не здавалося ворожим для них, які цінності потрібно прищепити, забезпечуючи творчу адаптацію, на яку сподіваються студенти у процесі навчання в університеті [271, с. 53].

Робота з адаптації студентів має здійснюється у трьох напрямках: а) робота зі студентами; б) робота з викладачами; в) робота з батьками.

Робота зі студентами передбачає: ознайомлення студентів з особливостями організації та змісту освітнього процесу; загальні збори студентів; збори з академічними групами; анкетування студентів (визначення мотивів вступу до коледжу та університету і виявлення характеру навчальної мотивації; виявлення індивідуальних труднощів в організації життєдіяльності та міжособистісному спілкуванні); залучення студентів до громадського життя (участь у масових заходах); ознайомлення студентів із традиціями життя і діяльності колективу; формування нових традицій колективного життя; розвиток форм студентського самоврядування; надання допомоги в організації самостійної навчально-пізнавальної діяльності студентів; оформлення стенду оперативного інформування студентів; соціометричне дослідження міжособистісних стосунків у студентських групах.

Роботою з викладачами передбачено: ознайомлення викладачів, кураторів з контингентом студентів та особливостями організації і змісту освітнього процесу (збори кураторів академічних груп; узгодження планів роботи кураторів; індивідуальні бесіди з викладачами, прийнятими на роботу); робочі оперативні наради з кураторами, викладачами з проблем організації та змісту роботи з першокурсниками; проведення консультацій для викладачів-початківців з питань організації навчально-виховного процесу; включення форм роботи з адаптації студентів в індивідуальні плани роботи викладачів; анкетування викладачів з метою виявлення труднощів адаптації студентів і визначення ефективних форм її забезпечення; підготовка методичних рекомендацій для викладачів-початківців з організації адаптаційного періоду студентів першого курсу.

Робота з батьками спрямована на: ознайомлення з особливостями організації та змісту освітнього процесу (батьківські збори в академічних групах; індивідуальні бесіди з батьками студентів); узгодження планів роботи кураторів з батьками студентів; залучення батьків до організації виховної роботи; анкетування батьків першокурсників з метою виявлення труднощів студентів у період адаптації; запрошення до обговорення проблем адаптації.

Досвід реалізації програми адаптації студентів першого року навчання дозволяє зробити висновки про те, що цілеспрямована робота адміністрації і педагогів значно підвищує адаптаційні можливості студентів, у них формуються вміння і навички гнучкого реагування на фактори навколишнього освітнього середовища, розвивається комплекс якостей, які можна назвати адаптивністю, що дозволяє згодом випускникам більш успішно включатися як у середовище професійної діяльності у школі, так і в освітній процес вищого рівня.

Отже, за результатами аналізу наукових праць та власного дослідження виокремлено педагогічні умови професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в системі «педагогічний коледж – педагогічний університет»: систематична мотивація студентів до професійного зростання на всіх етапах навчання в комплексі; конструювання змісту навчання в комплексі на основі інтеграції, диференціації, наступності, прогностичності та цілісності реалізації мети і завдань професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури; подолання зовнішніх труднощів, успішна професійна адаптація випускника педагогічного коледжу в освітньому середовищі педагогічного університету.

Висновки до другого розділу

У процесі дослідження здійснено аналіз стану професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в системі навчального комплексу, який засвідчив, що відмінність цілей, змісту, технологій освіти в педагогічному коледжі і педагогічному університеті призводить до виникнення у студентів труднощів при переході на новий освітній ступінь. Характерні особливості педагогічного процесу в педагогічному коледжі і педагогічному університеті дозволяють визначити протиріччя та умови їх виникнення між змістом, засобами, формами, методами навчання у педагогічному коледжі і педагогічному університеті, між суб'єктивними очікуваннями, запитами й об'єктивно необхідною поведінкою студентів.

Розв'язання виявлених суперечностей можливе, якщо багатоступенева підготовка вчителів фізичної культури буде здійснюватися в системі навчального комплексу при дотриманні принципів наступності, інтеграції, координації.

У дослідженні запропоновано експериментальну модель професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в системі «педагогічний коледж – педагогічний університет», під якою розуміємо не просто систему з виокремленими в ній елементами в їх функціональному взаємозв'язку, а можливість інтерпретувати, прогнозувати продуктивність процесу професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури.

Мета моделі полягає у професійній підготовці майбутніх учителів фізичної культури в системі «педагогічний коледж – педагогічний університет». Побудова експериментальної моделі ґрунтується на ідеях системного, особистісно зорієнтованого, інформаційно-діяльнісного та середовищного підходів до професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури. Основними принципами, на яких будується модель, є принципи гуманістичної спрямованості, неперервності, цілісності, диференціації та індивідуалізації, інтеграції, координації та наступності.

За своєю структурою модель складається із трьох блоків (які перебувають у взаємозв'язку й взаємозалежності між собою): методологічно-цільового, змістово-процесуального та результативного. Методологічно-цільовий блок об'єднує компоненти: соціальне замовлення і вимоги, що висувають до фахівців з фізичної культури, мету, завдання, підходи, принципи, критерії професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури. Змістово-процесуальний блок моделі включає: зміст, форми, методи, засоби, технології, результативний – рівні готовності та відповідний результат. В основу реалізації моделі покладено взаємодію рівноправних суб'єктів – викладача та студента.

Базові складники змісту професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури включають інтегровані курси «Здоровий спосіб життя та профілактика ВІЛ/СНІДу», «Рухливі ігри з методикою викладання», «Спортивні ігри з методикою

викладання», «Легка атлетика з методикою викладання» та передбачають удосконалення програми виробничої практики.

Виокремлено методи навчання, відповідно до яких здійснюється професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури в системі «педагогічний коледж – педагогічний університет», зокрема: ігровий, проблемний, дослідницький, тренінговий, контекстно-ігрових ситуацій, комплексної міжпредметної задачі, позанавчальних проєктів, ділової гри, круглого столу, дебатів.

Для дослідження професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в системі «педагогічний коледж – педагогічний університет» було обрано форми організації навчання (заняття з фізичного виховання, науково-дослідницька робота, педагогічна практика, проблемні лекції, творчі самостійні роботи, спортивні команди, секції, спортивні клуби, спортивні змагання, фізкультурно-масові і фізкультурно-оздоровлювальні заходи, туристичні походи, екскурсії), засоби (спортивно-оздоровлювальна діяльність (бадмінтон, баскетбол, волейбол, футбол, теніс, хокей та ін.), види рухової діяльності (біг, ходьба, стрибки, метання, удари, ловля і кидки, різні силові елементи), туризм (водний, пішохідний, велосипедний тощо)) та технології (фізкультурно-оздоровлювальні, комп'ютерні, проблемного навчання, проєктні, інтерактивні тощо).

Дієвість запропонованої моделі професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в системі «педагогічний коледж – педагогічний університет» забезпечується такими педагогічними умовами: систематичною мотивацією студентів до професійного зростання на всіх етапах навчання в комплексі; конструюванням змісту навчання в комплексі на основі інтеграції, диференціації, наступності, прогностичності та цілісності реалізації мети і завдань професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури; подоланням зовнішніх труднощів, успішною професійною адаптацією випускника педагогічного коледжу в освітньому середовищі педагогічного університету.

Основні результати дослідження, подані у другому розділі дисертації, відображено у працях автора [166; 167; 170; 171; 173; 228].

РОЗДІЛ 3

ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З ПЕРЕВІРКИ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В СИСТЕМІ «ПЕДАГОГІЧНИЙ КОЛЕДЖ – ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»

3.1. Організація дослідження та методика проведення констатувального експерименту

Теоретичне вивчення сутності професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в системі «педагогічний коледж – педагогічний університет», обґрунтування педагогічних умов та конструювання функціональної моделі такої підготовки взаємопов'язані з дослідно-експериментальною роботою, що дозволяє скорегувати отримані теоретичні висновки, підтвердити або спростувати ефективність запропонованих педагогічних умов у практиці педагогічної освіти.

У процесі визначення завдань, змісту, методики дослідно-експериментальної роботи намагалися побудувати педагогічний процес на принципах безперервності, наступності, інтеграції, координації.

Практична експериментальна робота включала констатувальний, формувальний, узагальнювальний етапи.

Констатувальний етап роботи передбачав порівняльний аналіз вихідного рівня готовності майбутнього вчителя фізичної культури в системі навчального комплексу та готовності у двоступеневій системі, у ході якого порівнювалися показники, важливі для успішної підготовки та майбутньої професійної діяльності студентів, що навчаються в системі «педагогічний коледж – педагогічний університет», і студентів, що навчаються у двоступеневій системі. При вступі до університету перевірявся рівень сформованості професійно-педагогічної спрямованості. У процесі навчання в університеті – особливості адаптації до університетських умов навчання; рівень сформованості професійно значущих мотивів навчання;

задоволеність навчальним процесом (у динаміці); потреба і здатність до інноваційної діяльності; рівень умінь і навичок.

На цьому етапі розроблялася програма експерименту, відповідно до якої:

- ставилася мета дослідно-експериментальної роботи та її декомпозиція в задачі;

- добиралися методи і методика формувального експерименту; визначалася експериментальна база; формувалися контрольні та експериментальні групи; обґрунтовувалися критерії оцінки ефективності результатів дослідно-експериментальної роботи;

- прогнозувалися її позитивні результати та негативні наслідки, корекція останніх.

Формувальний етап передбачав здійснення та реалізацію в освітньому середовищі університету педагогічних умов професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в системі «педагогічний коледж – педагогічний університет», встановлення результатів, проведення контрольних зрізів.

Узагальнювальний етап включав у себе обробку отриманих даних, їх зіставлення з метою, якісний і кількісний аналіз, коригування гіпотези, опис ходу і результатів експерименту.

Мета дослідно-експериментальної роботи – перевірити ефективність педагогічних умов професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в системі «педагогічний коледж – педагогічний університет».

На основі мети визначено завдання дослідно-експериментальної роботи:

1. Виявити проблеми, що виникають на стику професійних освітніх структур і констатуються у випускників педагогічного коледжу у процесі навчання в університеті. Вирішити проблеми шляхом упровадження педагогічних умов професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в системі «педагогічний коледж – педагогічний університет»;

2. Оцінити доцільність педагогічних умов.

3. Підібрати та апробувати методикау ефективності професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в системі «педагогічний коледж – педагогічний університет».

4. Обробити результати експерименту з метою доказу їх валідності, провести аналіз та узагальнення дослідно-експериментальної роботи.

Для розв'язання поставлених завдань використано ряд методів. Зокрема, за допомогою методу вивчення робочої документації проаналізовано:

- основні законодавчі і нормативні документи: закон «Про освіту», закон «Про фізичну культуру і спорт»;
- основні постанови, накази, інструкції, положення, програми органів освіти з питань удосконалення середньої і вищої професійної освіти;
- кваліфікаційні характеристики фахівців середньої і вищої професійної освіти, Державні освітні стандарти середньої професійної освіти за спеціальністю 5.01020101 «Фізичне виховання», вищої педагогічної освіти у підготовці бакалавра 6.010201 «Фізичне виховання»;
- навчальні плани педагогічного коледжу за галуззю знань 0102 «Фізичне виховання, спорт, здоров'я людини»;
- програми вступних іспитів у ВНЗ за фахом фізичне виховання, програма тестування при зарахуванні в університет.

Упродовж дослідження метод педагогічного спостереження застосовувався при безпосередньому залученні студентів до спортивно-педагогічної діяльності. Педагогічне спостереження в період констатувального експерименту проводилося у природних умовах.

У ході формувального експерименту об'єктом педагогічного спостереження стала навчальна діяльність студентів на аудиторних заняттях з фізичного виховання, на змаганнях, участь у спільних спортивно-масових оздоровлювальних заходах у комплексі, виробнича (педагогічна) практика студентів у базових підрозділах, випускні і вступні іспити з фізичної культури, державна атестація.

Метод анкетування випускників педагогічного коледжу застосовувався з метою виявлення мотивів вступу до університету, вибору професії, виявлення знань

про професію учителя фізичної культури та мотивів продовження навчання в університеті після закінчення педагогічного коледжу.

На констатувальному етапі експерименту досліджувався спосіб життя студентів педагогічного університету, схильність студентів до здорового способу життя, вплив соціальних і побутових умов на їхнє здоров'я і здоров'язбережувальну діяльність засобами фізичної культури. Проведено масову діагностику ціннісно-смиислового ставлення студентів до здорового способу життя та необхідності занять з фізичного виховання. Для цього використовувалися такі експериментальні методики: вивчення ціннісно-мотиваційної сфери людини (методика М. Рокіча – В. Ядова), визначення рівня тривожності (шкала самооцінки Г. Спілбергера), визначення рівня загальної фізичної підготовленості (контрольні тести дисципліни «Фізична культура»), анкетування, письмове опитування у формі есе.

Бесіда як метод збору первинних даних на основі вербальної комунікації застосовувався при роботі зі студентами для виявлення ставлення, міри задоволеності і зацікавленості заняттями з фізичного виховання, рівня знань, значення занять для здорового способу життя та фізичної досконалості. Бесіди проводилися з викладачами педагогічних коледжів і педагогічних університетів з питань взаємодії і співпраці в системі навчального комплексу на нарадах, семінарах, конференціях з різних проблем навчання і виховання.

Інтерв'ю використовувалося нами для отримання додаткової інформації про студентів за допомогою усного опитування тренерів, батьків, адміністрації.

Аналіз результатів діяльності навчального закладу – це вивчення прийнятих рішень і постанов, їх реалізації, результатів на змаганнях, підготовки розрядників, підвищення кваліфікації кадрів, що дозволяє виявити ефективність управління діяльністю організації в цілому та її підрозділів.

При зборі даних про діяльність організації у сфері фізичної культури найбільш раціональним було групування їх на основні характеристики головних компонентів організації як системи, а саме: характеристики цілей і завдань навчального закладу; характеристики структурної повноти організації, її підрозділів, взаємодії між ними, ієрархії навчальних закладів у комплексі, характеристики функціональної повноти

організації (повнота реалізації функцій управління, планування, рішення, організації, регулювання, координації, обліку і контролю окремих видів діяльності – навчально-виховної, спортивної, організаційної, навчально-методичної, наукової та ін.), характеристики ступеня забезпечення діяльності навчального закладу (кадрове, матеріально-технічне, науково-методичне, медичне та ін.), характеристики основних обмежень, що впливають на діяльність організації у сфері фізичного виховання (вплив природних і кліматичних умов, соціальних умов, матеріально-технічного, кадрового та іншого забезпечення).

Суть методу моделювання полягає в тому, що для вивчення структури чи поведінки системи створюється більш чи менш приблизний аналог – модель, схожа великою мірою з оригіналом.

Метод «перехресних порівнянь» належить до порівняльних методів дослідження і використовується для порівняння даних різних об'єктів з метою виявлення найважливіших тенденцій.

Для визначення рівня фізичних досягнень, необхідних для успішного оволодіння майбутньою професійною діяльністю, застосовувався метод тестування.

Тестування рухової підготовленості проводилося на основі теоретичних положень і рекомендацій, прийнятих у наукових дослідженнях вітчизняних учених. Програма тестування фізичної підготовленості студентів університету відповідає контрольним тестам програми фізичної культури.

Для визначення рівня фізичної підготовленості абітурієнтів університету керувалися програмою вступних іспитів за галуззю знань 0102 «Фізичне виховання, спорт, здоров'я людини».

З метою визначення рівня знань використовувалися результати семестрового та підсумкового контролю, а також метод експертних оцінок. Експертами виступали викладачі педагогічного коледжу і педагогічного університету. Оцінка рівня знань проводилася за п'ятибальною шкалою відповідно до положення і вимог.

Метод експертних оцінок використовувався також при оцінці якісних характеристик у фізкультурно-спортивній діяльності. Експертні групи оцінювали

технічну підготовленість студентів коледжу і студентів університету в різних видах спорту.

Педагогічному експерименту передувало вивчення професійної діяльності учителя фізичної культури, підготовленого в педагогічному коледжі. Педагогічний експеримент проводився в ході природного навчально-виховного процесу на базі навчального комплексу за галуззю знань 0102 «Фізичне виховання, спорт, здоров'я людини».

У дослідженні брали участь студенти, які вступили до університету. Усіх учасників експерименту було розділено на дві групи. Контрольна група – студенти, які навчаються в педагогічному університеті після закінчення ЗОШ; експериментальна – студенти, які навчаються в педагогічному університеті після закінчення коледжу, тобто є членами навчального комплексу. Обидві групи приблизно рівні за віково-статевими показниками, за початковим рівнем фізичної підготовленості, інтелектуальних здібностей і успішності.

Статистичні методи досліджень – комплекс прийомів і методів, що використовуються для обробки статистичної інформації, виявлення на підставі отриманих даних закономірностей і тенденцій. Методами математичної статистики оброблялися отримані в ході дослідження результати, на підставі яких формулювалися висновки.

Дослідження проводилося у три етапи.

На першому етапі (2010 – 2011 рр.) здійснювався аналіз наукової, методичної, соціологічної літератури з означеної проблеми; висувалася робоча гіпотеза, визначено завдання; аналізувалися і підбиралися методики дослідження, накопичувалися матеріали для подальшого аналізу та узагальнення.

На другому етапі (2011 – 2013 рр.) проводилася рання профорієнтація в системі комплексу, здійснювався вибір фізкультурно-спортивної діяльності як мотиваційного чинника профорієнтації і подальшого вибору професії учителя фізичної культури. Проводився аналіз навчального комплексу як експериментального майданчика для апробації особистісно розвивальних ситуацій і взаємодії усіх суб'єктів, що впливають один на одного.

Визначалися організаційні форми, педагогічні умови, що сприяють професійній підготовці висококваліфікованого учителя фізичної культури в системі комплексу.

На третьому етапі (2013 – 2014 рр.) проводилося експериментальне обґрунтування та впровадження педагогічних умов професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури, уточнювалися методичні положення, узагальнювалися експериментальні дані, оформлявся і коригувався текст дисертаційної роботи.

Подальше проведення нашого дослідження потребувало формування контрольної та експериментальної груп студентів.

Головний принцип проведення вибірки – це випадковий відбір досліджуваних із мислимої множини студентів, яка називається генеральною сукупністю. Генеральну сукупність становлять ті студенти, на яких можна поширити висновки, одержані у результаті вибірки. Обсяг генеральної сукупності залежить ніби від рівня «претензійності» дослідника, але зі збільшенням обсягу генеральної сукупності виникають труднощі організаційного характеру, тому генеральна сукупність обмежується вибірковою (відібраною) сукупністю.

У нашому дослідженні відібрана сукупність студентів контрольної і експериментальної груп характеризується середньою арифметичною величиною. Для відбору студентів у зазначені групи маємо визначити найменшу кількість студентів у них. Такі обрахунки здійснимо за формулою [163]:

$$n = \frac{t^2 p(1-p)}{a_0^2}, \text{ де} \quad (3.1)$$

n – мінімальна кількість студентів у групі;

t – коефіцієнт, який відповідає вірогідності $P(0,95)$ і складає 1,96;

a_0 – обрана похибка (10%).

Обрахунки за цією формулою засвідчили, що мінімальна кількість студентів у контрольній і експериментальній групах має складати по 18 осіб. Саме таку кількість студентів взято за робочий обсяг у контрольній групі та 20 осіб – в експериментальній. У контрольну групу увійшли студенти третього курсу

університету, які закінчили загальноосвітній навчальний заклад, в експериментальну – студенти третього курсу, які закінчили педагогічний коледж. До експерименту було залучено 342 студенти (162 – контрольна група, 180 – експериментальна) та 28 викладачів.

Якісні зміни, що відбуваються в системі вищої освіти, стосуються професійної готовності до здійснення педагогічної діяльності. У цьому аспекті термін «підготовка» розширює поняття «готовність»: підготовка до професії розглядається як процес формування готовності до неї в динаміці, а готовність – як результат професійної підготовки [259, с. 144].

Поняття «готовність» у тлумачному словнику В. Бусела визначається як «згода зробити що-небудь, стан, при якому все зроблено, все готово для чого-небудь» [37, с. 97]. У психологічному словнику поняття «готовність до дії» трактується як «стан мобілізації всіх психофізичних систем людини, що забезпечують ефективне виконання визначених дій» [139].

З огляду на це, готовність майбутніх учителів фізичної культури до формування моральних якостей учнів С. Ігнатенко розглядає як інтегровану професійну якість особистості фахівця, що містить мотиви, знання, вміння, навички, настанови та морально-ціннісні орієнтації, які дозволяють продуктивно здійснювати моральне виховання учнів під час занять фізичною культурою [110, с. 13].

В. Сластьонін [235] під професійною готовністю фахівця розуміє наявність відповідного рівня професійної компетентності, професійної майстерності, а також здатності до саморегуляції, самонастрою на відповідну діяльність, уміння мобілізувати свій професійний потенціал на розв'язання поставлених завдань. Професійна готовність до педагогічної діяльності, крім професійної придатності, включає в себе і рівень умінь та навичок, а також психологічну. Психофізіологічну, фізичну готовність та науково-теоретичну і практичну підготовку педагога.

«Готовність майбутнього вчителя фізичної культури до фізкультурно-оздоровлювальної роботи з учнями загальноосвітніх навчальних закладів» Л. Іванова вважає результатом професійної підготовки студента вищого навчального закладу, який виявляється у здатності формувати особисту фізичну культуру учнів,

здійснювати роль координатора здоров'язбережувальної освіти в загальноосвітньому навчальному закладі та забезпечується сформованістю мотивації, знань, умінь, комунікативних навичок та особистісних якостей майбутніх учителів фізичної культури [107, с. 19].

У дисертації Ю. Коваленко професійна готовність майбутніх фахівців до фізичного виховання учнів розглядається як інтегративна професійно-особистісна характеристика майбутнього фахівця, яка відображає його мотивацію до фізичного виховання учнів у навчальному закладі та до самостійних занять фізичними вправами; ступінь засвоєння професійних теоретичних і методичних знань (щодо вікових анатомо-фізіологічних, психофізичних особливостей школярів, їхнього здоров'я та фізичної підготовленості); рівень володіння вміннями та навичками впровадження фізкультурно-оздоровчих технологій у роботу навчального закладу; рівень розвитку професійно значущих особистісних якостей; рівень стану здоров'я, відповідно до вимог професійної діяльності [130, с. 13].

Отже, поняття «готовність до професійної діяльності» тлумачать по-різному, оскільки одні вчені беруть до уваги особистісний аспект, другі – аналітико-функціональний (діяльнісний).

Готовність майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності визначали за такими критеріями: когнітивно-інтелектуальним, мотиваційно-ціннісним, діяльнісно-творчим.

Когнітивно-інтелектуальний критерій визначався рівнем засвоєння студентами певної інформації та перетворення її у знання, рівнем теоретико-методичних, медико-біологічних та професійно-зорієнтованих знань, умінням їх застосовувати у процесі фізичного виховання, знанням фізіологічних основ використання фізичних вправ, майстерністю володіння методиками самоконтролю фізичного і психічного здоров'я, задоволеністю організацією занять, аналізом особистого досвіду студента, його емоційного стану (настрій, почуття, відчуття), самоаналізом когнітивної адаптованості до професійної діяльності; самооцінкою квазіпрофесійної адаптованості.

Мотиваційно-ціннісний критерій готовності майбутніх фахівців фізичної культури визначає мотивацію до майбутньої професійної діяльності та її результатів; динамічний стереотип діяльності і поведінки студентів, спрямовані на здоровий спосіб життя та фізичну довершеність; прагнення до виявлення і використання особистісних можливостей у професійній діяльності, сформованість інтересу до майбутньої професійної діяльності, об'єктивне уявлення про спеціальність учителя фізичної культури, професійну спрямованість; настанови на дотримання загальнолюдських цінностей, принципів загальнолюдської моралі; позитивного ставлення до розвитку власних моральних якостей.

Діяльнісно-творчий критерій застосовувався для визначення рівня фізичної підготовленості, що відображає процес розвитку життєво важливих фізичних якостей, сформованість установки на здоровий спосіб життя; рівня функціональної підготовленості, самозбагачення професійними знаннями, набуття професійних умінь; вміння планувати, контролювати, обліковувати, аналізувати і коригувати свою педагогічну діяльність.

Показником творчої активності майбутнього вчителя вважається інтелектуальна ініціатива, педагогічна інтуїція, імпровізація, здатність генерувати нові ідеї у науково-дослідній роботі.

Для діагностики рівнів сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності розроблено індикатори, які традиційно оцінювалися за п'ятибальною шкалою:

5 балів – знання студента повні, глибокі, науково-доказові, мають творче застосування у нестандартних ситуаціях. 5 балів ставиться, якщо максимально чіткі відповіді студента складають 85 – 100 %.

4 бали – знання студента глибокі, міцні, але у відповідях спостерігаються незначні помилки та неточності. 4 бали ставиться, якщо максимально правильні відповіді студента складають 60 – 84 %.

3 бали – знання неповні, неглибокі, у відповідях спостерігається багато незначних помилок та неточностей. 3 бали ставиться, якщо максимально правильні відповіді студента складають 30 – 59 %.

2 бали – знання студента мінімальні, неглибокі, уривчасті, у відповідях зустрічаються значні огріхи теоретичного змісту. 2 бали ставиться, якщо максимально правильні відповіді студента складають менше 30 %.

У зв'язку з тим, що студенти, які беруть участь у дослідженні, навчаються на третьому курсі, мають певні знання, то бал 1 не використовували.

Відповідно до розроблених показників виявлено 3 рівні готовності майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності: 1 – 40 % – низький рівень, 41 – 80 % – середній рівень, 81 – 100 % – високий рівень.

У ході дослідження з'ясовано зміст рівнів сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності (високий, середній, низький).

Високий рівень характеризується сформованою у студентів ціннісною орієнтацією на майбутню професійну діяльність; усвідомленим, цілеспрямованим, відповідальним ставленням до фізичного виховання учнів. Майбутні вчителі вміють контролювати свої дії у стандартних і нестандартних педагогічних ситуаціях, адекватно оцінюють рівень своєї підготовленості до застосування форм і технологій фізичного виховання у професійній діяльності, здатні у процесі виховання будувати відносини на рівні співтворчості. У студентів стійкі соціально значущі мотиви і позитивна мотивація до діяльності із застосуванням педагогічних технологій. Цей рівень характерний для педагогів, у яких домінує внутрішня мотивація, є чітка професійно-педагогічна спрямованість, почуття задоволення від навчання і майбутньої професії, позитивне ставлення до інноваційної діяльності; сформована система знань та вмінь.

Середній рівень готовності майбутніх учителів фізичної культури до майбутньої професійної діяльності характеризується досить розвиненими мотивами, необхідними для педагогічної роботи; знаннями, навичками та вміннями, що дозволяють аналізувати практичні завдання і вирішувати їх у конкретній ситуації з опорою на необхідні професійні якості особистості, пізнавальні процеси і стани; у процесі фізичного виховання – будувати взаємини на рівні співпраці. Студентам із середнім рівнем готовності властива нестійка позитивна мотивація, епізодичний інтерес до застосування педагогічних технологій, що використовуються у майбутній

професійній діяльності. Запас базових знань дозволяє успішно виконувати типові завдання. Базові вміння в основному засвоєні, але недостатньо використовуються у практиці. Студенти з середнім рівнем готовності регулярно усувають недоліки навчальної та професійної підготовленості, відзначаються цілеспрямованістю, стійкістю мотивів, але пасивним ставленням до навчання (не прагнуть діяти) та інновацій. Майбутні педагоги цього рівня адекватно оцінюють власні можливості впроваджувати новітні технології у практику роботи, у більшості з них сформована технологічна готовність до педагогічної діяльності.

Низький рівень готовності майбутніх учителів фізичної культури характеризується безсистемними, неповними й неглибокими валеологічними знаннями (часткові знання про індивідуальні особливості організму, здоров'я, його збереження та зміцнення); проголошенням цінності здоров'я, але відсутністю спрямованості й мотивації до педагогічної роботи вчителем фізичної культури. Студенти, які мають низький рівень готовності, – пасивні, інертні, не виявляють інтелектуальної ініціативи; мають репродуктивно-відтворювальну активність, за допомогою якої досвід діяльності студента нагромаджується через досвід інших; не мають стійких інтересів до вивчення дисциплін, не задоволені навчанням, негативно ставляться до інноваційної діяльності. Навички інноваційної діяльності та технологічна готовність не сформовані, використовується власний досвід або копіюються готові методичні розробки. У вирішенні творчих завдань студенти надають перевагу інтуїції, не вміють узагальнювати та осмислювати власний досвід, навички самостійної науково-дослідної роботи розвинуті частково. Майбутні вчителі усвідомлюють необхідність саморозвитку, але не займаються самовдосконаленням.

Когнітивно-інтелектуальний критерій визначався за результатами анкетування студентів на предмет виявлення знань про соціально-біологічні основи фізичної культури, основи здорового способу життя студента, роль фізичної культури в забезпеченні здоров'я (див. Додаток А).

У результаті анкетування в контрольній і експериментальній групах були отримані узагальнені результати, які показано у таблиці 3.1.

Таблиця 3.1

Узагальнені результати сформованості когнітивно-інтелектуального критерію
(констатувальний експеримент)

Бали	ЕГ (студенти, що закінчили коледж)		КГ (студенти, що закінчили середню школу)	
	Виконано завдань	%	Виконано завдань	%
5	–	–	–	–
4	6	5,0	3	9,26
3	39	70,0	32	57,4
2	15	25,0	19	33,3
Всього	60	100	54	100

На основі цифрових даних таблиці 3.1 визначимо середньоарифметичне за формулою [163] для контрольної групи:

$$H_k^o = \bar{x}_k = \frac{1}{n}(x_1n_1 + x_2n_2 + x_3n_3 + x_4n_4 + x_5n_5) \quad (3.2)$$

для експериментальної групи:

$$H_e^o = \bar{x}_e = \frac{1}{n}(x_1n_1 + x_2n_2 + x_3n_3 + x_4n_4 + x_5n_5) \quad (3.3)$$

де H_k^o – узагальнений рівень сформованості когнітивно-інтелектуального критерію готовності майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності у контрольній групі;

H_e^o – узагальнений рівень сформованості когнітивно-інтелектуального критерію готовності майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності в експериментальній групі;

x – середня арифметична величина;

x_i – бали;

n_i – відповідна повторюваність балів;

n – кількість студентів у групі.

Отже, узагальнений рівень сформованості когнітивно-інтелектуального

критерію готовності майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності у контрольній групі дорівнює (у балах): $H_k^0=2,7$; в експериментальній – $H_e^0= 2,85$.

У цілому перед початком дослідження в контрольній групі він виявився нижчим на 0,15 %, ніж в експериментальній. Можна вважати, що в першому наближенні ця різниця не суттєва.

Графічно зображений полігон частот дозволяє наочно відобразити закономірності розподілу балів у контрольній і експериментальній групах (рис. 3.1).

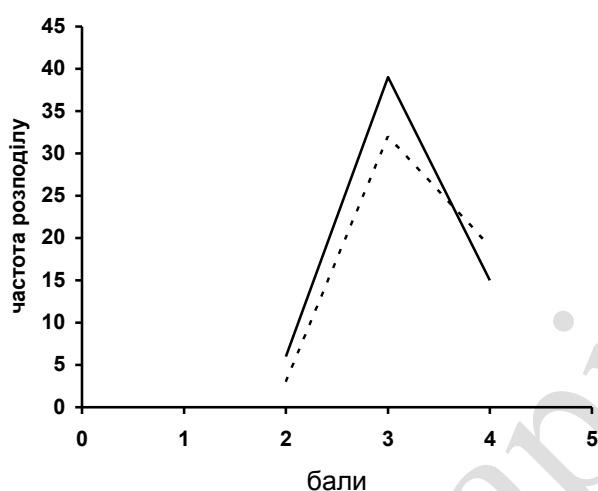


Рис. 3.1 Полігон розподілу балів за рівнем сформованості когнітивно-інтелектуального критерію готовності майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності

----- контрольна група
 _____ експериментальна група

Рисунок 3.1 свідчить про те, що криві розподілу для контрольної й експериментальної груп майже симетричні, що вказує на відсутність між ними відмінності у рівнях сформованості когнітивно-інтелектуального критерію готовності майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності.

Мотиваційно-ціннісний критерій визначався на основі професійно-педагогічної спрямованості особистості, яка є найважливішою умовою розвитку мотивації навчальної діяльності. Поняття «спрямованість» включає в себе уявлення

про мету, мотиви, які спонукають до діяльності, та емоційне ставлення до неї (любов, радість, потреби). У зв'язку з цим важливим вважаємо виявлення мотивів вибору студентами педагогічної професії. Для порівняння професійно-педагогічної спрямованості студентів, що брали участь у експерименті, використовувалася анкета, у якій мотиви вибору педагогічної професії визначені відповідно до класифікації В. Сластьоніна:

1. Мотиви, що свідчать про дійсну професійно-педагогічну спрямованість.
2. Мотиви, що характеризують часткову професійно-педагогічну спрямованість.
3. Мотиви, що не містять професійно-педагогічної спрямованості [235].

Використовувалися методи спостереження, бесіди зі студентами та викладачами, міні-твір на тему: «Чому я вибрав професію вчителя?», ранжування мотивів за значущістю.

Для доведення ефективності професійної підготовки вчителя в системі «педагогічний коледж – педагогічний університет», дослідження мотивів навчання в університеті у випускників педагогічного коледжу проводилося в порівнянні з мотивами навчання студентів-випускників шкіл. Мотиви навчання, підкріплені професійно-пізнавальними інтересами, позитивно позначаються на процесі адаптації до університетських умов, на результативності навчання. Перший рік навчання в університеті – це особливий етап адаптації студентів до нових умов. Численні дослідження засвідчують, що процес адаптації до університетських умов навчання неминучий, незалежно від рівня довузівської підготовки та типу закінченого навчального закладу.

Для порівняння особливостей протікання процесу адаптації до вузівських умов у випускників педагогічного коледжу і у випускників шкіл використовувалася анкета, кожне питання якої передбачало 4 – 5 варіантів відповідей і порожню графу, яка заповнювалася, якщо думка студента не збігалася із запропонованим варіантом (див. Додаток Б).

У питаннях анкети містився вибір позитивної відповіді на перше питання (попередній навчальний заклад достатньо (або повністю) підготував до навчання в

університеті) і негативної на четверте питання (відчуваєте ви труднощі, пов'язані з навчанням в університеті). Суперечності у відповідях на питання свідчать про труднощі адаптації студентів до нових умов.

Показником адаптації до умов університету є задоволеність навчальною діяльністю.

Для вимірювання загального індексу задоволеності використано методику В. Ядова [286].

Питання, які ставилися відповідно до цієї методики, співвідносяться з системою логічного квадрата й утворюють шкалу задоволеності.

Чи задоволені Ви навчальним процесом в університеті?

- а) навчальним процесом в університеті задоволений;
- б) навчальним процесом в університеті скоріше задоволений;
- в) до навчального процесу в університеті ставлюся байдуже;
- г) навчальним процесом в університеті скоріше не задоволений;
- д) навчальним процесом в університеті зовсім не задоволений;
- е) не можу сказати.

Дослідження професійно-педагогічної спрямованості студентів третього курсу, які навчаються в системі «педагогічний коледж – педагогічний університет», проводилося в порівнянні зі спрямованістю студентів третього курсу, які навчаються в багаторівневій системі, за допомогою опитувальника, у якому мотиви, що виправдовують вибір професії, визначені відповідно до класифікації В. Сластьоніна.

Мотиваційно-ціннісний критерій встановлено на основі анкетування (див. Додаток В) та опитування студентів.

Вибір мотивів вступу до університету і їх ранжування за значущістю наведені в таблиці 3.2. Результати експерименту свідчать про те, що у випускників педагогічного коледжу домінує група мотивів про дійсну професійно-педагогічну спрямованість, а студенти, що прийшли до університету після школи, частіше зупиняють вибір на мотивах, що свідчать про часткову професійно-педагогічну спрямованість або про її відсутність.

Таблиця 3.2

Мотиви вступу до університету

№ з/п	Мотиви вступу до університету	ЕГ (студенти, що закінчили коледж)		КГ (студенти, що закінчили середню школу)	
		%	місце за рейтингом	%	місце за рейтингом
1	Потреба в педагогічній діяльності	62,0	III	48,0	IV
2	Бажання мати вищу освіту для роботи у школі	73,7	I	13,8	VI
3	Наявність професійних інтересів	42,0	IV	55,0	III
4	Любов до дітей	89,5	II	62,0	II
5	Інтерес до навчальних дисциплін	15,8	VIII	41,4	V
6	Захопленість процесом отримання знань	26,3	VI	24,1	VIII
7	Необхідність вищої освіти для непедагогічної кар'єри	20,6	VII	69,7	I
8	Поради батьків, авторитетних осіб	33,0	V	34,5	VII

Перевірка та уточнення отриманих даних за допомогою інших методик (міні-твір «Чому я вибрав професію вчителя?», спостереження, ранжування з метою визначення внутрішньої ієрархії мотивів) дозволили встановити, що мотив «бажання мати вищу освіту» свідчить про професійно-педагогічну спрямованість, якщо студенти вважають його необхідним для роботи у школі; немає професійно-педагогічної спрямованості, якщо вищу освіту потрібно для непедагогічної кар'єри.

Визначення ієрархії мотивів вступу до університету дозволяє зробити висновок, що випускники педагогічного коледжу мають більш виражену

професійно-педагогічну спрямованість. Це пояснюється особливостями підбору контингенту студентів університету в системі навчального комплексу: державна атестація в педагогічному коледжі проводилася спільно з представниками факультету фізичного виховання, її результати є підставою для конкурсного зарахування до університету. Практика набору до університету в багаторівневій системі базується на одному параметрі – оцінці знань, отриманих під час тестування та на вступних іспитах, не дозволяє виявити рівень професійно-педагогічної спрямованості абітурієнтів.

У педагогічній теорії і практиці доведено, що професійно-педагогічна спрямованість особистості студентів значно впливає на мотиви їх навчання. Логічно припустити, що у студентів, які навчаються у системі «педагогічний коледж – педагогічний університет» і мають виражену професійно-педагогічну спрямованість, мотиви навчання в університеті підкріплені професійно-пізнавальними інтересами.

Аналіз психолого-педагогічної літератури, бесіди зі студентами та викладачами, спостереження за навчальною діяльністю дозволили виділити основні мотиви навчання студентів, ранжувати за значущістю їх внутрішню ієрархію.

Значущість мотивів навчання в університеті для студентів відображена в таблиці 3.3.

Таблиця 3.3

Мотиви навчання в університеті

№ з/п	Мотиви навчання	ЕГ (студенти, що закінчили коледж)		КГ (студенти, що закінчили середню школу)	
		%	місце за рейтингом	%	місце за рейтингом
1	До цього зобов'язує мій обов'язок	26,3	VII	13,8	VIII

продовж. табл. 3.3

2	Прагнення до повних, глибоких знань	47,3	III	58,6	III
3	Подобається бути студентом	31,6	VI	62	II
4	Бажання стати фахівцем високого рівня	78,9	II	48,2	V
5	Подобається отримувати хороші оцінки	31,6	VI	51,7	IV
6	Щоб отримувати стипендію	36,9	V	44,8	VI
7	Бажання бути не гіршим за інших	42,1	IV	44,8	VI
8	Не хочу підводити групу	5,2	VIII	3,5	IX
9	Так хочуть батьки	36,9	V	34,4	VII
10	Бажання мати вищу освіту	89,5	I	86,2	I
11	Хочу бути кращим студентом у групі	5,2	VIII	3,5	IX
12	Мені просто цікаво	42,1	IV	51,7	IV

Мотив «бажання мати вищу освіту» виявився провідним і у студентів, що навчаються у системі «педагогічний коледж – педагогічний університет», і у студентів-випускників шкіл. Однак подальший аналіз свідчить, що у випускників шкіл цей мотив виступає у формі потреби у вищій освіті для непедагогічних спеціальностей. Висока потреба мати статус студента (62 %) зорієнтована на зовнішні атрибути студентського життя (подобається отримувати гарні оцінки – 51,7 %; щоб отримувати стипендію – 44,8 %; мені просто цікаво – 51,7 %). 58,6 % студентів, які відзначили мотиви «прагнення до повних і глибоких знань», «бажання стати фахівцем високого рівня», упевнені, що їхня професійна діяльність буде збігатися з профілем освіти.

В експериментальних групах випускників педагогічного коледжу мотив «здобуття вищої освіти» домінує тому, що студентами усвідомлена потреба вищої освіти як необхідного мінімуму для роботи за фахом. Другим за значущістю є мотив

«бажання стати фахівцем високого рівня» – 78,9 %; третій мотив «прагнення до повних і глибоких знань» свідчить про потребу у професійному вдосконаленні.

На формування професійно значущої мотивації навчання студентів, що навчаються в системі «педагогічний коледж – педагогічний університет», впливає той факт, що вже на першому курсі створюються умови безперервного «занурення» у сферу майбутньої професійної діяльності.

Для виявлення найбільш важливих мотивів студентської молоді займатися фізичним вихованням було проведено опитування студентів контрольних та експериментальних груп. Студентам запропоноване завдання: «Охарактеризуйте своє прагнення займатися фізичною культурою і спортом».

Результати опитування представлено в таблиці 3.4.

Таблиця 3.4

Мотиви занять фізичною культурою і спортом

Групи	Показники	Мотиви						
		Удосконалення фізичного розвитку	Зміцнення здоров'я	Виховання вольових якостей	Виховання моральних якостей	Спілкування з ровесниками	Здобуття успіху у вибраному виді спорту	Цікаве проведення вільного часу
ЕГ (студенти, що закінчили коледж)	%	22,8	28,3	3,3	6,5	9,7	3,3	10,9
	місце за рейтингом	II	I	VI	V	IV	VI	III
КГ (студенти, що закінчили середню школу)	%	21,7	26,5	8,4	4,8	13,3	2,4	8,4
	місце за рейтингом	II	I	IV	V	III	VI	IV

Результати опитування свідчать, що найбільш значущим мотивом займатися фізичною культурою і спортом студенти контрольної і експериментальної груп назвали «зміцнення здоров'я». Другим за рейтингом в обох групах є мотив «удосконалення фізичного розвитку».

Мотиви фізичного виховання у студентів різні, що вимагає від викладача, з одного боку, диференційованого підходу до вибору фізичних вправ, а з другого, – корекції студентських пріоритетів у ставленні до занять.

Мотивація, як і інші вищі психічні функції, – соціально обумовлений чинник, що формується і змінюється протягом життя людини у процесі набуття соціального досвіду, де мотиваційно-споживча сфера розвивається в єдності з інтелектуально-операційною [38].

На нашу думку, мотивація рухової діяльності складається з ряду спонукань, що постійно змінюються і вступають один з одним у нові стосунки (мотиви, цілі, емоції, інтереси людини, яка займається спортом). Тому формування мотивації є не просто зростанням позитивного або посиленням негативного ставлення до фізкультурної діяльності, але й ускладненням структури мотиваційної сфери, до складу якої входять спонукання, поява нових, більш зрілих, іноді суперечливих стосунків. Студента як людину певного віку і як особистість можна охарактеризувати, по-перше, із соціального боку (розглядаються громадянські прояви, взаємини у суспільстві); по-друге, із психологічного боку (характеризуються психічні особливості); по-третє, як біологічний індивід (ураховується фізичний стан).

У студентському віці юнаки та дівчата інтенсивно працюють над формуванням своєї особистості, стилю поведінки. У цей час завершується фізичне дозрівання організму. Віковий період характеризується бурхливим розвитком фізіологічних потенціалів (максимальна реактивність організму, оптимальні рівні артеріального тиску та ін.). До 17–18 років процес усебічного вдосконалення рухової функції наближається до завершення. Одночасно спостерігається збільшення максимальних показників сили, швидкості рухів та інших показників, що свідчить про розвиток рухового апарату [22; 90].

Молоді люди в цей період мають величезні можливості для навчання, громадської діяльності. Тому фізична культура і спорт стають дійсно найважливішим засобом зміцнення здоров'я, природною біологічною основою для формування особистості, ефективного навчання, успішної суспільної діяльності [225, с. 124].

Для визначення сформованості системи ціннісного ставлення до фізичного виховання проведено опитування студентів контрольної й експериментальної груп, яке складалося з двох частин: виявлення ставлення до фізичної культури та визначення спортивних уподобань студентів. Крім того, запропоновано запитання: «Яке місце посідає фізична культура в системі ваших цінностей?».

Результати відповідей представлено у таблиці 3.5.

Таблиця 3.5

Дослідження сформованості системи цінностей студентів

№ з/п	Цінності	ЕГ (студенти, що закінчили коледж)		КГ (студенти, що закінчили середню школу)	
		%	місце за рейтингом	%	місце за рейтингом
1	Участь у змаганнях, регулярні тренування	28,0	II	7,1	IV
2	Займаюся (спортом, танцями футболу, фітнесом, легкою атлетикою) регулярно, але не професійно тощо	24,4	III	43,1	I
3	Займаюся фізичною культурою періодично, але не постійно	28,6	I	35,7	II
4	Займаються ранковою гімнастикою	15,4	VI	8,9	III
5	Взагалі не займаюся спортом	3,6	V	5,2	V

Результати дослідження свідчать про важливе, але не домінуюче значення спортивної діяльності для студентів. Відсоток спортсменів рівня КМС і вище низький серед студентів, що закінчили середню школу, і високий у тих, хто закінчив педагогічний коледж.

Невтішними були відповіді студентів експериментальної і контрольної груп на питання: «Чи робите Ви зарядку вранці?». 60,6 % студентів експериментальної групи і 59,4 % контрольної відповіли, що не роблять зарядку вранці, 24 % студентів експериментальної групи і 31,7 % контрольної – «іноді роблять» і 15,4 % студентів експериментальної і 8,9 % студентів контрольної груп відповіли, що роблять зарядку вранці. Аналіз відповідей, робив очевидним, що студенти не знають, що саме від фізичної зарядки залежить психічне і фізичне самопочуття людини.

Студенти уточнили, що, крім запропонованих видів спорту, вони займаються баскетболом, бадмінтоном, фехтуванням, верховою їздою та конкурром, йогою, серфінгом, єдиноборствами (боротьба на поясах, ушу та навіть кікбоксингом).

У процесі дослідження встановлено, що досить високий відсоток студентів не демонструють фізичної активності. При цьому пряме відношення до спорту має 28 студентів, що закінчили коледж, та 7 студентів, що закінчили середню школу, для кожного четвертого студента спорт – явище періодичне, а інші в межах неспортивного існування намагаються підтримувати себе у формі за допомогою мінімальних навантажень.

Виявилось, що регулярні заняття у спортивних секціях (58 %), наявність спортивних розрядів до вступу в навчальний заклад (75,9 %), відвідування тренувальних занять з метою підвищення спортивної майстерності (87 %) мали найбільшу значущість при вступі в навчальний заклад. На жаль, успішність більшості студентів (55 %) була «задовільною».

Про те, що отримані у процесі навчання знання можуть бути використані не лише у професійній діяльності, упевнені 47,9 % студентів, що закінчили коледж, і заперечують 29,2 % тих студентів, що закінчили середній навчальний заклад.

Узагальнені показники рівня сформованості мотиваційно-ціннісного критерію представлено у таблиці 3.6.

Таблиця 3.6

Узагальнені показники рівня сформованості мотиваційно-ціннісного критерію
(констатувальний експеримент)

Бали	ЕГ (студенти, що закінчили коледж)		КГ (студенти, що закінчили середню школу)	
	Виконано завдань	%	Виконано завдань	%
5	–	–	–	–
4	–	–	–	–
3	26	43,3	18	33,3
2	34	56,7	36	66,7
Всього	60	100	54	100

За результатами проведеного дослідження у визначенні рівня сформованості мотиваційно-ціннісного критерію стає очевидним, що студенти, які закінчили коледж, та студенти, що закінчили середню школу, до вступу у вищий навчальний заклад уже мали досвід фізкультурно-спортивної діяльності.

Діяльнісно-творчий критерій встановлено на основі анкетування (див. Додаток Д) та опитування студентів.

Мета проведення дослідження полягала, по-перше, у виявленні ставлення студентів до занять з фізичного виховання, по-друге, у проведенні аналізу перспективи самостійних занять фізичними вправами після закінчення університету, по-третє, в аналізі рівня фізичної підготовленості.

Результати опитування студентів свідчать, що задоволеність заняттями з фізичного виховання на 3-му курсі досить висока. Необхідно відзначити, що незадоволені заняттями студенти вказують на причини, що їх не влаштовували, зокрема: недостатнє відвідування занять як основних (один раз на тиждень), так і факультативних (додаткові заняття проводилися в ранковий час, у зв'язку із завантаженістю залів).

Аналізуючи відповіді на питання: «Які завдання для себе Ви хотіли б вирішити у процесі занять з оздоровчого фітнесу (легкої атлетики)?», встановлено, що найбільш актуальними є «поліпшити пластику рухів, граціозність, форму тіла» – 70,1 % (експериментальна група), 73,8 % (контрольна), «знизити вагу і підвищити м'язовий тонус» – 56,9 % (експериментальна група), 57,1 % (контрольна), «поліпшити спортивну підготовку» – 45,2 % (експериментальна група), 46,8 % (контрольна), «підвищити впевненість у собі, самооцінку» – 27,5 % (експериментальна група), 32,8 % (контрольна), «змінити спосіб життя» – 20,1 % (експериментальна група), 25,3 % (контрольна). Уваги заслуговують відповіді студентів на питання: «Якби заняття з оздоровлювального фітнесу (легкої атлетики) були б добровільними, Ви відвідували б їх?», оскільки відсоток студентів, які бажають займатися добровільно на заняттях з оздоровлювальної фізичної культури, склав лише 65,3 % у контрольних і експериментальних групах.

Слід звернути увагу на те, що активно займаються фізичними вправами поза навчанням 11,7 % (ЕГ), 13,7 % (КГ) «оздоровчі групи» і 29,7 % (ЕГ), 24,7 % (КГ) «самостійні заняття» (заняття в домашніх умовах, ранкова гімнастика).

Оцінюючи перспективу самостійних занять фізичними вправами, можна відзначити, що в цілому у студентів потреба займатися фізичним самовихованням після закінчення ВНЗ сформована на досить високому рівні, відсоток позитивних відповідей склав 76,4 % від загальної кількості студентів, негативних – 28,5 %.

Показовими є аналіз відповідей студентів на запитання: «Як ви оцінюєте свою фізичну підготовленість?». Студенти вказують на підвищений рівень фізичної підготовленості. Суб'єктивна оцінка підтверджується об'єктивними результатами фізичної підготовленості. Достовірні відмінності зафіксовано у тестах «стрибок у довжину з місця», «згинання/розгинання рук в упорі лежачи», «піднімання і опускання тулуба з позиції лежачи», «нахил тулуба вперед із позиції сидячи».

Проведене дослідження свідчить про те, що 48,2 % опитаних вважають, що втома та емоційне напруження, які виникають у результаті поєднання навчання з фізичними вправами, значно позначаються на навчанні; 42,8 % відзначили, що таке

поєднання позначається на успішному навчанні в університеті; 6,9 % студентів не вбачають у цьому загрози для здоров'я та навчання.

Аналіз відповідей студентів на питання: «Що, на вашу думку, дають заняття фізичною культурою і спортом?» показав, що 38,7 % студентів вважають, що заняття фізичною культурою і спортом покращують здоров'я; 32 % студентів вважають, що підвищують рівень фізичної підготовленості; 18,2 % студентів вважають, що заняття фізичною культурою і спортом знімають розумову і нервову напругу; 4,2 % студентів на поставлене питання відповіли невизначено або не відповіли нічого; а 1,9 % студентів вважають, що заняття фізичною культурою і спортом не дають нічого.

Здоровий спосіб життя залежить переважно від ціннісних орієнтацій студента, його світогляду, соціального досвіду, але не кожен сьогодні замислюється про своє здоров'я. Формування здорового способу життя студентів є одним із стратегічних завдань у становленні майбутнього фахівця.

У нашому дослідженні представлено аналіз результатів анкетування з питань загартовування. За результатами опитування 71,9 % студентів, що закінчили коледж, і 60,3% студентів, що закінчили середню школу, відзначають, що знають про важливість загартовування. Однак, 29,8 % студентів, що закінчили коледж, і 40,4 % студентів, що закінчили середню школу, нічого не знають про загартовування. Отже, 1/3 опитаних студентів не володіє інформацією про загартовування, і на цей аспект потрібно звернути особливу увагу.

Більше 2/3 опитаних студентів не займаються загартовуванням організму, а саме: 80,8 % студентів, що закінчили коледж, і 72,5 % студентів, що закінчили середню школу, і лише 1/3 опитаних займається загартовуванням: 20 % студентів, що закінчили коледж, і 28,6 % студентів, що закінчили середню школу. Ці дані змушують нас задуматися про здоров'я майбутнього покоління. Вважаємо, що для цього необхідно прочитати лекції і показати відеоролики студентам про те, яку важливу роль для нашого організму відіграє загартовування.

Аналізуючи подальші відповіді студентів експериментальної і контрольної груп, було виявлено, що в середньому в день студент проходить 4 км.

На запитання: «Чи приймаєте Ви контрастний душ?» 2/3 студентів ЕГ (72 %) і КГ (75 %) відповіли негативно: оскільки не вважають це за доцільне, а 1/3 опитаних студентів його приймають і відзначають, що після нього відчують себе бадьоро протягом дня.

Студентам було поставлено питання: «Який спосіб життя, на Ваш погляд, є найпривабливішим і престижним?» Спостерігалась однастайність відповідей студентів ЕГ і КГ – 100% – здоровий спосіб життя. Але парадокс у тому, що, аналізуючи відповіді студентів на всі питання, можна зробити висновок, що понад 50% опитаних не бажають вести здоровий спосіб життя і нічого не роблять, щоб його дотримуватися. Вирішення цього протиріччя має стати одним із провідних завдань біосоціального розвитку студента.

Результати анкетування в контрольній і експериментальній групах щодо рівня сформованості діяльнісно-творчого критерію показано у таблиці 3.7.

Таблиця 3.7

Узагальнені показники рівня сформованості діяльнісно-творчого критерію
(констатувальний експеримент)

Бали	ЕГ (студенти, що закінчили коледж)		КГ (студенти, що закінчили середню школу)	
	Виконано завдань	%	Виконано завдань	%
5	–	–	–	–
4	3	5,0	4	7,4
3	33	55,0	21	38,9
2	24	40,0	29	53,7
Всього	60	100	54	100

Графічне зображення (полігон частот) дозволяє наочно відобразити закономірності розподілу балів у контрольній та експериментальній групах (рис. 3.2).

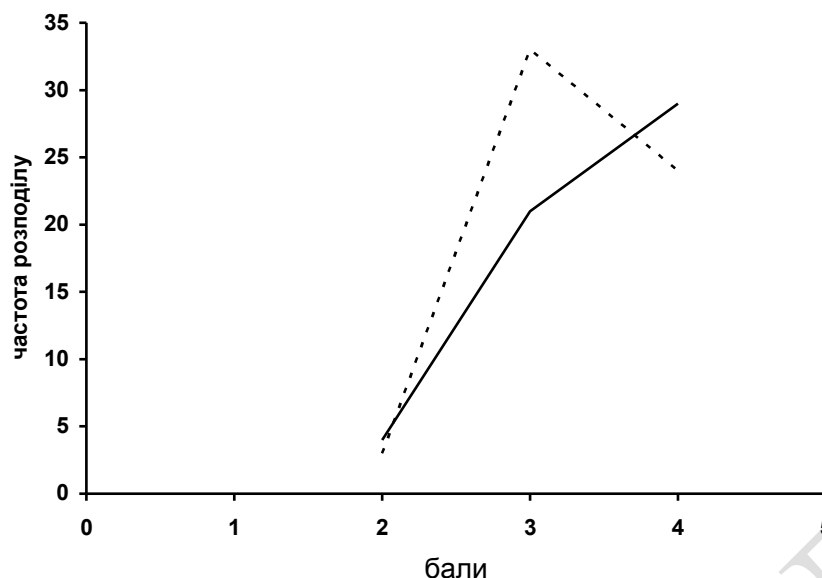


Рис. 3.2 Полігон розподілу балів за рівнем сформованості діяльнісно-творчого критерію готовності майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності

- контрольна група
- _____ експериментальна група

В обох групах спостерігається незначне розходження ліній на графіку, що підтверджує відсутність значної відмінності у рівнях сформованості діяльнісно-творчого критерію готовності майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності.

Проведене дослідження з визначення рівня сформованості критеріїв готовності майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності дозволило узагальнити отримані дані, які відображено у таблиці 3.8.

Таблиця 3.8

Узагальнені дані вихідного рівня готовності майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності

Факультет	Групи	Компоненти					
		КІ		МЦ		ДТ	
		бали	%	бали	%	бали	%
Фізичного виховання	ЕГ	2,85	57,0	2,43	48,6	2,65	53,0
	КГ	2,7	54,0	2,33	46,6	2,54	50,8

Аналіз даних таблиці свідчить про те, що на факультеті фізичного виховання середньоарифметичне KI_e готовності до професійної діяльності студентів в експериментальній групі складає 2,85 балів, що становить 57 %, $MЦ_e$ – 2,43 (48,6 %), $ДТ_e$ – 2,65 (53 %), у контрольній групі: KI_k – 2,7 (54 %), $MЦ_k$ – 2,33 (46,6 %), $ДТ_k$ – 2,54 (50,8 %).

Отже, когнітивно-інтелектуальний критерій готовності до професійної діяльності студентів в експериментальній групі складає 57 %, у контрольній – 54 %. Це показники середнього рівня.

Мотиваційно-ціннісний критерій готовності до професійної діяльності студентів в експериментальній групі складає 48,6 %, у контрольній – 46,6 %; що відповідає середньому рівню.

Діяльнісно-творчий критерій готовності до професійної діяльності студентів в експериментальній групі знаходиться на середньому рівні – складає 53 %; у контрольній – 50,8 %.

Порівняльний аналіз вихідних даних готовності майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності за всіма критеріями доводить, що між ними існує незначна відмінність. Хоча ця відмінність неістотна, вона потребує перевірки на достовірність. Для цього використаємо критерій К. Пірсона та обрахуємо за формулою.

$$\chi_0^2 = \sum \frac{(n'_e - n'_k)^2}{n'_k}, \quad (3.4)$$

де n'_e – цифрові показники ЕГ,

n'_k – цифрові показники КГ.

Розрахунок критерію К. Пірсона засвідчив, що за когнітивно-інтелектуальним компонентом він складає 8,98, мотиваційно-ціннісним – 6,45, діяльнісно-творчим – 7,35. Отримані дані доводять, що на результати сформованості рівнів готовності майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності у процесі констатувального етапу експерименту впливали випадкові чинники.

Для унаочнення результату дослідження відображено на рис. 3.3.

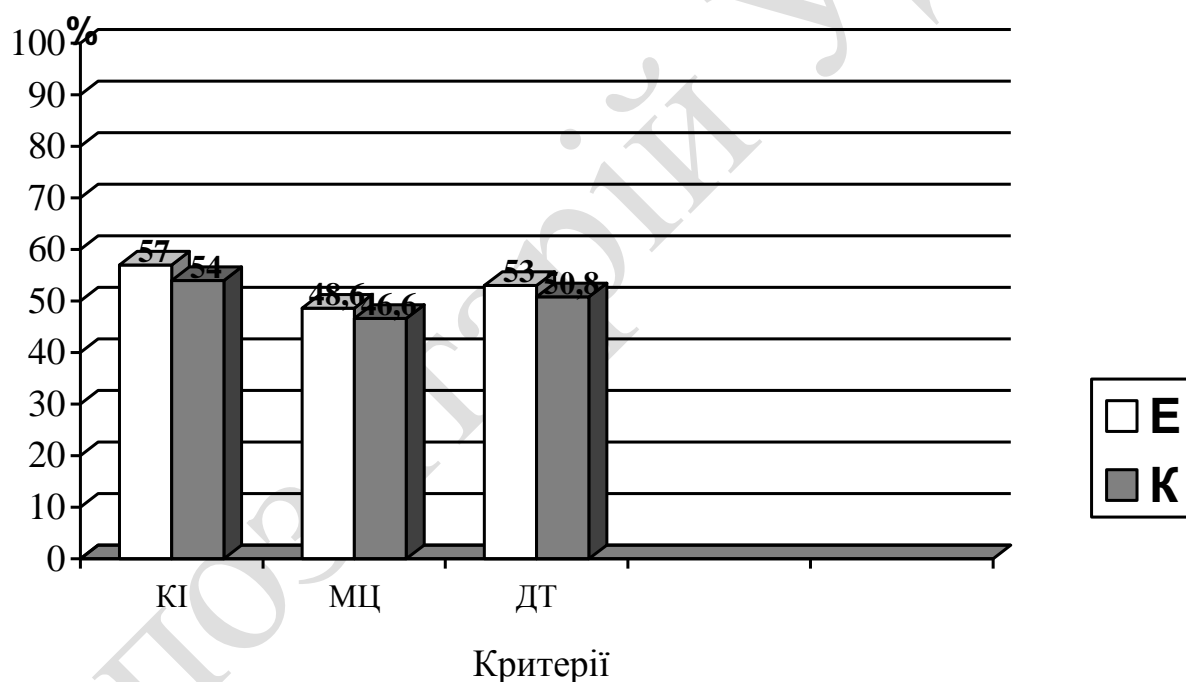


Рис. 3.3. Вихідні дані готовності майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності за критеріями

На рисунку 3.3 добре видно наявність середнього рівня готовності майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності за когнітивно-інтелектуальним, мотиваційно-ціннісним, діяльнісно-творчим критеріями в експериментальній та контрольній групах та невелику різницю показників між критеріями. Різниця в експериментальній групі між когнітивно-інтелектуальним та

мотиваційно-ціннісним критерієм складає 8,4 %, між діяльнісно-творчим – 4 %; у контрольній групі відповідно 7,4 %, 3,2 %. Така різниця свідчить про відсутність значної відмінності між рівнями сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності за критеріями.

За результатами проведеного констатувального експерименту узагальнено показники вихідної готовності майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності та проведено їх розподіл за рівнями, який представлено у таблиці 3.9.

Таблиця 3.9

Вихідний рівень готовності майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності

Рівні	Експериментальна група	Контрольна група	Різниця, %
Низький	6,6 %	14,8 %	8,2
Середній	81,7 %	79,6 %	2,1
Високий	11,7 %	5,6 %	6,1

Констатувальний етап експерименту засвідчив середній рівень готовності майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності за когнітивно-інтелектуальним, мотиваційно-ціннісним, діяльнісно-творчим критеріями в експериментальній та контрольній групах.

За результатами аналізу реального стану навчально-виховного процесу в університеті в системі навчального комплексу виявлено, що на практиці домінує функціональний підхід.

Вважаємо, що однією з причин, яка негативно позначається на ефективності оволодіння студентами уміннями та навичками, є невідповідність обсягу навчального матеріалу, який студенти повинні засвоїти, і часу, який для цього виділяється. Тієї кількості годин, яка дається студенту на засвоєння дисципліни «Легка атлетика з методикою викладання», недостатньо для якісного вивчення навчального матеріалу і формування кваліфікованого спеціаліста. Чимало студентів не до кінця розуміють та не усвідомлюють значущості отримання знань, умінь і

навичок, їх важливості для майбутньої професійної діяльності у школі. У них відсутня мотивація та бракує часу для самовдосконалення засобами фізичної культури.

Отже, аналіз результатів проведеної дослідницької роботи під час констатувального експерименту засвідчив, що вдосконалення процесу професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в системі навчального комплексу та формування відповідної готовності можна досягти за допомогою педагогічних умов, використання активних методів та організаційних форм навчання, специфічних прийомів та технологій.

3.2. Реалізація педагогічних умов професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в системі «педагогічний коледж – педагогічний університет»

У ході нашого дослідження на основі опрацювання наукових джерел та результатів вивчення стану професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в педагогічному коледжі та педагогічному університеті визначено такі педагогічні умови професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в системі «педагогічний коледж – педагогічний університет»:

- систематична мотивація студентів до професійного зростання на всіх етапах навчання в комплексі;
- конструювання змісту навчання в комплексі на основі інтеграції, диференціації, наступності, прогностичності та цілісності реалізації мети і завдань професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури;
- подолання зовнішніх труднощів, успішна професійна адаптація випускника педагогічного коледжу в освітньому середовищі педагогічного університету.

Саме ці педагогічні умови були покладені в основу формувального етапу педагогічного експерименту. З кількох варіантів побудови педагогічного експерименту обрано «порівняльний» експеримент. У «порівняльному»

експерименті ефект від введення експериментального досліджуваного фактора (у нашому випадку комплекс педагогічних умов) виявлявся шляхом порівняння певних показників (показники інтересу до майбутньої професії, теоретична і практична підготовка, рівень адаптації в університеті тощо) і контрольної групи, де досліджуваний фактор не вводився.

Необхідно відзначити, що найбільш низький інтерес у студентів до дисциплін «Спортивні ігри» та «Легка атлетика», які і лягли в основу експерименту. Педагогічний експеримент проводився протягом 12 занять.

Попередньо було проведено бесіду зі студентами, яка супроводжувалася показом мультимедійної презентації, що стосується використання пульсомірів у практиці фізичної культури і спорту.

На перших двох заняттях студентів знайомили з технічними засобами. На першому занятті (вдосконалення техніки метання гранати на дальність) студенти освоїли правильне надягання, вмикання / вимикання пульсомірів, внесли свої дані в монітори серцевого ритму з метою індивідуалізації роботи. Всі вищевказані дії з пульсомірами виконувалися в підготовчій частині та на початку основної частини заняття. Крім того, студенти навчилися вимірювати пульс та працювали з монітором серцевого ритму.

Друге заняття проводилося в ігровій формі, спрямовувалося на розвиток швидкісносилових якостей та вивчення функції пульсоміра «пульсова зона». Щоб відчувати зворотний зв'язок пульсоміра з організмом, студенти виконували навантаження різної інтенсивності.

На наступних заняттях розминка проводилася з використанням функції «пульсова зона», щоб студенти стежили за своїм функціональним станом за допомогою автоматичного виведення пульсу на монітор.

Третє-шосте заняття були присвячені детальному вивченню функцій моніторів серцевого ритму.

Основну частину третього заняття поділено на дві частини: у першій половині (10 хв.) удосконалювали техніку бігу на 30 метрів; у другій (15 хв.) – заняття мало

фронтальну форму організації, проводилися легкоатлетичні вправи з використанням функції пульсоміра «попередження про час і відстань».

Четверте заняття будувалося за типом кругового тренування з акцентом на розвитку фізичних якостей, необхідних у легкій атлетиці. Щоб дозувати навантаження, використовувалася функція «тренування зі змінним навантаженням».

На п'ятому занятті проводився біг на короткі дистанції, використовувалася функція «віртуальний партнер», яка передбачала змагальну боротьбу. За допомогою функції «просте тренування» долалася дистанція (60 метрів), у межах якої велася змагальна боротьба за час, протягом якого її потрібно подолати.

У ході наступного заняття тренувалася витривалість, застосовувався режим автоматичного початку кола з функцією «Start and Lap». Ця функція важлива для порівняння результатів студентів на одній і тій же дистанції (1 коло – 250 метрів).

На наступних заняттях студенти удосконалювали вміння застосовувати функції моніторів серцевого ритму.

Після навчальних занять та реалізації педагогічного експерименту було проведено опитування студентів з метою визначення ефективності впровадження моніторів серцевого ритму у процес навчання. Результати опитування свідчать про підвищення мотивації студентів експериментальної групи до занять з фізичного виховання. Цей показник збільшився на 60 %, а у контрольній групі показник мотивації статистично майже не змінився.

На початку експерименту встановлено, що тільки 20 % студентів ЕГ і 11 % КГ дійсно відчували стійкий інтерес до фізичної культури. Після проведення експерименту він значно зріс. Крім того, стійкий інтерес до фізичної культури почали відчувати студенти ЕГ, що склали 50 %.

Відповіді на питання про цінності одержуваних студентами знань свідчать про позитивні зміни. Зокрема, до експерименту у 50 % студентів була думка, що не всі знання з фізичного виховання є цінними, після експерименту цей показник статистично зріс на 50 % і склав 100 %.

Більшість студентів, а це 80 % ЕГ і 78 % КГ, балам з фізичної культури надають вагомого значення. Повторне анкетування, незважаючи на відсутність

статистичної достовірності, засвідчило зменшення кількості студентів ЕГ (до 50 %), які вважають оцінку вагомим результатом занять з фізичного виховання.

З великою часткою ймовірності можна стверджувати, що заняття з фізичного виховання не бажають пропускати 40% студентів ЕГ і 45% студентів КГ. Це пов'язано з тим, що легка атлетика та спортивні ігри є дисциплінами, на яких можна порухатися, емоційно зарядитися. Після проведення експерименту цей показник зріс на 50 % і склав 90 % в ЕГ, у КГ цей показник статистично помітно не змінився. 50 % і 22 % студентів ЕГ і КГ відповідно намагаються не пропускати заняття з легкої атлетики та спортивних ігор, поодинокі пропуски пов'язують з хворобою або іншими важливими причинами.

Для підтвердження ефективності використання моніторів серцевого ритму з метою підвищення мотивації у студентів використовувався метод спостереження. Встановлено, що у ході експерименту характер діяльності студентів у процесі виконання завдань, як у КГ, так і в ЕГ, був сумлінним, увага проявлялася протягом усього заняття і складала 78 % і 80 %.

Необхідно відзначити, що на заняттях з легкої атлетики та спортивних ігор студенти ЕГ завжди відчували захопленість нововведенням і мали емоційний підйом, оскільки хлопці працювали не тільки самостійно, але і з електронним помічником. Дівчатам особливо сподобалася функція «автоматичного підрахунку калорій», юнаки зосереджували увагу на пульсомірі як виді техніки. У студентів КГ емоційний підйом зберігся на рівні 67 %.

Встановлено, що розумова діяльність студентів на заняттях характеризувалася самостійністю, лише четверо студентів контрольної групи, що склало 22 %, копіювали дії викладача. В експериментальній групі студенти повністю виконували вимоги викладача, що пов'язано з привнесенням у процес навчання нового технічного засобу навчання та ідеї нестандартного проведення занять.

Ставлення студентів КГ до виконання завдань свідчить, що повністю виконували вимоги викладача 56 % студентів, а 44 % – частково.

Отже, після закінчення педагогічного експерименту, враховуючи результати повторного анкетування і спостереження, встановлено, що використання моніторів

серцевого ритму в процесі навчання, а саме на заняттях з легкої атлетики та спортивних ігор, збільшило рівень мотивації, що свідчить про підвищення готовності студентів до майбутньої інноваційної професійної діяльності.

Базуючись на дослідженнях відомих учених, нами було розроблено і впроваджено авторські комплекси і програми фізичних вправ оздоровлювальної спрямованості для масового використання (контроль бігових навантажень (система Купера); режим 1000 рухів (система Амосова); 10000 кроків кожний день (система Міхао Інаї); біг заради життя (система Лід'ярда); абетка оздоровчого бігу (система Мільнера). Основні їх переваги – доступність, простота реалізації та ефективність.

На формування позитивної мотивації, як свідчить проведене дослідження, має певний вплив і пропагування нових напрямів оздоровлювальної фізичної культури, які дають оздоровлювальний ефект, зокрема, оздоровлювальна аеробіка і її різновиди: степ, слайд, джаз, аква- або гідроаеробіка, танцювальна аеробіка (фанк-аеробіка, сіль-джем, хіп-хоп), велоаеробіка, аеробіка з навантаженням (невеликою штангою), акваджогінг, шейпінг, фітнес, стретчинг. Вибір певної методики занять фізичними вправами з оздоровлювальною метою передбачає врахування реальних обставин, можливостей, індивідуального смаку та інтересу.

Нами встановлено, що формування мотивації та особистісних смислів фізкультурно-оздоровлювальної діяльності у студентів зумовлено насамперед тісним зв'язком між особистою зацікавленістю (усвідомленою мотивацією до занять фізичної культури) і системою світосприйняття, що позитивно впливає на загальний стан здоров'я.

Для підвищення мотивації процесу фізичного виховання нами створено та використано комп'ютерну програму, спрямовану на навчання студентів ЕГ методам самодіагностики і корекції стану здоров'я через актуалізацію особистісних смислів фізкультурно-оздоровлювальної діяльності, диференціацію спрямованості та обсягу фізичних навантажень відповідно до фізичного стану. Для її створення використано програму Delphi, функціональними особливостями якої є:

– здійснення моніторингу фізичного розвитку студентів на основі модифікованої І. Манжелей системи експрес-оцінки рівня соматичного здоров'я (Г. Апанасенко);

– створення індивідуальної траєкторії фізичного розвитку на основі результатів моніторингу через актуалізацію особистісних смислів фізкультурно-оздоровлювальної діяльності.

Зміни у зміст навчального процесу вносилися нами з метою приведення теоретичних і емпіричних знань студентів у відповідність до завдань їхнього професійного розвитку. Насамперед, ці зміни відбилися на формуванні у студентів системи знань на рівні теоретичного узагальнення, що сприяло розумінню закономірностей процесу навчання і виховання, сутності фізкультурно-оздоровлювальної роботи тощо, підвищенню теоретичного рівня професійної підготовки майбутніх учителів.

У процесі професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури важливу роль, на нашу думку, відіграє інтеграція знань, умінь і навичок, отриманих у коледжі та університеті, міжпредметних зв'язків вузівських курсів, зв'язків між педагогічною теорією і шкільною практикою. Тобто, ми розглядали інтеграцію змісту педагогічної освіти як умову функціонування навчального комплексу, здатну забезпечити ефективну підготовку майбутнього вчителя.

Інтеграція надає навчальному процесу динамічного, системного і перспективного характеру, активізує діяльність викладача і студента, виключає паралелізм і дублювання у викладанні, забезпечує взаємозв'язок між змістом матеріалу і формами, методами, прийомами його вивчення на всіх етапах професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури.

Проблема формування узагальнених (інтеграційних) знань потребує вирішення ряду питань, зокрема: відбору необхідного навчального матеріалу, укрупнення інформаційної ємності засвоєваних студентами одиниць навчального матеріалу і скорочення за рахунок цього їх кількості. З цією метою спочатку визначено необхідну змістовну базу, що дозволила виявити суть властивих педагогічному матеріалу компонентів та їх зв'язків, зрозуміти, які з них є

основоположними, визначальними в організації системи знань і їх розвитку, а також виокремити систему конкретних і загальних проблем інтеграції фізичного вдосконалення та педагогічних аспектів, які утворюють логічний стрижень у підготовці майбутнього вчителя фізичної культури. Результатом стали умови, що забезпечили послідовну систематизацію та узагальнення знань студентів. Зміна навчальних планів і програм була безперервною, носила характер укрупнення.

Навчальний план, забезпечуючи професійну підготовку студента як суб'єкта педагогічної діяльності, регулює:

– процес освоєння необхідних фахових і загальнопрофесійних знань (у навчальному плані представлені не тільки цикли, але й дисципліни);

– процес освоєння педагогічної діяльності (через різні методики і види практичного навчання, педагогічну практику);

– процес ціннісного самовизначення (визначення педагогічного кредо, вироблення педагогічних цілей у процесі вивчення дисциплін з фізичного виховання, спецкурсів, інноваційних методик і технологій тощо, створення своїх технологій).

Вирішальне значення у процесі неперервної професійної освіти має не стільки обсяг знань, скільки їх точність, систематичність і підпорядкованість меті підготовки майбутнього вчителя. Мобільність знань, їх керованість, гнучке пристосування до шкільних умов роблять студента придатним до педагогічної діяльності. Ці ідеї покладено в основу корекції навчальних планів, оскільки плани є основним документом, що відображає зміст професійної підготовки майбутнього вчителя.

Навчальний план створює основу для рефлексії освітнього процесу, що є необхідною умовою організації навчання майбутніх педагогів.

У навчальних планах передбачено блоки дисциплін, що забезпечують ідею виховання творчого фахівця, професійно компетентного, фундаментальна підготовка якого здійснюється за рахунок розширення та інтеграції дисциплін циклу професійної і практичної підготовки (через просту координацію курсів між собою, об'єднання елементів різних предметів у межах нових навчальних курсів, через

введення нових курсів, спецкурсів, факультативів, що дозволяють розвивати аналітичне та синтезуюче мислення студентів, опанувати інтелектуальними операціями тощо). Вихідним проявом інтеграції є комплексність і концентризм усієї навчальної діяльності.

Завдання оптимізації змісту педагогічної освіти вирішували шляхом ретельного перегляду переліку предметів, що входять до навчального плану, відмови від другорядних предметів, перегляду структури всіх дисциплін, скорочення того, що безпосередньо не впливає на професійну підготовку майбутнього вчителя.

За результатами дослідження у навчальний процес введено дисципліну «Здоровий спосіб життя та профілактика ВІЛ/СНІДу». Мета вивчення цієї дисципліни – доповнити валеологічну підготовку, передбачену чинним навчальним планом, що узагальнює теоретичні знання, отримані студентами на попередніх етапах навчання, знайомить їх із технологіями контролю стану здоров'я та способами оздоровлення.

Удосконалення змісту професійної підготовки також здійснювалося за рахунок оновлення таких навчальних дисциплін: 1) «Здоровий спосіб життя та профілактика ВІЛ/СНІДу» на основі доповнення системи валеологічної підготовки та озброєння студентів технологіями контролю стану їхнього здоров'я та оздоровлення; 2) «Рухливі ігри з методикою викладання» (вдосконалення полягало у впровадженні в навчальний процес авторської комп'ютерної програми «Маршрут здоров'я»); 3) «Спортивні ігри з методикою викладання» (вдосконалення полягало у використанні на заняттях моніторів серцевого ритму з метою підвищення мотивації у студентів до занять з фізичного виховання); 4) «Легка атлетика з методикою викладання». Розроблені авторські навчальні програми представлено у додатках Ж, К, Л, М.

Особливу увагу було приділено удосконаленню змісту курсу «Легка атлетика з методикою викладання», адже було запропоновано нові теми для вивчення, зокрема з наукових основ фізичного виховання, методики розвитку фізичних якостей студентів і сучасних методів контролю, впливу рухової активності на стан

здоров'я людини, нових технологій у фізичному вихованні, а також практичні заняття і круглі столи з обміну досвідом.

Але тільки визначити зміст і структуру предметів навчального плану недостатньо. Навчальний план повинен орієнтувати педагогів на розвиток індивідуальних творчих особливостей студентів, співвіднесеність потенціалу з моделлю фахівця-педагога, виховання (освіта) і самовиховання (самоосвіта) студентів. Це забезпечується циклом дисциплін за вибором, факультативами, спецкурсами і самостійною позааудиторною роботою, у тому числі написанням рефератів, курсових та кваліфікаційних робіт.

У навчальний процес студентів ЕГ була впроваджена також авторська комп'ютерна програма «Маршрут здоров'я», яка дала можливість здійснювати моніторинг показників фізичного стану студентів.

Вивчення фахових дисциплін у групі із скороченим терміном навчання здійснювалося з максимальним використанням активних та інтерактивних технологій. Зокрема, під час вивчення курсу «Легка атлетика з методикою викладання» проводилися проблемні лекції на теми: «Методи фізичного виховання» і «Зміст і структура уроку фізичного виховання в школі». Так, при проведенні лекції на тему «Методи фізичного виховання» пояснюємо, що існують різні підходи до класифікації методів виховання. Студенти повинні зробити свій вибір щодо оптимальності тієї чи іншої класифікації, обґрунтувати їх доцільність й аргументовано довести свою позицію; висловити своє ставлення до різних класифікацій, навести аргументи на користь тієї чи іншої.

Проблемні заняття включали такі компоненти, як: актуалізація опорних знань; аналіз проблемного завдання; виокремлення проблеми; визначення можливих припущень; звуження поля пошуку; доведення робочих гіпотез; перевірка правильності розв'язання завдання.

Як різновид проблемних ситуацій використано комплексну міжпредметну задачу, для розв'язання якої передбачено проектування дій, проведення евристичного дослідження, здійснення математичного моделювання, самоосвітньої діяльності, колективної творчості, що сприятиме поглибленню знань. Комплексна

міжпредметна задача – це засіб організації навчально-професійної діяльності студентів на предметному змісті, що включає самостійне розв'язання комплексних (міжпредметних) якісних або розрахункових завдань (наприклад, для студентів спеціальності «Фізичне виховання» підготовлені завдання, виконання яких вимагає знань біології, валеології, медицини, фізики.

Під час проведення аудиторних та позааудиторних занять, у тому числі й індивідуальних, самостійних, застосовувався такий активний метод професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури, як метод контекстно-ігрових ситуацій. Гра цінна в дидактичному відношенні своєю імпровізацією, особливим ігровим, творчим, евристичним станом особистості, а не формальними атрибутами. Сценарій гри – це «спосіб генерування подій», де відпрацьовуються навички продуктивного мислення, розвивається здатність вирішувати нові проблеми, що виникають як у дійсності, так і у професійній діяльності.

У педагогічній науці виділяють кілька понять, тісно пов'язаних з використанням гри з навчальною метою, зокрема, моделювання, імітація, змагальність. Серед основних способів ігрового моделювання педагогічної діяльності у процесі професійної підготовки майбутніх учителів використано мікророзкладання, індивідуальне і спільне розв'язання завдань, реалізацію педагогічних ситуацій (зокрема, досвід роботи з учнями в період педпрактики), професійні та ділові ігри тощо.

У ході гри викладач може бути керівником гри (ігротехніком), виступати в одній із ролей (ігрова позиція), спостерігати й оцінювати гру студентів (позиція експерта). Ігрове моделювання включає в себе різні форми творчого пошуку: «мозковий штурм», дискусії. На заняттях із курсу «Легка атлетика з методикою викладання» нами використовуються такі типи ігрового моделювання:

- репрезентативний, що дозволяє визначити найбільш характерні ознаки професійної діяльності під час вивчення легкої атлетики у школі;
- варіативний, основним завданням якого є підбір додаткового варіанту до основного;

– проблемний, зорієнтований на вивчення професійної діяльності вчителя, спрямований на розв’язання певних завдань і подальший пошук власного рішення проблемної ситуації;

– евристичний, який використовується для пошуку самостійного, оригінального, нового рішення певної професійної задачі;

– перетворювальний (корективний), використовується для внесення змін (наприклад, складання альтернативного плану заняття з фізичного виховання).

Досвід засвідчує, що в умовах ігрового моделювання відбувається перехід навчальної діяльності в навчально-творчу, оскільки створені умови сприяють використанню резервних можливостей студентів та їхніх творчих здібностей. Ігрове моделювання дозволяє уникати стереотипів, шаблонів мисленнєвої діяльності.

Крім методу ігрового моделювання, у процесі дослідно-експериментальної роботи застосовувалися методи: вирішення педагогічних ситуацій, ділова гра, круглий стіл, дебати, проектне навчання тощо.

Так, доцільність використання педагогічних ситуацій в умовах професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури ґрунтується на:

– можливості формування творчого підходу до аналізу навчально-виховного процесу;

– відповідності меті і змісту фахової підготовки вчителя фізичної культури;

– можливості використання набутих психолого-педагогічних знань;

– поглибленні і розширенні професійних знань та вмінь;

– можливості формування аналітичних умінь;

– ефекті активізації пізнавальної діяльності студентів у процесі навчання;

– створенні умов для формування самостійності у виборі способів дій;

– удосконаленні мовної підготовки майбутніх фахівців фізичної культури.

Важливо мати на увазі, що кожна педагогічна ситуація неповторна, оскільки вона зумовлюється певними причинами, особливостями дисципліни, специфікою колективу, індивідуальними особливостями студента, конкретними умовами та обставинами.

Залучати студентів до розв'язання педагогічних ситуацій необхідно із ознайомлення їх із конкретною ситуацією вчителя фізичної культури та пропонуванням деяких способів її вирішення.

Оскільки в педагогічному коледжі у студентів була неперервна педагогічна практика, протягом якої вони проводили уроки і позакласні заходи, ці студенти володіють, у порівнянні з іншими студентами, більш високим рівнем умінь добирати завдання для уроків і позакласних заходів. На період педагогічної практики в університеті (4 курс) їм можна пропонувати більш складні індивідуально-диференційовані завдання творчого характеру, які передбачають альтернативні способи опрацювання навчального матеріалу, створення моделі навчального процесу як творчого пошуку: від бачення і постановки проблеми – до висування припущень, гіпотез, їх перевірки, пізнавальної та професійної рефлексії; зміну позиції студентів, активну участь у навчально-виховному процесі; співвіднесеність знань з особистим досвідом, із сучасною культурою, життям суспільства і школи тощо.

Новизна нашого підходу до неперервної педагогічної практики студентів – випускників педагогічного коледжу – полягала у тому, що:

1) характер поєднання теоретичних знань та професійної діяльності набув спіралевидного характеру;

2) уже на першому курсі діяльність практикантів можна характеризувати як активно перетворювальну;

3) максимально індивідуалізовано завдання всіх видів практик, що дозволило коригувати у студентів формування як професійних, так і особистісних якостей;

4) оптимально ускладнилися форми і види завдань з метою поетапного професійно-особистісного становлення практиканта;

5) функціонально поєднано теоретичну і практичну складові у змістовому та організаційно-практичному компонентах практики;

6) розроблено критерії оцінки як особистісних, так і професійних якостей студентів, що дозволило їм здійснювати самооцінку.

Особливу увагу зосереджено на завданнях педагогічної практики для студентів ЕГ. Це пояснюється тим, що випускники педагогічного коледжу були залучені до активно-перетворювальної педагогічної діяльності ще у період професійного навчання, тому завдання для них готувалися з урахуванням цієї особливості і були складнішими.

Усі групи завдань ураховували відмінності у професійній підготовці студентів і були спрямовані на максимальний розвиток фахових умінь у мінімальні терміни.

Таким чином, експериментальна організація практики була спрямована на те, щоб трансформувати педагогічні ідеї студентів у педагогічні установки, зміст, способи і прийоми професійної діяльності, тобто сприяти професійному розвитку майбутнього вчителя.

З метою успішної адаптації першокурсників до умов навчання у ВНЗ, застосовувався середовищний підхід, алгоритм діяльності викладача може бути таким:

1. Погодити з адміністрацією університету зміну організаційних форм фізичного виховання. Домогтися пріоритету інтересів дисциплін фізичного виховання.

2. Вивчити специфіку контингенту студентів (юнаки-дівчата; основна і спеціальна медична група), спортивні уподобання студентів. Прорахувати можливу кількість елективних курсів і груп з видів спорту.

3. Вивчити можливості матеріально-технічної бази (бажано не менше 1 кв.м. на студента). При середовищному підході в освітньому закладі з кількістю студентів 1000 осіб (5 груп-секцій по 20 – 50 чоловік), необхідні: спортивний зал площею близько 540 м² (30x18 м), який можна ділити на три зони занять; приміщення для занять спеціальної медичної групи площею близько 108 кв. м. (18x6 м), обладнане тренажерами, пристосоване для занять ритмічною гімнастикою, єдиноборствами та ін. Площинна спортивна площадка або стадіон площею близько 540 кв. м. (30x18 м), яку влітку можна використовувати як поле для міні-футболу, бігові доріжки та ін., а взимку – як корт для гри в хокей, місце для катання на ковзанах.

4. Скласти навчальний розклад і погодити його зі структурними підрозділами, визначивши цикли занять елективних курсів з видів спорту (одночасно від 5 до 10 видів спорту) у потоків студентів різних напрямів підготовки (бажано в режимі понеділок – середа; вівторок – четвер; середа – п'ятниця), прив'язавши заняття протягом дня до пар курсів (1 пара – 1 курс різних напрямів підготовки, виходячи з пропускнуої спроможності спортспоруд).

5. Призначити кураторів з фізичного виховання напрямів підготовки та кураторів елективних курсів. Упорядкувати систему контролю за прикріпленням студентів до груп (елективний курсів) за їх проміжною і підсумковою атестацією (комп'ютерна програма).

6. Скласти навчально-методичні комплекси з елективних курсів (видів спорту), бажано на основі рейтингової оцінки навчальних досягнень, що дозволить студентам набрати залікові бали за участь у спортивно-масових заходах. Розробити і виставити у локальну мережу електронне портфоліо для студентів, комп'ютерну програму «Моніторинг фізичного стану студентів».

3.3. Аналіз результатів дослідно-експериментальної роботи

З метою перевірки запропонованих педагогічних умов проведено формувальний експеримент. Оцінка ефективності здійснювалася за ступенем наближення характеристик діяльності студентів до модельних.

Результати професійної підготовки студентів за експериментальною програмою порівнювалися з результатами підготовки студентів контрольної групи.

У ході дослідження відібрано з навчального плану дисципліни, які потребували корекції для ефективної професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури, та встановлено рівні сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності за компонентами, які представлено в додатку Ж. Результати відображено у таблиці 3.10.

Таблиця 3.10

Узагальнені результати теоретичної підготовки студентів

Групи Навчальні дисципліни	Компоненти											
	КІ				МЦ				ДТ			
	ЕГ		КГ		ЕГ		КГ		ЕГ		КГ	
	бали	%	бали	%	бали	%	бали	%	бали	%	бали	%
Здоровий спосіб життя та профілактика ВІЛ/СНІДу	4,05	81	3,25	65	3,95	79	3,15	63	4,2	84	3,2	64
Рухливі ігри з методикою викладання	3,9	78	3,05	61	3,85	77	3,05	61	4,05	81	3,15	63
Спортивні ігри з методикою викладання	4,15	83	3,75	75	4,05	81	3,7	74	4,3	86	3,7	74
Легка атлетика з методикою викладання	4,3	86	3,9	78	4,0	80	3,75	75	4,5	90	3,85	77
Середнє	4,1	82	3,49	69,8	3,96	79,3	3,41	68,3	4,26	85,3	3,48	69,5

Аналіз успішності студентів з відповідних дисциплін свідчить про те, що студенти експериментальної групи мають більш високий рівень знань. Різниця проглядається як з окремих дисциплін, так і з їх циклів.

Результати аналізу навчальної діяльності студентів контрольної і експериментальної груп свідчать про ефективність проведеної модернізації навчального плану та змісту навчальних програм з відповідних дисциплін для більш ефективної професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури. Важливо, що позитивні зміни стосуються дисциплін циклу природничо-наукової та професійної і практичної підготовки, що підтвердило правильність концептуальних підходів.

Майбутні вчителі фізичної культури допускали помилки у розкритті змісту термінологічних понять фізичного виховання, методик розвитку фізичних якостей,

адаптаційних реакцій організму у процесі занять фізичними вправами, мотивації діяльності. Відповідним чином була відкоригована навчальна програма і введені лекції з наукових основ фізичного виховання, методики розвитку фізичних якостей студентів і сучасних методів контролю, впливу рухової активності на стан здоров'я людини, нових технологій у фізичному вихованні, а також практичні заняття, круглі столи з обміну досвідом. Результати дослідження відображено у таблиці 3.11.

Таблиця 3.11

Знання студентів з розділів і тем теоретичної підготовки
(когнітивно-інтелектуальний критерій)

Найменування тем та розділів	Діагностичне тестування правильних відповідей, %		Підсумкове тестування правильних відповідей, %	
	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
Термінологічний апарат	46	48	75	54
Навчання руховим діям	55	51	76	59
Розвиток фізичних якостей	59	56	85	
Чинники здорового способу життя	35	37	90	72
Наукові основи фізичного виховання	15	17	80	65
Методи контролю у фізичному вихованні	30	27	95	78
Нові технології у фізичному вихованні	24	23	95	59

Результати підсумкового тестування свідчать, що студенти в середньому засвоїли 85 % теоретичного матеріалу, відсоток правильних відповідей з окремих тем збільшився до 60 %. З недостатньо засвоєних тем відсоток правильних відповідей збільшився порівняно з діагностичним тестуванням у 3 рази. Це пояснюється новими підходами до складання навчальних програм для професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури і своєчасною корекцією їх з урахуванням базового рівня знань студентів.

Безперечно, при одночасному вирішенні освітніх завдань і завдань, спрямованих на формування професійних якостей майбутнього вчителя, навчально-виховний процес стає більш складним за своїми завданнями, інтенсивністю та змістом, оскільки вимагає глибшого осмислення викладачами закономірностей навчально-пізнавальної діяльності студентів.

У процесі експерименту визначено вплив навчально-виховного процесу в університеті на розвиток закладених у коледжі професійно-особистісних якостей та здобутих професійних і особистісних властивостей.

У процесі виконання позааудиторних навчальних проектів студенти набували досвіду вирішення реальних проблем у майбутньому самотійному житті. Спортивно-масові та фізкультурно-оздоровлювальні проекти, а також освітні стандарти розглядаються як невід'ємний компонент професійної підготовки студента університету. У ході виконання позааудиторних проектів ураховувалися основні принципи проектно-фізкультурної діяльності, зокрема:

- добровільність вибору виду спорту і фізкультурної діяльності кожним студентом;
- урахування інтересів та психологічних особливостей певної вікової групи студентів;
- рівень фізичної підготовки та здоров'я студентів, посильність проекту, доведення його до логічного кінця;
- формування основ загальної та фізичної культури, навчання, якісне виготовлення та естетичне оформлення об'єктів, спортивних майданчиків, залів;
- користь виконаних проектів, використання отриманих знань на практиці;
- дотримання правил безпеки під час реалізації спортивних проектів тощо.

Поряд із традиційними засобами і методами проведення навчально-тренувальних занять упроваджувалися в навчальний процес нетрадиційні форми і методи фізичних вправ – атлетична гімнастика, аеробіка, хатха-йога, оздоровлювальний танцювальний фітнес, використання скандинавської ходьби тощо.

Особлива увага приділялася ролі фізичної культури і спорту у структурі та змісті вільного часу студентів.

Так, 59,2 % студентів ЕГ і 53,1 % КГ висловили думку, що вільний від занять час вони віддали б активному відпочинку, у якому пропонуються різні форми та засоби фізичної культури та спорту. Важливим чинником, що сприяє вирішенню проблеми здорового способу життя студентів, є заповнення вільного від занять часу (табл. 3.12).

Таблиця 3.12

Використання вільного часу студентами для забезпечення здорового способу життя за допомогою засобів фізичної культури (мотиційно-ціннісний критерій)

Зміст діяльності	ЕГ		КГ	
	відносні витрати (%)	абсолютні витрати (%)	відносні витрати (у%)	абсолютні витрати (%)
Регулярні заняття фізичною культурою і спортом	40,5%	від 1 години 30 хв до 1 години 45 хв.	41,4%	від 20 хв. до 45 хв.
Підвищення майстерності у фізичній підготовці	64%	3 години 25 хв.	78 – 79%	від 30 хв. до 1 години 30 хв.
Індивідуальний відпочинок зі спортивною спрямованістю в сім'ї	52,3%	від 1 години до 1 години 30 хв.	53,5%	від 30 хв. до 45 хв.
Колективний відпочинок зі спортивною спрямованістю	59,4%	від 1 години до 1 години 30 хв.	58,9%	від 1 години до 1 години 30 хв.

Дані про особливості використання вільного часу студентами було отримано у процесі анкетування та індивідуальної бесіди. Аналіз та оцінка кількісних показників проводилася за допомогою статистичних середніх. У ході бесіди

з'ясовано, що тривалість вільного часу для занять з фізичного виховання залежить від багатьох чинників і, насамперед, від сформованості потреб у фізичних вправах.

У методиці формування потреб у фізичних вправах особлива роль відводилася цілепокладанню. У нашому розумінні цілепокладання – духовний процес суспільного й особистого життя студента, який психологічно і морально готується до здорового способу життя. Крім того, цілепокладання передбачає залучення студентів до творчої діяльності. Тому в експериментальному навчанні студентів залучали до творчої діяльності, сприяли самостійному отриманню знань, застосовуючи методи наукового пізнання та елементи наукового пошуку.

Особливістю експериментальної методики вважаємо:

- збільшення тривалості індивідуальної навчальної роботи та раціональне поєднання її з груповою і фронтальною;

- широке використання таких форм групової роботи, які за рахунок елемента змагальності стимулюють прояв і розвиток індивідуальних здібностей студентів;

- включення елементів дослідницької роботи у процес професійної підготовки кожного студента;

- індивідуалізацію навчання шляхом переведення студентів на навчання за індивідуальними навчальними планами і програмами, що дозволяло максимально диференціювати теоретичний матеріал, зміст педагогічної практики, тематику і форми дослідницької роботи;

- розробку методичних рекомендацій для занять (насамперед для керівників самостійною роботою студентів), що забезпечувало оптимальну індивідуалізацію освіти і чітку організацію самостійної роботи.

Творчий потенціал студента формувався в умовах проблемного навчання у зв'язку з тим, що проблемна логічна структура навчальної інформації спонукає до внутрішнього прийняття й осмислення, до ціленаправленого і вмотивованого освоєння процесу систематизації та побудови логічних, з точки зору змісту, схем освітнього процесу. На основі комплексу індивідуально-типологічних властивостей у людини формуються певні способи діяльності, які складають ядро її індивідуального стилю, і, незважаючи на те, що окремі властивості характеру під

впливом діяльності можуть змінюватися, не можна не враховувати їх при виборі спеціальності.

Оцінка рівня творчого потенціалу засвідчила, що у 32,1% студентів закладено значний творчий потенціал, який можна застосовувати у майбутній професійній діяльності. У 13,3% студентів творчий потенціал невеликий, але цілком можливо, що деякі студенти просто недооцінили себе і свої здібності. Отже, майбутні вчителі фізичної культури мають достатньо високий показник якості, необхідний у майбутній професійній діяльності.

Виконання студентами індивідуалізованих завдань з дослідницьким вмістом забезпечувало безперервне оновлення знань і пізнавальних дій, прогресивний розвиток професійної майстерності майбутнього вчителя, опрідметчування теоретичних знань самим суб'єктом шляхом переведення знань у систему дій. Способи і прийоми індивідуалізації у навчанні студентів були представлені у вигляді конкретних рекомендацій. Для індивідуалізації навчання застосовувалися спеціально дібрані навчальні завдання, зорієнтовані на різні навчальні можливості студентів. Рішення завдань сприяло формуванню дослідницького стилю діяльності студентів (через актуалізацію предметних знань).

Аналіз даних інтересів студентів підтвердив сумніви: у 13,0% контрольної групи опитаних (юнаки) одночасно з інтересом до спорту і фізичної культури виявлено інтерес до професійної сфери, пов'язаної з технікою. У 87,0% опитаних експериментальної групи сфера інтересів збігається зі сферою фізичної культури і спорту.

Характеризуючи анкети на виявлення комунікативних та організаторських здібностей, з'ясували, що високий рівень комунікативних та організаторських здібностей засвідчили відповідно 27,1 і 19,2% студентів контрольних груп, 32,1 і 31,1% – експериментальних.

Проведений аналіз засвідчив, що у студентів з високим рівнем комунікативних та організаторських здібностей більш високі і розряди у спорті, зокрема, в легкій атлетиці (біг, метання), єдиноборствах, гімнастиці і спортивних іграх. У студентів з

низьким рівнем розвитку комунікативних та організаторських здібностей нижчі показники спортивних досягнень.

Між рівнем комунікативних та організаторських здібностей і рівнем успішності простежується подібна тенденція. Студенти з низьким рівнем комунікативних та організаторських здібностей показують, як правило, задовільний рівень знань у навчанні.

Позитивний виховний вплив мають спільні заходи (фестивалі, спартакіади, Дні здоров'я), що проводяться в комплексі. У процес заходів відбувається спілкування студентів, панує атмосфера взаєморозуміння та підтримки. Студенти не тільки брали участь, а й отримували навички підготовки та проведення заходів, спостерігали, спілкувалися, ближче знайомилися з тонкощами професії вчителя фізичної культури. Велику роль для студентів відіграли заходи фізкультурно-оздоровлювальної та спортивної спрямованості. Проведені змагання та спортивно-масові заходи сприяли також вирішенню завдань професійно-педагогічної підготовки.

Організована у ході експерименту педагогічна практика виступала одним із важливих факторів професійного розвитку, оскільки під час її проходження чітко проявляється сутність професії вчителя. За експериментальною системою провідними для студентів ставали мотиви, пов'язані зі змістом, процесом і результатами педагогічної діяльності, яка набуває для них особливого значення.

Істотні зміни, внесені в систему педагогічної практики, полягали в тому, що максимально реалізовувалися її багатофункціональні можливості. Її завдання ускладнилися і розширилися до інтеграції всіх компонентів вузівської освіти, до комплексного впливу на всі особистісні та професійні якості студентів.

У ході формувального експерименту нами проаналізовано професійні вміння у процесі різних видів практики. Аналіз рівня сформованості професійних умінь у процесі різних видів практики в педагогічному комплексі показано у таблиці 3.13

Таблиця 3.13

Порівняльна характеристика рівня сформованості професійних умінь студентів, % (діяльнісно-творчий критерій)

№ з/п	Показники	Види практики			
		пробні уроки		переддипломна	
		ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
1	Уміння знаходити контакт з учнями на уроці, здійснювати індивідуальний підхід	79,4	51,4	91,3	56,3
2	Володіння технікою елементів і вміння демонструвати її перед учнями	92,3	61,2	100,0	66,4
3	Уміння застосовувати на уроці різні методи і прийоми навчання	82,4	52,3	93,4	58,8
4	Володіння термінологією та вміння використовувати її в ході уроку.	73,6	44,1	96,1	46,3
5	Уміння здійснювати організаційні моменти в уроці	79,4	38,2	89,3	44,2
6	Уміння здійснювати контроль на уроці і підводити підсумки	87,6	61,0	96,1	78,0
7	Уміння оформляти робочу документацію вчителя фізкультури.	79,4	32,0	92,8	48,4

Виявлено істотні відмінності між досліджуваними групами за п'ятьма показниками. Неістотні відмінності (4,6% – 6,0%) за такими показниками: уміння застосовувати різні методи і прийоми навчання на уроці, вміння оформляти робочу документацію вчителя фізичної культури.

Достовірно (одновідсотковий рівень значущості) відрізняється рівень професіоналізму за умінням знаходити контакт з учнями на уроці (28,5%), володінням термінологією і вмінням використовувати її в ході уроку (27,2%).

Названі показники, як відомо, впливають на професійну діяльність фахівця з фізичної культури.

У таких показниках, як уміння здійснювати організаційні моменти на уроці, уміння підводити підсумки, вести контроль між групами, відмінності складають 7,2% і 9,9%.

Виявлено три показники (володіння технікою вправ і вміння демонструвати її перед учнями, вміння застосовувати різні методи і прийоми навчання на уроці, вміння оформляти робочу документацію), за якими студенти як експериментальної, так і контрольної груп мають достатньо високі рівні сформованості (від 82,4 % до 100%).

В експериментальній групі показники володіння технікою вправ і застосування різних методів і прийомів на уроці вищі на 13,4%, а показники оформлення документації кращі на 14,4%.

Результати експериментальної роботи свідчать про позитивний вплив цілеспрямованого навчального процесу в закладах педагогічного комплексу зі студентами експериментальної групи.

Виконання завдань експериментального навчання здійснювалося у ході традиційних занять (лекції, семінарські і практичні), так і різноманітних форм та методів активного навчання (дискусії, тренінги, розв'язання педагогічних задач і аналіз психолого-педагогічних ситуацій, проведення навчально-педагогічних ігор) з метою активізації пізнавальних інтересів студентів, формування навичок самостійного навчання, що сприяло якісним змінам усіх компонентів професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури.

Результати дослідження з визначення рівня сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності під час формувального експерименту відображено у таблиці 3.14.

Таблиця 3.14

Узагальнені дані готовності майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності (формувальний експеримент)

Факультет	Групи	Компоненти					
		КІ		МЦ		ДТ	
		бали	%	бали	%	бали	%
Фізичного виховання	ЕГ	4,45	89	4,15	83	4,5	90
	КГ	3,7	74	3,6	72	3,75	75

Аналіз даних таблиці свідчить, що на факультеті фізичного виховання середньоарифметичне KI_e готовності до професійної діяльності студентів в експериментальній групі складає 4,45 бала, що становить 89%, $MЦ_e$ – 4,15 (83%), $ДТ_e$ – 4,5 (90%), у контрольній групі: KI_k – 3,7 (74%), $MЦ_k$ – 3,6 (72%), $ДТ_k$ – 3,75 (75%).

Представлені показники свідчать, що когнітивно-інтелектуальний критерій готовності до професійної діяльності студентів в експериментальній групі складає 89% (високий рівень), у контрольній – 74% (середній рівень).

Мотиваційно-ціннісний критерій готовності до професійної діяльності студентів в експериментальній групі складає 83% (високий рівень), контрольній – 72%; що відповідає середньому рівню.

Діяльнісно-творчий критерій готовності до професійної діяльності студентів в експериментальній групі знаходиться на середньому рівні: у експериментальній групі він складає 90%, у контрольній – 75%.

Порівняльний аналіз рівнів готовності майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності за всіма критеріями доводить, що між ними спостерігається значна відмінність, яка потребує перевірки на достовірність. Для цього використаємо методику визначення критерію К. Пірсона, запропоновану у п. 3.1.

Розрахунок критерію К. Пірсона засвідчив, що за когнітивно-інтелектуальним критерієм він складає 78,5; мотиваційно-ціннісним – 106,8; діяльнісно-творчим – 99,4. Отримані дані доводять, що на результати сформованості рівнів готовності майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності у процесі формувального етапу експерименту впливали експериментальні чинники.

Для уявлення результату дослідження відображено на рис. 3.4.

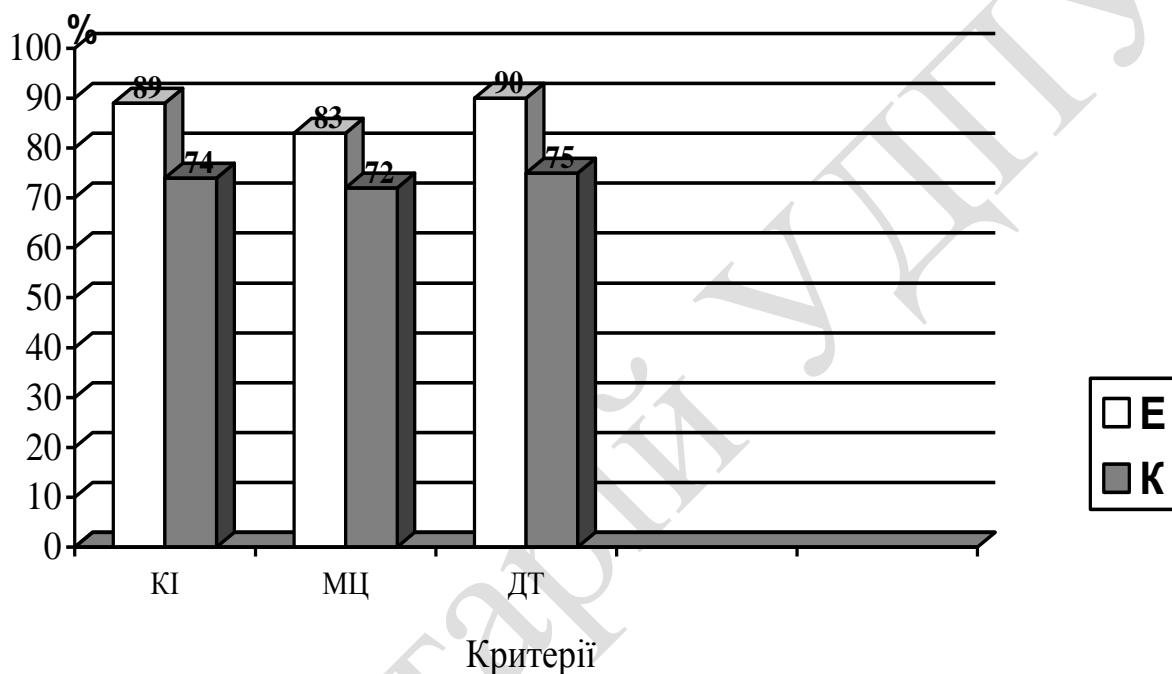


Рис. 3.4. Рівні готовності майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності за критеріями відповідно до результатів формувального експерименту

На рис. 3.4. добре видно наявність високого рівня готовності майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності за когнітивно-інтелектуальним, мотиваційно-ціннісним, діяльнісно-творчим критеріями. Різниця в експериментальній групі між когнітивно-інтелектуальним та мотиваційно-ціннісним критерієм складає 6%, між діяльнісно-творчим – 1%; у контрольній групі відповідно 2% та 1%. Між контрольною та експериментальною групами за результатами формувального експерименту спостерігається значна відмінність у показниках. Так,

різниця за когнітивно-інтелектуальним складає 15%, мотиваційно-ціннісним – 11%, діяльнісно-творчим – 25%.

Така різниця свідчить про відмінність рівнів сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності за критеріями та групами.

За результатами проведеного формувального експерименту узагальнено показники готовності майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності та проведено їх розподіл за рівнями, який показано у таблиці 3.15.

Таблиця 3.15

Кінцевий рівень готовності майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності

Рівні	Експериментальна група	Контрольна група	Різниця, %
Низький	-	5,5%	5,5
Середній	68,3%	85,2%	19,6
Високий	31,7%	9,3%	22,4

Отже, за результатами порівняльного аналізу констатувального та формувального етапів спостерігається зміна рівнів готовності майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності експериментальної групи із середнього на високий. У контрольній зросли показники тільки середнього рівня.

Результати експерименту вказують на ефективність педагогічних умов професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в системі «педагогічний коледж – педагогічний університет», на позитивні зміни у рівнях готовності майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності в експериментальній групі.

Динаміка рівнів сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності показана в таблиці 3.16.

Таблиця 3.16

Динаміка рівнів сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності

Рівні	Констатувальний експеримент	Формувальний експеримент	Приріст	Констатувальний експеримент	Формувальний експеримент	Приріст
	КГ			ЕГ		
Низький	14,8%	5,5%	-9,3	6,6%	-	- 6,6
Середній	79,6%	85,2%	+5,6	81,7%	68,3%	-13,4
Високий	5,6%	9,3%	+3,7	11,7%	31,7%	+20,0

Аналіз даних таблиці 3.16 свідчить про те, що в результаті експериментальної роботи у студентів експериментальної групи виявилися більш високі показники рівнів сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності.

Так, в експериментальних групах високий рівень сформованості готовності у студентів зріс порівняно із констатувальним етапом на 20%; середній зменшився на 13,4%; низький – на 6,6% після проведення формувального експерименту. У контрольних групах високий рівень сформованості професійної компетентності у студентів зріс на 3,7%; середній – 5,6%; а низький зменшився на 9,3%.

Отже, результати проведеного експерименту засвідчили позитивну динаміку у рівнях сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності, яка забезпечувалася впровадженням обґрунтованих нами педагогічних умов.

Висновки до третього розділу

У результаті проведення діагностики готовності майбутнього вчителя фізичної культури до професійної діяльності в системі навчального комплексу, що передбачало визначення відповідних методик і завдань, формування

експериментальних і контрольних груп, окреслення тривалості та етапів експерименту, здійснення аналізу навчальних програм педагогічних дисциплін, проведення анкетувань серед студентів коледжів та вищих педагогічних навчальних закладів, виявлено наявність певних проблем у визначеному напрямі.

Проаналізовано поняття *«готовність учителя фізичної культури до професійної діяльності»* як інтегральну якість особистості, що ґрунтується на психолого-педагогічних та медико-біологічних знаннях і характеризується здатністю педагога застосовувати їх для забезпечення процесу фізичного виховання школярів й аналізу його результатів, що свідчить про усвідомлення майбутнім учителем фізичної культури високої здатності до фахової діяльності і значущості фізкультурно-оздоровлювальних технологій.

Готовність майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності визначали за такими критеріями: когнітивно-інтелектуальним, мотиваційно-ціннісним, діяльнісно-творчим. *Когнітивно-інтелектуальний критерій* визначався рівнем засвоєння студентами певної інформації та перетворення її у знання, рівнем теоретико-методичних, медико-біологічних та професійно-зорієнтованих знань, умінням їх застосовувати у процесі фізичного виховання, знанням фізіологічних основ використання фізичних вправ, майстерністю володіння методиками самоконтролю фізичного і психічного здоров'я, задоволеністю організацією занять, аналізом особистого досвіду студента, його емоційного стану (настрій, почуття, відчуття), самоаналізом когнітивної адаптованості до професійної діяльності; самооцінкою квазіпрофесійної адаптованості. *Мотиваційно-ціннісний критерій* визначає мотивацію до майбутньої професійної діяльності та її результатів; динамічний стереотип діяльності і поведінки студентів, спрямовані на здоровий спосіб життя та фізичну довершеність; прагнення до виявлення і використання особистісних можливостей у професійній діяльності, сформованість інтересу до майбутньої професійної діяльності, об'єктивне уявлення про спеціальність учителя фізичної культури, професійну спрямованість; настанови на дотримання загальнолюдських цінностей, принципів загальнолюдської моралі; позитивного ставлення до розвитку власних моральних якостей. *Діяльнісно-творчий критерій*

застосовувався для визначення рівня фізичної підготовленості, що відображає процес розвитку життєво важливих фізичних якостей, сформованість установки на здоровий спосіб життя; рівня функціональної підготовленості, самозбагачення професійними знаннями, набуття професійних умінь; вміння планувати, контролювати, обліковувати, аналізувати і коригувати свою педагогічну діяльність.

У ході констатувального експерименту встановлено середній рівень готовності майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності за когнітивно-інтелектуальним, мотиваційно-ціннісним, діяльнісно-творчим критеріями в експериментальній та контрольній групах.

Під час констатувального експерименту було визначено низку причин, які знижують ефективність професійної підготовки студентів у навчальному комплексі. Однією з причин, яка негативно позначається на ефективності оволодіння студентами уміннями та навичками, є невідповідність обсягу навчального матеріалу, який студенти повинні засвоїти, і часу, який для цього виділяється. Тієї кількості годин, яка дається студенту на засвоєння дисципліни «Легка атлетика з методикою викладання», недостатньо для якісного вивчення навчального матеріалу і формування кваліфікованого спеціаліста. Чимало студентів не до кінця розуміють та не усвідомлюють значущості отримання знань, умінь і навичок, їх важливості для майбутньої професійної діяльності у школі. У них відсутня мотивація, їм бракує часу для самовдосконалення засобами фізичної культури.

Аналіз результатів проведеної дослідницької роботи під час констатувального експерименту засвідчив, що вдосконалення процесу професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в системі навчального комплексу та формування відповідної готовності можна досягти за допомогою педагогічних умов, використання активних методів та організаційних форм навчання, специфічних прийомів та технологій.

З метою перевірки запропонованих педагогічних умов проведено формувальний експеримент, у процесі якого зrealізовано педагогічні умови професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в системі навчального комплексу на основі урізноманітнення форм проведення

позааудиторного часу за безпосередньої організації позанавчальних проєктів, самостійного виконання фізичних вправ, участі у заходах з фізкультурно-оздоровлювальною та спортивною спрямованістю. У процесі аудиторних та позааудиторних занять, у тому числі й індивідуальних і самостійних, застосовано ряд активних методів професійної підготовки майбутнього вчителя фізичної культури (контекстно-ігрових ситуацій, проблемних ситуацій, комплексної міжпредметної задачі, ділової гри, круглого столу, дебатів, проблемного заняття тощо) та забезпечено неперервність процесу професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в системі «педагогічний коледж – педагогічний університет».

Для впровадження експериментальної підготовки студентів автором оновлено навчальні програми дисциплін: «Здоровий спосіб життя та профілактика ВІЛ/СНІДу» (на основі доповнення системи валеологічної підготовки та озброєння студентів технологіями контролю стану їхнього здоров'я та оздоровлення); «Рухливі ігри з методикою викладання» (на основі впровадження в навчальний процес авторської комп'ютерної програми «Маршрут здоров'я»); «Спортивні ігри з методикою викладання» (із використанням на із заняттях показників серцевого ритму з метою підвищення мотивації у студентів до занять фізичного виховання); «Легка атлетика з методикою викладання» (із вдосконаленням навчальної програми); розширено завдання фахових практик на основі інтеграції всіх компонентів вузівської освіти до комплексного впливу на особистісні та професійні якості студентів.

Результати експерименту вказують на ефективність педагогічних умов професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в системі «педагогічний коледж – педагогічний університет», на позитивні зміни у рівнях готовності майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності в експериментальній групі.

У результаті експериментальної роботи у студентів експериментальної групи виявились більш високі показники рівнів сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності. Так, в експериментальних

групах високий рівень сформованості готовності у студентів зріс порівняно із констатувальним етапом на 20%; середній зменшився на 13,4%; низький – на 6,6% після проведення формувального експерименту. У контрольних групах високий рівень сформованості професійної компетентності у студентів зріс на 3,7%; середній – на 5,6%; а низький зменшився на 9,3%.

Отже, результати проведеної роботи переконливо доводять, що у студентів експериментальної групи відбулися значні позитивні зміни за всіма показниками; у студентів контрольної групи теж відбулися статистично значущі зміни. Але різниця між результатами є суттєвою. Тож проведений формувальний експеримент підтвердив ефективність і доцільність експериментальної моделі та педагогічних умов професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в системі «педагогічний коледж – педагогічний університет».

Основні результати дослідження, подані у третьому розділі дисертації, відображено у працях автора [166; 170; 171; 173; 228].

ВИСНОВКИ

У дисертації теоретично узагальнено і запропоновано нове вирішення актуальної проблеми в галузі професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в системі «педагогічний коледж – педагогічний університет». Результати дослідження засвідчили досягнення мети й розв'язання поставлених завдань, що дало змогу зробити такі висновки:

1. Аналіз наукових досліджень з проблем професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури засвідчив, що увага вітчизняних науковців зосереджена на важливих питаннях, що стосуються становлення закладів педагогічної освіти в Україні, а саме: науково-теоретичного обґрунтування особливостей психолого-педагогічної підготовки вчителів у вищих навчальних закладах різних рівнів акредитації; функціонування різних типів педагогічних навчальних закладів різних рівнів акредитації в системі неперервної професійної освіти; системного аналізу змісту, структури і тенденцій розвитку університетської педагогічної освіти (національний та міжнародний контексти); багаторівневої підготовки педагогічних працівників та філософського обґрунтування концепцій оновлення професійно-педагогічної освіти в цілому. Проте проблема професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в системі «педагогічний коледж – педагогічний університет» є недостатньо розробленою.

У результаті аналізу категоріального апарату дослідження уточнено й конкретизовано сутність ключових понять дослідження, зокрема: «професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури», «професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури в системі „педагогічний коледж – педагогічний університет”». *Професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури* – система організаційних та педагогічних заходів, які дозволяють майбутньому педагогові отримати фундаментальні знання у галузі фізичного виховання, сформувати необхідні уміння і навички, оволодіти методикою викладання фізкультурно-оздоровлювальних програм, спрямованих на досягнення і підтримку фізичної довершеності. *Професійну підготовку майбутнього вчителя фізичної культури в системі «педагогічний коледж – педагогічний університет»* –

система підготовки і професійного становлення особистості майбутнього вчителя фізичної культури в умовах інтеграції діяльності різних освітніх закладів, яка має багатоаспектну структуру, сприяє оновленню, персоналізації та підвищенню ефективності навчально-виховного процесу, у порівнянні з традиційною системою освіти, складається з компонентів, з'єднаних системними зв'язками, на базі яких відбувається корекція відповідних функцій і завдань.

Професійною підготовкою майбутнього вчителя фізичної культури в системі «педагогічний коледж – педагогічний університет» передбачено такі види діяльності: виховну, навчально-практичну, науково-дослідну, фізкультурно-оздоровлювальну, спортивно-масову та самостійну.

2. Уточнено критерії готовності майбутніх учителів фізичної культури: когнітивно-інтелектуальний, мотиваційно-ціннісний і діяльнісно-творчий. За допомогою *когнітивно-інтелектуального критерію* визначено рівень засвоєння студентами отриманої інформації та перетворення її у власні знання, рівень теоретико-методичних, медико-біологічних та професійно-зорієнтованих знань; за допомогою *мотиваційно-ціннісного критерію* – позитивну мотивацію до майбутньої професійної діяльності та її результатів; динамічний стереотип діяльності і поведінки студентів щодо здорового способу життя та фізичної досконалості; прагнення до більш повного виявлення і використання особистісних можливостей у професійній діяльності, сформованість інтересу і потреб до майбутньої професійної діяльності, бажання швидше адаптуватися до професійної діяльності; *діяльнісно-творчий критерій* дозволив визначити рівень фізичної підготовки, що відображає процес розвитку життєво важливих фізичних якостей, професійні вміння, а також здійснювати аналіз ефективності і корекцію своєї педагогічної діяльності на рівні інтелектуальної ініціативи, педагогічної інтуїції та імпровізації.

Критерії сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності визначено за допомогою високого, середнього та низького рівнів.

3. Розроблено та апробовано модель професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в системі «педагогічний коледж – педагогічний

університет», до структури якої входить три блоки: методологічно-цільовий блок об'єднує компоненти соціального замовлення і вимоги, що висуваються до фахівців з фізичної культури, мету, завдання, підходи, принципи, критерії професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури; змістово-процесуальний блок вміщує зміст, форми, методи, засоби, технології; результативний – рівні готовності майбутнього вчителя фізичної культури до професійної діяльності та відповідний результат.

4. Обґрунтовано та експериментально перевірено педагогічні умови професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в системі «педагогічний коледж – педагогічний університет»: систематична мотивація студентів до професійного зростання на всіх етапах навчання в комплексі; конструювання змісту навчання в комплексі на основі інтеграції, диференціації, наступності, прогностичності, цілісності реалізації мети і завдань професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури та використання при цьому активних та інтерактивних форм і методів навчання; подолання зовнішніх труднощів, успішна професійна адаптація випускника педагогічного коледжу в освітньому середовищі педагогічного університету.

Реалізація відповідних педагогічних умов у процесі експерименту базувалися на оновленні навчального плану та змісту навчальних дисциплін («Здоровий спосіб життя та профілактика ВІЛ/СНІДу», «Рухливі ігри з методикою викладання», «Спортивні ігри з методикою викладання», «Легка атлетика з методикою викладання»); в основу покладено принципи інтеграції, цілісності та неперервності, використання активних методів професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури (метод проектів, метод контекстно-ігрових ситуацій, проблемних ситуацій, комплексної міжпредметної задачі, ділової гри, круглого столу, дебатів, проблемного заняття тощо).

Результати дослідження засвідчили вищий рівень готовності до професійної діяльності студентів експериментальної групи, які здобувають вищу освіту за скороченим терміном навчання. У студентів експериментальної групи зафіксовано вищі показники рівнів сформованості готовності майбутніх учителів фізичної

культури до професійної діяльності. Так, в експериментальних групах після проведення формувального експерименту високий рівень сформованості готовності у студентів зріс порівняно із констатувальним етапом на 20 %; середній зменшився на 13,4 %; низький на 6,6 %. У контрольних групах високий рівень сформованості професійної компетентності у студентів зріс на 3,7 %; середній – 5,6 %; а низький зменшився на 9,3 %.

Узагальнюючи результати дослідження, можна констатувати, що всі завдання цілком реалізовано, а робоча гіпотеза про те, що професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури в системі «педагогічний коледж – педагогічний університет» буде успішною завдяки реалізації обґрунтованих педагогічних умов, підтвердилася.

Наукове дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в системі «педагогічний коледж – педагогічний університет». Перспективи подальших розвідок з окресленої проблеми вбачаємо за такими напрямками: порівняльна характеристика функціонування навчальних комплексів «школа – університет» і «коледж – університет», інтеграція навчальних планів, програм й навчально-методичного забезпечення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абдуллина О. А. Общепедагогическая подготовка учителя в системе высшего педагогического образования / О. А. Абдуллина. – М. : Просвещение, 1990. – 141с.
2. Адирхаев С. Г. Організаційно-педагогічні основи фізичного виховання і спорту студентів з особливими потребами у вищому навчальному закладі : монографія / С. Г. Адирхаев. – К. : Університет «Україна», 2013. – 382 с.
3. Актуальні проблеми теорії і методики фізичного виховання : кол. монографія / [упоряд. О. М. Вацеба Ю. В. Петрішин Є. Н. Приступа І. Р. Бондар]. – Львів : Українські технології, 2005. – 296 с.
4. Акусок А. М. Теоретичні засади формування змісту загальнопедагогічної підготовки майбутнього вчителя : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / Акусок Алла Миколаївна ; НПУ ім. М. П. Драгоманова. – К., 2009. – 24 с.
5. Александров Г. Н. Проблемы дидактической адаптации студентов / Г. Н. Александров // Проблемы адаптации студентов. – Вильнюс, 1978. – С. 47–50.
6. Алексейчук І. Мотиви занять фізичною культурою і спортом у вищій школі / І. Алексейчук Н. Добровольська О. Начата // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві : зб. наукових праць. – Луцьк, 2002. – Т. 1. – С. 173–175.
7. Амосов Н. М. Раздумья о здоровье / Н. М. Амосов. – 2-е изд. – М. : Молодая гвардия, 1979. – 192 с.
8. Андреева Д. А. Влияние адаптации студентов на учебную активность / Д. А. Андреева // Проблемы активности студентов. – Ростов : РГУ, 1975. – С. 76–83.
9. Арвисто М. А. Мотивация физкультурно-спортивной деятельности / М. А. Арвисто. – М. : Мысль, 1971. – 169 с.
10. Арзютов Г. М. Теорія і методика поетапної підготовки спортсменів : (на матеріалі дзюдо) : автореф. дис... д-ра пед. наук : 13.00.04 «Теорія і методика

професійної освіти» / Арзютов Геннадій Миколайович ; НПУ ім. М. П. Драгоманова. – К., 2000. – 41 с.

11. Арнаутов В. В. Проектирование учебно-научно-педагогического комплекса как инновационной образовательной системы: методологический аспект : монография / Арнаутов В. В., Саранов А. М., Сергеев Н. К. – Волгоград : Перемена, 2001. – 174 с.

12. Ахметов Р. Ф. Проблеми й перспективи формування професійної майстерності фахівців фізичної культури засобами інноваційних технологій [Електронний ресурс] / Р. Ф. Ахметов В. К. Шаверський. – Режим доступу : www.lifesway.org/inf/PP200801.pdf

13. Бабаліч В. А. Формування особистості вчителя фізичної культури в умовах реформування системи освіти в Україні [Електронний ресурс] / В. А. Бабаліч. – Режим доступу: http://archive.nbuiv.gov.ua/portal/soc_gum/snsv/2009_1/09baveou.pdf

14. Бакланова Г. А. Организация обучения в системе «педколледж – вуз» с использованием современных информационных ресурсов / Г. А. Бакланова // Реализация непрерывного педагогического образования: колледж – вуз : мат. второй регион. научно-практ. конф., г. Барнаул, 18–19 февраля 2003 г. / ред. кол.: Н. Н. Лукьянова, О. Н. Киселева [и др.]. – Барнаул : Изд-во Барнаульского педуниверситета, 2003. – С. 49–51.

15. Балл Г. О. Професійна діяльність і підготовка до неї у контексті розвитку особистості та становлення її духовності // Творча особистість у системі неперервної професійної освіти : мат. Міжн. наукової конф. / за ред. С. О. Сисоєвої і О. Г. Романовського. – Х. : ХДПУ. – 2000. – С. 34–39.

16. Бальсевич В. К. Онтокинезиология человека / В. К. Бальсевич. – М. : Теория и практика физической культуры, 2000. – 275 с.

17. Бальсевич В. К. Спортивно ориентированное физическое воспитание: образовательный и социальный аспекты / В. К. Бальсевич, Л. И. Лубышева // Теория и практика физической культуры. – 2003. – № 5. – С. 19–22.

18. Бальсевич В. К. Физическая культура для всех и каждого / В. К. Бальсевич. – М. : Физкультура и спорт, 1988. – 208 с.

19. Барабанов А. Г. Высшее физкультурное образование (проблемы и решения) : автореф. дис... докт. пед. наук : 13.00.04 «Теория и методика физического воспитания, спортивной тренировки, оздоровительной и адаптивной физической культуры» / Барабанов А. Г. ; Кубанская гос. акад. физ. культуры. – М., 1996. – 48 с.

20. Барабанщиков Б. А. Системная организация и развитие психики / Б. А. Барабанщиков // Психологический журнал. – 2003. – Т. 24, № 1. – С. 35–36.

21. Безкоровайна Л. В. Теоретичні аспекти підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту до професійної діяльності у вищих навчальних закладах / Л. В. Безкоровайна, А. В. Свасьєв // Вісник Запорізького національного університету. Серія «Фізичне виховання та спорт». – 2009. – № 1. – С. 107–112.

22. Белавенцева Г. Н. Человек должен быть здоровым / Г. Н. Белавенцева. – М. : Книга, 1996. – 216 с.

23. Белозерцев Е. П. Подготовка учителя в условиях перестройки / Е. П. Белозерцев. – М. : Педагогика, 1989. – 208 с.

24. Бельський Я. А. Праксеологічна модель вчителя фізичного виховання / Я. А. Бельський, Е. С. Вільчковський // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві : зб. наук. пр. – Луцьк, 1999. – С. 120–125.

25. Бережная Л. И. Организационно-педагогические основы подготовки специалистов физической культуры в педагогическом колледже на базе учебного комплекса : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 «Теория и методика физического воспитания, спортивной тренировки, оздоровительной и адаптивной физической культуры» / Бережная Лариса Ивановна ; Волгоградская государственная академия физической культуры. – Волгоград, 2004. – 205 с.

26. Беспутчик В. Г. Проблемы и перспективы подготовки физкультурных кадров в вузах / В. Г. Беспутчик // Олімпійський спорт і спорт для всіх : мат. ІХ міжн. наук. конгресу, Київ, 20–23 вересня 2005 р. – К., 2005. – С. 885.

27. Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання : науково-методичний посібник / І. Д. Бех. – К. : ІЗМН, 1998. – 204 с.
28. Бібік Н. М. Компетентнісний підхід : рефлексивний аналіз застосування / Н. М. Бібік // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи : (Бібліотека з освітньої політики) : колективна монографія / [Бібік Н. М., Ващенко Л. С., Савченко О. Я. [та ін.] ; заг. ред. О. В. Овчарук. – К. : «К.І.С.», 2004. – С. 45–50.
29. Богданова І. М. Професійно-педагогічна підготовка майбутнього вчителя на основі інноваційних технологій : дис. ... докт. пед. наук : 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Богданова Інна Миколаївна ; Ін-т педагогіки АПН України. – К., 2003. – 440 с.
30. Бондарев Д. Фактори, що формують ставлення студентів до фізичного виховання / Д. Бондарев, Н. Богатко, Л. Гальчинская, П. Мусієнко // Молода спортивна наука України : зб. наук. праць. – Львів, 2008. – Вип. 12, т. 2. – С. 24–31.
31. Бороденко А. Організаційно-теоретичні засади фізичного виховання студентів вищих навчальних закладів / Бороденко А., Коваленко Є. // Проблеми формування здорового способу життя молоді : мат. III Всеукр. науково-практ. конф. студентів, магістрантів та аспірантів / під заг. ред. Сіренко Р. Р. – Львів : ВЦ ЛНУ ім. І. Франка, 2011. – С. 134–139.
32. Борытко Н. М. В пространстве воспитательной деятельности : монография / Н. М. Борытко ; науч. ред. Н. К. Сергеев. – Волгоград : Перемена, 2001. – 181 с.
33. Брудный В. И. Адаптация студентов младших курсов вуза : (из опыта работы технических вузов юга Украины) / В. И. Брудный, А. Б. Каганов. – М. : Отдел научной информации НИИВШ, 1975. – 36 с.
34. Валеева Г. В. Проблемы оздоровительной работы со студентами педагогического вуза / Г. В. Валеева, В. С. Мишарина // Вестник ОГУ. Приложение «Здоровьесберегающие технологии в образовании». – 2005. – № 11. – С. 107–110.
35. Васьков Ю. В. Зміст фізкультурної освіти як категорія дидактики / Ю. В. Васьков // Фізичне виховання в школі. – 2002. – № 3. – С. 37–43.

36. Вацеба О. М. Проблеми сучасної теорії фізичного виховання і спорту як науки і навчальної дисципліни / О. М. Вацеба, Ю. А. Петришин // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : зб. наук. пр. / під ред. С. С. Єрмакова. – Х. : ХДПУ, 2001. – № 24. – С. 21–25.
37. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [авт.-уклад. Бусел В.]. – К. : Ірпінь : Перун, 2001. – 1440 с.
38. Вербицкий А. А. Развитие мотивации студентов в контекстном обучении : учебное пособие / А. А. Вербицкий, Н. А. Бакшаева. – М. : Логос, 2006. – 184 с.
39. Вища освіта України і Болонський процес : навч. посібник / за редакцією В. Г. Кременя ; авт. кол.: М. Ф. Степко, Я. Я. Болюбаш, В. Д. Шинкарук [та ін.]. – Тернопіль : Навчальна книга–Богдан, 2004. – 384 с.
40. Віндюк А. В. Професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури до формування в учнів умінь самостійно виконувати фізичні вправи / Віндюк А. В., Захаріна Є. А. // Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету (Педагогічні науки). – Бердянськ : БДПУ, 2013. – № 2. – С. 20–26.
41. Волков Л. В. Основи теорії та методики фізичної підготовки студентської молоді : навч. посібник / Л. В. Волков. – К. : Освіта України, 2008. – 256 с.
42. Волкова С. С. Формування професійної компетентності майбутніх вчителів фізичної культури [Електронний ресурс] / Волкова С. С. – Режим доступу: www.rusnauka.com/.../27099.doc.htm
43. Воронова К. П. Пути совершенствования управления физкультурным движением / К. П. Воронова. – М. : Физкультура и спорт, 1976. – 96 с.
44. Выдрин В. М. Введение в специальность : учеб. пособие для институтов физической культуры / В. М. Выдрин. – 2-е изд. перер. – М. : Физкультура и спорт. – 1980. – 119 с.
45. Выдрин В. М. Системный подход в исследовании физической культуры / В. М. Выдрин, Г. А. Решетнева // Теория и практика физической культуры. – 1978. – № 3. – С. 5–7.

46. Гаврилюк В. В. Динамика ценностных ориентаций в период социальной трансформации / В. В. Гаврилюк, Н. А. Трикоз // Социологические исследования. – 2002. – № 1. – С. 96–105.

47. Гавриш І. В. Теоретико-методологічні основи формування готовності майбутніх учителів до інноваційної професійної діяльності : автореф. дис. ... докт. пед. наук : 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Гавриш Ірина Володимирівна ; Луганський нац. пед. ун-т ім. Т. Шевченка. – Луганськ, 2006. – 44 с.

48. Галузева концепція розвитку неперервної педагогічної освіти [Електронний ресурс] : затв. наказом МОН України від 14.08.2013 № 1176. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua>

49. Галузинський В.М. Педагогіка: теорія та історія : навч. посібник / В. М. Галузинський, М. Б. Євтух. – К. : Вища школа, 1995. – 237 с.

50. Галус О. М. Активна професійна адаптація студентів як педагогічна проблема / О. М. Галус // Педагогічний дискурс. – 2007. – Вип. 1. – С. 35–40.

51. Галус О. М. Педагогічне управління адаптацією майбутніх учителів у системі ступеневої освіти : автореф. дис. ... докт. пед. наук : 13.00.06 «Теорія та методика управління освітою» / Галус Олександр Мар'янович ; ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» АПН України. – К., 2009. – 50 с.

52. Галус О. М. Професійна адаптація студентів в умовах ступеневого ВНЗ : монографія / Галус Олександр Мар'янович ; Центр ін-т післядиплом. пед. освіти АПН України, Хмельницька гуманіт.-пед. акад. – Хмельницький, 2007. – 473 с. – Бібліогр.: 495 назв.

53. Галус О. М. Професійна адаптація студентів до навчання у ступеневому педагогічному ВНЗ (управлінський аспект) / О. М. Галус // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2008. – Вип. 39 : Педагогічні науки. – С. 46–51.

54. Гауряк О. Д. Формування педагогічної культури майбутніх учителів фізичної культури в процесі фахової підготовки у ВНЗ / О. Д. Гауряк,

О. М. Киселиця // Вісник Запорізького національного університету. – 2012. – № 2 (8). – С. 27–35.

55. Генсерук Г. Р. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до застосування інформаційних технологій у професійній діяльності : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Генсерук Галина Романівна ; Тернопільський нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. – Тернопіль, 2005. – 20 с.

56. Герцик М. С. Вступ до спеціальностей галузі «Фізичне виховання та спорт» : навч. посібник / М. С. Герцик, О. М. Вацеба. – Львів : Українські технології, 2002. – 232 с.

57. Гершунский Б. С. Прогностические методы в педагогике : монография / Борис Семенович Гершунский. – К. : Издательское объединение «Выща школа» ; изд-во при Киевском гос. ун-те, 1974. – 208 с.

58. Глузман А. В. Профессионально-педагогическая подготовка студентов университета: теория и опыт исследования : монография / А. В. Глузман. – К. : Поисково-издательское агентство, 1998. – 252 с.

59. Годник С. М. Процесс преемственности высшей и средней школы : монография / С. М. Годник ; науч. редак. Н. Д. Никандров. – Воронеж : Изд-во Воронежского ун-та, 1981. – 207 с.

60. Головні ризики від проблем у сфері фізичної культури і спорту в Україні / Левкович Р., Уніят Л., Гарматій Я. [та ін.] // Проблеми формування здорового способу життя молоді : мат. III Всеукр. науково-практ. конф. студентів, магістрантів та аспірантів / під заг. ред. Сіренко Р. Р. – Львів : ВЦ ЛНУ ім. І. Франка, 2011. – С. 29–33.

61. Голуб Л. В. Организационно-педагогические основы непрерывного профессионального образования в модели «училище – колледж – вуз» : (на примере педагогических учебных заведений Ростовской области) : дис. ... канд. пед наук : 13.00.01 «Общая педагогика» / Голуб Лидия Владимировна ; Ин-тут развития проф. образования, Ростовский гос. пед. ун-тет. – Ростов-на-Дону, 1998. – 197 с.

62. Голуб Л. В. Формирование региональной системы непрерывного профессионального образования / Л. В. Голуб // Педагогика. – 2001. – № 3. – С. 48–52.
63. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
64. Горбань О. М. Управління взаємодією навчальних закладів різного рівня у навчально-науковому комплексі [Електронний ресурс] / О. М. Горбань, В. М. Огаренко, О. Г. Тягушева // Наукові записки АНВШУ. – К. : Міленіум, 2008. – Т. 3. – Режим доступу: <http://anvsu.org.ua/index.files/Articles/Gorban01.htm>
65. Горлова Ю. И. Организационно-педагогические условия формирования готовности будущего учителя к преподаванию предмета «Физическая культура» : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования / Горлова Юлия Ивановна ; Орловский гос. ун-т. – Курск, 2007. – 177 с.
66. Горовая В. В. Теоретические основы подготовки специалиста в условиях многоуровневого высшего педагогического образования : автореф. дис... д-ра пед. наук / Горовая В. В. – СПб : СПбГУ, 1995. – 44 с.
67. Грабова Г. Важливість мотивації фізичної активності та фізичного виховання серед студентів / Грабова Галина, Хотієнко Світлана // Проблеми формування здорового способу життя молоді : мат. III Всеукр. науково-практ. конф. студентів, магістрантів та аспірантів / під заг. ред. Сіренко Р. Р. – Львів : ВЦ ЛНУ ім. І. Франка, 2011. – С. 80–82.
68. Гребенюк Г. Є. Загальна характеристика ступеневої системи професійної освіти України / Г. Є. Гребенюк // Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи : монографія / за ред. І. А. Зязюна. – К. : Вид-во «Віпол», 2000 – С. 204–228.
69. Грибова Л. Н. Непрерывное профессионально-педагогическое образование студентов колледжа в структуре вуза : монография / Л. Н. Грибова ; Волжская гос. инженер.-пед. акад. – Н. Новгород : ВГИПА, 2003. – 98 с. – Библиогр.: С. 90–96.

70. Грінченко І. Б. Професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури в нових умовах / І. Б. Грінченко // Вища освіта України : теоретичний та науково-методичний часопис. Додаток 3, т. 7 : тем. вип.: Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору. – К. : Гнозис, 2011. – С. 84–93.

71. Гузій Н. В. Категорія професіоналізму в теорії і практиці підготовки майбутнього педагога : автореф. дис. ... докт. пед. наук : 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Гузій Наталія Василівна ; НПУ ім. М. П. Драгоманова. – К., 2007. – 40 с.

72. Гуревич Р. С. Теоретичні і методичні основи організації навчання у професійно-технічних закладах : автореф. дис. ... докт. пед. наук : 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Гуревич Роман Семенович ; Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України. – К., 1999. – 42 с.

73. Дем'яненко Н. М. Загальнопедагогічна підготовка вчителя в історії вищої школи України (XIX – перша чверть XX ст.) : автореф. дис. ... докт. пед. наук : 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Дем'яненко Наталія Миколаївна ; Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. – К., 1999. – 47 с.

74. Дем'яненко Н. М. Загальнопедагогічна підготовка вчителя в Україні (XIX – перша половина XX ст.) / Н. М. Дем'яненко. – К. : ІЗІМН, 1998. – 328 с.

75. Деминский А. Ц. Научные основы конструирования дидактических моделей тренера-преподавателя к работе в системе образования / А. Ц. Деминский. – Кировоград : ДЛАУ, 1998. – 304 с.

76. Деминский А. Ц. Основы теории и методики физического воспитания / А. Ц. Деминский. – Донецк : Донеччина, 1995. – 520 с.

77. Демінська Л. О. Аксіологічні засади професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання : монографія / Л. О. Демінська. – Донецьк : Юго-Восток, 2013. – 436 с.

78. Демінська Л. О. Аналіз основних положень аксіологічної науки у філософському та педагогічному аспекті / Л. О. Демінська // Педагогіка, психологія

та медико-біологічні проблеми фізичного виховання : науковий журнал. – Х. : ХОВНОКУ-ХДАДМ. – 2011. – № 11. – С. 41–44.

79. Демінська Л. О. Міжпредметні зв'язки у процесі професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Демінська Лариса Олексіївна ; Луганський нац. пед. ун-т ім. Т. Шевченка. – Луганськ, 2004. – 20 с.

80. Денисенко Н. Науково-дослідницька робота студентів педагогічного коледжу як один зі стратегічних напрямів фахової підготовки майбутнього вчителя фізичної культури / Н. Денисенко // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві : зб. наук. праць Волинського національного університету імені Лесі Українки. – 2009. – № 1. – С. 29–32.

81. Денисова Л. В. Гіпермедійне інформаційне середовище навчання як засіб професійної підготовки фахівців з фізичного виховання і спорту : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Денисова Лоліта Вікторівна ; Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. – К., 2010. – 22 с.

82. Денисова Н. В. Психолого-педагогічна підготовка майбутніх учителів в умовах навчально-наукового комплексу «коледж-університет» : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Денисова Наталія Володимирівна ; Харківський нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди, 2006. – 186 с.

83. Денисова Н. В. Самостійна робота студентів: складові її ефективності / Н. В. Денисова // Збірник матеріалів Харківської обласної конференції педагогічних працівників вищих навчальних закладів I–II рівнів акредитації (26–27 лютого 2003 р.). – Х. : Константа, 2003. – С. 42–45.

84. Денисова Н. В. Тенденції розвитку комплексу «коледж-університет» в системі неперервної педагогічної освіти / Н. Денисова // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : науковий журнал. – 2008. – № 2. – С. 50–53.

85. Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI століття). – К. : Райдуга, 1994. – 53 с.

86. Державна програма розвитку фізичної культури і спорту в Україні : затв. Указом Президента України від 22 червня 1994 р. № 334/94. – К., 1994. – 34 с.

87. Державна програма розвитку фізичної культури і спорту на 2007-2011 роки [Електронний ресурс] : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 15 листопада 2006 р. № 1594. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main>

88. Державні вимоги до навчальних програм з фізичного виховання в системі освіти : затв. наказом Міністерства освіти України 25.05.98. № 188 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kmu.gov.ua/sport/doccatalog/document?id=101024>

89. Диханова Л. Г. Научно-педагогические основы подготовки педагогов дополнительного образования в колледже : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / Диханова Людмила Григорьевна ; Ростовский гос. пед. ун-т. – Ростов н/Д, 2002. – 240 с.

90. Добровольский В. К. Физическая культура и здоровье / В. К. Добровольский. – М. : Медицина, 1972. – 280 с.

91. Дорошенко, О. Ю. Аналіз стану навчально-методичного забезпечення підготовки майбутніх учителів фізичної культури до оволодіння здоров'яформуючими технологіями / О. Ю. Дорошенко // Наукова скарбниця освіти Донеччини. – 2010. – № 2 (7). – С. 44–46.

92. Драгнєв Ю. В. Професійний розвиток майбутнього вчителя фізичної культури у світлі реформування вищої фізкультурної освіти в Україні / Ю. В. Драгнєв // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2010. – № 12. – С. 45–47.

93. Дух Т. І. Організація та методика взаємонавчання студентів у фізичному вихованні : навчально-методичний посібник / Т. І. Дух, І. Р. Боднар, В. Й. Лемешко. – Львів : ЛДУФК, 2012. – 170 с.

94. Дьячкова В. В. Региональный университетский педагогический комплекс как организационная форма эффективной подготовки учительских кадров : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.08 «Теория и методика профессионального

образования» / Дьячкова Валентина Вячеславовна ; Тульский гос. пед. ун-т им Л. Н. Толстого. – Тула, 2005. – 216 с.

95. Єрмаков С. С. Наукові інформаційні аспекти фізкультурної освіти / С. С. Єрмаков // Актуальні проблеми фізкультурної освіти : мат. II електронної наукової конф., (18 травня 2008 р., м. Харків) / Харківський нац. пед. ун-т. Г. С. Сковороди. – Х. : «ОВС», 2006. – С. 3–6.

96. Железняк Ю. Д. Основы научно-методической деятельности в физической культуре и спорте : учеб. пособие для студ. высш. учебн. завед. / Ю. Д. Железняк. – 4-е изд., стер. – М. : Академия, 2008. – 272 с.

97. Железняк Ю. Д. Факультеты физической культуры: от информационного обеспечения – к информационным технологиям / Ю. Д. Железняк, Е. Л. Воробьева // Новые направления в системе подготовки специалистов физической культуры и спорта и оздоровительной работы с населением. – Ижевск, 1999. – С. 180–183.

98. Жмарёв И. В. Системный подход и целевое управление в спорте / И. В. Жмарёв. – К. : Здоровье, 1984. – 168 с.

99. Завидівська Н. Шляхи оптимізації фізкультурно-спортивної діяльності студентів вищих навчальних закладів / Н. Завидівська, І. Ополонець // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві : зб. наук. пр. Волинського нац. ун-ту ім. Лесі Українки. – Луцьк : Волинський нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2010. – № 2 (10). – С. 50–54.

100. Закон України «Про вищу освіту» // Законодавчі акти України з питань освіти : офіц. вид. / Верховна Рада України, Комітет з питань науки і освіти ; [упоряд.: Юхновський І. Р., Дорогунцов С. І., Кафарський В. І. [та ін.]. – К. : Парламентське вид-во, 2004. – С. 168–222.

101. Зданевич Л. В. Адаптація студентів педагогічних училищ до нових умов життєдіяльності : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Зданевич Лариса Володимирівна ; Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. – К., 2003. – 20 с.

102. Злотников А. А. Ценностное отношение студенческой молодежи к спорту / А. А. Золотников // Физическое воспитание студентов творческих специальностей : сб. научных трудов / под ред. Ермакова С. С. – Х. : ХГАДИ (ХХПИ), 2007. – № 2. – С. 72–78.

103. Зотова О. И. Некоторые аспекты социальной психологической адаптации личности / О. И. Зотова, И. Н. Кряжева // Психологические механизмы регуляции социального поведения : сб. статей / отв. ред. М. И. Бобнева, Е. В. Шорохова. – М. : Наука, 1979. – С. 219–232.

104. Зязюн І. А. Неперервна освіта: концептуальні засади і сучасні технології // Творча особистість у системі неперервної професійної освіти: Матеріали Міжнародної наукової конференції / за ред. С. О. Сисоевої і О. Г. Романовського. – Х. : ХДПУ. – 2000. – С. 8–16.

105. Ильин В. С. Цели формирования личности учителя в условиях реформы школы // Методологические вопросы формирования личности будущего учителя : сб. научн. трудов. – Волгоград : ВГПИ им А. С. Серафимовича, 1985. – С. 15–25.

106. Имашев А. М. Состояние и структура функциональной компетентности учителя физической культуры / А. М. Имашев, А. З. Шамгуллин // Формирование физической культуры и культуры здоровья учащихся в условиях модернизации образования. – Слабуга, 2008. – № 2. – С. 96–100.

107. Иванова Л. І. Основні дефініції щодо професійної підготовки майбутніх вчителів фізичної культури / Л. І. Иванова // Наука і сучасність : зб. наук. праць. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2005. – Т. 51. – С. 18–27.

108. Иванова Л. І. Педагогічні умови ефективності формування готовності студентів до творчої професійної діяльності / Л. І. Иванова // Творча особистість учителя : проблеми теорії і практики : зб. наук. праць. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова. – К. : Вид-во НПУ, 2000. – Вип. 4. – С. 138–142.

109. Иванова Л. І. Сучасні підходи до професійної підготовки майбутнього вчителя фізичної культури / Л. І. Иванова // Педагогічний процес: теорія і практика : зб. наук. пр. – К. : Міленіум, 2006. – Вип. 1. – С. 63–73.

110. Ігнатенко С. О. Підготовка майбутніх учителів фізичного виховання до формування моральних якостей молодших школярів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Ігнатенко Сузанна Олександрівна ; Південноукраїнський держ. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського. – Одеса, 2007. – 20 с.

111. Індиченко Л. Фізична культура і спорт в ціннісному вимірі студентської молоді / Індиченко Л., Бекетова О. // Проблеми формування здорового способу життя молоді : мат. III Всеукр. науково-практ. конф. студентів, магістрантів та аспірантів / під заг. ред. Сіренко Р. Р. – Львів : ВЦ ЛНУ ім. І. Франка, 2011. – С. 127–133.

112. Інтерактивні технології навчання : метод. посібн. / МОН України, Уманський ДПУ ім. П. Г. Тичини ; авт. кол.: О. І. Пометун, Л. В. Пироженко, Г. І. Коберник [та ін.]. – Умань : [Б. в.], 2003. – 68 с.

113. Казин Э. М. Научно-теоретические аспекты подготовки педагога физической культуры к реализации здоровьесберегающего образования / Э. М. Казин, Н. Э. Касаткина, Н. В. Коваленко / Вестник КемГУ. – 2013. – № 1 (53). – С. 92–95.

114. Казміренко В. П. Програма дослідження психосоціальних чинників адаптації молодій людині до навчання у ВНЗ та майбутньої професії / В. П. Казміренко // Практична психологія та соціальна робота. – 2004. – № 6 – С. 76–78.

115. Каргаполов Е. П. К разработке онтологии непрерывного физкультурного образования / Е. П. Каргаполов, В. В. Приходько // Теория и практика физической культуры. – 1990. – № 12. – С. 19–21.

116. Каргаполов Е. П. Организационно-управленческие основы непрерывного физкультурного образования : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 «Теория и методика физического воспитания, спортивной тренировки, оздоровительной и адаптивной физической культуры» / Каргаполов Е. П. ; ГЦОЛИФК. – М., 1991. – 518 с.

117. Карпов В. Ю. Социально-личностное воспитание студентов в процессе физкультурно-спортивной деятельности : учебное пособие / В. Ю. Карпов, В. А. Щеголев, Ю. Н. Щедрин. – СПб. : СПбГУ ИТМО, 2006. – 248 с.

118. Карпюк Р. П. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до розв'язання педагогічних ситуацій : дис. канд. пед. наук : 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Карпюк Роман Петрович ; Вінницький держ. пед. ун-т ім. Михайла Коцюбинського. – Вінниця, 2005. – 204 с.

119. Карченкова М. В. Педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Карченкова Марина Володимирівна ; НПУ ім. М. П. Драгоманова. – К., 2006. – 20 с.

120. Карченкова М. В. Педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Карченкова Марина Володимирівна ; Переяслав-Хмельницький держ. пед. ун-т ім. Григорія Сковороди. – Переяслав-Хмельницький, 2006. – 228 с.

121. Каткова Т. І. Соціально-професійна адаптація студентів вищих навчальних закладів економічного профілю / Т. І. Каткова. – Запоріжжя : Прем'єр, 2004. – 136 с.

122. Киргуева Ф. Х. Многоуровневое образование в системе подготовки учителя / Ф. Х. Киргуева // Человек и образование. – № 4 (17). – 2008. – С. 49-53.

123. Киэлевяйнен, Л. М. Формирование у студентов ценностно-смыслового отношения к здоровому образу жизни в физкультурно-образовательном процессе педагогического вуза : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования» / Киэлевяйнен Лариса Михайловна ; Тверской гос. ун-т. – Тверь, 2012. – 26 с.

124. Клопов Р. В. Професійна підготовка майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту із застосуванням інформаційних технологій: теорія і практика : [монографія] / Роман Вікторович Клопов ; за ред. С. О. Сисоєвої. – Запоріжжя : Вид-во Запорізького нац. ун-ту, 2010. – 386 с.

125. Книга вчителя фізичної культури : довідково-методичне видання / упор. : С. І. Операйло, А. І. Ільченко, В. М. Єрмолова, Л. І. Іванова. – Х. : ТОРСІНГ ПЛЮС, 2005. – 464 с.

126. Коберник О. Формування в учителів та студентів готовності до впровадження інноваційних технологій / О. Коберник // Школа. – 2006. – № 6. – С. 5–10.

127. Коберник О. Формування методичної компетентності майбутнього вчителя трудового навчання / О. Коберник // Трудова підготовка. – 2009. – № 3. – С. 37–40.

128. Кобяков Ю. П. Проектирование и реализация здоровьеразвивающей технологии физического воспитания студентов вузов : дис. ... докт. пед. наук : 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / Кобяков Юрий Павлович. – М., 2006. – 350 с.

129. Ковалевский В. П. Проблемы интеграции систем «колледж – вуз» [Электронный ресурс] / В. П. Ковалевский, И. Д. Белоновская, Ж. Г. Пискунова // Тезисы Всероссийской научно-практической конференции «Актуальные проблемы интеграции средней и высшей ступеней региональной системы непрерывного образования». – Тамбов : Изд-во Тамбовского гос. техн. ун-та, 2001. – Режим доступа: <http://www.tstu.ru/science/seminar/neprobr/pdf/kovalevsky2.pdf>

130. Коваленко Ю. О. Професійна підготовка майбутніх фахівців фізичного виховання дітей дошкільного віку у вищих навчальних закладах : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Коваленко Юлія Олексіївна ; Класичний приватний ун-т. – Запоріжжя, 2008. – 24 с.

131. Коваль В. О. Теоретичні і методичні засади формування професійної компетентності майбутніх вчителів-філологів у вищих педагогічних навчальних закладах : дис. ... докт. пед. наук : 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Коваль Валентина Олександрівна ; НАПН України, Ін-т вищої освіти. – Умань, 2013. – 628 с.

132. Колмогорова Л. С. Проблема адаптации студентов к условиям обучения в вузе в контексте системы деятельности социально-медико-психологической

службы / Л. С. Колмогорова // Реализации непрерывного педагогического образования: колледж – вуз : мат. второй регион. научно-практ. конф., г. Барнаул, 18–19 февраля 2003 г. / ред. кол.: Н. Н. Лукьянова, О. Н. Киселева [и др.]. – Барнаул : Изд-во Барнаульского педуниверситета, 2003. – С. 95–96.

133. Колодезникова М. Г. Современные подходы к созданию многоуровневой системы подготовки кадров по физической культуре и спорту в условиях региона / М. Г. Колодезникова, С. И. Колодезникова, К. С. Колодезников // Вектор науки ТГУ. – 2011. – № 4 (7). – С. 146-147.

134. Колосова И. В. Формирование культуры педагогического общения будущих специалистов дошкольного образования в комплексе «педколледж-педвуз» : (спец. 031100.00 «Педагогика и методика дошкольного образования») : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / Колосова Ирина Викторовна ; Уральский гос. пед. ун-тет. – Челябинск, 2005. – 168 с.

135. Кондратова Н. О. Проблеми адаптації студентів ВНЗ: зміст, форми, психологічна специфіка / Н. О. Кондратова // Психологія : зб. наук. праць. – К. : НПУ, 1999. – Вип. 2. – С. 189–196.

136. Концептуальні засади розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський простір : затв. наказом МОН України № 998 від 31.12.2004 р. – К., 2004. – 8 с.

137. Концепція загальнодержавної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на 2012–2016 роки : схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 31 серпня 2011 р. N 828-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dsmsu.gov.ua/index/ua/material/7789>

138. Краевский В. В. Общие основы педагогики : учеб. для студ. высш. пед. учеб. заведений / В. В. Краевский. – М. : Академия, 2003. – 256 с.

139. Краткий психологический словарь / [под ред. А. В. Петровского]. – М. : Московский пед. ун-т, 1992. – 32 с.

140. Кремень В. Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати / Василь Григорович Кремень. – К. : Грамота, 2005. – 448 с.

141. Круцевич Т. Ю. Предмет і зміст теорії і методики фізичного виховання : лекція для студ., аспір. та слухачів підв. квал., викл. фіз. виховання / Т. Ю. Круцевич. – К. : НУФВС, 2001. – 25 с.

142. Кузнецова В. А. Преимущество содержания педагогического образования в системе «педучилище – педколледж – педвуз» : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования» / Кузнецова Вера Алексеева ; Башкирский гос. пед. ун-тет. – Уфа, 2003 – 206 с.

143. Кукса В. О. Професійна підготовка фахівців з фізичної реабілітації у вищих навчальних закладах : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Кукса Володимир Олександрович ; Ін-т вищої освіти АПН України. – К., 2002. – 18 с.

144. Курдюков Б. Ф. Теория и методология модернизации процесса профессиональной подготовки специалистов физической культуры в системе высшего образования : дис. ... докт. пед. наук : 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / Курдюков Борис Федорович ; Краснодарский гос. ун-т физ. культуры, спорта и туризма. – Краснодар, 2004. – 303 с.

145. Куц О. Інтеграція цінностей фізичної культури у професійній підготовці педагога з фізичного виховання : (повід. третє) / О. Куц, М. Третьяков, І. Лапичак // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2003. – № 15. – С. 119–124.

146. Куц О. С. Модель спеціаліста по спеціальності 701021 і професійно-педагогічна діяльність / О. С. Куц, В. А. Леонова, М. А. Галайдюк // Концепція підготовки спеціалістів фізичної культури в Україні : мат. II Всеукр. науково-практ. конф. / за ред. В. І. Завацького, Ю. М. Шкретія. – К. : Луцьк : Вежа, 1996. – С. 68–72.

147. Ларионова Г. А. Психолого-педагогические аспекты преимущественности в системе «колледж – вуз» : в помощь преподавателю / Г. А. Ларионова ; Юж.-Урал. науч.-образоват. центр РАО. – Челябинск, 2002. – 19 с.

148. Лебедченко С. Ю. Формирование культуры здоровья будущего учителя в процессе профессиональной подготовки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 «Теория

и методика профессионального образования» / Лебедченко С. Ю. ; Волгоградский гос. пед. ун-тет. – Волгоград, 2000. – 260 с.

149. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность / А. Н. Леонтьев. – 2-е изд. – М. : Политиздат, 1977. – 304 с.

150. Лернер И. Я. Процесс обучения и его закономерности / И. Я. Лернер. – М. : Знание, 1980. – 96 с.

151. Лігоцький, А. О. Стратегія розвитку професійної освіти в Україні : навч.-метод. посібник / А. О. Лігоцький. – К. : Національна академія внутрішніх справ України, 1997. – 48 с.

152. Лозенко А. П. Теоретичні засади дидактичної підготовки майбутнього вчителя початкової школи / А. П. Лозенко // Гуманізація навчально-виховного процесу : зб. наукових праць Слов'янського державного педагогічного інституту. – Слов'янськ. – 2009. – Вип. 47. – С. 4–9.

153. Лубышева Л. И. Культурологический вектор спортивного воспитания подрастающего поколения России / Л. И. Лубышева // Стратегия формирования здорового образа жизни средствами физической культуры и спорта: опыт, перспективы развития : мат. Всероссийской научно-практ. конф. с междунар. участием. – Тюмень : Вектор Бук, 2013. – Ч. 1. – С. 13–20.

154. Лубышева Л. И. Социология физической культуры и спорта : учебное пособие / Л. И. Лубышева. – М. : Академия, 2001. – 240 с.

155. Лубышева Л. И. Теоретико-методологическое обоснование физического воспитания студентов / Л. И. Лубышева, Г. М. Грузных // Теория и практика физической культуры. – 1991. – № 6. – С. 9–12.

156. Луговий В. І. Актуальні завдання перебудови освіти / В. І. Луговий // Початкова освіта. – 1991. – № 2. – С. 2–6.

157. Мазур В. А. Фізична культура як фактор формування здорового способу життя / Мазур В. А., Ліщук В. В. // Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка «Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини». – 2010. – Вип. 3. – С. 64–67.

158. Майборода В. К. З історії становлення і розвитку педагогічної освіти на Україні (1928–1941 рр.) / В. К. Майборода // Початкова школа. – 1990. – № 12. – С. 35.

159. Макеева В. С. Профессионально-личностное развитие будущего учителя в процессе физического воспитания : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / Макеева Вера Степановна. – Орел, 2002. – 395 с.

160. Мамрич С. М. Ступенева підготовка фахівців у навчально-науково-виробничих комплексах : (на прикладі радіотехнічних спеціальностей) : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Мамрич Степан Миколайович ; Інститут педагогіки АПН України. – К., 2001. – 20 с.

161. Манжелей И. В. Средовый подход в физическом воспитании студенческой молодежи / И. В. Манжелей // Стратегия формирования здорового образа жизни средствами физической культуры и спорта: опыт, перспективы развития : мат. Всероссийской научно-практ. конф. с междунар. участием. – Тюмень : Вектор Бук, 2013. – Ч. 1. – С. 46–51.

162. Маркова А. К. Формирование мотивации учения в школьном возрасте / А. К. Маркова. – М., 1983. – С. 31–32.

163. Мармоза А. Т. Практикум по математической статистике : учебное пособие / А. Т. Мармоза. – К. : Выща школа, 1990. – 191 с.

164. Маслюк Р. В. Багаторівнева підготовка майбутніх учителів фізичного виховання як наукова проблема / Р. В. Маслюк // Проблеми підготовки сучасного вчителя : збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. – Умань : ФОП Жовтий О. О., 2014. – Вип. 9. – Ч. 1. – С. 61–65.

165. Маслюк Р. В. Логіко-історичний аналіз розвитку комплексів «педагогічний коледж – педагогічний університет» у системі неперервної педагогічної освіти / Р. В. Маслюк // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. – Умань : ФОП Жовтий О. О., 2014. – Ч. 1. – С. 261–268.

166. Маслюк Р. В. Педагогічні умови професійної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання / Р. В. Маслюк // Проблеми підготовки сучасного вчителя: збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. – Умань: ФОП Жовтий О. О., 2013. – Вип. 8. – Ч. 2. – С. 68–76.

167. Маслюк Р. В. Проблема визначення педагогічних умов професійної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання у науковій літературі / Р. В. Маслюк // Актуальні проблеми фізичного виховання: теорія та практика: матеріали III Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції. – Умань: ВПЦ «Візаві», 2014. – С. 76–79.

168. Маслюк Р. В. Проблема підготовки майбутніх учителів фізичної культури в умовах навчального комплексу в психолого-педагогічній науці / Р. В. Маслюк // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. – Умань: ФОП Жовтий О. О., 2013. – Ч. 1. – С. 153–159.

169. Маслюк Р. В. Проблема розвитку комплексу «педагогический колледж – педагогический университет» в системі неперервного педагогического образования (логіко-історический аналіз) / Р. В. Маслюк // Азимут научных исследований: Педагогика и психология. – Тольятти: «Институт направленного образования», 2013. – № 2(3). – С. 23–26.

170. Маслюк Р. В. Проблема реалізації багаторівневої професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури / Р. В. Маслюк // Вісник Черкаського університету. Сер. Педагогічні науки. – Черкаси: ЧНУ, 2014. – № 28 (321). – С. 61–65.

171. Маслюк Р. В. Проблеми формування здорового способу життя у студентської молоді / Р. В. Маслюк // Актуальні проблеми фізичного виховання: теорія та практика: матеріали I Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції. – Умань: ВПЦ «Візаві», 2012. – С. 34–42.

172. Маслюк Р. В. Ретроспективний аналіз проблеми розвитку комплексів «педагогічний колледж – педагогічний університет» у системі неперервної

педагогічної освіти / Р. В. Маслюк // Молода спортивна наука України : зб. наук. праць з галузі фізичного виховання, спорту і здоров'я людини. – Вип. 18 : у 4-х т. – Л. : ЛДУФК, 2014. – Т. 4. – С. 74–78.

173. Маслюк Р. В. Спортивні ігри з методикою викладання: навч. посібник / уклад.: Андрощук О. І., Маслюк Р. В., Пензай С. А., – Умань: ВПЦ «Візаві», 2014. – 333 с.

174. Матвеев Л. П. Теория и методика физической культуры : учебное пособие / Л. П. Матвеев. – М. : Физкультура и спорт, 1991. – 543 с.

175. Медведєва В. Нетрадиційні методи фізичного виховання / Медведєва В., Коваленко Є. // Проблеми формування здорового способу життя молоді : мат. III Всеукр. науково-практ. конф. студентів, магістрантів та аспірантів / під заг. ред. Сіренко Р. Р. – Львів : ВЦ ЛНУ ім. І. Франка, 2011. – С. 251–254.

176. Мещеряков А. С. Интеграционные процессы в образовательной системе «колледж – университет» / А. С. Мещеряков, В. В. Землянский // Известия высших учебных заведений. Поволжский регион. Гуманитарные науки. Педагогика. – 2009. – № 2 (10). – С. 115–121.

177. Михайлишин Г. Й. Формування професійних умінь майбутніх вчителів у системі виховної роботи вищих навчальних закладів фізичного виховання : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Михайлишин Галина Йосипівна ; Ін-т вищ. освіти АПН України. – К., 2006. – 255 арк.

178. Міненко А. О. Формування валеологічних знань у майбутніх учителів фізичної культури : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Міненко Антоніна Олексіївна ; НПУ ім. М. П. Драгоманова. – К., 2007.

179. Моделирование педагогических ситуаций: проблемы повышения качества и эффективности общепедагогической подготовки учителей / [сост. : Ю. Н. Кулюткина, Г. С. Сухубской]. – М. : Педагогика, 1981. – 120 с.

180. Мороз О. Г. Викладач вищої школи: психолого-педагогічні основи підготовки / О. Г. Мороз, О. С. Падалка, В. І. Юрченко ; за заг. ред. О. Г. Мороза. – К. : НПУ, 2006. – 206 с.

181. Мороз О. Г. Професійна адаптація молодого вчителя : навч. посібник / О. Г. Мороз. – К. : Київський держ. пед. ін-т, 1980. – 95 с.
182. Наумчук В. І. Професійна підготовка майбутніх вчителів фізичної культури в процесі самостійної роботи зі спортивних ігор : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Наумчук Володимир Іванович ; Тернопільський держ. ун-т ім. В. Гнатюка. – Тернопіль, 2002. – 19 с.
183. Наумчук В. І. Професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури в процесі самостійної роботи зі спортивних ігор / В. І. Наумчук. – Тернопіль : Астон, 2010. – 160 с.
184. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті // Освіта. – 2002. – 24 квіт.–1 трав. (№ 26). – С. 2–4.
185. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року : схвалено Указом Президента України від 25 червня 2013 року № 344/2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>
186. Національний план дій щодо реалізації державної політики у сфері фізичної культури і спорту [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/sport/control/uk/publish>
187. Николаев Ю. М. Общая теория и методология физической культуры: контуры нового – человеческого измерения / Ю. М. Николаев // Теория и практика физической культуры. – 2005. – № 11. – С. 9–15.
188. Ничкало Н. Г. Неперервна професійна освіта: міжнародний аспект / Н. Г. Ничкало // Матеріали Міжнародної наукової конференції «Творча особистість у системі неперервної професійної освіти» / за ред. С. О. Сисоєвої і О. Г. Романовського. – Х. : ХДПУ, 2000. – С. 54–80.
189. Нікітченко А. М. Сутність проблеми професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури / А. М. Нікітченко, Г. П. Грибан // Студентська спортивна наука. – 2014. – № 4. – С. 104–107.
190. Новиков А. М. Принципы построения системы непрерывного профессионального образования / А. М. Новиков // Педагогика. – 1998. – № 3. – С. 10–11.

191. Новичкова Н. М. Педагогическая практика как полифактор подготовки педагога-гуманиста [Электронный ресурс] / Н. М. Новичкова // Профессиональное образование. – 2012. – № 5. – Режим доступа:

<http://cyberleninka.ru/article/n/pedagogicheskaya-praktika-kak-polifaktor-podgotovki-pedagoga-gumanista>

192. Новодворскис А. И. К вопросу преодоления дидактического барьера студентами первого курса / А. И. Новодворскис // Эффективность подготовки специалистов : (материалы межреспубл. симпозиума). – Каунас, 1969. – С. 184–188.

193. Огарь С. В. Психологічні фактори процесу адаптації студентів до навчання у вищому навчальному закладі / С. В. Огарь, Л. В. Пляка // Медична освіта. – 2010. – № 4. – С. 5–7.

194. Онушкин В. Г. Образование взрослых: организация, управление, пути развития : (словарь основных терминов) / В. Г. Онушкин, Е. И. Огарев ; Ин-т образования взрослых РАО. – СПб, 1994. – 49 с.

195. Осадча Т. Ю. Професійна підготовка викладачів фізичного виховання в університетах США : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Осадча Тетяна Юріївна ; Луганський нац. пед. ун-т ім. Т. Шевченка. – Луганськ, 2005. – 20 с.

196. Осадчий М. М. Про діяльність навчально-науково-виробничого комплексу «Полісся» / М. М. Осадчий, О. А. Дубасенюк // Науково-методична співпраця в системі університет – середній та вищий навчальний заклад : зб. науково-методичних праць / за ред. О. А. Дубасенюк. – Житомир : Вид-во ЖДУ, 2004. – С. 3–12.

197. Осадчий В. В. Сучасні вимоги до професійної підготовки майбутніх учителів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.nbuv.gov.ua «Наукова періодика України». Ped/2009_4/Osadchiy.pdf.

198. Освітні технології : навч.-метод. посібн. / О. М. Пехота, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська [та ін.] ; за заг. ред. О. М. Пехоти. – К. : А.С.К., 2002. – 255 с.

199. Панасюк І. В. Підготовка майбутніх учителів фізичного виховання до застосування тренінгів у навчальному процесі загальноосвітньої школи : автореф.

дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Панасюк І. В. ; Черкаський нац. ун-т ім. Б. Хмельницького. – Черкаси, 2009. – 20 с.

200. Педагогика : учебное пособие для студ. пед. учебных заведений / под ред. Слостенина В. А., Исаева И. Ф., Мищенко А. И., Шиянова Е. Н. – 3-е изд. – М. : Школа-Пресс, 2000. – 512 с.

201. Педагогічний словник / [за ред. М. Ярмаченка]. – К. : Педагогічна думка, 2001. – 516 с.

202. Петров П. К. Современные информационные технологии в подготовке специалистов по физической культуре и спорту / П. К. Петров // Теория и практика физической культуры. – 1999. – № 10. – С. 6–9.

203. Петунин О. В. Теоретические основы подготовки студентов к профессиональной деятельности учителя физической культуры : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 «Теория и методика физического воспитания, спортивной тренировки, оздоровительной и адаптивной физической культуры» / Петунин О. В. ; ГЦОЛИФК. – М., 1993. – 36 с.

204. Петунин О. В. Формирование профессионального мастерства учителя физкультуры / О. В. Петунин. – М. : Просвещение, 1980. – 120 с.

205. Пешкова Н. В. Развитие массового студенческого спорта в вузе / Пешкова Н. В., Пешков А. А. // Стратегия формирования здорового образа жизни средствами физической культуры и спорта: опыт, перспективы развития : мат. Всероссийской научно-практ. конф. с междунар. участием. – Тюмень : Вектор Бук, 2013. – Ч. 1. – С. 46–51.

206. Пехота О. М. Особистісно-орієнтована освіта і технології / О. М. Пехота // Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи : монографія / за ред. І. А. Зязюна. – К. : Вид-во «Віпол», 2000. – 274 с.

207. Пигалова Л. В. Интеграция основных форм и методов учебного процесса по специализации в вузах физической культуры : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 «Теория и методика физического воспитания, спортивной тренировки и оздоровительной физической культуры» / Пигалова Лариса Викторовна ; Уральская гос. акад. физ. культуры. – Челябинск, 1998. – 133 с.

208. Пикулева Л. К. Профессионально-ориентированная среда как средство повышения эффективности непрерывного педагогического образования в комплексе «педвуз-педколедж» : дисс. канд. пед. наук : 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / Пикулева Людмила Константиновна ; Челябинский гос. пед. ун-т. – Екатеринбург, 2004. – 197 с.

209. Платонов В. Н. Актуальные проблемы высшей школы и пути перестройки физкультурного образования / В. Н. Платонов // Теория и практика физкультуры. – 1990. – С. 5–10.

210. Побірченко Н. С. Компетентнісний підхід у вищій школі: теоретичний аспект / Н. С. Побірченко // Реалізація європейського досвіду компетентнісного підходу у вищій школі України : матеріали методологічного семінару АПН України. – К. : Педагогічна думка, 2009. – С. 61–72.

211. Подоляк Л. Г. Психологія вищої школи : навч. посібник для магістрантів і аспірантів / Подоляк Л. Г., Юрченко В. І. – К. : ТОВ «Філ-студія», 2006. – 320 с.

212. Подтиккан І. В. Особливості формування мотиваційної сфери особистості / І. В. Подтиккан // Практична психологія та соціальна робота. – 2006. – № 9. – С. 29–36.

213. Положення про навчальний та навчально-науково-виробничий комплекси : затв. наказом МОН України від 19.01.1994 р. № 13 // Інформаційний збірник Міністерства освіти України. – 1994. – № 14. – С. 3–10.

214. Положення про організацію фізичного виховання і масового спорту у вищих навчальних закладах : затв. наказом МОН України № 4, від 11.01.2006 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/main.php?query=laws/education/prof-tech/11/0001>.

215. Поляков А. О. Педагогічні умови мотивації професійного зростання студентів педагогічних університетів у процесі неперервної освіти : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Поляков Андрій Олександрович ; Харківський нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Х., 2008. – 21 с.

216. Пономарьов О. С. Модель професійної діяльності фахівця / О. С. Пономарьов. – Х. : НТУ «ХП», 2006. – 36 с.

217. Попов В. С. Физическая культура и спорт как факторы формирования здорового образа жизни студенческой молодежи : дис. ... канд. социол. наук : 22.00.04 «Социальная структура, социальные институты и процессы» / Попов Виктор Сергеевич ; Южно-Российский гос. тех. ун-т. – Новочеркасск, 2004. – 145 с.

218. Приходько В. В. Педагогические основы физкультурного образования студентов: (опыт игрового проектирования и экспертизы) : автореф. дис... д-ра пед. наук : 13.00.04 «Теория и методика физического воспитания, спортивной тренировки, оздоровительной и адаптивной физической культуры» / Приходько В. В. ; ГЦОЛИФК. – М., 1992. – 48 с.

219. Про освіту : закон Української РСР від 23.05.1991 № 1060-ХІІ із змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>

220. Про рекомендації парламентських слухань про становище молоді в Україні «Молодь за здоровий спосіб життя» : затв. постановою Верховної Ради України від 03.02.2011 № 2992-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2011. – № 24. – С. 173.

221. Про фізичну культуру і спорт : закон України від 24.12.1993 № 3808-ХІІ. – К., 1993. – 22 с.

222. Прохорова М. В. Проблема педагогической компетентности специалистов по физической культуре и спорту / М. В. Прохорова, С. Д. Неверкович, Т. А. Маркина // Теория и практика физической культуры. – 1994. – № 7. – С. 38–39.

223. Прудченко І. І. Навчально-виховний науково-педагогічний комплекс у системі вищої педагогічної освіти України / І. Прудченко // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Історико-педагогічні студії : наукове видання / НПУ ім. М. П. Драгоманова. – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2008. – Вип. 2. – С. 12–21.

224. Психологія фізичного виховання і спорту : навч. посібник / автор-упор. Сіткар В. І. – Вид. 2-е, доп. і перер. – Тернопіль : ТНПУ імені Володимира Гнатюка, 2011. – 300 с.

225. Реалізація здорового способу життя – сучасні підходи / за заг. ред. М. Лук'янченка, Ю. Шкрєбтія, Е. Боляха, А. Матвеева. – Дрогобич : Коло, 2005. – С. 124–126.

226. Решетников П. Е. Подготовка учителей в комплексе «педучилище-пединститут» / П. Е. Решетников // Советская педагогика. – 1991. – № 5. – С. 93–96.

227. Роберт И. В. Современные информационные технологии в образовании: дидактические проблемы, перспективы использования / И. В. Роберт. – М. : Школа-Пресс, 1994. – 205 с.

228. Рухливі ігри : з методикою викладання : навч. посібник / уклад.: Безверхня Г. В., Семенов А. А., Килимистий М. М., Маслюк Р. В. – Умань: ВПЦ «Візаві», 2014. – 104 с.

229. Самарук Н. Організаційно-педагогічні засади ступеневої підготовки фахівців у навчальних комплексах / Н. Самарук // Збірник наукових праць ДДПУ «Людинознавчі студії». – Дрогобич : Ред.-вид. відділ ДДПУ ім. Івана Франка, 2010. – Вип. 21 : Педагогіка. – С. 188–200.

230. Сергеев Н. К. Профессиональное становление будущего учителя в условиях учебно-научно-педагогического комплекса (мотивационный аспект) : монография / Н. К. Сергеев, В. В. Арнаутов. – Волгоград : Перемена, 1997. – 206 с.

231. Сидоров П. И. Психосоциальная дезадаптация студентов, имеющих хроническую соматическую патологию / П. И. Сидоров, А. Г. Соловьев, И. А. Новикова // Гигиена и санитария. – 2001. – № 4. – С. 46–49.

232. Сисоева С. О. Технологізація освітньої діяльності в умовах неперервної професійної освіти / С. О. Сисоева // Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи : монографія / за ред. І. А. Зязюна. – К. : Вид-во «Віпол», 2000 – С. 248–274.

233. Скаткин М. Н. Вопросы профессиональной педагогики / М. Н. Скаткин. – М. : Высшая школа, 1968. – 439 с.

234. Скрипник В. Особливості перебігу та самосприйняття соціально-психологічної адаптації студентів-першокурсників / В. Скрипник // Психологія і суспільство. – 2005. – № 2. – С. 87–93.

235. Слостенин В. А. Профессионально-педагогическая подготовка современного учителя / В. А. Слостенин, А. И. Мищенко // Советская педагогика. – 1991. – № 10. – С. 79–84.

236. Словарь иностранных слов / [под ред. А. Г. Спиркина]. – 12-е изд., стер. – М. : Русский язык, 1985. – 608 с.

237. Словник-довідник з професійної педагогіки / [авт.-упоряд. Семенова А. В.]. – Одеса : Пальміра, 2006. – 272 с.

238. Смолина Т. А. Структура и содержание непрерывной профессиональной подготовки учителя технологии и предпринимательства в системе «колледж – вуз»: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / Смолина Тамара Андреевна ; Уральский гос. профессионально-педагогический ун-т. – Екатеринбург, 2001. – 166 с.

239. Соколова І. В. Професійна підготовка майбутнього вчителя-філолога за двома спеціальностями : монографія / І. В. Соколова ; за ред. С. О. Сисоєва. – Маріуполь : Дніпропетровськ : АРТ-ПРЕС, 2008. – 400 с.

240. Солтик О. О. Формування концептуальної моделі професійної діяльності викладача фізичного виховання вищого навчального закладу : автореф. дис. ... канд. наук із фізичного виховання і спорту : 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення» / Солтик Олександр Олександрович ; Нац. ун-т фізичного виховання і спорту України. – К., 2003. – 21 с.

241. Степанко А. В. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до фізичного виховання учнів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Анна Василівна Степанко ; Тернопільський НПУ ім. В. Гнатюка. – Тернопіль, 2009. – 23 с.

242. Стратегія реформування освіти в Україні : рекомендації з освітньої політики. – К. : «К.І.С.», 2003. – 296 с.

243. Стручкова А. Е. Педагогические условия моделирования подготовки будущих учителей технологии в системе «колледж – вуз» : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования» / Стручкова Анна Егоровна ; Якутский гос. ун-т им. М. К. Аммосова. – Якутск, 2005. – 169 с.

244. Сущенко Л. П. Зміст професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту / Л. П. Сущенко // Проблеми педагогічних технологій : зб. наук. пр. Волинського держ. ун-ту ім. Л. Українки. – Луцьк, 2000. – Вип. 4. – С. 130–138.

245. Сущенко Л. П. Професійна підготовка майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту (теоретико-методологічний аспект) : монографія / Л. П. Сущенко. – Запоріжжя : Запорізький державний університет, 2003. – 442 с.

246. Сущенко Л. П. Теоретико-методичні засади професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту : автореф. дис. ... докт. пед. наук : 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Сущенко Людмила Петрівна ; Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. – К., 2003. – 51 с.

247. Сущенко Л. П. Теоретико-методологічні засади професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту : дис. ... докт. пед. наук : 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Сущенко, Людмила Петрівна ; Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. – К., 2003. – 650 с.

248. Теоретико-методологические проблемы педагогики в условиях становления и развития целостной системы непрерывного образования : сб. тезисов XII сессии Всесоюзн. методол. семинара, 21–22 марта 1988 г. / ред.-сост. М. В. Кабатченко [и др.]. – М. : НИИОП, 1988. – 186 с.

249. Тер-Ованесян, А. А. Педагогические основы физического воспитания / А. А. Тер-Ованесян. – М. : Физкультура и спорт, 1978. – 206 с.

250. Тимошенко О. В. Оптимізація професійної підготовки майбутніх вчителів фізичної культури : монографія / О. В. Тимошенко ; НПУ ім. М. П. Драгоманова. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2008. – 422 с.

251. Тимошенко О. В. Теоретико-методичні засади оптимізації професійної підготовки вчителів фізичної культури у вищих навчальних закладах : автореф. дис. ... докт. пед. наук : 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Тимошенко Олексій Валерійович ; НПУ ім. М. П. Драгоманова. – К., 2009. – 35 с.

252. Тимушкин А. В. Физическая культура и здоровье : учеб. пособие / А. В. Тимушкин, Н. Н. Чесноков, С. С. Чернов. – М. : СпортАкадемПресс, 2003. – 139 с.

253. Титаренко Л. М. Формування екологічної компетентності студентів біологічних спеціальностей університету : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 «Теорія та методика виховання» / Титаренко Лариса Миколаївна ; Інститут проблем виховання АПН України. – К., 2007. – 20 с.

254. Український Радянський Енциклопедичний Словник : в 3 т. / [авт.-уклад. Бабичев Ф. С.] – К. : Гол. ред. УРЕ, 1987. – Т. 3. – 736 с.

255. Федик О. Вплив змістовно-динамічних характеристик мотиваційної сфери студента факультету фізичного виховання на його професійне становлення // Молода спортивна наука України : зб. наук. праць в галузі фіз. культури і спорту / Федик О. – Львів : НВФ «Українські технології», 2003. – Т. 2. – С. 112–117.

256. Федоров А. И. Информатизация высшего физкультурного образования: проблемы и пути решения / А. И. Федоров // Физическая культура: состояния, перспективы, проблемы. – Челябинск, 1999. – С. 58–60.

257. Фидельский В. В. Теория и практика подготовки будущих учителей к физическому воспитанию учащихся : автореф. дис... д-ра пед. наук : 13.00.04 «Теория и методика физического воспитания, спортивной тренировки, оздоровительной и адаптивной физической культуры»/ Фидельский В. В. ; ГЦОЛИФК. – М., 1993. – 40 с.

258. Физическая культура студента : учебник / под ред. В. И. Ильинич. – СПб. : Питер, 1999. – 450 с.

259. Физическая культура. Теоретический курс : учебное пособие / Давиденко Д. Н., Касимира Андухар А. Х., Ананьев В. А. [и др.]. – СПб. : НИИ химии СПбГУ, 1999. – 250 с.

260. Физическое воспитание / под ред. В. А. Головина. – М. : Высшая школа, 1983. – 391 с.

261. Философский энциклопедический словарь / гл. редакция: Л. Ф. Ильичев, П. Н. Федосеев, С. М. Ковалев, В. Г. Панов. – М. : Сов. энциклопедия, 1989. – 840 с.

262. Фізичне виховання і здоров'я : навч. посібник для студ. ВНЗ / О. Д. Дубогай, Н. Н. Завидівська, О. В. Ханікянц [та ін.] ; ред. О. Д. Дубогай ; МОНМСУ. – К. : УБС НБУ, 2012. – 272 с.

263. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. / М. М. Фіцула. – К. : Академвидав, 2006. – 352 с.

264. Фоменко Н. А. Наступність у змісті і організації навчально-виробничих комплексів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Фоменко Надія Андріївна ; Національний аграрний ун-т. – К., 1997. – 24 с.

265. Фурман Ю. М. Перспективні моделі фізкультурно-оздоровчих технологій у фізичному вихованні студентів вищих навчальних закладів : монографія / Ю. М. Фурман, В. М. Мірошніченко, С. П. Драчук. – К. : НУФВСУ ; Олімп. л-ра, 2013. – 175 с. – Бібліогр.: с. 166–175.

266. Хомич Л. О. Система психолого-педагогічної підготовки вчителя початкових класів : автореф. дис. ... докт пед. наук : 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Хомич Л. О. ; Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. – К., 1999. – 42 с.

267. Худолій О. М. Загальні основи теорії і методики фізичного виховання : навч. посібник / О. М. Худолій. – Х. : «ОВС», 2007. – 406 с.

268. Цехмістр Я. В. Допрофесійна підготовка в системі неперервної професійної освіти: проблеми і пошуки / Я. В. Цехмістр // Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи : монографія / за ред. І. А. Зязюна. – К. : Віпол, 2000. – С. 364–391.

269. Цільова комплексна програма «Вчитель» // Освіта України. – 1996. – № 64.

270. Чепка О. В. Професійна підготовка майбутніх учителів початкових класів в умовах навчального комплексу педагогічний коледж – педагогічний університет : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Чепка Ольга Володимирівна ; Черкаський нац. ун-т ім. Богдана Хмельницького. – Черкаси, 2010. – 263 с.

271. Чичканова И. Н. Подготовка учителей начальных классов в условиях учебно-научно-педагогического комплекса «педколледж – педвуз» : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / Чичканова Ирина Николаевна ; Бийский пед. гос. ун-т им. В. М. Шукшина. – Бийск, 2002. – 166 с.

272. Шабалина О. Л. Общепедагогическая подготовка учителя физической культуры в системе высшего профессионального образования : дисс. ... докт. пед. наук : 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / Шабалина Ольга Леонидовна ; Московский пед. гос. ун-т. – М., 2003 – 320 с.

273. Шандригось В. І. Формування інформаційної готовності майбутнього фахівця з фізичної культури і спорту / В. І. Шандригось, Г. А. Шандригось // Матеріали регіонального науково-практичного семінару «Професійні компетенції та компетентності вчителя», 28–29 листопада 2006 р. – Тернопіль : Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2006. – С. 119–120.

274. Шапран О. І. Система інноваційної підготовки майбутнього вчителя в умовах навчально-науково-педагогічних комплексів : автореф. дис. ... докт. пед. наук : 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Шапран Ольга Іллівна ; НПУ ім. М. П. Драгоманова. – К., 2008. – 41 с.

275. Шарко Ю. А. Соціально-педагогічні умови адаптації студентів першого курсу до навчання у вищому навчальному закладі [Електронний ресурс] / Ю. А. Шарко. – Режим доступу: <http://s-journal.cdu.edu.ua/base/2008/v3/v3pp137-139.pdf>

276. Шик М. П. Адаптація студентів педагогічного коледжу до професійної діяльності в процесі фахової підготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Шик Михайло Петрович ; Черкаський нац. ун-т ім. Богдана Хмельницького. – Черкаси, 2010. – 20 с.

277. Шипулин Н. И. Организационно-педагогические условия деятельности учебно-научно-педагогического комплекса в системе непрерывного образования : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.01 «Общая педагогика» ; 13.00.08 «Теория и

методика профессионального образования» / Шипулин Николай Иванович ; Барнаульский гос. пед. ун-т. – Барнаул, 1998. – 156 с.

278. Шиян Б. М. Підготовка вчителя фізичної культури третього тисячоліття / Шиян Б. М. // Концепція розвитку галузі фізичного виховання і спорту в Україні : зб. наук. праць. – Рівне : Принт Хауз, 2001. – Вип. 2. – С. 371–374.

279. Шиян Б. М. Система підготовки майбутніх учителів до реалізації міжпредметних зв'язків у процесі фізичного виховання молодших школярів / Б. М. Шиян, О. Я. Кругляк // Теорія та методика фізичного виховання. – 2006. – № 2. – С. 2–5.

280. Шиян Б. М. Теоретико-методичні основи підготовки вчителів фізичного виховання в педагогічних навчальних закладах : автореф. дис. ... докт. пед. наук : 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Шиян Богдан Михайлович ; Інститут педагогіки і психології професійної освіти. – К., 1997. – 50 с.

281. Шиян Б. М. Теорія і методика фізичного виховання школярів : в 2 ч. / Б. М. Шиян. – Тернопіль : Навчальна книга–Богдан, 2001. – Ч. 1. – 272 с.

282. Шиян Б. М. Теорія і методика фізичного виховання школярів : в 2 ч. / Б. М. Шиян. – Тернопіль : Навчальна книга–Богдан, 2002. – Ч. 2. – 248 с.

283. Шиян Б. М. Теорія фізичного виховання / Б. М. Шиян, В. Г. Папуша. – Тернопіль : Збруч, 2000. – 183 с.

284. Эдвард Т. Руководство инструктора оздоровительного фитнеса / Т. Эдвард, Б. Хоули, Д. Френкс. – К. : Олимпийская литература, 2004. – 375 с.

285. Энциклопедия профессионального образования : в 3 т. / под ред. С. Я. Батышева. – М. : АПО, 1999. – Т. 2. – 440 с.

286. Ядов В. А. Стратегия социологического исследования : описание, объяснение, понимание социальной реальности / В. А. Ядов. – М. : Добросвет, 1998. – 596 с.

287. Яковлева Н. М. Теория и практика подготовки будущего учителя к творческому решению воспитательных задач : дис. ... докт. пед. наук / Яковлева Надежда Максимовна ; Челябинский гос. ун-тет. – Челябинск, 1992. – 303 с.

288. Ясвин В. А. Образовательная среда: от моделирования к проектированию / В. А. Ясвин. – М. : Смысл, 2001. – 365 с.

289. Johnston C. S. The Rokeach Value Survey: Underlying structure and multidimensional scaling / Charles S. Johnston // Journal of Psychology. – 1995. – 129(5). – V. 583–597.

290. Isshiki Y. Lifestyles and Psychosomatic Symptoms among Elementary School Students and Junior High School Students / Y. Isshiki, K. Morimoto // Environmental Health and Preventive Medicine. – 2004. – № 9. – P. 95–102.

291. Maslyuk R. V. The problem of professional training future teachers of physical education in complex «pedagogical college – pedagogical university» / R. V. Maslyuk // I Międzynarodowej Konferencji Naukowej: RATOWNICTWO WODNE, SPORT PŁYWACKI I KULTURA FIZYCZNA W TEORII I PRAKTYCE (Water rescue service, swimming and physical culture in the theory and practice). – Gdansk, 2014. – P. 222–227.

292. Physical activity and health in Europe: evidence for action / Edited by N. Cavill, S. Kahlmeier, F. Racioppi. – WHO Regional Office for Europe, Copenhagen : Denmark, 2006. – 55 p.

293. Virginia Commonwealth University [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.euni.de/tools/jobpopup.php?lang=en&option=showJobs&jobid=546507&jobtyp=5&university=Virginia+Commonwealth+University&country=US&sid=7838>

Про освіту : закон Української РСР від 23.05.1991 № 1060-XII із змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>

Про вищу освіту : закон України від 01.07.2014 № 1556-18 // Відомості Верховної Ради. – 2014. – № 37–38. – Ст. 2004.

ДОДАТКИ

Додаток А

Анкета на визначення когнітивно-інтелектуального критерію

Соціально-біологічні основи фізичної культури

1. Що ви розумієте під поняттям «організм людини»?
2. Перерахуйте основні складові скелета людини.
3. Назвіть основні функції хребта і його відділи.
4. Які основні фізіологічні системи організму Ви знаєте?
5. Кісткова система людини. Склад та основні функції.
6. М'язова система людини. Склад та функції.
7. Типи м'язів та їх функції.
8. Функції скелетних м'язів, механізм їх скорочення.
9. Назвіть функції центральної і периферичної нервової системи.

Аналізатори.

10. Серцево-судинна система людини. Склад та функції.
11. Дихальна система людини. Склад та функції.
12. Основні параметри, що характеризують стан серцево-судинної та дихальної систем.
13. Ендокринна система людини. Склад та функції.
14. Засоби фізичної культури, що забезпечують працездатність людини.
15. Охарактеризуйте основні види трудової діяльності.
16. У чому полягає раціональний руховий режим?
17. Які види відпочинку і чому доцільно застосовувати при фізичній та розумовій діяльності?
18. Охарактеризуйте стан організму при гіпокінезії та гіподинамії.
19. Перерахуйте основні фактори зовнішнього середовища, що впливають на організм людини. Охарактеризуйте кожну групу факторів зовнішнього середовища.
20. Загальне фізіологічне значення тренування.
21. Обмін речовин та енергії.

22. Зміни в опорно-руховому апараті під впливом систематичних занять фізичними вправами.

23. Зміни в серцево-судинній системі під впливом занять фізичними вправами.
М'язовий насос.

24. Зміни в дихальній системі під впливом занять фізичними вправами.

25. Робота травної та видільної систем при фізичних навантаженнях.

26. Робота залоз внутрішньої секреції, її регуляція нервовою системою при заняттях фізичними вправами.

27. Значення сенсорної системи при виконанні фізичних вправ.

28. Рефлекторна природа рухової діяльності. Формування рухового досвіду.

29. Вплив занять фізичними вправами на процеси адаптації.

30. Приклади підвищення рівня адаптації та стійкості організму людини до деяких несприятливих умов зовнішнього середовища.

Основи здорового способу життя студента

1. Як спосіб життя студентів впливає на їхнє здоров'я?

2. Перерахуйте основні складові здорового способу життя студента.

3. Що впливає на особисте ставлення людини до свого здоров'я?

4. Які звички, що руйнують здоров'я, поширені у студентському середовищі?

5. Який фактор найбільшою мірою впливає на здоров'я людини, загальна частка його впливу?

6. Який вид відпочинку є більш ефективним під час перерв між дисциплінами у ході навчання: активний чи пасивний?

7. Скільки годин має тривати сон у студентів для забезпечення найбільшого рівня працездатності?

8. Який оптимальний обсяг рухової активності повинен бути у студентів (кількість годин на тиждень, кількість годин на день)?

9. До яких наслідків може призвести недотримання правил особистої гігієни?

10. До яких негативних наслідків для здоров'я/хвороб призводить тютюнопаління, алкоголізм, наркоманія?

Додаток Б

Анкета для порівняння особливостей протікання процесу адаптації до вузівських умов у випускників педагогічного коледжу й у випускників шкіл

1. Чи підготував Вас закінчений навчальний заклад до навчання в університеті?

1. Повністю підготував.
2. Досить підготував.
3. Частково підготував.
4. Погано підготував.
5. Важко відповісти.

2. Чи збіглися перші враження від навчального процесу у ВНЗ з тим, якими Ви його уявляли до вступу?

1. Повністю збіглися.
2. Частково збіглися.
3. Не збіглися.
4. Важко відповісти.

3. Чи відрізняється, на Вашу думку, навчальна діяльність в університеті від навчальної діяльності в попередньому навчальному закладі?

1. Значно відрізняється.
2. Досить відрізняється.
3. Незначно відрізняється.
4. Не відрізняється.
5. Важко відповісти.

4. Чи відчуваєте Ви труднощі, пов'язані з навчальною діяльністю в університеті?

1. Дуже часто.
2. Часто.
3. Не часто, але й не рідко.

4. Рідко.

5. Дуже рідко.

5. Що більшою мірою вплинуло на Ваше рішення вступати до університету?

1. Потреба у педагогічній діяльності.

2. Наявність професійних інтересів.

3. Захопленість процесом набуття знань.

4. Бажання мати вищу освіту.

5. Наполягання батьків.

6. Поради авторитетних осіб.

7. Небажання починати трудову діяльність (йти на службу а армію).

6. Які з перерахованих мотивів навчання є для Вас головними?

1. До цього зобов'язує моє покликання.

2. Прагнення до повних, глибоких знань.

3. Бажання стати фахівцем високого рівня.

4. Подобається отримувати гарні оцінки.

5. Не хочу підводити групу.

6. Хочу отримувати стипендію.

7. Бажання бути не гіршим від інших.

8. Щоб уникнути нарікань.

9. Так хочуть батьки.

10. Потрібен диплом про вищу освіту.

11. Хочу бути кращим студентом у групі.

12. Мені просто цікаво.

7. Можете Ви сказати про себе, що під час навчання в університеті:

1. Постійно вчитеся з повною віддачею сил, Ваші професійні інтереси виходять за межі, передбачені програмою.

2. Постійно вчитеся з повною віддачею сил, але вивчаєте тільки те, що передбачено програмою.

3. Навчаєтеся не з повною віддачею сил, іноді не виконуєте завдання.

4. Навчаєтеся не з повною віддачею сил і часто не виконуєте завдання.

5. Рідко готуєтеся до занять, основне навантаження під час сесії.

8. Завершіть пропозицію: Навчання в університеті буде ефективнішим, якщо...

9. Питання для випускників педагогічного коледжу: Чи відповідає професійна підготовка в педагогічному коледжі вимогам до сучасного вчителя?

1. Так.

2. Не зовсім.

3. Ні.

Репозитарій УДЦ.

Додаток В

Анкета на визначення мотиваційно-ціннісного критерію

Фізична культура в забезпеченні здоров'я

1. Розкрийте зміст поняття «здоров'я».
2. Перерахуйте основні види здоров'я.
3. Який зміст вкладаєте в поняття «рухова активність»?
4. Яке місце відводите здоров'ю в ієрархії потреб та цінностей культурної людини?
5. Назвіть основні етапи фізичного самовиховання та самовдосконалення.
6. Які основні критерії ефективності використання здорового способу життя?
7. Якими показниками визначається рівень життя населення?
8. У якій мірі стан охорони здоров'я впливає на стан здоров'я людей?
9. Які вправи складають зміст аеробної системи Купера?
10. Назвіть біологічні принципи, які лежать в основі здорового способу життя.

Додаток Д

Анкета на визначення діяльнісно-творчого критерію

1. Назвіть три групи засобів фізичного виховання. Які з них є основними?
2. Назвіть етапи навчання рухам та поясніть їх суть.
3. Назвіть п'ять фізичних якостей людини та загальні методи їх розвитку.
4. Назвіть та поясніть суть п'яти методичних принципів фізичного виховання .
5. Що таке «сила людини»? Назвіть засоби (вправи) та методи, які сприяють її розвитку.
6. Що таке «швидкість»? Назвіть засоби (вправи) та методи, що сприяють її розвитку.
7. Що таке «витривалість»? Назвіть засоби (вправи) та методи, що сприяють її розвитку.
8. Що таке «гнучкість»? Назвіть засоби (вправи) та методи, що сприяють її розвитку.
9. Що таке «спритність»? Назвіть засоби (вправи) та методи, що сприяють розвитку.
10. Формуванню яких психічних якостей сприяють заняття фізкультурою і спортом?
11. З яких частин складається навчально-тренувальне заняття?
12. У чому особливість загальної фізичної підготовки?
13. У чому особливість спеціальної фізичної підготовки?
14. Порівняйте поняття «спортивна підготовка» і «спортивна підготовленість».
15. Що вміщує структура підготовленості спортсмена?
16. Які психічні якості особистості формуються у процесі фізичного виховання?
17. Охарактеризуйте зони інтенсивності навантажень за частотою серцевих скорочень.
18. Які можливості корекції фізичного розвитку, рухової та функціональної підготовленості фізичними вправами виділяють у студентському віці?

Додаток Ж

Робоча навчальна програма дисципліни «Здоровий спосіб життя та профілактика ВІЛ/СНІДу»

1. Опис навчальної дисципліни

Курс: підготовка бакалаврів, магістрів, підвищення кваліфікації	Галузь знань, напрям, спеціальність, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів, відповідних ECTS:(3,5) Модулів: 1 Змістових модулів: 2 Загальна кількість годин: 126 Тижневих годин: 2 Семестрів – 2	Галузь знань 0102 Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини Напрямок підготовки 6.010201 Фізичне виховання Освітньо-кваліфікаційний рівень (бакалавр)	Обов'язкова Рік підготовки: 3 Семестр: 5,6. Лекції: 24 години Практичних: 30 годин Самостійна робота: 36 годин Індивідуальна робота: 36 годин Вид контролю: залік

2. Мета та завдання навчальної дисципліни «Здоровий спосіб життя та профілактика ВІЛ/СНІДу»

Демографічні процеси, які почали проявлятися в Україні в останній чверті ХХ століття, особливо загострилися в умовах економічної кризи. Показниками демографічної кризи є не лише негативний приріст населення (щорічне зменшення на півмільйона), а й різке зниження загального рівня здоров'я, падіння середньої тривалості життя, зростання кількості спадкових хвороб, інвалідизація тощо. Все це певною мірою є наслідком погіршення медичного обслуговування населення. Та, як свідчать результати наукових досліджень, стан здоров'я населення, навіть у розвинених країнах Європи і Америки, лише на 10% обумовлюється медичною допомогою. Провідним фактором, що визначає здоров'я індивіда, є його власне ставлення до свого здоров'я.

Ще у 1981 р. Мадридська конференція міністрів охорони здоров'я європейських країн визначила, що збереження і зміцнення здоров'я має бути пріоритетним освітнім напрямком. У 1988 р. Комітет міністрів держав-членів Ради

Європи розробив детальні рекомендації щодо впровадження курсів з охорони здоров'я у навчальний процес освітніх закладів усіх рівнів у цих державах. Україна активно сприйняла світові тенденції щодо поліпшення стану здоров'я населення через освіту. Серед найважливіших стратегічних завдань національних програм «Освіта (Україна ХХІ століття)» і «Діти України» були визначені всебічний розвиток людини і становлення її духовного, психологічного та фізичного здоров'я.

Реалізація цих ідей пов'язана з удосконаленням змісту педагогічної освіти, приведенням його у відповідність до вимог сьогодення з метою підготовки нової генерації вчителів з новим гуманістичним типом мислення. Важливим елементом реформування змісту педагогічної освіти є впровадження в навчальний процес загальноосвітньої дисципліни «Основи валеології» (Лист МОН України від 25.12.2003 р. №1/9-595).

Програма курсу розроблена у відповідності до основних положень «Концепції валеологічної освіти педагогічних працівників» і рекомендується для підготовки фахівців у галузі педагогічної освіти, освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр».

Основною метою загальноосвітнього курсу є формування валеологічної культури вчителя як передумови його адаптації до нової педагогічної парадигми. Крім того, курс має виконувати такі функції:

– *діагностично-дослідницьку* – забезпечувати накопичення мінімуму наукових знань, необхідних для формування студентом власного валеологічно обґрунтованого освітнього маршруту та індивідуальної програми здорового способу життя;

– *компенсаторну* – ліквідувати прогалини в базовій освіті випускників загальноосвітніх шкіл щодо проблем збереження і зміцнення власного здоров'я;

– *прогностичну* – попереджувати негативні прояви поведінки студентів з урахуванням їх вікових особливостей (зокрема, вживання наркотичних речовин, нерозбірливі статеві стосунки тощо).

Ця програма є удосконаленим варіантом програми «Основи валеології», розробленої авторами у 2001 році і схваленої нарадою завідувачів кафедр валеології, основ медичних знань і вікової фізіології. Допрацьований варіант програми передбачає розкриття проблем, що значно загострились в Україні останнім часом –

це причини й наслідки епідемії ВІЛ/СНІДу, венеричних хвороб, туберкульозу, питань подолання й одної недостатності тощо.

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. ОСНОВИ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ

1. Вступ

Валеологія як комплексна дисципліна про здоров'я людини. Предмет, завдання та методи валеології. Місце валеології серед природничих наук та наук про людину. Значення валеології для формування свідомої мотивації людини до здорового способу життя, підвищення рівня здоров'я населення і збереження генофонду нації.

Історія пізнання людиною проблем власного здоров'я в контексті розвитку суспільства, науки і культури. Внесок вітчизняних та зарубіжних вчених у розвиток валеологічної науки.

Поняття про здоров'я, його інтегративний зміст. Складові здоров'я. Здоров'я як практична і культурологічна проблема. Критерії здоров'я. Здоров'я і хвороба. Донозологічний, або пограничний стан між здоров'ям і хворобою. Основні чинники, що впливають на здоров'я.

Валеологічна культура вчителя як невід'ємний елемент його професійної компетентності та передумова його адаптації до нової педагогічної парадигми – гуманістичної спрямованості навчального процесу.

Законодавча та нормативно-правова база України як підстава для реалізації прав дитини на життя і здоров'я. *Здоров'я нації через освіту – один з пріоритетів в державної політики України в галузі освіти.*

2. Стан здоров'я населення України

Демографічна ситуація в Україні на межі двох століть. Показники тривалості життя в Україні та інших країнах світу. Теоретичне обґрунтування середньої тривалості життя людини. Психологічна готовність людини до тривалого повноцінного життя.

Основні хвороби, що є безпосередньою причиною смерті сучасної людини. Фактори, які зумовлюють погіршення стану здоров'я. Макроекологічні фактори:

забруднення довкілля техногенними речовинами, руйнування озонового шару Землі, підвищення радіаційного фону тощо. Їх вплив на формування стану здоров'я населення. Мікроекологічні фактори (зумовлені індивідуальним способом життя) та їх визначальний вплив на стан здоров'я. Гіподинамія, нераціональне харчування, емоційний стрес (зокрема, соціально обумовлений), інформаційне перевантаження, вживання наркотичних та токсичних речовин як складові способу життя пересічного громадянина. Зростання генетично обумовлених хвороб як наслідок неправильного способу життя майбутніх батьків. Проблеми дитячої інвалідності та соціального сирітства.

Знайомство з механізмами негативного впливу зазначених факторів на стан здоров'я та шляхами зменшення цього впливу – основа корекції поведінки людини.

3. Вплив на стан здоров'я людини соціальних та економічних чинників

Поняття про соціальне здоров'я. Залежність соціального здоров'я від умов життя людини в суспільстві. Соціально-економічні, економічні та екологічні умови життя людини.

Природне довкілля як середовище життєдіяльності людини.

Чинники техногенного забруднення довкілля. Вплив антропогенних порушень біосфери Землі на здоров'я людини. Небезпека екологічних катастроф для існування людства.

Екологічний стан України та її регіонів. Основні джерела антропогенного забруднення навколишнього середовища в Україні та шляхи його подолання. Онкологічні захворювання, їх причини. Рання діагностика онкологічних захворювань як умова ефективного лікування і попередження ускладнень.

Адаптивна, реактивна і резистентна здатність організму людини як фізіологічний механізм і умова виживання в процесі підсилення впливу негативних чинників довкілля.

Поняття про біологічні ритми людини. Ендогенні та екзогенні біоритми. Явище десинхронозу. Необхідність врахування біоритмів в організації навчально-виховного процесу в школі.

Екологічний світогляд людини як обов'язковий елемент валеологічного

світогляду.

4. Науково обґрунтований спосіб життя як основа фізичного здоров'я

Рухова активність і здоров'я. Недостатній рівень рухової активності – гіподинамія як фактор ризику. Латентний період розвитку змін в організмі: в опорно-руховій системі (атрофія скелетної та серцевої мускулатури, зниження рухливості суглобів, остеохроз та деформуючий спондиліоз), у діяльності внутрішніх органів. Попередження сколіозу і плоскостопості.

Фізична культура як профілактика розвитку гіподинамічного синдрому. Необхідний рівень фізичного навантаження, його критерії. Добова норма рухової активності дітей різного віку. Формування та корекція осанки учнів.

Харчування та здоров'я. Критерії раціонального харчування: енергетичний – калорійна цінність продуктів харчування; критерій складу їжі – необхідна кількість і співвідношення компонентів їжі; критерії наявності в їжі «баластних» речовин; режим харчування. Вітаміни та мікроелементи, їх значення для нормального функціонування організму людини.

Незбалансоване харчування як причина порушень обміну речовин. Проблеми йодної недостатності та шляхи її подолання.

Причини і механізми виникнення карієсу зубів та хвороб пародонту (недостатня кількість твердої їжі, надмірний вміст вуглеводів, порушення мінерального балансу зубної емалі, недотримання гігієни ротової порожнини тощо). Попередження стоматологічних захворювань.

Недостатнє харчування та його наслідки: дистрофія, зниження темпів росту, затримка статевого дозрівання. Надмірне харчування, ожиріння. Зміни в організмі при ожирінні.

Токсичні речовини в їжі. Хімічне забруднення їжі (хімічні добрива, отрутохімікати, важкі метали). Патогенні бактерії в їжі. Радіаційне забруднення їжі. Поняття про кумулятивні властивості токсичних речовин.

Функціональні й патологічні порушення серцево-судинної системи. Атеросклероз і причини його виникнення (роль холестерину і жирних кислот в органічних змінах кровоносних судин). Вплив на серцево-судинну систему

гіподинамії, нераціонального харчування, стресів та шкідливих звичок. Шляхи подолання їхнього впливу.

5. Основи психічного і духовного здоров'я

Поняття психічного здоров'я і проблеми його комплексного вивчення. Фізіологічні основи психічної діяльності. Взаємовплив біологічного і соціального у психічному розвитку індивіда. Відсутність позитивних установок на здоров'я як фактор виникнення хвороб.

Фактори ризику щодо психічних захворювань в епоху НТР: урбанізація, інтенсифікація виробництва, гіподинамія, інформаційне перевантаження тощо. Поняття про стрес. Фізіологічна основа стресу як адаптивної реакції. Види стресів. Механізми впливу емоцій людини на вегетативні процеси в організмі. Емоційні фактори захворювань. Емоційні фактори захворювань. Загальна характеристика дистресів. Провідна роль психіки у подоланні дистресів та емоційних криз, їх запобігання та відновленні функцій організму. Саморегуляція, її види та аспекти. Роль загальнозмінюючих заходів у формуванні психічного здоров'я.

Вплив навчального процесу на здоров'я учнів. «Шкільний стрес» як один з основних чинників порушення здоров'я учнів. Принципи навчання і виховання в школі, їхня спрямованість на кінцевий результат педагогічної діяльності. Загальнопедагогічний принцип: «бережливе ставлення до здоров'я дітей». Професійне правило вчителя: «не нашкодь». Валеологізація навчального процесу, новітні освітні технології.

Проблеми психологічної сумісності людини і соціального оточення. Валеологічні аспекти конфліктології і методи подолання конфліктних ситуацій.



Змістовний модуль 2. Попередження хвороб і девіантної поведінки

6. Соціальні та психофізіологічні причини вживання наркотичних речовин. Шляхи профілактики різних форм девіантної поведінки.

Соціальні, психологічні та фізіологічні причини різних форм девіантної поведінки, зокрема, вживання наркотичних та токсичних речовин. Поширення захворювань та смертності, пов'язаних з алкогольною та наркотичною залежністю в Україні та інших країнах світу. Шляхи залучення молоді до вживання наркотиків.

Алкоголь як наркотична речовина. Механізм дії наркотичних речовин на організм та формування залежності. Неефективність лікування алкоголізму і наркоманії. Превентивна просвітницька робота з молоддю як основна форма профілактики вживання наркотичних речовин.

Наркомани як група ризику щодо захворювання на СНД. Шляхи подолання розповсюдження ВІЛ серед ін'єкційних наркоманів.

Тютюнопаління як форма токсикоманії. Вплив компонентів тютюнового диму на організм людини. Формування фізичної залежності від нікотину. Соціальні та психологічні передумови вживання тютюну. Профілактична робота з молоддю.

Проблеми інвалідизації населення України. Вживання наркотичних і токсичних речовин майбутніми батьками як чинник, що зумовлює дитячу інвалідність. Інфікування плоду ВІЛ під час вагітності. Соціальні та психологічні проблеми ВІЛ – інфікованих дітей.

7. Статеве виховання як основа формування здорової сім'ї та профілактика хвороб, що передаються статевим шляхом.

Біологічні, психологічні та соціальні основи формування сім'ї.

Еволюція статевих стосунків у людському суспільстві. Фізіологічна та соціально – психологічна готовність до статевих стосунків. Статеві стосунки – біологічна основа створення сім'ї. Фізичне здоров'я чоловіка і жінки як необхідна умова повноцінних статевих стосунків у сім'ї.

Взаємне прагнення до збігу інтересів чоловіка та жінки – основа психоемоційного комфорту в сім'ї. Тендерний контекст системи статевого виховання дітей та підлітків. Рівноправні взаємовідносини статей як основа запобігання проявам насильства в сім'ї та суспільстві.

Шлюб і закон. Функції сім'ї в суспільстві, їх характеристики: створення позитивного психоемоційного фону, формування матеріальної бази сім'ї, реалізація сексуальної функції, народження, виховання та матеріальне забезпечення дітей, дотримання здорового побутового режиму тощо. Визначення готовності до створення сім'ї і прогноз сімейного благополуччя.

Соціально-економічні та психофізіологічні причини розлучень.

Вагітність. Умови нормального перебігу вагітності. Планування сім'ї як основа народження здорової дитини, зменшення кількості дітей-інвалідів і дітей – соціальних сиріт. Генетичне консультування. Методи контрацепції. Аборт та його наслідки.

Венеричні хвороби та СНІД як результат випадкових статевих стосунків. Вживання наркотичних та токсичних речовин (алкогольних напоїв, тютюну, природних та синтетичних наркотиків) як фактор, що обумовлює виникнення спадкових хвороб та порушень статевої функції.

8. Інфекційні хвороби, що набули соціального значення. Всебічна поінформованість населення як провідний шлях поліпшення епідемічної ситуації

Загальна характеристика хвороб, що набули соціального значення. Їх соціально-економічні причини і наслідки. Вплив зазначених хвороб на показники індивідуального та суспільного здоров'я населення України.

Імунітет: види імунітету та фактори, що на нього впливають. Методи підвищення імунологічної витривалості організму – загартування, фітопрофілактика, харчові добавки, що відповідають потребам населення певного регіону України тощо. Причини виникнення імунодефіцитних захворювань.

Причини епідемії туберкульозу в Україні. Вплив соціальних факторів на його розповсюдження. Валеологічні чинники, що знижують вірогідність зараження туберкульозом.

Особливості розповсюдження інфекційних хвороб, що передаються статевим шляхом. Профілактичні заходи. Захищена поведінка людини – провідний фактор попередження захворювання на венеричні хвороби.

Вірус імунодефіциту людини, його походження і біологічні особливості. Розповсюдження ВІЛ у світі. Стадії розвитку епідемії. Шляхи зараження. Ризикована поведінка як основна причина інфікування ВІЛ. Роль статевих виховання дітей і підлітків у попередженні розповсюдження ВІЛ. Правовий, соціальний та психологічний захист ВІЛ-інфікованих та хворих на СНІД. Подолання дискримінації і його збудник, шляхи розповсюдження, групи ризику, клінічні

ознаки хвороби, медична допомога хворим на СНІД, загальна профілактика. Правовий, соціальний та психологічний захист ВІЛ-інфікованих та хворих на СНІД. Подолання дискримінації ВІЛ-інфікованих – необхідна умова сповільнення темпів розповсюдження хвороби.

Зміст і форми проведення профілактичної роботи щодо запобігання ВІЛ та іншими інфекціями, що набули соціального значення санітарного просвітництва серед населення.

9. Індивідуальна оздоровча система як основа повноцінного довголітнього життя

Ознайомлення з науково обґрунтованими методами профілактики захворювань та зміцнення здоров'я. Важливість індивідуального підходу до вибору оздоровчої методики чи системи. Значення методів самооцінки рівня власного здоров'я і ефективності впливу на організм вибраної методики чи системи.

Педагогічні валеотехнології. Досвід видатних педагогів щодо питань збереження здоров'я учнів. Стратегія ВООЗ «Здоров'я для всіх у XXI столітті». Нова парадигма охорони здоров'я населення – активна, наступальна профілактика. Міжнародні проекти: «Міста здоров'я», CINDI, «Європа без тютюну», «Європейська мережа шкіл сприяння здоров'ю», українсько-канадські проекти «Школа здоров'я», «Молодь за здоров'я», «подолання епідемії ВІЛ/СНІД в Україні» тощо у вищих навчальних закладах.

РЕГ

4. Структура залікового кредиту дисципліни

№	Тема	лекції	практичні	самостійна робота	індивідуальна робота
	Змістовий модуль 1. Основи здорового способу життя	12	14	18	18
1.	Вступ	2	2	2	
2.	Стан здоров'я населення України	2	2	4	
3.	Вплив на стан здоров'я людини екологічних та соціальних чинників	2	2	4	
4.	Науково обґрунтований спосіб життя як основа фізичного здоров'я	4	4	4	
5.	Основи психологічного здоров'я	2	4	4	
	Змістовий модуль 2. Попередження хвороб і девіантної поведінки	12	16	18	18
6.	Соціальні та психофізіологічні причини вживання наркотичних речовин. Шляхи профілактики різних форм девіантної поведінки	2	4	4	
7.	Статеве виховання як основа формування здорової сім'ї та профілактики хвороб, що передаються статевим шляхом	2	4	4	
8.	Інфекційні хвороби, що набули соціального значення. Всебічна поінформованість населення як провідний шлях поліпшення епідемічної ситуації	4	4	4	
9.	Індивідуальна оздоровча система як основа повноцінного довголітнього життя	4	4	6	
	Всього годин 126 (аудиторних -54)	24	30	36	36

5. Теми практичних занять

№	Теми	години
1	Визначення індивідуального рівня здоров'я	2
2	Проведення антропометричних вимірювань	2
3	Здоров'я та професія	2
4	Самоусвідомлення людини	2
5	Оцінка рівня здоров'я за об'єктивними показниками самоконтролю	2
6	Визначення рівня психічного здоров'я людини	2
7	Визначення стану соматичного здоров'я за основними показниками життєдіяльності організму.	2
8	Стреси та нервові перевантаження, їх вплив на здоров'я людини.	2
9	Ознайомлення із методикою визначення рис характеру та темпераменту	2
10	Визначення пульсу та тиску	2
11	Характеристика найпоширеніших хвороб, що передаються статевим шляхом	2
12	Аналіз і оцінка режиму дня учнів	2
13	Визначення постави і профілактика її порушень у школярів	2
14	Гігієнічні основи організації раціонального харчування	2
15	Фізіологічні основи оздоровчого тренування школярів	2

6. Самостійна роботи

1. Актуалізація знань, набутих під час вивчення інших дисципліни (чинники довкілля, що негативно впливають на організм людини, шляхи поліпшення екологічної ситуації в Україні) – 7 год.

2. Актуалізація знань, набутих під час вивчення дисципліни «Вікова фізіологія з основами гігієни дітей» (роль вітамінів і мікроелементів в організмі, наслідки їх недостатку в організмі) – 7 год.

3. Актуалізація знань, набутих під час вивчення дисципліни «Вікова фізіологія з основами гігієни дітей» і «Загальна психологія» (фізіологічні основи психічної

діяльності, типологічні особливості вищої нервової діяльності людини, увага, пам'ять тощо) – 7 год.

4. Актуалізація знань, набутих під час вивчення дисциплін «Основи медичних знань» (дитячі інфекційні хвороби, інфекційні захворювання шкіри) – 7 год.

5. Ознайомлення з традиційними і нетрадиційними оздоровчими системами – 8 год.

7. ІНДИВІДУАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ

1. Використовуючи і рекомендації літературних джерел, результати проведення функціональної діагностики на практичних заняттях і самодіагностики, розробити і заповнити індивідуальний «Щоденник здоров'я» – **18 год.**
2. Використовуючи знання та вміння, отримані на лекціях і практичних заняттях, а також результати самостійного вивчення різноманітних оздоровчих систем, розробити індивідуальну оздоровчу систему з урахуванням вихідного стану здоров'я – **18 год.**

Методи навчання: лекції, семінарські та практичні заняття із застосуванням традиційних і сучасних активних методів навчання.

Методи оцінювання: поточне тестування; підсумковий письмовий тест.

Розподіл балів, які отримують студенти

Модуль														ІНДЗ	П/к	всього	
Змістовний модуль 1							Змістовний модуль 2							10	15	100	
35							40										
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7				T8
5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5				5

Шкала оцінювання:

90 – 100 балів – відмінно (А);

- 82 – 89 балів – добре (B);
 75 – 81 балів – добре (C);
 69 – 74 бали – задовільно (D);
 60 – 68 балів – задовільно (достатньо) (E);
 35 – 59 балів – незадовільно з можливістю повторного складання (FX);
 1 – 34 бали – незадовільно з обов'язковим повторним курсом (F).

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. Іващук Л.Ю., Онишкевич С.М. Валеологія. Навчальний посібник. –Богдан, 2010. – 400 с.
2. Плахтій П.Д., Підгорний В.К., Соколенко Л.С. Основи шкільної гігієни та валеології. Теорія, практикум, тести : Навчальний посібник / Кам'янець-Подільський ГПП, Буйницький О.А., 2009. – 332 с.
3. Валеологія : Навчальний посібник в 2 ч / Бобрицька В.І., Гриньова М.В. та ін. – Полтава : Скайтек, 2007. – 306 с.
4. Валеологія в схемах : Навчальний посібник / Гончаренко М.С. – Харків: Бурун Книга Д005. – 208 с.
5. Плахтій П.Д. Основи медичних знань : навчально-методичний посібник / П.Д. Плахтій, Л.С. Соколенко, Н.В. Гутарева. – Кам'янець-Подільський : ТОВ «Друкарня Рута», 2013. – 268 с.

Додаткова

1. Аряєв Д.Н., Загарін А.О., Котова Н.В. та ін. Пренатальні і педіатричні проблеми ВІЛ-інфекцій / СНІД. – Київ, 1999. – №3. – С. 23-26.
2. Белов В.І., Михайлович Ф.Ф. Валеологія: Здоров'я, молодість, краса, довголіття. – М. : Недра Коммюникейшнс ЛТД, 2002. – 664 с.
3. Брехман І.Д. Валеологія – наука про здоров'я. – М. : ФИС, 2002. – 207 с.
4. Булич Е.Г., Мурахов І.В. Теоретичні основи валеології : Навчальний посібник. – К. : ІЗМН, 2000. – 224 с.
5. Вазманова Ж.Т. Інфекційні і паразитарні хвороби. – К. : Здоров'я , 2000. – 342 с.

Додаток К

Робоча навчальна програма дисципліни «Рухливі ігри з методикою викладання»

1. Опис навчальної дисципліни

Курс: підготовка бакалаврів	Галузь знань, напрямок підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів, Відповідних ECTS: 3 Модулів: 1 Змістових модулів: 3 Загальна кількість годин: 108 Тижневих годин – 2	Галузь знань 0102 Фізичне виховання, спорт та здоров'я людини Напрямок підготовки: 6.010201 Фізичне виховання Освітньо-кваліфікаційний рівень: бакалавр.	Обов'язкова. Рік підготовки: 1 Семестр: I Лекції: 6 год. Практичні: 30 год. Самостійна робота: 42 год. Індивідуальна робота: 30 год. Вид контролю: I семестр – залік

2. Мета та завдання дисципліни, її місце у навчальному процесі

Програма з рухливих ігор з методикою викладання – керівний та робочий документ на підставі якого викладач планує і проводить навчальний процес.

Одним із основних завдань держави у галузі освіти є турбота про здоров'я нації, виховання фізично загартованого підростаючого покоління. Цим зумовлена необхідність посилення виховної роботи у загальноосвітніх, професійно-технічних та вищих навчальних закладах України й обґрунтування ефективних методик навчання та виховання учнів, студентів здатних наполегливо навчатися та займатися фізичною культурою.

Основні підходи до зміцнення здоров'я в учнів, у студентів через ігри, загартування тощо окреслено у Державній національній програмі «Освіта» (Україна XXI століття), Законі України «Про фізичну культуру і спорт», Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті, Державному стандарті базової і

повної загальної середньої освіти, Державній програмі розвитку фізичної культури та спорту на 2007 – 2011 роки.

Суспільство кінця XX початку XXI ст. характеризується негативним впливом засобів масової інформації на фізичне, розумове, психічне, соціальне, емоційне, особистісне й духовне здоров'я молодшого школяра. Це призводить до того, що поведінка більшості дітей відзначається підвищеною нервозністю, надмірною вразливістю, емоційною неврівноваженістю, гарячковістю. Логічним поясненням цьому є те, що значна частина їх не має можливості відвідувати спортивні клуби за інтересами, гуртки, секції, оскільки вони майже всі платні. У вільний час вони часто попадають під вплив вулиці з її жорстокими законами. Саме вулиця навчає агресії, що несе негативну інформацію для нормального розвитку дитини. З іншого погляду, функціонально-емоційний стан молодших школярів погіршується у зв'язку зі зниженням опорної здатності дитячого організму до захворювань. Відомо, що ігрова діяльність – важливий засіб подолання негативних тенденцій, що склалися у сучасному суспільстві.

До початку XX століття у науці виділено два підходи до керівництва ігровою діяльністю: стихійний і педагогічно упорядкований. Тривалий час соціокультурна регуляція ігрової діяльності здійснювалася інтуїтивно та безсистемно, що послужило поштовхом до розгортання наукових досліджень. На початок XXI століття ігрова діяльність стає об'єктом вивчення науковців, педагогів, психологів, філософів та вчених інших галузей, які прагнули дослідити її історичне походження.

Гра – один з видів діяльності дітей дошкільного віку, а також школярів, хоча пріоритетним у цьому віці стає навчання. Рухлива гра є різновидом ігор. Як явище багатогранне, її можна розглядати як особливу форму існування усіх, без винятку, сторін життєдіяльності колективу. Велику роль відіграє гра у розвитку й вихованні, становленні особистості школяра, вона виступає своєрідним і незамінним засобом у самовихованні, самонавчанні, самопізнанні та самореалізації кожного. Виховання у школярів, студентів стійкого інтересу до рухливих ігор є важливою передумовою

забезпечення їхнього фізичного розвитку, вдосконалення не тільки фізичних сил, а й морально-вольових якостей.

Метою курсу «Рухливі ігри з методикою викладання» передбачено вивчення, студентами факультету фізичного виховання, теорії і методики викладання рухливих ігор; опанування технікою виконання основних рухових дій; набуття необхідних знань, умінь та навичок у проведенні та аналізі рухливих ігор та забав у навчальній, позакласній роботі з фізичного виховання у школі, оздоровчих таборах, за місцем мешкання; оволодіння сучасними методами дослідження та впровадження їх у практичну діяльність; творчо використовувати набуті знання з навчальною та виховною метою у подальшій роботі.

В результаті вивчення дисципліни студент **повинен знати:**

- методи фізичного виховання, що використовуються в різноманітних формах організації заняття залежно від віку і змісту заняття
- педагогічну характеристику рухливих ігор для дітей шкільного віку
- методику використання рухливих ігор
- класифікацію рухливих ігор
- методику проведення рухливих ігор
- зміст рухливих ігор спрямованих на розвиток фізичних якостей
- зміст рухливих ігор в урочний і позаурочний час з дітьми різного віку
- зміст рухливих ігор в позашкільний час
- зміст рухливих ігор у заняттях з видів спорту

В результаті вивчення дисципліни студент **повинен вміти:**

- визначати, які методи фізичного виховання використовувати в різноманітних формах організації заняття залежно від віку і змісту заняття
- визначати з якою метою використовується рухлива гра
- скласти конспект заняття з рухливих ігор у різних формах його організацій
- методично правильно проводити рухливі ігри

3. Програма навчальної дисципліни

ЗМ 1. Вступ до предмету. Історичний розвиток рухливих та українських народних рухливих ігор.

Тема 1. Основні поняття про ігри.

Виникнення та розвиток гри (ігри у родовому та рабовласницькому суспільстві, роль гри у Стародавній Греції та Римі, місце гри у середні віки та новий час, розвиток гри на межі XIX – XX століть, дослідження рухливих та українських народних ігор у кінці XX та на початку XXI століть); поняття «гра», «ігрова діяльність», «рухлива гра», «українські народні рухливі ігри»;

Тема 2 Педагогічна класифікація рухливих та українських народних рухливих ігор. Педагогічна характеристика рухливих ігор.

Класифікація ігор за І. Боберським, Л.В. Билеєвою та І.М. Коротковим, Е.С. Вільчковським, К. Гроссом, Д.А. Колодцою, Е. Клапаредом, Е.А. Покровським, С.Ф. Русовою, М. Філітісом та ін. Класифікація рухливих ігор за С.М. Мудриком. Класифікація українських народних (рухливих) ігор за А.Я. Вольчинським, Г.В. Воробей, Г.В. Довженок, О.В. Кенеман, Н.В. Кудикіною, М.Г. Стельмаховичем, А.В. Цьосьом та ін. Функції гри. Структура гри. Педагогічна характеристика рухливих ігор. Гігієнічне, оздоровче значення та завдання рухливих ігор. Навчальне значення та завдання рухливих ігор. Виховні завдання та значення рухливих ігор.

Тема 3. Педагогічні вимоги до організації та проведення рухливих та українських народних рухливих ігор.

Педагогічна характеристика рухливих ігор (гігієнічне, оздоровче значення та завдання рухливих ігор, навчальне значення та завдання рухливих ігор, виховні завдання та значення рухливих ігор); підготовка до проведення гри (схема (план) заняття (уроку), вибір (добір) гри, підготовка місця для гри, підготовка інвентаря, розмітка майданчика); організація та методика проведення рухливих ігор (пояснення гри, визначення ведучих, розподіл за командами, вибір капітанів команд, визначення помічників та суддів, керівництво процесом гри, дозування навантаження під час проведення гри, закінчення гри, підсумки гри); значення малих фольклорних форм (загадки, заклички, жеребкування, лічилки, мирилки,

примовки, скоромовки і т.д.) для проведення рухливих та українських народних рухливих ігор; методика проведення рухливих та українських народних рухливих ігор у різних класах (організація та проведення ігор у 1-2, 3-4, 5-8, 9-11 класах); рухливі та українські народні рухливі ігри під час різних навчально-виховних процесів у школі (ігри на перервах, у групах продовженого дня, ігри під час свят); рухливі та українські народні рухливі ігри у таборах, на місцевості, військово-спортивні ігри; особливості проведення змагань з рухливих ігор.

Тема 4. Рухливі та українські народні рухливі ігри з учнями 1-2 класів.

Рекомендовані рухливі ігри:

«Невід», «Дрібушечки», «До своїх прапорців», «Вудочка», «У ведмедя на бору», «Лісоруби», «Ловіння метеликів», «Сніжками по м'ячу», «Білки, жолуді, горіхи», «Два морози», «Група, струнко!», «Чую дзвін та не знаю, де він».

Рекомендовані українські народні рухливі ігри:

«Подоляночка», «Гречка», «Птахи», «Вовк у канаві», «Голуби», «Хлібчик», «Дрібу, дрібу, дрібушечки», «Рож», «Кіт і миша», «Заїнько», «Піжмурки».

Тема 5. Естафети з предметами та без них з учнями 1-2 класів.

Рекомендовані естафети:

«Швидко по місцях», «Вправи з великим м'ячем», «М'яч ведучому», «Садіння картоплі», «Хто швидше», «Збирання 3-х предметів», «Естафета з обручем», «Грамотії», «Передав – сідай», «Вперед із обручем».

Тема 6. Рухливі та українські народні рухливі ігри з учнями 3-4 класів.

Рекомендовані рухливі ігри:

«Ворони і горобці», «У річку – гоп», «У дітей чіткий порядок», «Горобчики-стрибунчики», «Лисиця і курчата», «М'яч через шнур», «Дубки і білки», «Слухай сигнал», «Місяці», «Хто далі кине», «Мисливці і качки», «Квач з м'ячем», «Совонька», «Лис», «Вуж», «Космонавти», «Хто підходив?».

Рекомендовані українські народні рухливі ігри:

«А ми просо сіяли, сіяли», «Де ж горщик?», «Чаклун», «У хрещика», «Мак», «Бери коня», «Блоха», «Котики», «Дзвіночок», «У воріт».

Тема 7. Естафети з предметами та без них з учнями 3-4 класів.

Рекомендовані естафети:

«Піймай м'яч», «М'яч по землі», «Повзуни», «На гірку з гірки», «Зустрічна естафета з перешкодами», «Влуч у ціль», «Передача м'ячів у колонах», «Виклик номерів», «Передача (гонка) м'ячів над головою, між ногами і комбінована», «Скороходи», «Стрибки через обруч».

ЗМ 2. Ігри з учнями 5-8 класів.**Тема 8. Рухливі ігри з учнями 5-8 класів.**

Рекомендовані рухливі ігри:

«Влуч у ціль», «По похилій дошці», «Відгадай по голосу», «Взяти і втекти», «Конячки», «Спіймай за хвіст ящірку», «Штандер», «Хитра лисиця», «Квач з кола», «Зайці у городі», «Горщик і лисиця», «Білі ведмеді», «Рибалки і риби», «Карасі і щука», «Квач», «Зайчик у кущах», «М'яч об стіну», «Хто перший», «Поїзд», «Літаки».

Тема 9. Українські народні рухливі ігри з учнями 5-8 класів.

Рекомендовані українські народні рухливі ігри:

«Горіхи», «Панас», «Довга лоза», «У зайчика», «Курці-баба», «Яструб».

Тема 10. Естафети з предметами та без них з учнями 5-8 класів.

Рекомендовані естафети:

«Гонка м'ячів по колу», «Гонка м'ячів по рядах», «Потяг», «Біг «крізь обруч», «Біг по «коридору», «Стрибунці», «Бігуни-скакуни», «Стрибки по купинах», «Бій півнів», «Вантаження кавунів», «Лабіринт», «Мисливці і качки», «Колова палиця», «Не дай м'яч ведучому», «Естафета зі стрибками у довжину», «Естафета з лазінням і перелізанням».

ЗМ 3. Ігри з учнями 9-11 класів.**Тема 11 Рухливі та українські народні рухливі ігри з учнями 9-11 класів.**

Рекомендовані рухливі ігри:

«Сліпа ворона», «Порожнє місце», «Тягни у коло», «Зміна лідера».

Рекомендовані українські народні рухливі ігри:

«Перепілка», «Шевчик», «Пень», «Відьма», «Первенчики».

Тема 12. Естафети з предметами та без них з учнями 9-11 класів.

Рекомендовані естафети:

«Гонки на лижах у двох», «Перенеси прапорець», «Носильщики», «Перетягування у парах», «Біг командами («Потяги», «Стонога»)), «Назустріч супернику», «Перестрілка», «Естафета з подоланням перешкод», «Рухлива ціль», Естафета з елементами волейболу, Зустрічна волейбольна пасовка через сітку, «Передав – сідай», «М'яч у центр», «Боротьба за м'яч», Естафета з веденням м'яча і кидком у кошик.

Тема 15. Ігри у позанавчальній діяльності. Ігри на різноманітних заняттях.

Рекомендовані ігри на перервах:

«Виштовхування з кола», «Біг трійками», «Односкок», «Зустрічна естафета», «Ми – веселі діти», «День і ніч», «Назви ім'я», «Квочка», «Заборонений рух», «Земля, вода, вогонь, повітря», «Квач, дай руку!», «Мишоловка», «Тачка», «Швидше перенести».

Рекомендовані ігри у групах продовженого дня:

«Гонка з вибуванням», «Колесо», «Зміна місць», «Хто швидше, або естафетний біг?», «Два мало – третій зайвий», «Вибий ведучого», «Стрибки командою», «Гуси лебеді», «Мишоловка», «Другий зайвий», «Мотузка під ногами», «Стрибок за стрибком», «Зустрічна естафета».

Рекомендовані ігри та естафети на заняттях спортивних ігор:

«Витривалі бігуни», «Ведмеді на полюванні», «Естафети павуків», «Молодці – стрибунці», «Злови м'яч», «Провести м'яч по прямій», «Удар на точність», «М'яч у коло», «Рикошет», «Перехоплення м'яча», «М'яч по колу», «Гра у квадраті», «Влучити у ціль», «М'яч через тунель», «Передав – сідай», «Перестрілбол», «Пробий стінку», «Коридор», «П'ять проти десяти».

Рекомендовані ігри на заняттях з дітьми, які мають відхилення у стані здоров'я:

«Умовні знаки», «Пройти без шуму», «Подольночка», «Булькання», «Квочка», «Заборонений рух», «Земля, вода, вогонь, повітря», «Відбійний молоток», «Найди і промовчи», «Кільце», «Кулак – долоня», «М'ячі різні несемо», «Ходьба по прямому

містку», «Хто швидше», «Черепашки».

4. Структура навчальної дисципліни

Змістовні модулі / теми	Розподіл годин				Методи та форма контролю
	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота	Індив. робота	
1	2	3	4	5	6
Модуль 1 Практичний блок					
ЗМ 1. Вступ до предмету. Історичний розвиток рухливих та українських народних рухливих ігор.					
1	2	3	4	5	6
Тема 1. Основні поняття про ігри.	2		4		Перегляд конспекту
Тема 2. Педагогічна класифікація рухливих та українських народних рухливих ігор. Педагогічна характеристика рухливих ігор.	2		4		
Тема 3. Педагогічні вимоги до організації та проведення рухливих та українських народних ігор	2		4		Перегляд конспекту
Тема 4 Рухливі та українські народні рухливі ігри з учнями 1-2 класів.		3	4	3	Потокове опитування
Тема 5 Естафети з предметами та без них з учнями 1-2 класів.		3	4	3	Проведення на оцінку
Тема 6 Рухливі та українські народні рухливі ігри з учнями 3-4 класів.		3	4	3	Потокове опитування

Тема 7 Естафети з предметами та без них з учнями 3-4 класів. Модульний контроль		3		3	Проведення на оцінку
ЗМ 2. Ігри з учнями 5-8 класів.					
1	2	3	4	5	6
Тема 8. Рухливі ігри з учнями 5-8 класів.		3	4	3	Перегляд конспекту
Тема 9. Українські народні рухливі ігри з учнями 5-8 класів.		3		3	Потокове опитування
Тема 10. Естафети з предметами та без них з учнями 5-8 класів. Модульний контроль		3	4	3	Проведення на оцінку
ЗМ 3. Ігри з учнями 9-11 класів					
1	2	3	4	5	6
Тема 11. Рухливі та українські народні рухливі ігри з учнями 9-11 класів.		3	4	3	Перегляд конспекту
Тема 12. Естафети з предметами та без них з учнями 9-11 класів.		3	4	3	Потокове опитування
Тема 13. Ігри у позанавчальній діяльності та на різноманітних заняттях. Модульний контроль та підсумковий контроль		3	2	3	Проведення на оцінку
Всього	6	30	42	30	

5. Теми практичних занять

№	Теми	години
1	Рухливі ігри та українські народні рухливі ігри з учнями 1-2 класів	3
2	Естафети з предметами та без них з учнями 1-2 класів	3
3	Рухливі ігри та українські народні рухливі ігри з учнями 3-4 класів	3
4	Естафети з предметами та без них з учнями 3-4 класів	3
5	Рухливі ігри з учнями 5-8 класів	3
6	Українські народні ігри з учнями 5-8 класів	3
7	Естафети з предметами та без них з учнями 5-8 класів	3
8	Рухливі ігри та українські народні ігри з учнями 9-11 класів	3
9	Естафети з предметами та без них з учнями 9-11 класів	3
10	Ігри у позанавчальній діяльності та на різноманітних заняттях.	3

6. Самостійна робота

1. Історичний розвиток ігор.
2. Рухливі ігри як засіб фізичного виховання школярів.
3. Дослідження походження та вплив ігор на виховання підростаючого покоління вітчизняними дослідниками.
4. Дослідження походження та вплив ігор на виховання підростаючого покоління закордонними дослідниками.
5. Виховне та навчальне значення висловлювань видатних вітчизняних постатей минулого та сучасності щодо ігор.
6. Виховне та навчальне значення висловлювань видатних закордонних постатей минулого та сучасності щодо ігор.
7. Вплив ігор-забав на сучасну систему виховання школярів.
8. Педагогічна характеристика ігор для дітей молодшого шкільного віку.
9. Педагогічна характеристика ігор для дітей середнього шкільного віку.
10. Педагогічна характеристика ігор для дітей старшого шкільного віку.

- 11.Форми організації школярів засобами рухливих ігор.
- 12.Особливості методики проведення рухливих ігор на уроках фізичної культури.
- 13.Особливості методики проведення рухливих ігор на заняттях спортом (обрати один із видів).
- 14.Особливості методики проведення рухливих ігор у позакласний час.
- 15.Особливості методики проведення рухливих ігор та забав на місцевості.
- 16.Особливості методики проведення рухливих ігор взимку.
- 17.Особливості методики проведення рухливих ігор на воді.
- 18.Розвиток фізичних здібностей засобами рухливих ігор.
- 19.Значення рухливих ігор, які застосовуються у різних видах спорту.
- 20.Сценарій проведення змагань з рухливих ігор (вибрати один) («Веселі старту», «Нумо, козачата!», «Спортландія» та інші).

7. Індивідуальна робота

1. Рухливі ігри та українські народні рухливі ігри з учнями 1-2 класів
2. Естафети з предметами та без них з учнями 1-2 класів
3. Рухливі ігри та українські народні рухливі ігри з учнями 3-4 класів
4. Естафети з предметами та без них з учнями 3-4 класів
5. Рухливі ігри з учнями 5-8 класів
6. Українські народні ігри з учнями 5-8 класів
7. Естафети з предметами та без них з учнями 5-8 класів
8. Рухливі ігри та українські народні ігри з учнями 9-11 класів
9. Естафети з предметами та без них з учнями 9-11 класів
10. Ігри у позанавчальній діяльності та на різноманітних заняттях.

8. Методи навчання:

Лекції з використанням сучасних інформаційних технологій, інтерактивні методи в процесі обговорення питань семінарського заняття (мікрофон, мозкова атака та ін.); підготовка рефератів на задані теми; пояснення, бесіда, вправи.

9. Методи оцінювання:

Поточне оцінювання на практичному занятті; оцінка за ІНДЗ (реферат); підсумковий модульний тестовий контроль; оцінка за індивідуальні домашні завдання.

Питома вага оцінки кожного з видів навчальної роботи студента в підсумковій (загальній) оцінці визначається, виходячи з їх вагомості в теоретичній та практичній підготовці фахівця, структури та змісту навчальної дисципліни.

10. Розподіл балів, які отримують студенти

Модуль													ІНДЗ	ПК	Сума
ЗМ1					ЗМ2				ЗМ3						
T1	T2	T3	T4	МК	T5	T6		МК	T8	T9	T10	МК			
5	5	5	5	15	5	5	5	10	5	5	5	15	10	10	100

ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ:

90 – 100 балів — *відмінно* (A);

82 – 89 балів – *добре* (B),

75 – 81 балів — *добре* (C);

69 – 74 балів – *задовільно* (D);

60 – 68 балів — *задовільно* (E);

35 – 59 балів — *незадовільно* з можливістю повторного складання (FX);

1 – 34 балів — *незадовільно* з обов'язковим повторним курсом (F).

МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ: (опорні конспекти лекцій, інтерактивний комплекс навчально-методичного забезпечення дисципліни, нормативні документи, ілюстративні матеріали і т. п.)

Основна література:

1. Державна національна програма «Освіта» / Україна ХХІ століття/. – К.: Райдуга, 1994. – 62 с.
2. Закон України «Про загальну середню освіту» // Орієнтир. – 1999. – 8.07.
3. Закон України «Про фізичну культуру і спорт». – К., 1993. – 24 с.
4. Конвенція ООН о правах ребенка // Народное образование. – 1993. – №5. – С.1-5.
5. Конституція України. – К.: Освіта, 1998.– 63 с.
6. Концепція загальноосвітньої національної школи України // Інформаційний збірник Міністерства освіти України. – 1991. – № 4. – С. 3-29.

7. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті // Освіта України, № 29. – 18 липня 2001 р.
8. Бурова А. Рухливі ігри: організація та керівництво. // Дошкільне виховання. – №1, – 2002. – С.18-19.
9. Вавилова Е.Н. Укрепляйте здоровье детей. – М.: Просвещение, 1986. – 34 с.
10. Ващенко Г.П. Тіловиховання як засіб виховання волі і характеру. – Львів, Укр. Технології, 2001. – 54 с.
11. Вільчковський Е.С., Страшинський В.І. Рухливі ігри в школі. – К.: Рад. школа, 1971. – 120 с.
12. Вільчковський Е.С. Фізичне виховання дітей дошкільного віку. – К.: Здоров'я, 1974. – 250 с.
13. Вільчковський Е.С. Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку. – Львів: ВНТЛ, 1998. – 336 с.
14. Горохова скриня. Українські народні ігри / Упорядк. Пепи В.І. – К.: Веселка, 1993. – 95 с.
15. Державний стандарт початкової загальної освіти. Освітня галузь здоров'я і фізичної культури. Зубалій М., Борисенко А., Остапенко О., Столітенко Є., Леонов О., Іванова Л. // Початкова школа – 2001. – №1. – С. 44-47.
16. Іванова Л. Предмет «Основи здоров'я і фізична культура» та шкільний футбол в системі освіти України // Фізичне виховання в школі № 3, 2003, С.15-16.
17. Кузь В.Г., Сивачук Н.П. Українські народні дитячі ігри: Посібник для студентів філологічного факультету, студентів дошкільного та педагогічного факультетів. – К.: Науковий світ, 2003. – 32 с.
18. Ламкова О.І. 250 рухливих ігор та естафет для школярів. – Х.: Веста: Видавництво «Ранок», 2005. – 128 с.

Додаткова література

1. Андрощук Н.В., Леськів А.Д., Мехоношин С.О. Рухливі ігри та естафети у фізичному вихованні молодших школярів. Методичний посібник. – Тернопіль: Підручники і посібники, 1998. – 112 с.

2. Андросчук Н.В. Рухливі ігри та естафети у фізичному вихованні школярів. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2001. – 144 с.
3. Ареф'єв В.Г. Методика викладання фізичної культури в школі: Навчальний посібник. – К.: ІСДО, 1995. – 136 с.
4. Ареф'єв В.Г., Столітенко В.В. Фізичне виховання в школі: Навчальний посібник. – К.: ІЗМН, 1997. – 152 с.
5. Ареф'єв В.Г., Єдинак Г.А. Фізична культура в школі (молодшому спеціалісту): Навчальний посібник для студентів навчальних закладів II-IV рівнів акредитації – 2-е вид., переробл. і доп. – Кам'янець – Подільський: Абетка-Нова, 2002. – 383 с.
6. Былеева Л.В., Коротков И.М., Яковлев В.Г. Подвижные игры: Учебное пособие для институтов физической культуры. 4-е, перераб. и дополн. – М.: Физкультура и спорт, 1974. – 208 с.
7. Бойченко Т., Колотій Н., Царапенко А., Жеребецький Ю., Голі Д., Луцюк Р. Як виростити дитину здоровою: Посібник для батьків, учнів молодшого шкільного віку. – К.: Прем'єр-Медіа, 2001. – 201 с.
8. Борисенко А.Ф., Цвек С.Ф. Руховий режим учнів початкових класів: Книга для вчителя. – К.: Радянська школа, 1983. – 94 с.

Додаток Л

Робоча навчальна програма дисципліни
«Спортивні ігри з методикою викладання(баскетбол)»

1. Опис навчальної дисципліни

Курс: підготовка спеціалістів	Напрямок, спеціальність освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів – 2, Відповідних ECTS: 1,5 Модулів: 4 Змістових модулів: 4 Загальна кількість годин: 54 Тижневих годин: I сем. – 2 II сем. – 2	Галузь знань 0102 Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини Напрямок підготовки 6.010201 Фізичне виховання Освітньо-кваліфікаційний рівень: Бакалавр.	Обов'язкова. Рік підготовки: 1 Семестр: I,II Практичні: 42 год. ІНДЗ: 4 год. Самостійна робота: 8 год. Вид контролю: II семестр – залік

2. Мета та завдання дисципліни, її місце у навчальному процесі

Курс «спортивні ігри з методикою викладання» передбачає вивчення студентами теорії і методики викладання спортивних ігор, оволодіння технікою гри, набуття необхідних знань, умінь та навичок для самостійної педагогічної роботи.

Навчальна робота проводиться у формі обов'язкових занять, передбачених навчальним планом і самостійної роботи студентів. На лекціях повідомляється найважливіший програмний матеріал з основ теорії баскетболу і методиці його викладання. Особлива увага приділяється на організацію занять з баскетболу та методиці їх проведення.

Мета: сприяти оволодінню студентами теоретичними знаннями, практичними навичками, сучасними методами досліджень в організації роботи як вчителя, так і тренера, в умінні творчо використовувати ці знання в подальшій роботі.

Завдання:

- формувати у студентів системні знання з розвитку засобів, методів, ідей в баскетболі;
- розвивати професійну самосвідомість майбутніх фахівців;
- навчити використовувати баскетбол в тих чи інших загальноосвітніх і виховних цілях;
- формувати практичні вміння та навички з спостереження, аналізу, проведення занять з баскетболу у навчальній та позакласній роботі.

В процесі вивчення курсу «баскетбол з методикою викладання» студенти мають оволодіти наступними знаннями:

- основи історичного розвитку баскетболу;
- теорії та методики проведення занять з баскетболу;
- організації та проведенні ефективної навчальної та самостійної роботи.

3. Програма навчальної дисципліни ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 1

Баскетбол як навчальна дисципліна. Методика навчання техніки переміщень та ловлі-передачі м'яча в баскетболі

1. Історія виникнення і розвитку баскетболу у світі і в Україні.
2. Методика переміщень гравців по майданчику. Різновиди переміщень.
3. Методика навчання передач м'яча.

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 2.

Техніка гри в баскетбол.

4. Методика навчання кидкам м'яча в кошик:
 - з місця однією рукою зверху з підтримкою
 - в русі після ведення
 - в русі після передачі від партнера

- штрафним кидкам.

5. Вдосконалення техніки ведення, ловлі, передачі м'яча.

6. Складання контрольних нормативів з техніки виконання кидків та ведення м'яча.

Розподіл балів, що присвоюється студентам за практичні заняття з баскетболу

№	Вправи	Ста ть	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1
1	Штрафні кидки	Ж	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1
		Ч	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1
2	Ведення м'яча (човникове)	Ж	26	26.5	27	28	29.5	31	32	33	33	34
		Ч	22	23	23.5	24	24.5	25.5	26.5	28	29	30
3	Передача м'яча двома руками в русі	Ж	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1
		Ч										
4	Подвійний крок на тех. виконан.	Ж	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1
		Ч										
5	Триочковий кидок		5		4		3		2		1	

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 3.

Класифікація тактики гри в баскетбол в нападі та захисті

7. Індивідуальні тактичні дії гравців з м'ячем та без м'яча в нападі та захисті.

8.Методика навчання нападу та захисту.

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 4.

Організація і проведення змагань з баскетболу.

9.Системи розігрування змагань та їх характеристики. Складання положення про змагання. Аналіз правил гри

10. Методика проведення рухливих ігор в баскетболі та естафет з елементами баскетболу

4. Структура навчальної дисципліни

Змістові модулі / теми	Кількість годин, відведених на:				
	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота	Індивідуальна робота	Загальна
ЗМ 1. Баскетбол як навчальна дисципліна. Методика навчання техніки переміщень та ловлі-передачі м'яча в баскетболі.		8	2	2	10
1. Історія виникнення і розвитку баскетболу у світі і в Україні. 2. Методика переміщень гравців по майданчику. Різновиди переміщень. 3. Методика навчання ведення та передач м'яча.					
ЗМ 2 Техніка гри в баскетбол.		16	2		22
Техніка гри в баскетбол. 4. Методика навчання кидкам м'яча в кошик: - з місця однією рукою зверху з підтримкою - в русі після ведення - в русі після передачі від партнера - штрафним кидкам. 5. Вдосконалення техніки ведення, ловлі, передачі м'яча. 6. Складання контрольних нормативів з техніки виконання кидків та ведення м'яча.					
ЗМ 3. Класифікація тактики гри в баскетбол в нападі та захисті.		8	2		6
7. Індивідуальні тактичні дії гравців з м'ячем та без м'яча в нападі та захисті. 8. Методика навчання нападу та захисту.					
ЗМ 4. Організація і проведення змагань з баскетболу.		10	2	2	18
9. Системи розігрування змагань та їх характеристики. Складання положення про змагання. Аналіз правил гри 10. Методика проведення рухливих ігор в баскетболі та естафет з елементами баскетболу					
Всього:		42	8	4	54

5. Теми практичних занять (погодинний розподіл)

№ п/п	Тема	Години
I семестр		
1	1. Ознайомлення студентів із завданнями курсу баскетбол та порядком його вивчення. 2. Історія виникнення і розвитку баскетболу у світі і в Україні.	2
2	1. Навчання стійці баскетболіста. Переміщення на місці (повороти, викрокування). 2. Переміщення гравців по майданчику (ходьба приставними кроками, біг на зігнутих ногах, півоти вправо та вліво, стрибки)	2
3	1. Методика навчання веденню м'яча на місці. Методика навчання ведення м'яча в русі. 2. Ведення м'яча на місці (по одному удару в підлогу з правої та лівої сторони). Ведення м'яча на місці по принципу Пп-Пл-Лл-Лл-Лп-Пп 3. Ведення м'яча в русі, по прямій, та зі зміною напрямку руху. Ведення м'яча в поєднанні з обвідкою (обведення стійок)	2
4	1. Вивчення техніки передачі м'яча двома руками від грудей у зустрічному русі. 2. Вивчення техніки передачі м'яча двома руками від грудей у русі по колу. 3. Удосконалення в техніці ловлення і передачі м'яча двома руками від грудей на місці.	2
5	1. Кидки м'яча в кошик з-під кільця та з одного кроку з різних положень (справа, зліва, по центру) 2. Кидки м'яча в кошик після одного кроку 3. Кидки м'яча в кошик після двох кроків	2
6	1. Кидки м'яча в кошик після передачі від партнера 2. Кидки м'яча в кошик з лінії штрафних кидків 3. Складання контрольних нормативів з техніки виконання кидків м'яча з місця	2
7	1. Передачі м'яча двома руками від грудей в парах, трійках, четвірках – одним та двома м'ячами. 2. Передачі м'яча однією рукою від плеча з правої та лівої рукою на невеликій відстані та великій відстані 3. Передачі м'яча однією рукою з замахом на дальність та на влучність 4. Складання контрольних нормативів з техніки виконання ведення м'яча (човникове).	2

8	<ol style="list-style-type: none"> 1. Передачі м'яча в зустрічному русі 2-х та 4-х колонах 2. Передачі м'яча в паралельному русі в парах, трійках, передачі м'яча з забіганням за спину 3. Різні поєднання передач в русі. 4. Складання контрольного нормативу передача м'яча двома руками в русі 	2
9	<ol style="list-style-type: none"> 1. Удосконалення в техніці кидка двома руками від грудей. 2. Вивчення передачі двома руками від грудей в трійках із зміною місця. 3. Учбова гра, практика суддівства. 	2
10	<ol style="list-style-type: none"> 1. Учбова практика, підбір вправ для проведення підготовчої частини уроку. 2. Удосконалення в техніці кидка м'яча однією рукою зверху після подвійного кроку. 3. Учбова гра, практика суддівства. 	2
11	<ol style="list-style-type: none"> 1. Вивчення техніки кидка м'яча однією рукою зверху після подвійного кроку. 2. Удосконалення в техніці ведення м'яча, зупинках, поворотах. 3. Складання контрольного нормативу кидка після подвійного кроку 	2
12	<ol style="list-style-type: none"> 1. Учбові ігри з метою покращення різних видів підготовленості баскетболістів. 2. Вдосконалення суддівства. Взаємодії суддів в баскетболі. Жести суддів 	2
13	<ol style="list-style-type: none"> 1. Кидки м'яча в русі у супроводі захисника 2. Кидки м'яча в русі після обвідки стійок та захисника 3. Кидки у стрибку після передачі від партнера 4. Кидки у стрибку після передачі від партнера з супротивом захисника 	2
14	<ol style="list-style-type: none"> 1. Учбова практика, проведення підготовчої частини уроку. 2. Вивчення техніки заслонів. 3. Удосконалення в техніці виконання фінтів. <p>Учбова гра, практика суддівства. Ознайомлення з веденням протоколу гри.</p>	2
15	<ol style="list-style-type: none"> 1. Різні поєднання нападу швидким проривом з використанням однієї передачі 2. Навчання позиційному нападу з одним центровим, з двома центровими, з відкритим центром 3. Двостороння учбова гра 	2
16	<p>Учбова практика. Командні дії, системи та варіанти нападу:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Швидкісні атаки. 2. Напад через центр. 3. Сполучення систем і варіантів нападу. 	2

	Учбова гра.	
17	1. Семінарське заняття на тему: Аналіз технічних прийомів гри в баскетбол. 2. Вивчення самих простих комбінацій при веденні м'яча із-за бокової лінії. Учбова гра, практика суддівства.	2
18	1. Учбова гра, практика суддівства, ведення протоколу гри, практика керівництва командою 2. Види змагань. Системи розіграшів.	2
19	1. Системи розігрування змагань та їх характеристики. 2. Складання положення про змагання.	2
20	1. Рухливі ігри з елементами гри в баскетбол, логіки гри, ігрових взаємодій. 2. Вдосконалення механіки суддівства. Взаємодії суддів в баскетболі. Жести суддів	2
21	1. Проведення естафет до яких входять елементи гри в баскетбол. 2. Учбова гра, практика суддівства, ведення протоколу гри	2

1. Самостійна робота

Тема 1: Аналіз техніки навчання основної стійки і переміщення баскетболістів.

Тема 2: Аналіз техніки виконання і методики навчання ведення м'яча.

Тема 3: Аналіз техніки викладання і методики навчання кидка м'яча у кошик

Тема 4: Аналіз техніки викладання і методики навчання в захисті баскетболіста.

Тема 5: Аналіз техніки викладання і методики навчання нападу баскетболіста.

Тема 6: Аналіз та написання протоколу гри.

Тема 7: Аналіз та вивчення жестів судді.

Підсумковий контрольні з теоретичного розділу

1. Історичний розвиток гри.
2. Баскетбол у системі фізичного виховання підростаючого покоління країни.
3. Особиста та громадська гігієна.
4. Засади техніки та тактики баскетболу.
5. Лікарський контроль та самоконтроль.
6. Спортивна кваліфікація та правила гри.
7. Обладнання та інвентар.
8. Інструктори та суддівська підготовка.
9. Правила, організація та проведення змагань.

Підсумковий контрольні з практичного розділу

1. Фізична підготовка.
2. Загальна фізична підготовка.
3. Спеціальна фізична підготовка.

4. Технічна підготовка.
5. Тактична підготовка.
6. Рухливі ігри.
7. Естафети.
8. Контрольні випробування, заліки.
9. Інструкторська та суддівська практика.

2. **Методи навчання:** лекції з використанням сучасних інформаційних технологій, інтерактивні методи в процесі обговорення питань; складання індивідуальних тренувальних схем-графіків, практичні заняття, підготовка рефератів на задані теми; пояснення, бесіда, вправи.

3. **Методи оцінювання:** поточне оцінювання на практичному занятті; оцінка за ІНДЗ (реферат); підсумковий модульний тестовий контроль; оцінка за індивідуальні домашні завдання. Перевірка конспектів лекцій, прийом контрольних нормативів.

4. Розподіл балів між заліковими модулями

ЗМ 1			ЗМ 2			ЗМ 3			ЗМ 4		Сума
T1	T2	T3	T4	T5	КН	T6	T7	T8	T9	T10	
5	5	5	5	5	50	5	5	5	5	5	100

Шкала оцінювання

90 – 100 балів	Відмінно	A
75 – 89 балів	Добре	BC
60 – 74 балів	Задовільно	DE
35 – 59 балів	Незадовільно з можливістю повторного складання	FX
1 – 34 балів	Незадовільно з обов'язковим повторним курсом	F

МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ:

Опорні конспекти лекцій (електронний варіант), нормативні документи, інтерактивний комплекс навчально-методичного забезпечення дисципліни, слайди, ілюстративні матеріали, підручники та посібники, ресурси.

Література

1. Поплавський Л. Ю. Баскетбол / Леонід Юзікович Поплавський. – Київ: Олімпійська література, 2004. – 447 с..
2. Дубенчук А. І. Баскетбол / Анатолій Іванович Дубенчук. – Харків: Ранок, 2009. – 144 с. – (Спортивні ігри в школі).

3. Дубенчук А. І. Волейбол / Анатолій Іванович Дубенчук. – Харків: Ранок, 2008. – 122 с. – (Спортивні ігри в школі).
4. Поплавський Л.Ю. Баскетбол. Підручник для студентів вищих навчальних закладів фізичної культури і спорту. – Олімпійська література. – Київ, 2004. – 445 с
5. Вальтин А. И. Проблемы современного баскетбола. – К., 2003. – 150 с.
6. Пензай С. А. Волейбол. / Сергій Анатолійович Пензай. – Умань: ПП Жовтий О. О., 2011. – 108 с.
7. Платонов В. Н. Фізична підготовка спортсмена / В. Н. Платонов, М. М. Булатова. – Київ: Олімпійська література, 1995. – 318 с.
8. Мартишевського К. К. Організація і суддівство змагань: баскетбол, волейбол, гандбол, футбол, футзал / К. К. Мартишевського. – Кіровоград: Центр.-Укр. вид-во, 2008. – 331 с.
9. Маслюк Р. В. Спортивні ігри з методикою викладання: навч. посібник / уклад.: Андрощук О. І., Маслюк Р. В., Пензай С. А., – Умань: ВПЦ «Візаві», 2014. – 333 с.

Додаток К

Робоча навчальна програма дисципліни
«Легка атлетика з методикою викладання»1. **Опис навчальної дисципліни**

Курс: підготовка бакалаврів	Галузь, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів, Відповідних ECTS: 2 Модулів: 1 Змістових модулів: 2-3 Загальна кількість годин: 66 Тижневих годин: 2 сем.	Галузь знань 0102 Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини Напрямок підготовки 6.010201 Фізичне виховання Освітньо-кваліфікаційний рівень: бакалавр	Обов'язкова. Рік підготовки: 2 Семестр: III, IV Лекції: 6 год. Практичні: 60 год.

**СТРУКТУРА ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ
«ЛЕГКА АТЛЕТИКА ТА МЕТОДИКА ЇЇ ВИКЛАДАННЯ»**

Заняття з легкої атлетики введено до програми загальноосвітньої школи, починаючи з першого класу; в середніх спеціальних освітніх закладах; у дитячих спортивних школах; у вищих навчальних закладах. Елементи легкоатлетичних вправ застосовуються у реабілітаційних заходах, які проводяться з лікувальною метою серед різних категорій хворих.

Саме тому курс «Легка атлетика та методика її викладання» є обов'язковим у програмі навчання студентів напряму підготовки «Фізичне виховання», «Фізична реабілітація» за рівнем «бакалавр».

Засвоєння теоретичних знань з легкої атлетики та їх практичне застосування на факультеті «Управління фізичною культурою, спортом та туризмом» має свої особливості. Крім того, що студенти повинні мати навички виконання різноманітних легкоатлетичних вправ та знання з правил проведення змагань, вони повинні вміти передавати свої знання учням. Правильно засвоєні знання не тільки

дають змогу навчити майбутніх вихованців, а й готувати кваліфікованих спортсменів.

Курс «Легка атлетика та методика її викладання» передбачає вивчення студентами теорії та методики викладання легкої атлетики, опанування техніки основних видів легкоатлетичних вправ, набуття необхідних знань, умінь та навичок для самостійної роботи.

Програма реалізується у формі лекцій, методичних та практичних занять, навчальної практики та самостійної роботи. Самостійна робота передбачає вивчення основної та додаткової літератури, складання конспекту уроку з легкої атлетики.

Контрольними заходами програми є виконання контрольних нормативів, тестування з теоретичних питань, контрольна робота з курсу, залік, іспит.

Для студентів, які обрали легку атлетику основним видом спортивно-педагогічного вдосконалення, передбачається написання контрольної роботи відповідно до навчального плану та підсумковий контроль у вигляді заліку.

Мета вивчення дисципліни: засвоїти основні знання з техніки виконання легкоатлетичних вправ, методики навчання легкоатлетичним вправам, методики тренування та правил проведення змагань з легкої атлетики.

Мета навчальної дисципліни спрямована на вивчення видів легкої атлетики, які становлять програмовий матеріал загальноосвітньої школи, навчальних закладів профтехосвіти, а також державного тестування фізичної підготовленості населення України. При цьому особлива увага надається формуванню професійно-технічних навичок, проведенню занять в групах фізкультурно-оздоровчої спрямованості, вивченню методів і методичних прийомів навчання техніці видів легкої атлетики та попередженню помилок, організації.

Головне завдання дисципліни полягає у формуванні професійно-педагогічних знань, вмінь і навичок здійснюється протягом всієї навчальної і спортивної роботи, а також під час виконання самостійних завдань і інших форм навчальної роботи, формування педагога нового типу – мислячого, ініціативного, всебічно обізнаного – може бути успішним, якщо майбутній спеціаліст уже під час

навчання у ВНЗ буде поставлений в умови, наближені до його майбутньої професійної діяльності, обізнаний з науковими досягненнями і методичними розробками з видів легкої атлетики, користується у навчанні новітніми педагогічними технологіями.

На основі даної програми викладач розробляє робочу програму, яка відповідала б регіональним особливостям і тенденціям розвитку фізичного виховання. На розсуд викладача визначається кількість годин на окрему тему курсу, на лекційні, семінарські та практичні заняття.

В процесі вивчення дисципліни студент повинен **знати:**

- знання в обсязі вивченого матеріалу;
- закономірності техніки вивчених видів;
- вимоги до суддівської підготовки;
- теорію і методіку викладання видів легкої атлетики в обсязі вивченого матеріалу;
- ритмічну та динамічну структуру вправ легкої атлетики;
- особливості змісту і форм и проведення занять з легкої атлетики з різними віковими групами учнів ЗОШ;
- різноманітні прийоми навчання легкоатлетичних вправ.

Студент повинен **вміти:**

- володіти технікою виучуваних видів легкої атлетики;
- виконувати вимоги навчальної практики;
- здійснювати суддівські обов'язки, як помічника старшого судді;
- складати календар змагань першості школи з легкої атлетики;
- складати план тренування на тиждень для збірної команди школи з державного тестування;
- у змаганнях виконувати залікові нормативи;
- скласти конспект уроку з легкої атлетики для старших класів;
- під час педагогічної практики провести фрагмент уроку за завданням вчителя;
- взяти участь у підготовці і проведенні позакласного оздоровчого заходу
- здійснювати практичне суддівство змагань, як старший суддя на виді;

- розробити сценарій урочистого відкриття змагань першості школи з легкої атлетики;
- виконувати залікові нормативи;
- скласти розгорнутий план уроку з легкої атлетики та елементами футболу;
- провести урок у школі;
- продемонструвати вправи з видів легкої атлетики, що вивчаються;
- студенти повинні рівень володіння легкоатлетичними навичками з багатоборства (100м, стрибки у довжину з розбігу, штовхання ядра, 400м, метання диска, метання списа, стрибки у висоту (способом «переступання», «перекидним»).
- виконувати залікові нормативи;
- продемонструвати вправи з видів легкої атлетики, що вивчаються.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовний модуль 2

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ ВИДІВ ЛЕГКОЇ АТЛЕТИКИ І ТЕХНІКА ВПРАВ

ЗМ 2. Тема: Методика навчання і техніка бігових легкоатлетичних видів спорту. Спортивна ходьба. Біг на середні і довгі дистанції. Біг на місцевості (крос). Біг на наддовгі дистанції. Біг на короткі дистанції. Естафетний біг. Бар'єрний біг. Біг на 3000 м з перешкодами («стипель-чез»).

ЗМ 2. Тема: Методика навчання і техніка стрибкових легкоатлетичних видів спорту. Стрибок у висоту. Стрибок у довжину. Потрійний стрибок.

ЗМ 2. Тема: Методика навчання і техніка метання та штовхання легкоатлетичних снарядів. Штовхання ядра. Метання списа. Метання гранати. Метання диска.

ЗМ 2. Тема: Методика навчання, техніка та тактика тренування з легкоатлетичного багатоборства. Багатоборства.

Змістовний модуль 3

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ЛЕГКОЇ АТЛЕТИКИ НА УРОКАХ

ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

ЗМ 3. Тема: Особливості занять легкою атлетикою з дітьми шкільного віку. Легка атлетика – засіб фізичного виховання школярів. Розвиток рухових якостей у дітей шкільного віку.

ЗМ 3. Тема: Організація і зміст занять з легкої атлетики у школі. Урок легкої атлетики. Позаурочні заняття легкою атлетикою.

ЗМ 3. Тема: Основні завдання фізичного виховання дітей у школі. Перший клас. Другий клас. Третій клас. Четвертий клас. П'ятий клас. Шостий клас. Сьомий клас. Восьмий клас. Дев'ятий клас. Десятий клас. Одинадцятий клас.

Структура залікового кредиту II курсу

Змістові модулі / теми	Кількість годин				
	Лекції	Практичних	Самостійна робота	Індивідуальна робота	Загальна
Тема 1. - Організація і методика проведення занять з легкої атлетики у ЗОШ та навчальних закладах профтехосвіти.	2	2			4
Тема 2. - Планування та облік навчальної та фізкультурно-оздоровчої роботи		2			2
Тема 3. - Стрибки з розбігу у висоту та довжину. Особливості фази розбігу, відштовхування, польоту, приземлення в стрибках у висоту та довжину.		8			8
Тема 4. Стрибки у довжину з розбігу способом «прогину», «ножиці». Особливості методики вивчення стрибків у довжину. Правила змагань з стрибків у довжину з розбігу.		8			8
Тема 5. - Організація та проведення змагань з легкої атлетики.	2	4			6
Тема 6. - Ознайомлення з технікою і методикою навчання бар'єрного та естафетного бігу. Біг на короткі та середні дистанції. Правила змагань .		10			10
Тема 7.		8			8

- Ознайомлення з технікою і методикою навчання потрійного стрибка.					
Тема 8. - Штовхання ядра та метання гранати. Особливості техніки, методики виконання та тренування у штовханні ядра та метанню гранати. Правила змагань.		8			8
Тема 9. - Обладнання місць змагань з легкої атлетики та необхідний інвентар.		2			2
Тема 10. - Урок з легкої атлетики. Загальнорозвивальні, спеціальні та стройові вправи.	2	8			10
Всього:	6	60			66

Розподіл балів, що присвоюються студентам за практичні заняття з дисципліни «Легка атлетика та методика її викладання» за другий курс

N	Норматив/бал	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1
1	Біг 60м жін. чол.	9.1	9.2	9.3	9.4	9.5	9.6	9.7	9.8	10.0	10.2
		7.9	8.0	8.1	8.2	8.3	8.4	8.5	8.6	8.8	9.0
2	Біг 800м жін. чол.	3.05	3.11	3.17	3.23	3.29	3.35	3.41	3.47	3.53	3.59
		5.05	5.11	5.17	5.23	5.29	5.35	5.41	5.47	5.53	5.59
3	Штовхання ядра 4 кг жін 7.260 чол.	7.00	6.75	6.50	6.25	6.00	5.75	5.50	5.25	5.00	4.75
		8.80	8.60	8.40	8.20	8.00	7.80	7.60	7.40	7.20	7.00
4	Стрибок у довжину з розбігу жін. чол.	420	410	400	390	380	370	360	350	340	330
		530	520	510	500	490	480	470	460	450	440
5	Естафетний біг 4*100 м. жін.. чол..	Техніка виконання									
6	Біг 200 м жін. чол.	32.2	32.5	32.8	33.1	33.4	33.7	34.0	34.3	34.6	34.9
		27.5	27.8	28.1	28.4	28.7	30.0	30.3	30.6	30.9	31.2
7	Метання гранати жін. чол.	25	24	23	22	21	20	19	18	17	16
		50	48	46	44	42	40	38	36	34	32
8	Стрибок у висоту з розбігу жін. чол.	130	125	120	115	110	105	100	95	90	85
		150	147	145	140	135	130	125	120	115	110
9	Біг 400 м жін. чол.	1,14	1,16	1,18	1,20	1,22	1,24	1,26	1,28	1,30	1,32
		1.00	1,02	1,04	1,06	1,08	1,10	1,11	1,12	1,13	1,14
10	Теоретичний блок	Тести									

Теоретичний блок тестів II курс (20 питань) – формула: 2 вірних відповідей – 1 бал = 10 балів

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Тема 1: Основи навчання і спортивного тренування у легкій атлетиці

- Спеціальна фізична підготовка.
- Вольова підготовка.

Тема 2: Методика навчання видів легкої атлетики і техніка вправ

- Бар'єрний біг

- Метання молота
- Стрибок з жердиною

Тема 3: Особливості занять легкою атлетикою з дітьми шкільного віку

Легка атлетика – засіб фізичного виховання школярів.

Тема 4 Організація і проведення змагань з легкої атлетики

- Характер змагань.
- Суддівська колегія та її обов'язки.
- Календар, положення і програма змагань.

Тема 5 Спортивні споруди для занять легкою атлетикою і їх обладнання

Місця для занять легкою атлетикою.

Методи навчання: лекції, робота в бібліотеці, робота в Інтернеті, практичні заняття.

Методи оцінювання: модульний контроль (нормативи, тести, залік).

Шкала оцінювання:

- 90 – 100 балів – відмінно (A)
- 75 – 89 балів – добре (BC)
- 60 – 74 балів – задовільно (DE)
- 35 – 59 балів – незадовільно з можливістю повторного складання (FX)
- 1 – 34 балів – незадовільно з обов'язковим повторним курсом (F)

Методичне забезпечення: (опорні конспекти лекцій, інтерактивний комплекс навчально-методичного забезпечення дисципліни, нормативні документи, ілюстративні матеріали і т.п.)

ЛІТЕРАТУРА

1. Коробченко В.В. Легка атлетика: Навчальний посібник для факультетів фізичного виховання. – К.: Вища школа, 1977. – 224 с.
2. Гогін О.В. Легка атлетика: Навчальний посібник. – Харків: «ОВС», 2010. – 395 с.
3. Вільчковський Є.С., Козленко М.П., Цвек С.Ф. Навчальна робота з фізичної культури в I-III класах. – К.: Радянська школа. – 1972. – 223 с.

4. Євтушок В. Фізичне виховання в літньому оздоровчому таборі // Фізичне виховання в школі, 2002. – №2. – С. 46 – 48.
5. Козленко М.П. Фізичну культуру – в побут школярів. – К.: Радянська школа. – 1979. – 95с.
6. Круцевич Т.Ю. Теорія та методика фізичного виховання. Том 1. – Київ: Видавництво «Олімпійська література», 2003. – 424 с.
7. Круцевич Т.Ю. Теорія та методика фізичного виховання. Том 2. – Київ: Видавництво «Олімпійська література», 2003. – 392 с.
8. Полищук В.Д. Использование специальных и подводящих упражнений в тренировочном процессе легкоатлетов. – К.: Олимп. л-ра, 2009. – 144 с.
9. Легкая атлетика. Правила соревнований. – М.: Физкультура й спорт. –1978. – 199 с.
10. Макаров А.Н., Сирис П.З., Теннов В.П. Легкая атлетика. – М.: Просвещение, 1990. – 208 с.
11. Положення про всеукраїнський огляд-конкурс на кращий стан фізичного виховання в навчальних закладах України // Фізичне виховання в школі. – 2003. – № 3. – С. 14.
12. Сергієнко Л.П. Тестування рухових здібностей школярів. – К.: Олімпійська література. – 2001. – 439с.
13. Ткаченко В.Т. та інші викладачі кафедри фізичного виховання Уманського пед. інституту. Організація та проведення спортивних свят молодших школярів: Методичні рекомендації. Умань. – 1998.
14. Ткаченко В.Т. Футбол у початковій школі. – К.: Міленіум. – 46 с.
15. Традиції фізичної культури в Україні. За редакцією Кириленко С.В. Старкова В.А., Цьося А.В. – К.: ІЗМН – 1997. – 248 с.
16. Фізична культура в У-УІІІ класах за редакцією Кузнецової З.І. К.: Радянська школа. – 1967. – 350с.

Додаток Л
Навчальний план

Репозитарій УДШУ